

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

СВІТЛАНА МЕРКУЛОВА

**УПРАВЛІННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЄЮ
НА ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ
В СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ**

Київ – 2017

УДК 37.07:[37.013+373.3]

M52

Рецензенти:

Мадзігон В. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, радник директора Інституту обдарованої дитини НАПН України

Федорова Н. Ф. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту обдарованої дитини НАПН України

Зубченко О. С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської філології Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка

M52 Меркулова С. І. Управління профорієнтацією на педагогічну професію в середній освіті: [монографія]. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 204 с.

ISBN 978-966-2633-83-2

У монографії розглянуто теоретичні основи управління профорієнтацією таршокласників на педагогічну професію. Сформована система управління процесом педагогічної орієнтації у загальноосвітніх навчальних закладах. Розроблено та обґрунтовано модель управління педагогічною орієнтацією та методичне забезпечення її впровадження у практику діяльності ЗНЗ. Запропоновано сучасні ІКТ для забезпечення управління профорієнтацією старшокласників на педагогічну професію. Монографія містить приклади, що ілюструють запропоновані теоретичні та методичні положення.

Пропонується для науковців, аспірантів, студентів педагогічних спеціальностей, керівників ЗНЗ, а також широкого кола читачів, яких цікавлять проблеми організації профорієнтації старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах.

ISBN 978-966-2633-83-2

УДК 37.07:[37.013+373.3]

© Меркулова С. І., 2017

© Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	4
Вступ	5
1. Управління профорієнтацією на педагогічну професію в теорії та сучасній практиці	7
1.1 Теоретичні засади управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів	7
1.2 Сутність та місце інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ	25
1.3 Сучасний стан управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.....	36
Висновки до першого розділу	52
2. Модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ	55
2.1 Організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.....	55
2.2 Обґрунтування моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ	71
Висновки до другого розділу	87
3. Експериментальна перевірка моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.....	89
3.1 Організація дослідно-експериментальної роботи та аналіз її результатів	89
3.2 Методичні рекомендації щодо впровадження моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ	115
Висновки до третього розділу	119
Висновки	121
Список використаних джерел	124
Додатки	145

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

№ п/п	Скорочення	Повна назва
1.	НАПН України	Національна Академія педагогічних наук України
3.	МОНМС України	Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
3.	МОН України	Міністерство освіти і науки України (з 2013 р.)
4.	МО	Міністерство освіти (термін кінця ХХ ст.)
5.	ВНЗ	Вищий навчальний заклад
6.	УМО	Університет менеджменту освіти
7.	ЦППО	Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти
8.	ЗН	загальноосвітній навчальний заклад
9.	ЗОШ	загальноосвітня школа
10.	МНВК	міжшкільний навчально-виробничий комбінат
11.	ППОС	процес педагогічної орієнтації старшокласників
12.	ФМВ	факультети майбутніх вчителів
13.	ЄС	Європейський Союз
14.	ВКВ	відсоткова кількість випускників, які вступили допедагогічних ВНЗ
15.	КВР	кількість випускників за рік у кожному ЗНЗ
16.	КВП	кількість випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ
17.	ІТ	інформаційні технології
18.	ІКТ	інформаційно-комунікаційні технології
20.	PR	піар, зв'язки з громадськістю
21.	НЛП	нейролінгвістичне програмування
22.	МК	міжособистісні інтегровані комунікації
23.	СМС	текстове телефонне повідомлення
24.	ЕД	–експериментальне дослідження
25.	ППО	післядипломна педагогічна освіта
26.	ЕГ	Експериментальні групи
27.	КГ	Контрольні групи

ВСТУП

XXI століття внесло багато змін у суспільно-політичне, культурне та економічне життя, яке пов'язано з переходом до нової стадії розвитку цивілізації – інформаційного суспільства, що підтверджено висновками Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства та відображено у Національній доктрині розвитку освіти та державних законодавчих актах і програмах. Це сприяло стрімкому розвитку інноваційних технологій, здійсненню чисельних наукових відкриттів у комунікаційній сфері, що дали поштовх для переоцінки ролі учителя в суспільстві, як просвітника, творця нових ідей, носія прогресу, фахівця, який є центральною фігурою сучасних суспільних комунікацій. Сьогодні вчительська професія визначається як така, що формує особистість, громадянина України, інтелектуально розвиненого, соціально активного, здатного адаптуватися до змін в економіці та політиці, зберігати та створювати культурні й духовні цінності, бути готовим до продуктивної професійної діяльності в умовах різних сучасних комунікацій та інтеграційних процесів українського суспільства. Сьогодні свідомий вибір педагогічної професії частиною учнівської молоді є важливішим ніж вибір будь-якої іншої професії, адже проходить через свідомість особистості, узгоджується як з її особистими даними, так з цілями і завданнями суспільства. Особливо гострою постає проблема підвищення соціальної ролі вчителя у створенні якісного освітнього середовища, що відповідає вимогам модернізації освіти в Україні, потребі у підготовці високопрофесійних педагогічних кадрів в умовах втрати минулого іміджу та популярності професії за період перебудови та на початку XXI століття.

За таких вимог перед освітою постає завдання не тільки щодо створення умов для розвитку та саморозвитку особистості, а й забезпечення управління процесом розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії через планування та організацію навчально-виховного процесу на засадах сучасних комунікаційних технологій, завдяки чому педагогічна орієнтація старшокласників стає відкритою, насиченою цікавою різноманітною інформацією, ефективною у відтворенні педагогічної еліти країни.

Разом з тим, аналіз наукових праць свідчить про те, що, не зважаючи на значну кількість ґрунтовних теоретичних досліджень з різних аспектів професійної орієнтації старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів (далі – ЗНЗ) та забезпечення управління вище зазначеним процесом, на сьогодні не вибудовано чіткої системи інноваційних чинників їхньої орієнтації саме на педагогічну професію. Неохопленим аспектом теоретичних досліджень та їх практичного вирішення є управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Монографія присвячена вдосконаленню теоретико-методологічних основ управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням сучасних ІКТ. Метою першого розділу є формування системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Досягнення цієї мети обумовлюється вирішенням наступних завдань: розкриття теоретичних засад та особливостей процесу управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників через суб'єкт-об'єктні відносини; уточнення формулювання понять «педагогічна орієнтація старшокласників ЗНЗ», «процес педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ», «управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із

застосуванням ІКТ»; визначення сутності та місця ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; вивчення сучасного стану і управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників

У другому розділі монографії здійснена розробка та обґрунтування моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Основні завдання цього розділу містять удосконалення методології організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, як соціально-педагогічної системи, що виконує задачі завдяки новим підходам до управління такими системами через реалізацію управлінських функцій, застосування сучасних форм і методів управління та забезпечення умов, що сприяють досягненню кінцевого результату практичного застосування вищезазначеної моделі – формування інтересу старшокласників до педагогічної професії.

У третьому розділі монографії розроблено методичні рекомендації щодо впровадження моделі управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ у системі освіти. Основними завданнями цього розділу є: розробка методики експерименту, визначення інструментарію практичної реалізації моделі, порівняльний аналіз та систематизація експериментальних даних, їх статистично-математична обробка та узагальнення.

Результати дослідження можуть бути використані ЗНЗ різних типів, у діяльності навчально-методичних центрів з профорієнтації, ВНЗ та в системі післядипломної педагогічної освіти.

Автор висловлює щире подяку рецензентам: дійсному члену НАПН України, доктору педагогічних наук, професору, раднику Інституту обдарованої дитини НАПН України Василю Миколайовичу Мадзігону; кандидату педагогічних наук, старшому науковому співробітнику, провідному науковому співробітнику Інституту обдарованої дитини НАПН України Ніні Федоровні Федоровій; кандидату педагогічних наук, доценту кафедри германської філології Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка Олені Сергіївні Зубченко, а також усім, хто сприяв оприлюдненню цієї наукової праці.

РОЗДІЛ 1

УПРАВЛІННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЄЮ НА ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ В ТЕОРІЇ І СУЧАСНІЙ ПРАКТИЦІ

У першому розділі розглянуто основні теоретичні засади управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, охарактеризовано нормативно-законодавчу базу, висвітлено вітчизняний та зарубіжний педагогічний досвід, розкрито сутність інформаційно-комунікаційних технологій та їх роль в інформатизації освітніх процесів, досліджено сучасний стан управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

1.1 Теоретичні засади управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів

XXI століття внесло корективи у взаємовідношення між суб'єктами ринкових відносин. В умовах глобалізації та жорсткої конкуренції постіндустріального суспільства особливої значущості набуває проблема управління організаціями та процесами, що в них відбуваються. Повно це стосується системи освіти, її структури, змісту, форм і видів діяльності, зумовлених потребою неперервного навчання та професійної підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в умовах мультикультурного інформаційного суспільства. Особливо гостро постало питання управління процесами, що відбуваються в діяльності ЗНЗ після прийняття Закону України «Про загальну середню освіту» та підписання Європейських конвенцій щодо виховання і освіти молоді [192].

У зазначеному контексті розглянемо сутність базових понять «управління» та «менеджмент».

Необхідно відмітити, що поняття «управління» є неоднозначним. У сучасній літературі широко використовується поняття «менеджмент» (англ. manage – управляти), що ввійшло у практичну діяльність і побут з англійської мови. Спочатку розглянемо енциклопедичні та словникові тлумачення, що є схожими, але не однозначними. Так, в електронній енциклопедії поняття «управління» – це цілеспрямований програмований чи довільний вплив на об'єкти для досягнення кінцевої мети посередництвом процесорів, явищ, процесів, коли є з ними взаємодія в режимі детермінованої чи довільної програми/регламенту; управління проектом/об'єктом/системою, їх компонентами та процесами на різних етапах проектування, створення, утворення, формування, розвитку, становлення та функціонування системи [259].

Поняття «менеджмент» в онлайн-словниках «Лінгво» розкривається як комплекс управління, сукупність принципів, методів, засобів, функцій і форм управління організаціями та установами з метою реалізації стратегічних планів, досягнення ефективності виробництва і збільшення прибутку [261].

У словнику сучасної англійської мови зазначено, що «менеджмент» (management) – це діяльність з контролю та організації діяльності, що здійснює організація або компанія [317, с. 1062], а «управління» (governance, governing) – процес керування та контролю організації, країни тощо, офіційно підтверджений законодавством [317, с. 760].

У менеджерському словнику Г. Колеснікова поняття «управління» як таке відсутнє. Відмічено «управління за результатами», «управління проектами» тощо [112, с.138]. На заміну цього застосовується загальне поняття «управління» і ототожнено з поняттям «менеджмент», як системою наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності професійних управлінців для досягнення цілей організації шляхом використання діяльності, інтелекту та мотивів поведінки інших людей [112, с. 263–264].

У різних педагогічних словниках, включаючи Педагогічний словник за редакцією дійсного члена АПН України М. Ярмаченка [207] перевага надається основним поняттям педагогічної науки і практики, навчання, освіти і виховання, але не визначено поняття «управління» в освіті.

Це питання знайшло відображення у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців, в яких трактування понять «менеджмент» та «управління» розрізняється.

В. Демчук «менеджмент» і «управління» розглядає як види діяльності, спрямовані на досягнення організацією цілей та завдань, а саме: «менеджмент» – через планування, організацію, керівництво та моніторинг організаційних процесів; «управління» – через забезпечення оптимального функціонування і розвиток системи [53, с. 10].

Г. Сльникова визначає управління як особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, що забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління [78, с. 36–37]. В. Маслов характеризує управління як «сукупність взаємозв'язаних, взаємодіючих елементів, скоординованих заходів, спрямованих для досягнення певної мети» [141, с 26].

У той же час О. Мармаза дійшла висновку, що поняття «управління», «керівництво» і «менеджмент» утворюють синонімічний ряд і узагальнила їх, вивівши, що вони визначають: «практику діяльності людини, професію; науку (галузь людських знань); процес діяльності; людей, які здійснюють управління; орган (апарат) управління організацією» [139, с. 63].

О. Кузьмин та О. Мельник розглядають поняття «управління» як цілеспрямовану дію на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку зі зміною обставин [126, с. 412]; «менеджмент» – як цілеспрямований вплив на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених задач для досягнення визначених цілей [126, с. 404]. Крім того, автори визначають співвідношення між поняттями «управління» і «менеджмент» у вигляді схеми (рис. 1.1) [126, с. 9].

Рис. 1.1 Співвідношення понять «управління» і «менеджмент»
(за О. Кузьминим і О. Мельником)

На рисунку 1.1 видно, що поняття «управління» є більш глобальним ніж «менеджмент». Робимо висновок, що під об'єктом управління необхідно розуміти системи, організації, процеси, а під об'єктом менеджменту – окремих людей або колективи у процесі діяльності.

Також необхідно додати, що у науковому обґрунтуванні П. Гордієнко та Л. Дідківської «управління» визначається як система, що містить чотири елементи: 1) механізм управління, 2) структуру управління 3), процес управління, 4) розвиток управління [66].

Разом з тим, урахуваючи загальні положення наукового менеджменту, представлені у працях зарубіжних авторів Ф. і Л. Гілбрет, Ф. Тейлора, Г. Форда, специфіку людських відношень, досліджуваних Е. Мейо, Х. Мюнстербергом, М. Фоллет; емпіричні дослідження Ч. Бернарда, Р. Девіса, Д. Міллера, Л. Ньюмена; поведінкові теорії Ф. Герцберга, Р. Лайкерта, Д. Мак-Грегора, А. Маслоу; основні положення кількісного підходу до управління Р. Акоффа, С. Бира, Д. Марча, Г. Саймона, В. Черчмана; положення науки управління М. Альберта, Х. Мескона, Ф. Хедоурі; фундаментальні дослідження сучасних управлінських процесів М. Армстронга, Р. Дафта, П. Друкера, Дж. Колінза, Ф. Котлера, Г. Мінцберга, Т. Пітерса, М. Портера, Д. Уотерса [4; 73; 159; 277; 291; 315; 318; 323; 324] – стає очевидним, що розвиток менеджменту, як науки, зумовлено об'єктивними перетвореннями в усіх сферах суспільства, а досягнення цілей організації забезпечується принципами, функціями і методами управління як складників механізму наукового управління.

Отже, фундаментальні поняття «управління» та «менеджмент» обґрунтовуються авторами по різному, характеризують важливі аспекти багатофункціональної діяльності сучасних організацій, у тому числі навчальних закладів, і є одними з впливових чинників досягнення визначених цілей та реалізації поставлених завдань.

Виходячи із зазначеного, розглянемо поняття «принципи управління», «функції управління» та «методи управління».

Принципи (від лат. *principium* – початок, основа) – першооснова, те, що міститься в основі певної теорії, вчення, науки, світогляду тощо [43, с. 681].

У тлумачних словниках принципи – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; основний закон будь-якої точної науки або особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь [282].

В енциклопедичних виданнях поняття «принцип» трактується як основні правила поведінки, діяльності, протікання процесу, структурування процесу.

Принцип в цілому визначається як правило, яким необхідно керуватися у процесі управління організацією (підприємством). Сукупність правил, норм поведінки, установок, що, на відміну від законів, створюються людьми, є основою принципів менеджменту [254].

П. Гордієнко та Л. Дідківська визначають принципи управління як основоположні засади, що притаманні компонентам системи управління у процесі функціонування на всіх етапах розвитку [66, с. 22].

Г. Колесников характеризує принципи як максимально широкі за обсягом твердження, в яких фіксується предмет науки, її теорія та методи. Автором уточнено, що принцип є вихідним положенням певного вчення, теорії. Разом з тим, вони

виступають як основні правила, ідеї, норми поведінки, розроблені управлінською наукою та практикою, дотримання яких гарантує ефективне управління виробничо-господарською та соціальною діяльністю організацій [112, с. 201–202].

О. Кузьмин та О. Мельник визначають поняття принципів як основні положення, що формують засади сучасного менеджменту [126, с. 409]. Серед поширених учені виділяють принципи: цілеспрямованості, врахування потреб та інтересів, ієрархічності, взаємозалежності, динамічної рівноваги, економічності, активізації, системності, єдиновладдя. Автори наголошують на необхідності дотримання вищезазначених принципів менеджменту оскільки недостатнє врахування будь-якого з них знижує ефективність менеджменту і якість управлінських рішень [126, с. 18–19].

Ф. Хміль виокремив загальні та організаційні принципи управління [294, с. 196–201]. О. Галус визначив принципи, об'єднавши їх у такі групи: методологічні, педагогічні, організаційні [38].

В. Маслов сформулював науково обґрунтовані принципи управління закладами освіти: соціальної детермінації, гуманізації і психології, компетентності, оперативного регулювання, зворотнього зв'язку, єдності централізму і демократії, згуртованості кадрів, фінансової і ділової ініціативи, науковості [142, с. 63–83].

Г. Сльникова виділила наступні принципи управління, що використовуються в освіті: детермінованості, адаптивності, цілеспрямованості й критеріальності, розподілу компетенції та ієрархічності, професіоналізму, науковості, демократизації та фінансово-економічної забезпеченості праці, гуманізації управління, відкритості [78, с. 55–59].

Л. Скібіцька та О. Скібіцький поділяють принципи управління на загальні та специфічні. До загальних автори відносять наступні принципи: оптимального поєднання централізації і децентралізації в управлінні; поєднання державного регулювання і господарської самостійності в управлінні; оптимального поєднання політичного і господарського керівництва; поєднання інтересів індивіда і цілей організації; поєднання права господаря і участі робітників в управлінні (принцип демократії); оптимального поєднання галузевого і територіального підходів до управління; дисципліни; стабільності робочого місця для персоналу; винагороди персоналу; наукового підходу до управління [248, с. 75].

Значний внесок в обґрунтування принципів управління зробив Ф. Тейлор. Його класифікація містить: розподіл праці; вимірювання праці; мотивування; індивідуальність і виробничий процес; складання програм стимулювання працівників; роль профспілок; розвиток управлінського мислення; правила та стандарти менеджменту; складання завдань-інструкцій; роль «синіх» та «білих» комірців в отриманні поточного результату [277].

За А. Файолем існують 14 принципів менеджменту: поділ праці; повноваження і відповідальність, дисципліна; єдиновладдя; єдність напряму діяльності; підпорядкування особистих інтересів загальним; винагорода персоналу; централізація; ієрархія управління; порядок; справедливість; стабільність; ініціатива; корпоративний дух [126, с. 36; 318].

Як бачимо, результативність та ефективність системи управління залежить від того, які принципи покладено в її основу, що підтверджено у працях багатьох учених [69; 77; 91; 143; 254; 281].

Враховуючи зазначене вище, відмітимо, що сучасна державна освітня політика в галузі профорієнтаційної діяльності зорієнтована на виконання таких принципів, як: право на вільний вибір професії у відповідності до інтересів, схильностей та спрямованості особистості; використання потенційних та актуальних ресурсів людини, її нахилів, здібностей і талантів; врахування психофізіологічних особливостей і особистісних якостей; врахування потреб ринку у професійних кадрах; узгодження потреб особистості і ринкових потреб; самооцінювання власних умінь і можливостей особистості; здатність працювати у професійному оточенні; поступовість та багатоетапність процесу професійної орієнтації; системність і послідовність професійної орієнтації [71].

Наступним елементом механізму управління є функції, без ефективної реалізації яких будь-яка система не здатна працювати нормально. Адже функції менеджменту відображають сутність і зміст видів діяльності на всіх рівнях управління організацією.

У тлумачному словнику української мови поняття функція (лат. *functio* – виконання, звершення) має декілька значень. А саме: функція – це явище, що залежить від іншого явища, є формою його виявлення і змінюється відповідно до його змін; вид управлінської діяльності; обов'язок, коло діяльності когось, чогось; призначення, роль чого-небудь [282].

У словнику А. Кузьмінського функція – спосіб діяння речі або елемента системи, спрямований на досягнення певного ефекту [202].

П. Гордієнко та Л. Дідківська розглядають функції управління як відносно самостійні, спеціалізовані ланки, що виокремлюються у процесі розподілу управлінської діяльності [66, с. 22].

О. Кузьмин та О. Мельник до загальних функцій менеджменту відносять планування, організацію, мотивацію, контроль та регулювання [126, с. 413].

Визначенню функцій управління навчальними закладами присвячено праці В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Ю. Конаржевського, В. Маслова, В. Олійника, М. Поташника, Т. Шамової.

Зокрема, В. Маслов виділив три основні групи функцій управління навчально-виховними закладами. До першої групи вчений відніс цільові функції, що розкривають основний зміст управлінської діяльності у навчальному закладі; до другої – алгоритм дій (етапів) у процесі управління; до третьої – основні соціально-психологічні аспекти управління навчальним закладом [142, с. 84–85].

У нашому дослідженні зазначені функції є принципово важливими при розкритті теоретичних положень управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

Необхідно відзначити, що успіх здійснення керівництва процесами, що відбуваються у навчальному закладі, забезпечують методи управління як способи і прийоми впливу керуючої системи на керовану на різних рівнях і ланках управління [126, с. 244].

У цьому контексті розрізняють методи прямого і непрямого впливу, об'єктивні та суб'єктивні, формальні й неформальні, кількісні і якісні, економічні, технологічні, соціально-психологічні, адміністративні. Вони зумовлені різними чинниками, здійснюються через конкретні функції, характеризуються сукупністю різнопланових

способів і прийомів впливу на працівників, забезпечують вибір оптимальних управлінських важелів і створення механізмів упровадження їх у процес управління організацією.

Загальноприйняте поняття методу (від грец. *methodos* – шлях, спосіб дослідження, навчання, виклад) як способу пізнання явищ природи та суспільного життя; прийому або системи прийомів, що застосовується в будь-якій галузі діяльності (науці, виробництві, освіті тощо) – відтворено у тлумачному словнику української мови [282].

Метод як прийом або сукупність прийомів у певній сфері людської діяльності; спосіб досягнення мети; шлях вирішення якого-небудь завдання; виконання певної операції – подано в менеджерському словнику [112, с. 141] і сучасному словнику англійської мови [317, с. 1099–1100].

Відмітимо також, що у науковій літературі не існує однозначного тлумачення змісту, об'єкту впливу і класифікації методів управління. Наведемо дві класифікації методів управління. Перша є загальною класифікацією, де методи, визначено авторами, є взаємозв'язаними і впливають на систему управління в цілому. Їх виділено у чотири групи: 1) організаційно-адміністративні, що засновані на прямих директивних вказівках; 2) економічні, що обумовлені економічними стимулами; 3) соціально-психологічні, що застосовуються для підвищення соціальної активності співробітників; 4) централізація і децентралізація в управлінні [64, с. 78–80].

За іншою класифікацією за різними ознаками виділено також чотири групи: 1) за напрямом впливу: прямого і непрямого впливу; 2) за способом врахування інтересів працівників: матеріального впливу; владного впливу; морального впливу; 3) за формою впливу: кількісні і якісні; 4) за характером впливу: економічні, соціальні, адміністративні, технологічні, психологічні, педагогічні [126, с. 203–206].

Зазначене дає об'єктивну картину методів управління, як сукупності специфічних способів впливу на систему управління різними соціальними об'єктами. Враховуючи, що об'єктом нашого дослідження є управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, його можна вважати мікросистемою у складі макросистеми, тобто, ЗНЗ. Ядром цієї мікросистеми є педагогічна орієнтація старшокласників, як цілісна система, що складається із взаємодіючих та взаємопов'язаних елементів.

Надаючи значущість відтворенню педагогічних кадрів, які б відповідали вимогам сучасного суспільства, розглянемо поняття «професійна орієнтація», «педагогічна орієнтація старшокласників», «процес педагогічної орієнтації старшокласників», «управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів».

Розглядаючи ретроспективний контекст означеної проблеми, потрібно відмітити, що вперше питання професійної орієнтації (профорієнтації) було використано на державному рівні у XVII столітті, в Іспанії, Хуаном Уарте, який відзначав важливість призначення офіційних осіб, здатних виявити таланти у підлітків до певних професій та розумно управляти цими даруваннями [284, с. 16].

Наступні етапи профорієнтації пов'язано з розвитком індустріальної бази суспільного виробництва, вдосконаленням структур управління, методів добору й підготовки кадрів, пошуком нових форм функціонування і розвитку організацій, налагодженням системи діяльності з персоналом організацій. У зв'язку з цим з'явилося

визначення профорієнтації, як організованої діяльності спеціалізованих установ, покликаних допомагати потребуючим у працевлаштуванні, а підприємствам – у відшуканні кваліфікованих працівників [257].

Із розвитком виробництва вченими та державними діячами ряду країн (США, Німеччини, Франції, Британії, Росії) підкреслювалась необхідність допомагати молодим людям обирати професію, де вони можуть принести суспільству більше користі. Науковою базою професійної орієнтації молоді стало: 1) вивчення професійної діяльності (професіографія) та заснована на цьому класифікація професій; 2) розробка методів вивчення особистості молодих людей, їх бажань, нахилів, здібностей у відповідності з обраною професією. У такий спосіб було визначено місце і роль професійної орієнтації в системі виробничих відносин [314; 330; 331; 332].

У зарубіжній енциклопедії професійна орієнтація визначається як: вибір професії або орієнтація на професію (лат. *professio* – род занять; фр. *orientation* – установка); система заходів, спрямованих на допомогу молоді у виборі професії. Вона іістить інформацію про професії, професійно-технічні, середні та вищі навчальні заклади, індивідуальні консультації тощо [317]. В інших енциклопедичних джерелах профорієнтацію визначено, як наукову систему підготовки особи до діяльності та свідомого вибору професії [261].

Пізніше поняття профорієнтації більш детально було викладено у Психологічній енциклопедії і на цій основі виокремлено два поняття: «профорієнтація» і «профвідбір». Так, профорієнтацію визначено як рекомендації людині відносно вибору професії. Цей термін має широку значущість і охоплює певне тестування навичок та здібностей, психологічне оцінювання особистості, мотивацій, цілей в житті тощо. В цілому, профорієнтація націлена на спрямування особистості в ту галузь діяльності, для якої у нього виявлено найбільші здібності. На відміну від профорієнтації, профвідбір надає основну значущість підбору особистості до певної посади [235].

Необхідно додати, що у сфері освіти профорієнтація – це частина системи виховання та навчально-виховної діяльності у закладі освіти [235; 236]. Особливо значущим в освіті є визначення профорієнтації як навчання основам будь-якої професії з метою отримання більш повного уявлення про певну спеціальність [16]. Такий підхід доводить необхідність організації навчально-виховного процесу з питань педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із використанням сучасних комунікацій та різних джерел інформації.

Конкретизуємо трактування поняття «профорієнтація» у працях вітчизняних та зарубіжних учених.

Так, Е. Зеєр подає декілька визначень поняття профорієнтації, включаючи психологічний, педагогічний і управлінський аспекти. За його визначенням профорієнтація – це система науково обґрунтованих психолого-педагогічних і медичних заходів, вкладених у підготовку молоді до вибору професії з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості і потреб суспільства [87].

Пітер Хатгель у своїй праці «Професійна орієнтація в школах Європи в порівнянні» визначає професійну орієнтацію як важливу соціо-політичну підготовку до визначення професійної кар'єри; як частину успішного життя, включаючи людські і соціальні виміри, що відповідають європейським законам [324].

Г. Колесніков тлумачить професійну орієнтацію як науково-практичну систему підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення. Важливим доповненням автора до визначення професійної орієнтації є те, що «профорієнтація містить повідомлення молоді знань про різні професії, їхні особливості, виховання інтересу до певної професії чи групи професій з урахуванням особистих нахилів» [112, с. 207].

В. Сластьонін та інші вчені розглядають професійну орієнтацію як «обґрунтовану систему соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних, виробничо-технічних заходів, спрямованих на надання допомоги учням і молоді в професійному самовизначенні» [250, с. 260].

Е. Гудкова характеризує професійну орієнтацію у сучасному суспільстві як процес динамічного узгодження людини з професією. Автор підкреслює, що професійна орієнтація – складне і багатопланове явище, в якому узгоджуються економічні процеси із соціальними, освітні з психологічними. У зв'язку з цим ученим визначаються наступні аспекти профорієнтації: психолого-педагогічний (такий, що створює виховний вплив на людину); медико-біологічний (висуваються вимоги до здоров'я); соціально-економічний (вибір професії, як процес засвоєння певної категорії знань) [47].

Є. Сумарокова вводить поняття «система профорієнтації», що складається з підсистем та етапів, кожний з яких має задачі і методи. Профорієнтацію визначено «як особливу форму турботи суспільства про професійне становлення підростаючого покоління, підтримку і розвиток природних обдарувань» [268, с. 52].

Л. Леонт'єв розробив теорію мотивів людської діяльності, за якою мотиви у життєдіяльності виникають як прагнення діяти певним чином, щоб досягти мети, зумовленої потребами. Усі потреби є впливом внутрішнього прагнення людини до професійної діяльності, щоб забезпечити біологічну і соціальну життєдіяльність організму. На нашу думку, такий підхід важливо використати, коли у дитини розвинено стійкий та глибокий інтерес до певної професії, яку вона вподобала у шкільному віці [130, с. 304].

К. Платонов запропонував відобразити взаємозв'язки форм професійної орієнтації у вигляді схеми, розглядаючи її як «трикутник профорієнтації» (рис. 1.2) [211].

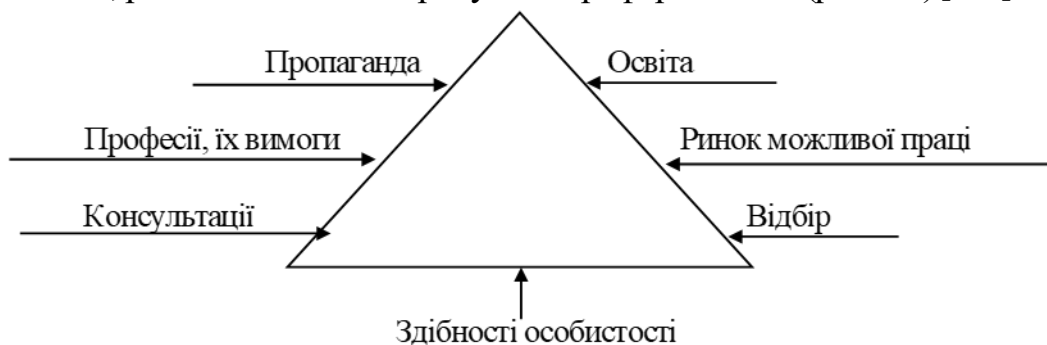

Рис. 1.2. Взаємозв'язок форм професійної орієнтації («трикутник профорієнтації»)

На рисунку 1.2 видно, що один бік «трикутника профорієнтації» – це знання вимог, що висувають різні професії до особистості, яка засвоює ту чи іншу професію; другий бік – це знання ринку праці, потреби суспільства, регіону, міста, району у тих чи інших

спеціальностях; третій бік – основа всієї професійної орієнтації, що містить знання особливостей і здібностей підлітка у виборі професії. Підкреслимо, що зазначене є важливою економічною, соціальною та освітньою проблемою, без вирішення якої організація професійної орієнтації в навчальному закладі сьогодні неможлива.

Проведений аналіз наукових джерел дозволив виокремити наступні складники професійної орієнтації, як системи: науково обґрунтовано і практично перевірено освітньо-виховні і соціально-комунікаційні заходи з підготовки старшокласників до вибору майбутньої професії на основі знань про неї та з урахуванням особистих нахилів та обдарувань.

За аналогією «трикутника профорієнтації» вибудовуємо піраміду впливу профорієнтаційних заходів на вибір майбутньої професії старшокласників (рис. 1.3).

Рис. 1.3 Вплив профорієнтаційних заходів на вибір майбутньої професії Старшокласників

Як бачимо, в основі піраміди професійної орієнтації старшокласників містяться соціально-комунікаційні заходи, що є інформаційними за суттю. На цьому етапі створюється первинна інформація про майбутню професію. Завдяки поєднаним вербальним і візуальним засобам комунікації, здатних зосередити на собі увагу старшокласників, первинна інформація стає основою для розвитку їх інтересу до педагогічної професії.

Наступний рівень складають особисті нахили та обдарування старшокласників, що за допомогою створених навчальних і виховних ситуацій набувають певного розвитку, спонукаючи старшокласників переконатися у здібностях до педагогічної професії. Наступними є різнопланові освітньо-виховні заходи, в яких старшокласники беруть активну участь, що посилює розвиток їх інтересу до майбутньої професії. Вершиною піраміди стає обрання старшокласниками майбутньої професії шляхом вступу до навчального закладу обраного професійного напрямку.

На наш погляд, запропонована піраміда дозволяє логічно представити поєднані та узгоджені між собою різні етапи і відповідні форми професійної орієнтації

старшокласників ЗНЗ. Їх дотримання дозволяє створити систему профорієнтаційної діяльності, спрямовану на підготовку старшокласників до свідомого вибору майбутньої педагогічної діяльності.

У процесі дослідження нами враховано значущу форму професійної орієнтації – профвідбір. Це форма прогностичної діяльності або експертизи, що націлена на визначення професійної придатності особистості, яка обирає професію. Її мета – допомогти людині знайти придатну особистості професію, не допустити її до підготовки з тих професій, до яких вона має протипоказання. Тому, обираючи будь-яку професію, необхідно зрозуміти її професіографію. Професіографія – це опис професії і диференціюючих вимог до її спеціальностей. Результатом професіографії є професіограми. Професіограма є повним описом особливостей певної професії, що розкриває зміст професійної діяльності, а також вимог, які вона ставить перед людиною, по суті, це документ, де подано комплексний, систематизований і всебічний опис об'єктивних характеристик професії і сукупності її вимог до індивідуально-психологічних особливостей [123]. Враховуючи це, сутність, роль та місце професіограми вчителя у процесі педагогічної орієнтації старшокласників більш детально висвітливо у підрозділі 2.1.

Питання професіографічного дослідження висвітлив у своїх роботах М.°Піддячий. Учений запропонував структуру, ефективні форми і інструментарій професіографічного дослідження, завдяки чому старшокласники мають можливість не тільки глибоко дослідити професію і обрати одну з них, але й спрогнозувати власні перспективи, пов'язані з конкретною професією [208, с. 112–117]. Підхід автора до розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, є науково обґрунтованим, коректним, дозволяє застосувати у навчально-виховному процесі з питань педагогічної орієнтації сучасні ІКТ і викликати зацікавленість старшокласників до педагогічної професії протягом короткого терміну.

У контексті дослідження розглянемо питання формування наукової думки, проведення наукових досліджень та їх практичної реалізації на різних етапах професійної орієнтації учнівської молоді.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що проблемами професійної орієнтації молоді займалися відомі вчені-педагоги П. Блонський, А. Луначарський, А. Макаренко, С. Шацький. Кожен із них зробив певний внесок у розкриття проблеми орієнтації учнівської молоді на майбутні професії. Вони дали світу значну наукову базу щодо орієнтації старшокласників на професії в цілому. Проте вченими не було виокремлено орієнтацію старшокласників ЗНЗ на професію вчителя.

Так, П. Блонський, опікуючись орієнтацією молоді на майбутню професію, запропонував забезпечити максимальну свободу для особистості. Він вважав, що молоду людину спонукають до обрання певної професії ті, хто причетний до цього процесу. На цій основі вчений доводив необхідність враховувати при виборі професії наступні фактори. По-перше, обрана молоді людиною професія їй подобається; по-друге, вона має здібності до цього. Отже, інтереси і здібності, на думку вченого, є двома основними факторами професійного самовизначення молоді людини, якщо не враховувати об'єктивних причин, що існують і не залежать від волі особистості [15].

Такі ж погляди на розв'язання проблеми профорієнтації учнівської молоді відстоював і С. Шацький [306]. Через його творчість проходить ідея всебічного

розвитку особистості, забезпечення школою однакових умов для розвитку різноманітних обдарувань дитини під час навчання її у школі. За цих обставин старшокласник отримує змогу вільного вибору професії, що відповідає його природним обдаруванням.

А. Макаренко вибір професії своїм вихованцям ставив у центр уваги як у теоретичній, так і у практичній діяльності. Вчений-практик розглядав поєднання навчання з продуктивною працею як один із принципів систематичної діяльності з профорієнтації вихованців, а також застерігав від ранньої спеціалізації. Він показав шкоду орієнтації загальноосвітньої школи на вибір лише робітничих професій, тобто, її «оремеслення». Разом з тим, підпорядковуючи обдарування та інтереси учнів потребам країни в кадрах, він вважав державне замовлення одним із важливіших факторів впливу на вибір випускниками майбутньої професії [137].

Практика діяльності загальноосвітніх шкіл у другій половині 40-х – середині 60-х рр. ХХ ст. показала, що проблеми професійної орієнтації розроблялись у контексті підготовки учнів до професійної трудової діяльності. На цьому етапі інтенсивно впроваджувалась концепція виховуючої профорієнтації. Із завершенням відбудовчого періоду у країні в середніх школах відновлюється професійна орієнтація учнів. Змінюються погляди і завдання профорієнтації, використовуються нові форми і методи профорієнтаційної діяльності. Важливим стало те, що середня освіта надала можливість випускникам опановувати одну з поширених професій, тобто, поєднати загальноосвітнє навчання з професійно орієнтованим.

Згодом виникають міжшкільні навчально-виробничі комбінати. З погляду педагогічної доцільності, ефективності та економності ця форма діяльності навчання та праці не викликала ніяких сумнівів. Цілком закономірно, що в умовах соціально-економічного розвитку країни та зростання попиту на різні професії міжшкільні навчально-виробничі комбінати стали вагомими осередками професійної орієнтації учнівської молоді.

Разом з тим, на цьому етапі розвитку загальної середньої освіти гостро постало питання масової підготовки педагогічних кадрів. У науці над цією проблемою працювали Т. Воробйова, З. Клянчина, А. Левін, М. Левченко, Ю. Пименов, Р. Хмелюк. Перед ученими стояло вирішення двох завдань: 1) визначити вимоги до професії вчителя; 2) розробити критерії відбору молоді, яка має нахили до педагогічної діяльності.

У 70-х роках ХХ століття посилюється педагогічна орієнтація старшокласників ЗНЗ. Дослідженням цієї проблеми займалися Л. Ботякова, А. Голомшток, Г. Голубєв, Ф. Гоноболін, Л. Кондратьєв, Н. Кузьміна, В. Шубкін. У цей період вперше було розроблено модель радянського вчителя.

Група вчених під керівництвом професора Н. Кузьміної обґрунтувала основні підходи до створення головних компонентів педагогічної діяльності. Вони є комплексами конструктивних, організаторських, комунікативних, гностичних та інших здібностей майбутнього вчителя. Було виділено такі педагогічні здібності: конструктивні – здатність проектувати особистість, відбирати та композиційно будувати навчально-виховний матеріал стосовно вікових та індивідуальних особливостей дітей; організаторські – здатність включати учнів у різні види діяльності і

робити колектив інструментом впливу на кожну окрему особистість; комунікативні – здатність будувати правильні взаємовідносини з дітьми [125, с. 135–136].

На початку 80-х років ХХ ст. основні вимоги до вчительської професії були достатньо повно розкриті у працях Н. Захарова, Н. Кузьміної, В.°Сластьоніна, однак критерії відбору до вчительської професії вченими майже не розглянуто. Характерною особливістю цього періоду в області психолого-педагогічних досліджень було підвищення інтересу багатьох учених і практичних працівників народної освіти до проблем свідомого вибору учнями педагогічної професії. У центрі уваги вчених-педагогів знаходились питання розробки змісту засобів і методів педагогічної орієнтації молоді, визначення організаційних форм проведення цієї професійної діяльності.

Особливий інтерес мали проблеми визначення і формування мотивів вибору педагогічної професії з урахуванням здібностей і нахилів учнів; виявлення умов успішного самовизначення; знаходження більш ефективних шляхів здійснення профорієнтаційної роботи у ЗНЗ та ВНЗ.

На основі накопиченого вченими і практиками досвіду з педагогічної орієнтації учнів старших класів приходимо до висновку, що середня освіта не тільки дає знання, формує вміння та навички, а й всебічно розвиває дитину, виявляє та вдосконалює її природні здібності, формує життєві цінності та майбутню педагогічну професійну спрямованість.

На практиці це питання розв'язувалось шляхом організації політехнічної освіти у ЗНЗ, яка давала можливість орієнтувати учнів на різні професії за такими формами профорієнтаційної діяльності, як: професійно-орієнтаційна пропаганда через пресу, кіно, радіо, телебачення; професійні консультації, що визначали здібності підлітка; професійний відбір за здібностями; біологічна адаптація – шляхом фізичного звикання до умов професійного середовища; соціальна адаптація – шляхом входження у професію через професійне навчання і включення у виробничий колектив.

Проте, як відмічалось у дослідженнях С. Гольдіної, Л. Денисяко, А.°Ковальнової, практична діяльність у школах країни в області педагогічної орієнтації не могла бути визнана задовільною. Однією з причин такого стану була недостатня розробленість психолого-педагогічних основ підготовки до свідомого вибору професії вчителя. Цю прогалину було заповнено дослідженням С. Гольдіної. Визначаючи основи педагогічної профорієнтації, автор стверджувала, що для успішної діяльності вчителя необхідно у профорієнтаційній діяльності виділити такі важливі аспекти: формування педагогічної спрямованості, як провідного мотиву вибору професії вчителя; формування педагогічних здібностей, що розвиваються та вдосконалюються тільки у процесі діяльності з дітьми; готовність учнів працювати над собою з метою розвитку якостей, що потребує професія, яку вони обирають [42].

Реалізація цих умов передбачала організацію суспільно-педагогічної діяльності, що має пошуковий характер, можливий без наявності систематичних психолого-педагогічних знань, умінь та навичок; ступеню свідомості і обґрунтованості вибору професії.

Ученими проводилась значна діяльність щодо визначення форм і методів педагогічної орієнтації старшокласників. Так, у праці Л. Денисяко охарактеризовано орієнтацію учнів на вчительську професію як таку, що сприяє систематичному

ознайомленню старшокласників із змістом у позакласній та позашкільній діяльності та формуванню у них якостей згідно вимог суспільства до вчительської професії [57].

Е. Павлютенков у своєму дослідженні дійшов до висновку, що головною умовою, необхідною для формування у старшокласників глибокого, стійкого інтересу до професії вчителя, є наявність у системі навчально-виховної діяльності профорієнтаційного напрямку, а в ньому – систематичної діяльності з учнями з ознайомлення з педагогічною професією. Разом з тим, автор звертає увагу на профорієнтацію учнів, починаючи з початкової школи. Ця діяльність повинна бути спрямована не стільки на розширення знань учнів, скільки на виявлення у тих, хто проявив інтерес до педагогічної діяльності, якостей, необхідних для майбутнього педагога [199].

Г. Чупахіна у своєму дослідженні показує шляхи педагогічної орієнтації старшокласників. На погляд автора, більш ефективними є: формування професійно-педагогічної спрямованості старшокласників у взаємодії шкільних дитячих організацій і педагогічного ВНЗ; набуття учнями, які мають нахил до педагогічної діяльності, організаторських, навчальних, комунікативних умінь у практичній діяльності з педагогічним змістом; розвиток самовиховання старшокласників на основі усвідомлення ними ролі вчителя у вихованні молодого покоління [305]. Ми приєднуємося до думок учених, які запропонували науково обґрунтовані форми і методи педагогічної орієнтації старшокласників із урахуванням їх здібностей, нахилів та інтересу до майбутньої професії та розробили шляхи вдосконалення профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ та педагогічних ВНЗ.

Як зазначалось вище, важливої значущості у професійній орієнтації на педагогічну професію має профвідбір, що є її логічним завершенням. Науково обґрунтовану методика здійснення профвідбору розроблено Т. Воробйовою, З. Клянчиною, А. Левіним. Основні вимоги до професії вчителя сформульовано Ф. Гонобліним, Н. Кузьміною, Р. Хмелюк, А. Щербаковим. Р. Хмелюк обґрунтовано критерії і фактори професійної придатності до педагогічної діяльності: інтерес до професії вчителя, сила і глибина цього інтересу; бажання працювати у цій галузі; наявність елементарних знань умінь та навичок, необхідних для оволодіння професією; відповідні фізіологічні показники і, в першу чергу, властивості нервової системи. Вченим запропоновано такі методи професійного відбору: написання творів на педагогічну тематику, розв'язання педагогічних ситуацій, анкетування, інтерв'ювання, а також врахування характеристики-рекомендації педагогічної ради ЗНЗ. За такого підходу, старшокласники, які мають інтерес до педагогічної діяльності, швидше адаптуються у педагогічному ВНЗ, активніше включаються у самостійну діяльність, швидше опанують педагогічну майстерність [304]. Подальший розвиток ця проблема отримала у дослідженні Л. Бойко. Автор в якості критеріїв профвідбору відзначив наступні: любов до дітей, наміри щодо відпочинку учнів; інтерес до певного предмету; роботу над удосконаленням якостей особистості, необхідних майбутньому вчителю [225].

Необхідно підкреслити, що, не зважаючи на низькі результати зацікавленості молоді у педагогічній діяльності, з 1985 р. відмічається на достатньому рівні теоретичне і організаційно-методичне забезпечення розвитку педагогічної орієнтації. Цими проблемами займалися С. Єлканов, Є. Климов, Є. Рогов, М. Тищенко, Б. Федоришин

[36]. Вчені звернули увагу на необхідність врахування в цьому процесі професійної придатності, що визначалась ними як сукупність індивідуально-психологічних особливостей людини, що забезпечує ефективність її суспільно-корисної трудової діяльності та задоволення нею.

Розглядаючи професію вчителя як частину педагогічної діяльності та враховуючи дослідження вчених і попередні визначення терміну «професійна орієнтація», визначаємо поточне поняття «педагогічна орієнтація старшокласників» як *науково обґрунтовану та практично реалізовану систему підготовки особистості до свідомого обрання педагогічної діяльності*.

За своєю суттю педагогічна орієнтація є процесом. Загальне поняття «процес» (лат. *processus*, англ. *process*, нім. *Vorgang* m. – рух) розглядається як: послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку [257]. За іншими джерелами процес – це послідовна зміна станів, явищ; хід, плин, перебіг (подій) [258]. Отже, процес означає рух уперед, послідовну зміну станів, стадій розвитку; сукупність послідовних дій з метою досягнення певного результату.

З огляду на це, управління є процесом впливу суб'єкта на об'єкт. У зазначеному контексті розкриємо поняття суб'єкта та об'єкта управління. Ми виходимо з розуміння, що суб'єктом управління є: працівники керуючої і керованої систем, їх кваліфікація, ступінь виконання ними повноважень, обсяги відповідальності, а також взаємозв'язки в системі менеджменту [126, с. 448]; посадові особи, причетні до виконання загальних функцій менеджменту (планування, організації, мотивації, контролю), а також специфічних функцій залежно від посади [252, с. 389]; сукупність органів управління і управлінських працівників з певними масштабами своєї діяльності, компетенцією і специфікою виконуваних функцій [231, с. 58]. Об'єктом є: частина системи, в якій відбуваються основні процеси її функціонування; [6, с. 88]; будь-який процес, за якого вивчається його сутність, структура, особливості для визначення характеру і особливостей управлінського впливу на цей процес [126, с. 8–9]; сукупність ресурсів і умов, що супроводжують відтворювальні процеси в організації [226, с. 58].

Отже, процес управління – це послідовність певних завершених етапів управлінської діяльності, що забезпечують вплив керуючої системи на керовану систему з метою досягнення цілей організації [126, с. 409].

Уточнимо визначення процесу за предметом дослідження. За своєю суттю процес професійної орієнтації старшокласників на педагогічну діяльність є педагогічним процесом. Педагогічний процес – це спеціально організована, цілеспрямована взаємодія вчителів і вихованців, метою якої є вирішення освітніх проблем і розвиток особистості. Педагогічний процес, як правило, враховує просвітницькі і виховні цілі [205].

У педагогічному словнику «педагогічний процес» є цілісним навчально-виховним процесом, що поєднує виховні і навчальні цілі, характеризується спільною діяльністю його суб'єктів та сприятливий для найбільш повного розвитку особистості вихованця. Авторами особливо відзначається, що реалізація процесу можлива в умовах педагогічних систем, таких як ЗНЗ, дитячі навчально-виховні організації, дитячі об'єднання й організації. Структура педагогічного процесу визначається як сукупність

його складників, що відповідають компонентам педагогічної системи, а саме: цільовому, змістовному, операційно-діяльнісному та оціночно-результативному [206].

Ураховуючи вищезазначені визначення, а також відсутність наукової конкретизації сутності процесу профорієнтації на педагогічну діяльність, термін «процес педагогічної орієнтації старшокласників» визначаємо як *серію навчально-виховних заходів з повідомлення молоді про професію вчителя, виховання інтересу до педагогічної діяльності з урахуванням комунікаційної компетентності особистості, здатності працювати з людьми і передавати знання та інших особистих нахилів*.

Зазначимо, що за період кінця 90-х років ХХ століття до сьогодення процесами орієнтації учнівської молоді на професійну діяльність опікувались переважно вчені Національної Академії педагогічних наук України В. Доротюк, С. Занюк, В. Олійник, В. Попович, О. Савченко, В. Семиченко, розглядаючи профорієнтацію з точки зору психологічної готовності особистості до обрання свого майбутнього [71; 185; 234; 241].

В. Базелюк, О. Боднар, В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Н. Клокар, В. Маслов, В. Мельник, В. Олійник, Л. Оліфіра, В. Пуцов, З. Рябова, В. Саюк, Т. Сорочан, Є. Чернишова дослідили підготовку вчителів та керівників ЗНЗ до педагогічної та управлінської діяльності у системі післядипломної освіти, висвітлили різні аспекти управлінської діяльності у закладах та установах освіти [16; 17; 52; 78; 106; 142; 149; 192; 194; 233; 299].

І. Зязюн, Н. Ничкало, Г. Сагач, В. Яковець зробили значний внесок для підвищення авторитету педагогічних професій; В. Кремень, В. Луговий, В. Мадзігон, розробляли концептуальні положення та досліджували шляхи реформування освіти в цілому [92; 245; 312]. Проте, розроблена вченими та практиками Концепція «Про реформування профорієнтаційної діяльності» не знайшла належного законодавчого оформлення, тому не сприяла покращенню орієнтації на педагогічну діяльність і не ліквідувала дефіцит педагогічних кадрів у країні.

Для порівняння зазначимо, що на відміну від України у Франції у 90-ті роки ХХ ст. з'явилися центри інформації і профорієнтації, за якими були закріплені школи певного району міста. Завданням таких центрів стало: інформаційне забезпечення учнів про різноманітність професій на ринку праці; психологічне тестування і підготовка до майбутньої професії; спільна діяльність з адміністраціями шкіл. Співробітниками таких центрів могли працювати тільки вчителі або психологи за освітою з досвідом діяльності у закладах освіти не менш ніж три роки [240].

У США у 80-ті–90-ті роки ХХ століття було розроблено програми з орієнтації учнів на педагогічну діяльність та адаптації молодих учителів. Таким чином, учні, практики та адміністрація школи працювали однією командою заради загальної мети – створити вчителя, гідного працювати з молоддю все життя і не змінювати професію [240].

За цей період Україна зробила лише перші кроки в інтеграції до європейської освіти, не маючи при цьому діючих програм з педагогічної орієнтації старшокласників, тому що на той час актуальним залишалось питання наукового, нормативного, методичного та організаційного забезпечення підготовки педагогічних кадрів для системи освіти. Ця проблема знайшла практичне розв'язання на початку ХХІ століття, у період активної розбудови національної системи освіти.

При цьому необхідно відмітити, що управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників відбувалось на державному рівні. Враховуючи значні події, що відбулись у країні в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, їх вирішальний вплив на Україну в цілому та систему освіти, зокрема, нами умовно виділено п'ять етапів розвитку педагогічної орієнтації старшокласників. Розглянемо їх в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Етапи розвитку педагогічної орієнтації старшокласників
(друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.)**

№ з/п	Етапи розвитку	Роки впровадження	Характеристика етапу
1.	I-й	50-ті	Відбудовчий період, використання надбання минулих років, відсутність нового, незначна участь учених і практиків у профконсультаційному процесі.
2.	II-й	60–70-ті	Активний пошук у вирішенні завдань професійної орієнтації, підвищена увага державних органів до цієї проблеми.
3.	III-й	80-ті та початок 90-х	Теоретичне і організаційно-методичне забезпечення розвитку професійної орієнтації у середніх закладах освіти.
4.	IV-й	друга половина 90-х	Удосконалення і пошук нових форм професійної орієнтації у зв'язку з новою формою суспільного життя в Україні.
5.	V-й	перше десятиріччя ХХІ століття	Переформатування функцій управління профорієнтаційними процесами, пошук нових форм і методів виявлення здібностей у старшокласників до різних професій.

Як бачимо, кожний з етапів обмежено певними часовими рамками й має характерні риси, головною з яких є відсутність системної централізованої діяльності з профорієнтації старшокласників на педагогічну професію, наукове підґрунтя якої було тільки у розробці, а в центрі уваги знаходились ті професії, необхідність яких диктував час і розвиток народного господарства країни. Окремі зусилля педагогічних ВНЗ не могли вирішити проблему забезпечення країни педагогічними кадрами, але позитивним є те, що було привернуто увагу до проведення профорієнтаційної діяльності в рамках загальної середньої освіти, у зв'язку з чим у другій половині ХХ століття підвищено загальні вимоги до рівня підготовки учнів, формування їх світогляду, виховання моральних якостей, розвитку творчих здібностей [24].

На початку ХХІ століття в основу пошуку нових форм і методів педагогічної орієнтації старшокласників було покладено ідею виявлення і розвитку їх творчих обдарувань та комунікаційних здібностей, орієнтацію на професію згідно здібностей і вподобань та забезпечення вчасної реалізації та самореалізації у майбутній професії. Це знайшло підтвердження в Державній цільовій програмі діяльності з обдарованою молоддю. Розв'язання завдань, що було поставлено урядом перед освітянами, залежало від рівня допрофесійної, професійної підготовки вчителів, готовності взяти на себе обов'язки менеджерів щодо управління процесом орієнтації старшокласників на

професією вчителя [218]. За таких вимог процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ почала приділятися увага як ученими, так і практиками.

Аналіз та узгодження загальних понять «управління», «менеджмент», «управління процесом», «суб'єкт управління», «об'єкт управління» дало можливість поточнити поняття «управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ» як *систему цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління та особистісно зорієнтовані навчально-виховні заходи з метою розвитку у старшокласників стійкого інтересу до педагогічної діяльності, бажання набутти професію вчителя у педагогічному ВНЗ і виховання громадсько активного, високопрофесійного кадрового потенціалу освітянської галузі.*

Схематично управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ представлено на рис. 1.4.

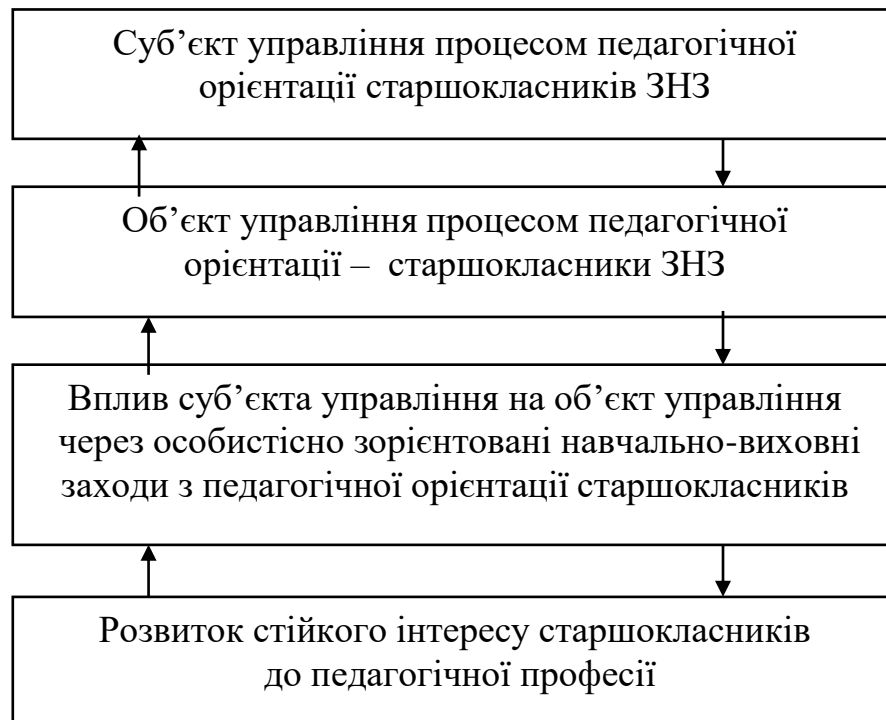

Рис. 1.4. Управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ (через суб'єкт-об'єктні відносини)

Як видно з рис. 1.4, взаємовідносини між суб'єктом управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, до якого нами віднесено адміністрацію ЗНЗ, вчителів, батьківський комітет, учнівське самоврядування, представника педагогічного ВНЗ та об'єктом управління – старшокласниками – є взаємоузгодженими, послідовними, цілеспрямованими, враховують інтереси й потреби старшокласників через особистісно зорієнтовані навчально-виховні заходи з профорієнтації.

Керуючись вищезазначеним та враховуючи специфіку суб'єкт-об'єктних відносин в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, ми дійшли наступних висновків.

1. Суб'єкт управління, перебуваючи у постійній взаємодії з об'єктом управління, впливає на нього через процес педагогічної орієнтації, який є гнучкою динамічною

системою, постійно змінюється у просторі (на вимогу потреб галузі в педагогічних кадрах), може бути більш або менш масштабним – в рамках країни або однієї з її адміністративних одиниць (область, район, місто).

2. Основною метою управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників є виявлення їх талантів і здібностей до майбутньої професії вчителя та розвиток стійкого інтересу до педагогічної діяльності. Для її забезпечення як об'єкт, так і суб'єкт мають бути задіяні в різних видах та формах навчально-виховної діяльності. З одного боку, це – керівники ЗНЗ, учителі, представники педагогічних ВНЗ, які не тільки дотримуються існуючих правових і суспільних норм професійної діяльності у сфері освіти, але й показують учням конкретні приклади творчої педагогічної діяльності. З іншого боку, це – старшокласники, які постійно змінюються як під впливом загального людського прогресу та суспільства, так і під впливом суб'єкту, з яким знаходяться у постійній взаємодії. Головною умовою досягнення зазначеної мети є кореляція діяльності суб'єкту і об'єкту управління процесом педагогічної орієнтації відповідно до вимог сучасного суспільства до професії вчителя та потреб об'єкта управління.

3. У ретроспективному контексті дослідження враховано вплив оточуючого середовища на всі освітні процеси та їх окремі складники, що містять педагогічну профорієнтацію старшокласників ЗНЗ; проаналізовано етапи розвитку педагогічної орієнтації старшокласників у другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст., накопичений в теорії та практиці педагогічний досвід з профорієнтаційної діяльності навчальних закладів; з'ясовано взаємодію та взаємовплив найбільш важливих подій, державних управлінських рішень у галузі освіти, здійснено їх певну систематизацію й узагальнення на рівні професійної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Це дозволило встановити, що сьогодні орієнтація учнів ЗНЗ на педагогічні професії набуває особливої значущості, розглядаючись не тільки як невід'ємна частина процесу розвитку їх інтересу до майбутньої педагогічної професії, але й необхідність досягнення професіоналізму, професійної відповідальності, працелюбності, високої моральності, оптимального використання можливостей майбутньої професійної педагогічної кар'єри. Тому виникає потреба в організації такої педагогічної орієнтації старшокласників загальноосвітніх шкіл, що сприятиме: по-перше, вчасному виявленню схильності учнів до педагогічної діяльності; по-друге, можливості перевірити старшокласникам свої здібності та зацікавитися професією вчителя за умови проведення кваліфікованих навчально-виховних та науково-практичних заходів у ЗНЗ та ВНЗ, що унеможливить потрапляння у педагогічну професію випадкових людей, але сприятиме вихованню патріотів учительської справи; по-третє, заощадженню державних коштів, що витрачаються на тих студентів, які потім не відтворюють їх своєю професійною діяльністю в освітній галузі.

Таким чином, забезпечення успішності процесу педагогічної орієнтації старшокласників має здійснюватись на основі розроблення гнучкого механізму управління навчальним закладом та процесами, які в ньому відбуваються, включаючи навчальний процес, педагогічне керівництво вихованням, профорієнтаційну діяльність щодо вибору учнями майбутньої професії, в тому числі, професії вчителя, а також урахування попередніх досягнень та педагогічного досвіду в системі професійної орієнтації учнівської молоді. Доцільним є використання сучасних ІКТ, за допомогою

яких будуть визначатись форми і методи педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Це вимагає від керівництва ЗНЗ: координації дій усіх членів управлінської ланки щодо ефективного виконання конкретних функцій управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників; ретельного планування й організації заходів з професійної орієнтації старшокласників, включаючи орієнтацію на педагогічну професію; проведення моніторингу змін у системі педагогічної профорієнтації; налагодження взаємовідносин з педагогічними ВНЗ; застосування в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників сучасних ІКТ.

Це зумовлює необхідність з'ясування сутності та місця ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, що має сприяти вдосконаленню відбору учнів старших класів до педагогічних ВНЗ.

1.2. Сутність та місце інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ

Друга половина ХХ століття стала знаковою у розвитку інформаційного забезпечення як ділових, так і соціальних комунікацій. Період часу з кінця ХХ століття з розповсюдженням Інтернету і сьогодні називають ерою інформації. У тлумачних словниках «інформаційна ера», відома ще як «комп'ютерна ера» або «цифрова ера», – визначається як період розвитку суспільства від індустріальної революції до сучасної економіки, що базується на комп'ютеризації інформації [236]. Характерними рисами інформаційної ери є проникнення цифрових технологій у сфери життя та економіки, завдяки чому прискорились виробничі процеси, знизилась ціна на багато видів товарів, суспільство стало більш інформованим та інтелектуальним. Початком інформаційної ери стало створення персональних комп'ютерів у кінці 1970-х років, потім у 1989 році британським ученим Тімом Берном-Лі та бельгійським ученим Робертом Кайльяу було винайдено можливість швидкого розповсюдження інформації – через всевітню мережу Веб із елементами збереження та обміну інформацією – сайтами, електронною поштою тощо. Інтернет-мережу було введено в дію у 1991 році. Це привело до старіння попередніх технологій передачі інформації. Крім того, скоротилась кількість професій, в яких застосовувалась ручна праця. Натомість, з розвитком інформаційного обміну набули значущості професії інтелектуальні, серед яких і професія вчителя.

Багато вчених довели у своїх наукових працях, що з розвитком інформаційного обміну суспільство з індустріального перетворилося на інформаційне. Зокрема, американський економіст Фриц Маклуп в своїй праці «Виробництво та розповсюдження знань в З'єднаних штатах Америки» (1962 р.) першим визначив нову формацію суспільства як суспільства знань [334].

Учені з різних країн, такі як: Майкл Армстронг, Пітер Друкер, Марк Порат, Даніель Бель, Елвін Тофлер, Ларрі Розенсток, Джон Вест-Бернхем, Стюарт Болл, Уенді Баттіно, Ден Баклі, Грег Батлер, Нік Ленглі, Клейтон Карнс, Річард Де Лорензо, Майкл Фердік, Крістін Хамільтон, Марія Ленгуорфі, Дженні Л'юїс, Ларрі Нельсон, Бенджамін Нізет, Рік Шрейбер, Шон Т'ерні, В. Биков, Н. Морзе та ін. – вивчали вплив розвитку обміну інформацією на розвиток суспільства, ступінь інформатизації сучасного суспільства, історію розвитку інформаційних технологій, можливості залучення мережесервісів і ресурсів [321].

Головною розбіжністю у працях учених стало визначення ступеню інформатизації суспільства та його перетворення на інформаційне чи інтелектуальне суспільство з переважною кількістю інтелектуальних професій. Спільним у більшості праць є визнання факту, що з розвитком систем швидкого обміну інформацією в загальне застосування увійшло поняття «інформаційні технології», що у сучасному суспільстві було поширене і застосовується як «інформаційно-комунікаційні технології». Необхідно додати, що цей термін вперше був застосовано Денісом Стівенсоном у доповіді для уряду Великобританії у 1997 році [322].

На основі проведеного аналізу вважаємо за необхідне більш докладно розглянути зміст складників поняття «інформаційно-комунікаційні технології». Для порівняння наведемо варіанти визначень цього поняття у науковій літературі різними авторами, заснованих на їх властивостях і характеристиках. (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Порівняння визначень змісту складників поняття
«інформаційно-комунікаційні технології» різними авторами**

№ з/п	Термін	Визначення	Джерело
1	2	3	4
1.	Інформація	(лат. informatio – роз’яснення, виклад) – відомості про навколишній світ, процеси, які в ньому відбуваються, події, ситуації, явища, які отримують й якими обмінюються люди безпосередньо чи за допомогою певних пристроїв;	Г. Колесніков [112, с. 104]
		сукупність повідомлень, які відображають конкретний аспект явища; події виробничо-господарської діяльності;	О. Кузьмін, О. Мельник [126, с. 402]
		роз’яснення або виклад деяких відомостей, сукупність будь-яких даних, знань тощо;	Волкова Н. П. [34, с. 248]
		факти або деталі, які повідомляють щось про ситуацію, особистість, подію тощо;	Dictionary of Contemp. English. /new ed/ [317, с. 903]
		засіб надання менеджерам можливості приймати рішення на основі поточних даних по організації	М. Армстронг, Н. Ленглі [4, с. 685]
		сукупність знань про фактичні дані і залежностях між ними; один з ресурсів, який використовується людиною в трудовій діяльності та в побуті, легко транспортується на великі відстані.	Педагогический словарь [206]

1	2	3	4
2.	Комунікація	(лат. communico – спілкуюсь) – процес обміну інформацією, її змістом між двома та більше особами;	Г. Колесніков [112, с.115]
		інформація та її використання з метою самовдосконалення особистості, збагачення її за рахунок різноманітної інформації; процес обміну інформацією, її змістом між двома і більше особами (працівниками);	О. Кузьмин, О. Мельник [126, с. 403]
		(лат. communicatio – зв’язок, повідомлення) – специфічний процес взаємообміну інформацією у системах «людина–людина», «людина – комп’ютер», «людина – комп’ютер –людина»; процес самостійного пошуку	Н. Волкова [34, с. 250]
		процес, завдяки якому люди обмінюються інформацією або висловлюють свої думки та почуття;	Dictionary of Contemp.English /new edition/ [317, с. 333]
		фундаментальна ознака людської культури, яка полягає у взаємозв’язку, взаємодії людей на основі обміну певною інформацією.	Термінологічний словник [275]
3.	Технологія	(грец. techne- мистецтво, майстерність, вміння, logos – наука) сукупність прийомів, застосовуваних у якомуньбудь справі, майстерності, мистецтві;	Тлумачний словник [282]
		сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь; прикладна наука про методи перетворення сировини або напівфабрикатів у готовий продукт;	Словник української мови [260]
		спосіб перетворення вхідних елементів (матеріалів, сировини, інформації тощо) на вихідні (продукти, послуги); сукупність методів і засобів перетворення предметів праці у готову продукцію;	Г. Колесніков [112, с.115]
		спосіб перетворення сировини в готову продукцію, поєднання кваліфікованих навичок, устаткування, інфраструктури з відповідними технічними знаннями для здійснення перетворень у матеріалах, інструментах, людях;	Л. Дідковська, П. Гордієнко [66, с.433]
		нові механізми, обладнання та способи робити якісь речі на основі сучасних знань про науку та комп’ютери.	Dictionary of Contemp.English/ new edition/ [317, с. 1811]
		канал передачі повідомлень на основі використання мережевої інфраструктури	М. Армстронг, Н. Ленглі [4, с. 696–697]

Детальний розгляд змісту складників поняття «інформаційно-комунікаційні технології» покращує його розуміння в цілому. Стає очевидним, що не потрібно звужувати джерела зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків тільки до комп’ютерів – це є очевидним при вивченні вищезазначеного поняття.

Ми підтримуємо думку вчених, про те, що будь-яка інформаційно-комунікаційна структура – це організована і керована взаємодія людей, технічних засобів, програмного

забезпечення, даних і системних ресурсів, що збирають, перетворюють і поширюють інформацію в організації.

В енциклопедії ІКТ визначено як синонім до «інформаційних технологій», що об'єднує поняття інструментів, технологій, засобів створення, доступу та обміну інформацією. Іншими словами, до ІКТ входять інформаційні технології, телекомунікації (телефонні дротові та бездротові мережі), медіа-трансляції, усі види аудіо- і відеообробки, передачі, мережеві функції управління та моніторингу, що надають можливість створювати, зберігати та маніпулювати інформацією.

ІКТ містить технології, що використовуються для спілкування та роботи з інформацією [290]. У Великій енциклопедії також визначено історичні витоки концепції інформаційних технологій, що була додана до елемента комунікації у 1980-ті роки. ІКТ давно стали невід'ємною частиною всіх рівнів суспільства від приватного життя до комунікацій на державному рівні [290].

В англійському варіанті енциклопедичного словника дається сучасне визначення ІКТ як конвергенції аудіо-візуальних, телефонних мереж з комп'ютерними мережами через дротову або бездротову системи. Від використання ІКТ є велика економічна вигода, що полягає у користуванні інформацією, побудуванні менеджерської телефонної системи, пов'язаної з комп'ютерною мережею, утворюючи єдину уніфіковану систему пошуку, обміну та управління інформацією [317].

Н. Фоміних визначає ІКТ як сукупність методів і технічних засобів збору, організації, збереження, обробки, передавання та подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості в управлінні технічними й соціальними процесами [292].

І. Захарова розуміє під ІКТ «конкретний спосіб роботи з інформацією: це і сукупність знань про способи та засоби роботи з інформаційними ресурсами, і спосіб та засоби збору, обробки та передавання інформації для набуття нових відомостей про об'єкт, що вивчається» [83, с. 22].

В. Трайнев характеризує ІКТ як сукупність методів та програмно-технічних засобів, що забезпечує збір, обробку, збереження та відображення інформації з метою зниження трудомісткості її використання, а також для підвищення її надійності й оперативності [283].

Інші джерела визначають ІКТ як технічні прилади, інструменти, зміст, ресурси, форуми, сервіс, цифрові форми та такі, що можуть бути конвертованими у цифровий вимір для досягнення навчальних цілей, для доступу до інформації та джерел інформації, а також управління навчальною системою. Зазначено, що під приладами розуміють не тільки ті, що пов'язані з комп'ютерами та програмним забезпеченням, але й інтерактивний цифровий контент, Інтернет, інші супутникові прилади, радіо і телевізійні послуги, інтерактивні форуми тощо [261].

Ми погоджуємося з різними визначеннями учених терміну «інформаційно-комунікаційні технології». Але, враховуючи їх застосування у навчально-виховному процесі ЗНЗ, що є вже соціально-педагогічною комунікацією, вважаємо необхідним поточення терміну з урахуванням особливостей сучасних комунікацій у системі освіти. Отже, інформаційно-комунікаційні технології – *це інструменти, способи,*

технології прискореної передачі й обробки інформації в освітньому середовищі та обміну інформацією в динамічних умовах сучасного інформаційного суспільства.

Надалі відмітимо, що багато українських учених досліджували використання ІКТ у навчальному процесі. Зокрема, В. Биков, О. Бондаренко, Я. Булахова, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Шестопап вивчали різні аспекти впливу використання ІКТ на покращення комунікації між учителем та учнями під час навчального процесу [13; 80; 83; 205].

У зазначеному контексті А. Дзюбенко розглядає ІКТ як засіб забезпечення високої ефективності й інформатизації освітнього процесу [58]. О. Гудирева відзначає ІКТ як інструмент для досягнення вчителем педагогічних цілей, проте, підкреслюючи, що ІКТ не є повна відмова від традиційного. Н. Фоміних вважає, що використання ІКТ у навчально-виховному процесі надає можливість вивчати дисципліни на якісно новому рівні. Але, як і О. Гудирева, вона підкреслює, що застосування ІКТ у навчальному процесі має базуватися на їх педагогічно обґрунтованому поєднанні з традиційними методичними системами навчання [47].

Багато вчених як в Україні, так і в деяких зарубіжних країнах дотримуються спільної думки з О. Гудиревою й Н. Фоміних, вважаючи традиційно комп'ютер та комп'ютерні програми більш ефективними та розповсюдженими засобами обміну інформацією в навчальному процесі [47; 66; 292]. Сучасна освітня практика є підтвердженням вищезазначеної наукової думки. Ми погоджуємося з ученими у твердженні, що комп'ютер є знаряддя, що покращує професійну діяльність вчителя, проте в жодному випадку не замінить живого спілкування.

Разом з тим, багато вчених відмічають позитивні зміни впровадження ІКТ в освітній процес, такі як: модернізація суспільства і освіти, розширення кількості джерел і каналів інформації, прискорення передачі корисної інформації, створення нових прогресивних технологій навчання. Серед них Н.Ковальова, Н. Морзе, які довели позитивний вплив ІКТ на освітній процес, практично реалізувала застосування ІКТ у навчанні та описали різні способи застосування засобів мультимедіа у навчальному процесі, серед яких розробка інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту, проведення віртуальних форумів, конференцій; створення і підтримка сайтів навчальних закладів, презентацій тощо [108; 167].

Зазначимо, що за рівнем розвитку інформаційних технологій в освіті лідером є Данія. В першу десятку увійшли Швеція, Сінгапур, Фінляндія, Швейцарія, Нідерланди, США, Ісландія, Великобританія і Норвегія. Україна – в сьомій десятці рейтингу [322; 323; 328]. Крім загального використання ІКТ у навчальному процесі багато країн опікуються використанням ІКТ у підготовці молоді до їх майбутнього професійного життя. Адже сьогодні правила підготовки кадрів диктують економічні гіганти, у планах є створення суспільства, центром якого стає інформація. В умовах маркетингової освіти ІКТ виконує функції кузні високопрофесійних кадрів, які будуть дорого коштувати на ринку праці. Це змушує коледжі і університети працювати в інформаційному просторі на високому рівні. Так, корпоративні інтереси просувають ІКТ в освітній процес [319; 323; 329]. Прикладом вищезазначеного є освітні програми компанії Майкрософт, розроблені у 2010 році.

Особливо важливим стає застосування ІКТ у навчально-виховному процесі при підготовці учнів до вибору професії. Використовуючи досвід США, відмітимо, що в американському Інтернет-просторі існує цілий ряд віртуальних курсів, які пропонують студентам широкий вибір програмних платформ, інструментів і ресурсів. Основними вимогами до їх використання є:

- всі курси створюються у відповідності з вимогами національної професійної освіти та поновлюються відповідно до потреб студентів і сучасного ринку освіти, прогресивних технологій;
- заклади, що пропонують професійні курси, мають бути оснащені достатньо, щоб застосовувати ІКТ в навчальному процесі;
- система відкритої освіти має розвиватися у напрямку отримання кваліфікації та перекваліфікації з урахуванням попередніх знань і попереднього досвіду;
- буде створено систему сертифікації, що відповідає потребам суспільства у певних кваліфікаціях [321].

В українській практиці ІКТ також мають широке застосування у навчально-виховному процесі. Це відбувається у формі презентацій, онлайн-уроків, онлайн-тестування, відео-конференцій, форумів. На різних рівнях системи освіти розробляються програми дистанційного навчання. Для тих, хто потребує визначення своїх нахилів, здібностей та правильного вибору професії, створено спеціалізовані сайти та віртуальний профорієнтаційний портал «Профосвіта» [235]. Окрім того, створюються віртуальні бази даних як університетів, так і шкіл. У системі післядипломної освіти розроблено програми підвищення комп'ютерної компетенції педагогічних та керівних кадрів ЗНЗ [98]. На цій основі нами враховано важливість застосування ІКТ в організації й управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

Отже, використовуючи довідкові, спеціальні та науково-педагогічні джерела, нами визначено поняття «управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ» як *систему цілеспрямованого впливу суб'єкту управління на об'єкт управління та особистісно зорієнтовані навчально-виховні заходи з педагогічної орієнтації шляхом застосування інструментів, способів, технологій прискореної передачі інформації в освітньому середовищі та обміну інформацією з метою розвитку у старшокласників стійкого інтересу до педагогічної професії і виховання громадсько активного, високопрофесійного кадрового потенціалу освітянської галузі.*

За такого підходу до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ ми маємо враховувати матеріально-технічні можливості навчального закладу, його кадровий потенціал, доступ до сучасних теле-, відео-, медіакомунікаційних мереж, мережі Інтернет, наявність локальної мережі, програмного забезпечення, сучасних технічних засобів (персональних комп'ютерів, мультимедіа, інтерактивних дошок тощо).

На рис. 1.5 схематично представлено сучасні ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

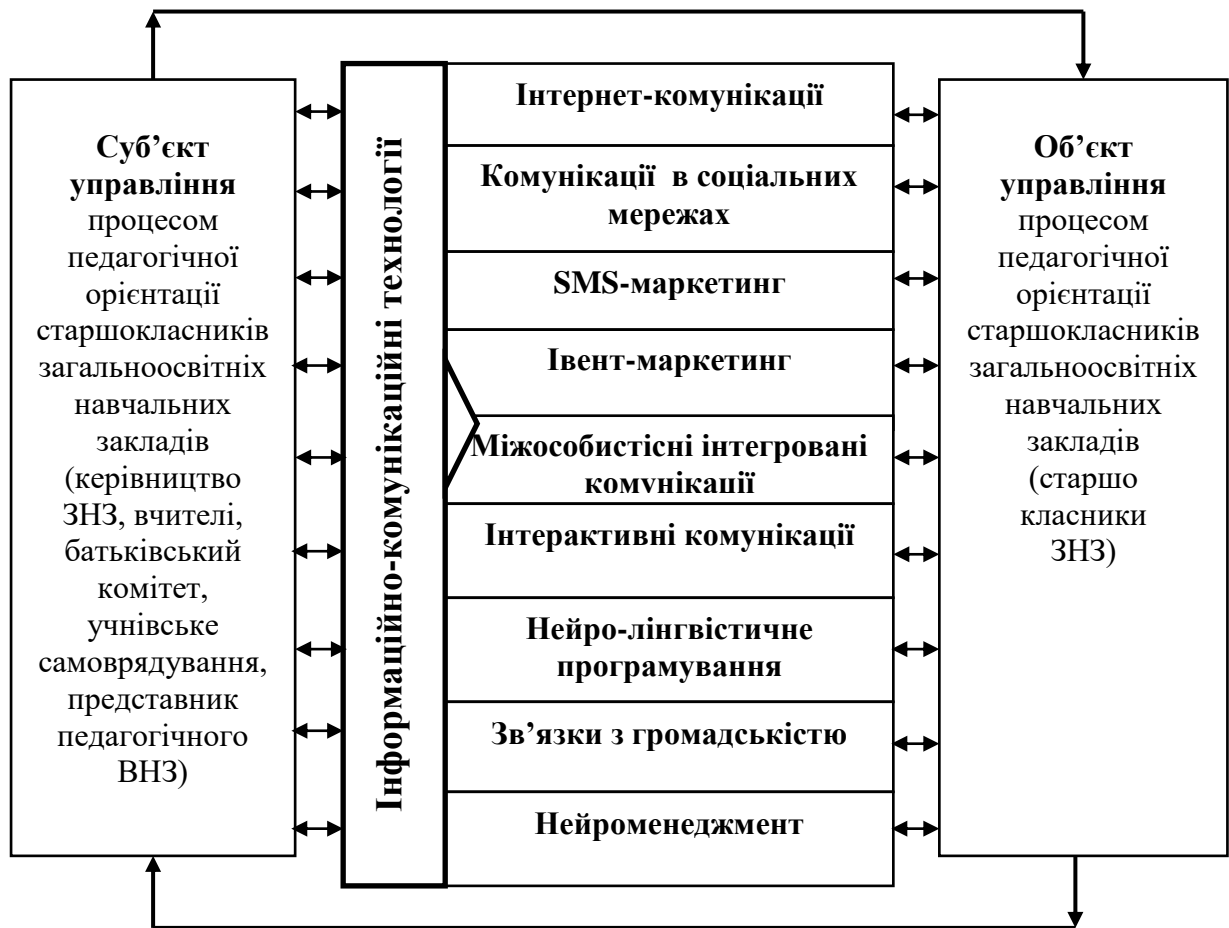

Рис 1.5 Місце ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ

Як бачимо, управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ містить різні багатоцільові, гнучкі та продуктивні технології передачі інформації, а саме: Інтернет-комунікації, комунікації в соціальних мережах, інтерактивні комунікації, зв'язки з громадськістю, нейро-лінгвістичне програмування, міжособистісні інтегровані комунікації, івент-маркетинг, СМС-маркетинг, нейроменеджмент.

Однією з актуальних проблем управління у сучасному суспільстві в цілому, і в педагогічній сфері, в тому числі, є довгостроковість прийняття рішень, невідповідність сучасному ритму передачі та отримання інформації, і, як наслідок, низький рівень організації необхідних заходів для успішного функціонування будь-якої системи. В управлінні процесом педагогічною орієнтацією старшокласників додатково перед управлінською ланкою постає проблема відповідності рівня організації спеціальних заходів, передачі інформації більш розвиненій в технічному плані учнівській аудиторії. Вищезазначені ІКТ стають у нагоді за створення необхідного постійно діючого інформаційного поля між управлінською ланкою та учнівською молоддю, а також усучаснює та сприяє покращенню ділових комунікацій всередині управлінської ланки.

Необхідно додати, що перелічені ІКТ реалізуються за допомогою технічних, організаційних, педагогічних, психологічних та інших методів. Їх практичне застосування значно прискорює передачу та обмін необхідною інформацією з питань профорієнтації, налагоджує ефективну взаємодію та міжособистісне спілкування

учасників навчально-виховного процесу з педагогічної орієнтації старшокласників на основі реалізації принципу загального доступу до інформації. Окрім того, їх використання створює позитивний емоційний фон для спілкування та діяльності учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників, а також дозволяє вивільнити керівництву школи значні фінансові кошти.

Запропонована схема управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ на основі суб'єкт-об'єктної взаємодії зі застосуванням сучасних ІКТ передбачає широкий доступ старшокласників до різних інформаційних джерел, серед яких особливу роль відіграє Інтернет. Так виникла необхідність застосування Інтернет-комунікацій в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

У зв'язку з цим наведемо основні характеристики Інтернет-комунікацій.

Інтернет-комунікації (англ. *Internet Communication*) в енциклопедичному словнику визначено як спілкування за допомогою глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. Комунікація за допомогою Інтернету виявляється у двох аспектах: 1) здійснення обміну інформацією між різними суб'єктами комунікації за допомогою голосу, відео, текстових повідомлень, документів, файлів та ін.; 2) спілкування між комунікантами-людьми [205].

Зокрема, Дж. Сулер охарактеризував Інтернет-комунікації як такі, що забезпечують анонімність, невидимість особистості і відчуття безпеки. Крім того, створюючи текстові повідомлення, людина створює образ співбесідника і найменше витрачає емоції, замінюючи їх емотиконами (спеціальними піктограмами) [263]. Позиція вченого для нас є важливою, тому що дозволяє включити старшокласників в активний комунікаційний процес, отримати від них виважену інформацію, яку вони гнучкими засобами Інтернет-комунікацій формують на більш якісному рівні з наступною подачею суб'єкту управління процесом педагогічної орієнтації.

Нами також враховано той факт, що Інтернет-комунікація простіша ніж фізична і соціальна. Опанувати її набагато простіше, ніж спілкування в реальному житті, тому молодь тяжіє більше до Інтернет-комунікації. Зважаючи на таку специфіку Інтернет-комунікації, нами було залучено значно ширшу аудиторію учнівської молоді для обговорення результатів проведених навчально-виховних заходів з профорієнтації та обміну отриманою інформацією.

Надалі звертаємо увагу на доцільність використання Інтернет-комунікацій у соціальних мережах, якими сьогодні постійно користується учнівська молодь. В енциклопедичному словнику «соціальна мережа» – це інтерактивний багатоканальний веб-сайт зі значною кількістю користувачів, які самі наповнюють його контент. Сайт є автоматизованим соціальним середовищем, що дозволяє спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільними інтересами, в нашому випадку – старшокласників ЗНЗ у процесі обміну інформацією з питань профорієнтації на педагогічну професію.

З цього погляду важливою є думка Д. Афанасьєва, який визначає соціальні Інтернет-товариства як «кіберспільноти». За кількістю учасників, залучених до комунікативного процесу, автор вирізняє діалогову комунікацію (електронна пошта), полілогову комунікацію (конференції, чати) й однонаправлену комунікацію (оголошення, реклама, відгуки, прес-релізи, пост-релізи тощо) [5]. До соціальних мереж

відносяться і тематичні форуми, особливо галузеві, що активно розвиваються останнім часом [5]. Це дозволило нам створити окремий постійний комунікаційний простір для передачі учням знань з навчальних предметів, які стосуються педагогічного профілю.

Комунікація в соціальних мережах часто будується на засадах «кола друзів», коли перші учасники соціальної мережі запрошують інших, формуючи таким чином соціум, або соціальну спільноту і задаючи правила спілкування [5]. У зв'язку з цим, використовуючи всі види комунікацій у соціальних мережах, можна охопити велику аудиторію старшокласників ЗНЗ для спілкування та передачі необхідної інформації з питань педагогічної орієнтації.

Однак, для тих, хто не є постійним користувачем Інтернету, для швидкої передачі інформації може стати в нагоді технологія СМС-маркетингу, що останнім часом набуває більшої популярності в Україні.

СМС-маркетинг – це процес маркетингу за допомогою послуги СМС. Такий маркетинг передбачає розповсюдження інформації про товари, послуги, імідж компанії шляхом відправлення її через СМС на мобільні телефони цільової аудиторії і є складовою прямого маркетингу [265].

Перевагами СМС-маркетингу є низька ціна СМС-повідомлення, швидка і пряма доставка адресату, доступність і простота у використанні, використання різних параметрів розсилок [265].

Івент-маркетинг (англ. *Event marketing*) – просування товарів, послуг, брендів за рахунок створення та проведення спеціальних заходів – івентів. Спектр та формат спеціальних заходів є безмежним і неосяжним: від класичної конференції – до масових шоу; від професійних семінарів і тренінгів – до масових концертів, національних фестивалів; від корпоративних свят – до міжнародних виставок. Головна перевага будь-якої спеціальної події – встановлення безпосереднього контакту між клієнтом (продуктом/продукцією, брендом) та аудиторією, створення між ними емоційного зв'язку [75].

Івент-маркетинг у соціальному середовищі створює події, завдяки яким просуває ідеї, позитивний імідж через заходи некомерційного характеру.

Наступну технологію можна використовувати як в реальному, так і віртуальному просторі. Міжособистісні інтегровані комунікації – це маркетингова технологія, що дозволяє спровокувати позитивні розмови про бренди, події, заходи серед потенційних споживачів [242].

Розширене пояснення визначає міжособистісні інтегровані комунікації як безкоштовну форму усної чи письмової реклами за допомогою якої задоволені користувачі розповідають аудиторії чому подобається товар чи послуга. Міжособистісні інтегровані комунікації є рекламною формою, побудованою на довірі, оскільки людина, що радить будь-який товар чи послугу не має особистого зиску [244]. Додамо, що міжособистісні інтегровані комунікації добре використовувати у неприбуткових організаціях, побудованих на довірі. До таких організацій відноситься загальноосвітня школа. При цьому нами враховано, що старшокласники – це особлива цільова аудиторія, яка потребує не тільки спілкування, побудованого на довірі, але й спілкування з одномоментними відповідями на свої питання. Тому, щоб спонукати їх до плідного спілкування в процесі педагогічної орієнтації, необхідно застосовувати

технологію інтерактивних комунікацій, що передбачає швидкий обмін інформацією, швидке реагування на будь-які питання та яскравий відеоряд для зосередження уваги аудиторії на запропонованій темі бесіди.

Поняття «інтерактивні комунікації» складається з двох компонентів: «комунікація» та «інтерактивний».

Комунікація (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communico* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) – це процес обміну інформацією між двома і більше особами [244].

Поняття «інтерактивний» створено злиттям двох англійських слів *inter* – «між», *active* – «діяльність, активність», означає активну взаємодію між користувачем і джерелом інформації [317, с. 918].

Інтерактивна комунікація полягає в організації взаємодії між особистостями, які спілкуються (обмін діями) із застосуванням медійних засобів (презентація, відеоролики, телебачення, інтерактивні дошки тощо) [75].

Відмітимо, що головне в інтерактивній комунікації – постійна взаємодія між учасниками та швидка усвідомлена реакція на запит будь-якого суб'єкта комунікації.

Взаємодія учасників є ключовою позицією також і піара. Зв'язки з громадськістю, піар (англ. *Public Relations* – зв'язки з громадськістю) – це управління громадською думкою, вибудова взаємовідносин суспільства, державних органів і комерційних структур в тому числі для осмислення соціальних, економічних, політичних процесів.

Зв'язки з громадськістю – це формування громадської думки про товар, людину, компанії, події. З іншого боку, піар – це інформувати, створювати, викликати довіру [75]. Технологія зв'язків з громадськістю у процесі педагогічної орієнтації старшокласників передбачає формування громадської думки про професію вчителя. Крім того, долучаючи до цієї технології обміну інформацією івент-маркетинг в управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, можна значно посилити ефект педагогічного впливу на цільову аудиторію.

Нейролінгвістичне програмування, НЛП (від англ. *Neuro-linguistic programming*) – напрямок у психотерапії, базується на техніці моделювання вербальної і невербальної поведінки людей, що досягли успіху в будь-якій області та комплексі зв'язків між формами мови, рухом очей, тіла та пам'яттю [60]. Мистецтво НЛП міститься у вмінні вистроїти вербальний ряд. За допомогою використання спеціальних мовних конструкцій можна досягти значного успіху у цільовій аудиторії.

Особливо значущим для управлінської ланки стає нейроменеджмент. Нейроменеджмент – це управління організацією на засадах нейробіології. По суті, нейроменеджмент повністю перевертає уявлення про менеджмент. Замість наказів та вимог, звітування про виконання рішень автор нейроменеджменту Ч. Джейкобс пропонує згадати про людину як мислителя, і будувати взаємовідносини між менеджером та підлеглими на основі довіри, взаємозв'язку та самовідповідальності. За такого підходу керівник не видає накази. Він формулює питання, інформує, у відповідь отримує пропозиції і розв'язання завдань. Відмітимо, що це нова течія в менеджменті, що поступово впроваджуючись у діяльність організацій, допомагає різноплановим командам згуртуватися та успішно працювати [57, с. 99].

Разом з тим, приймаючи позицію вченого, зазначимо, що застосування нейромеджменту в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ не суперечить основним положенням освітнього менеджменту, оскільки сприяє зниженню когнітивного дисонансу між керівником ЗНЗ та іншими учасниками навчально-виховного процесу щодо підготовки та проведення профорієнтаційних на громадських засадах.

У свою чергу, для використання ІКТ у діяльності ЗНЗ необхідно враховувати ступінь технологізації навчальних закладів, їх доступ до інформаційних джерел та інтереси цільової аудиторії – старшокласників. За результатами вище зазначеного аналізу визначаємо оптимальні медіа джерела:

- Інтернет (використання електронної пошти, сайту ЗНЗ, електронні бібліотеки, соціальні мережі);
- мобільний зв'язок ;
- радіо зв'язок (локальна шкільна мережа);
- мультимедіа презентації;
- інтерактивні дошки.

За необхідності створюємо форум або групу, де можемо розміщувати об'яви, інформацію про заходи, посилання на цікаві Інтернет джерела тощо.

У дослідженні нами обрано ІКТ, що стануть у нагоді у прискоренні обміну інформацією між суб'єктами процесу педагогічної орієнтації, покращенні звернень управлінської ланки до старшокласників та стимуляції прогресу в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників відповідно до сучасних вимог мультикультурного інформаційного суспільства. Враховуючи мобільність бездротового телефонного зв'язку вважаємо за доцільне його використання з метою перебування членів управлінської ланки в постійному інформаційному полі. Використовуючи СМС-розсилки за необхідністю можемо швидко збирати управлінську команду для прийняття термінових управлінських рішень. Для передачі інформації від управлінської ланки старшокласникам доцільніше використовувати сайт школи або створити групу «школа № ...» в одній з найбільш популярних соціальних мереж «ВКонтакте». В організації різнопланових заходів з педагогічної орієнтації старшокласників стануть в пригоді різні засоби мультимедіа, що забезпечать їх ефективність.

Відтак, застосування в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників таких сучасних ІКТ, як: Інтернет-комунікації, комунікації в соціальних мережах, міжособистісні інтегровані комунікації, СМС-маркетинг, івент-маркетинг, інтерактивні комунікації, нейролінгвістичне програмування, зв'язки з громадськістю, нейромеджмент – сприяє прискоренню передачі необхідної інформації від суб'єкта управління до об'єкта управління, покращує їх взаємодію у процесі профорієнтаційної діяльності, оскільки відбувається у звичному для об'єкта середовищі, посилює вплив на прийняття рішення старшокласниками про обрання майбутньої педагогічної діяльності. Сьогодні такі технології забезпечують сучасні підходи до системи управління та організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ та підвищують ефективність й результативність у досягненні основної мети – розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності.

За такого підходу є доцільним вивчити та оцінити сучасний стан управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

1.3 Сучасний стан управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

Аналіз практики діяльності загальноосвітніх шкіл кінця ХХ ст. показав, що проблеми професійної орієнтації розроблялись у контексті підготовки учнів допрофесійної трудової діяльності. На цьому етапі інтенсивно впроваджувалась концепція виховуючої профорієнтації. Змінюються погляди і завдання профорієнтації. Середня освіта надає можливість випускникам опанувати одну з поширених і простих професій – поєднати загальноосвітнє навчання з професійно орієнтованим.

З розпадом Радянської держави у 1991 році перед Україною виникли нові завдання, що полягали у визначенні стратегії розвитку національної освіти, створенні життєздатної системи безперервного навчання і виховання особистості, забезпеченні моральної, інтелектуальної та психологічної готовності громадян до здобуття освіти, створенні умов для задоволення їхніх освітніх та професійних потреб [55]. Розпочате реформування системи освіти сприяло швидкому відтворенню педагогічних кадрів та виходу на нові рівні організації профорієнтаційної роботи. Проте, ситуація ускладнювалася тим, що соціокультурний рівень суспільства падав. Молода держава зіткнулась зі значною кількістю проблем, в тому числі, з економічною кризою. Однак, позитивним у розвитку молодого держави стало визнання високого рівня української освіти з боку європейської спільноти. Після Декларації ЄС від 2 грудня 1991 року, в якій фактично відзначався заклик до України підтримувати відкритий діалог з ЄС, розпочався новий історичний етап демократизації суспільства та вихід на новий рівень розвитку в умовах початку світової глобалізації економіки.

У системі освіти новий етап розпочався після внесення змін до Закону України «Про освіту» в 1991 році та затвердження у 1993 році Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»). А вже через три роки молода Українська держава підтвердила свою зацікавленість в орієнтації молоді на вибір майбутніх професій з урахуванням власних здібностей, бажань та інтересу. Так, 27 січня 1994 р., Кабінетом Міністрів України було затверджено Постанову № 48 «Про Концепцію державної системи професійної орієнтації населення», в якій, спираючись на теоретико-наукові дослідження того часу, зокрема зазначалось, що професійна орієнтація впливає на збільшення продуктивності праці (залежно від галузі на 10–30%), скорочення плинності кадрів (на 20–25%), продовження періоду працездатності (на 8–10%), сприяє зниженню відрахування учнів з професійних навчальних закладів у 3–4 рази [192]. Разом з тим, у Постанові відзначається слабкий рівень профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ та формалізацію, що вимагало значних зусиль державних органів управління освітою, науковців і практиків у розв'язанні означеної проблеми.

1999 рік став переломним для України в галузі освіти і науки. По-перше, було прийнято Закон України «Про загальну середню освіту», який відповідав задачам інтеграції України в європейське суспільство і демократизації українського суспільства [192, с. 95]. Через місяць у м. Болонья (Італія) було прийнято Болонську Конвенцію,

спільну заяву європейських міністрів освіти, яка дала початок принципovým змінам у системі освіти України і відкрила шляхи для обміну досвідом з європейськими державами у галузі освіти. На Болонську Конвенцію покладалась велика надія. Однак, за Конвенцією нововведення стосувались реформування вищої освіти, здійснення уніфікації переліку спеціальностей у ВНЗ для надання можливості інтеграції студентства в європейські ВНЗ та здійснення подальшої кар'єри в Європі без ускладнень. Але запроваджені заходи не зачепили процесів, що відбувались у середній освіті.

9 жовтня 2001 р. вийшов Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні», який став початком цікавого державного проекту у галузі освіти – програми «Вчитель», затвердженої роком пізніше. Програма була розрахована на декілька років (2003–2012 рр.). Метою цієї програми стала масштабна модернізація освітньої системи й підвищення статусу вчителів та їх професійна самореалізація. Очікувані результати, закладені у Програму, містили: оновлення кадрової політики в освіті, розробку та впровадження нового механізму відбору обдарованої молоді для одержання педагогічної освіти, впровадження інноваційних освітніх технологій, інтенсивне входження України в європейський освітній простір [192, с. 385].

Разом з тим, результати аналізу нормативно-правового забезпечення педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ дозволяють констатувати, що в Україні за роки незалежності розроблено і прийнято значну кількість законодавчих та нормативно-правових актів, пов'язаних з профорієнтацією. Це: Конституція України [192], Закон України «Про освіту» [192], Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [192], укази Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» [192], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію професійної орієнтації населення» [169], Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається» [170], Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 роки» [218], Нормативний документ Кабінету Міністрів України «Концепція державної системи професійної орієнтації населення» [192], Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» [184], Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року» [220], «Про затвердження Положення про освітній навчальний заклад» [192] тощо.

У контексті означеної проблеми розглянемо більш важливі заходи з боку урядових організацій, які були здійснені у другій половині XX століття – на початку XXI століття щодо посилення професійної орієнтації учнівської молоді у нашій країні (див. табл. Додаток В). За даними таблиці чітко вирізняються заходи урядових організацій, що сприяли педагогічній орієнтації старшокласників, решта стосувались загальної профорієнтації на професії, необхідні у різні періоди у народному господарстві країни. У відсотковому відношенні – всього 30% заходів – сприяло розвитку педагогічної

орієнтації старшокласників на професію вчителя. Проте завдяки вищезазначеним заходам, у ЗНЗ створювались кабінети профорієнтації, з'явилися куточки профорієнтації, було введено посаду заступника директора, що відповідає сучасним посадам соціального педагога або заступника директора з виховання та профорієнтаційної діяльності. В його обов'язки було покладено організацію навчально-виховних заходів з профорієнтації та навчальних практикумів, за навчальними закладами закріплювались підприємства, які забезпечували матеріально-технічну базу профорієнтаційної діяльності.

Як свідчать дані, деякі області, наприклад: Сумська, Чернігівська, Харківська, Тернопільська – більш активно залучилися до виконання Державної Програми у 2008–2010 роках. Так, у Сумській області під керівництвом відділу освіти педагогічні працівники взяли участь у Міжнародних проектах: «Проект Гармонія», «Партнерство в освіті», «Акт на підтримку свободи – Програма обміну майбутніх лідерів», «Українсько-Американські премії за досягнення у викладанні», що сприяло покращенню іміджу педагогічної діяльності в області. Водночас, в інформаційному повідомленні про виконання програми «Вчитель» профорієнтаційні заходи шкіл спільно з Сумським державним педагогічним університетом охарактеризовані дуже загально. Окрім стажування і практики студентів конкретних профорієнтаційних заходів не відмічено. Однією з проблем названо фінансування інноваційних програм [269].

Тернопільщина звітувала про хід виконання діяльності управління освіти і науки облдержадміністрації з обдарованими і талановитими учнями, результати впровадження профільного навчання під час презентації Регіональної програми «Обдаровані діти» та Програми впровадження профільного навчання у закладах освіти Тернопільської області на 2007–2010 роки. Зі звіту стає очевидним, що в області досягнуто високого рівня виховної діяльності, активної участі учнів у пісенних, художніх конкурсах, предметних олімпіадах. Проте, жодної інформації про проведення профорієнтаційної діяльності, в тому числі, педагогічної орієнтації старшокласників, не висвітлено. На цій підставі нами зроблено висновок, що така діяльність органами місцевої влади і загальноосвітніми навчальними закладами системно не проводилась. Також відмічаються проблеми організації процесів підготовки учнів до змагань і конкурсів [276].

В онлайн-звітах Чернігівщини за 2008 рік є інформація про фестиваль «Студентська республіка», що відбувся в області шостий раз. Мета проекту – залучення молоді до державотворчих процесів та підвищення рівня правової культури студентства, заохочення до громадської активності. Участь у ньому взяло близько 15 ВНЗ. Також однією із сильних сторін виховного процесу Чернігівщини стало патріотичне виховання, проте слабкою ланкою є профорієнтаційна робота [302].

На Харківщині постійно оновлюється база кадрового резерву педагогічних працівників з урахуванням інформації обласної служби зайнятості. Розроблено та запроваджено обласну автоматизовану базу даних «Атестація педагогічних працівників». Її використання дозволяє проводити аналітику щодо кількісно-якісного складу педагогічних працівників, перспективного планування підвищення кваліфікації педагогів області.

Запорукою реалізації Харківської обласної програми «Вчитель» вважається створення і впровадження багаторівневої системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Розроблено та впроваджено в системі післядипломної освіти 8 спецкурсів, на яких підвищили кваліфікацію 739 педагогічних працівників. Натомість, закладене в програмі «Вчитель» у 2003–2004 роках розроблення і впровадження науково обґрунтованої системи педагогічної профорієнтації учнів та механізму їх відбору до педагогічних ВНЗ до цього часу відсутнє [293].

Разом з тим, аналіз нормативних документів та методичних матеріалів виявив, що у ряді профорієнтаційних програм ЗНЗ цілі та задачі навчання у педагогічних класах сформульовані невдало, дублюють вузівські задачі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Разом з тим, цікавими є надбання тих авторів, які вбачають головною метою навчально-виховного процесу у педагогічних класах формування у старшокласників спрямованості на педагогічну професію та надання допомоги у правильному виборі ними педагогічного ВНЗ.

Досвід педагогічних колективів ЗНЗ, які традиційно здійснюють професійно-педагогічну орієнтацію, доводить, що ефективною формою об'єднання учнів, які виявляють інтерес і здібності до педагогічної діяльності, є клуби майбутніх учителів, що працюють за відповідними навчальними програмами. Зокрема, змістовна діяльність у цьому напрямку здійснюється у ЗНЗ Інгулецького і Криворізького районів та м. Орджонікідзе Дніпропетровської області, Старовихсівського району Волинської області, Вільнянського району Запорізької області, Компаніївського і Долинського районів Кіровоградської області, Міловського району Луганської області Галицького району міста Львова, Савранського району Одеської області, Лановецького району Тернопільської області, Рівненського району Рівненської області тощо [90, с. 49–53].

У сучасних умовах євроінтеграції одним з пріоритетних підходів до профорієнтаційної діяльності є організація профільного навчання та реорганізація навчальних закладів за європейськими стандартами. Як приклад: у 2005–2006 роках реорганізовано ЗНЗ I–III ступенів с. Великі Бірки Тернопільського району у школу-гімназію та Залозецьку ЗНЗ I–III ступенів – у спеціалізований ЗНЗ з поглибленим вивченням іноземних мов; з вересня 2007 року розпочала діяльність реорганізована з ЗНЗ Заліщицька спеціалізована школа I–III ступенів ім. О. Маковея з поглибленим вивченням інформаційних технологій та технологічних дисциплін [276].

Луцьке управління освіти у звіті про виконання державних програм «Вчитель» і «Про роботу з обдарованою молоддю» звітувало про проведення різних заходів на рівні області таких, як: олімпіади, конкурси, курси підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у системі післядипломної освіти. Проте, не відмічено жодного заходу з профорієнтаційної роботи. Судячи з усього, профорієнтаційна діяльність проводиться традиційно у ВНЗ [133].

Однією з останніх тенденцій розвитку ЗНЗ стала профілізація навчання. Так, ЗНЗ № 43 м. Києва обрав суспільно-гуманітарний напрямок та працює над запровадженням проекту «Школа сприяння здоров'ю та гармонійному розвитку учасників навчально-виховного процесу». ЗНЗ № 4 м. Шепетівки працює над впровадженням профільних предметів та спецкурсів. У місті Суми вчителями ЗНЗ № 3, № 29, № 7, № 27, у 2006–2007рр. розроблено багато авторських різнопрофільних програм. У Чернігівській

області продовжується профілізація старшої школи та допрофільна підготовка учнів 5–9-х класів. Профільним навчанням охоплено 71,2 % старшокласників. Функціонує 25 гімназій, 8 ліцеїв, 1 колегіум, 3 спеціалізовані школи, навчанням в яких охоплено майже 23 тисячі учнів (17 %).

На базі МНВК України створено 124 класи технологічного профілю, де навчається 2286 учнів. Відмітимо особливу роль у впровадженні профільного навчання МНВК Святошинського району м. Києва. МНВК забезпечує потреби учнів ЗНЗ у профорієнтаційній, допрофесійній та професійній підготовці; здійснює профільне навчання переважно за технологічним напрямом; вперше запровадив у навчально-виховниц процес спеціальність «помічник вихователя у дошкільному закладі (педагогічний)» [164].

Поступове впровадження профільного навчання учнів 10–12-х класів за 2007–2010 роки відбувалось у Красилівському районі Хмельницької області. Першими навчальними закладами, що здійснили перехід до профільного навчання, стали Красилівська ЗНЗ № 3 та Антонінська ЗНЗ [289].

Таким чином, з наведених вище прикладів є очевидним, що профільне навчання у ЗНЗ здійснюється переважно за окремими напрямками педагогічної діяльності, разом з тим, МНВК забезпечують багато профільність навчання.

Отже сьогодні основними осередками педагогічної орієнтації старшокласників виступають довузівські центри (факультети) підготовки при педагогічних ВНЗ, які довели ефективність у залученні абітурієнтів до навчання в педагогічних інститутах і університетах. Про це свідчать дані порівняльної таблиці, в якій представлено заходи ВНЗ з популяризації вчительської професії кінця ХХ століття – початку ХХІ століття (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Порівняння заходів ВНЗ з популяризації вчительської професії
(кінець ХХ століття – початок ХХІ століття)**

№ з/п	Назва ВНЗ	Заходи з педагогічної орієнтації кінця ХХ ст.	Заходи з педагогічної орієнтації ХХІ ст.
1	2	3	4
1.	Луганський Національний університет імені Тараса Шевченка (в минулому: Луганський педагогічний інститут)	Залучення абітурієнтів до навчання в довузівських консультаційних пунктах ВНЗ; використання вечорів зустрічі майбутніх абітурієнтів з випускниками ВНЗ з метою рекламування навчання в даному ВНЗ; організація безкоштовних підготовчих курсів з фізико-математичних наук у ЗОШ № 4 м. Луганська; відвідування шкіл викладачами ВНЗ для проведення зустрічей із старшокласниками.	Організація курсів з підготовки учнів 11-х класів до ЗНО в консультаційних пунктах ВНЗ; відвідування шкіл викладачами ВНЗ для проведення зустрічей з випускниками шкіл; проведення «днів відкритих дверей» ВНЗ; проведення співбесід з абітурієнтами з метою виявлення професійних нахилів щодо обраної професії.

1	2	3	4
2.	Волинський національний університет імені Лесі Українки (в минулому: Луцький державний педагогічний інститут)	Створення при ВНЗ школи юних математиків і фізиків (вела потужна профорієнтаційна робота); на олімпіадах з математики і фізики проводилися індивідуальні співбесіди та підтримка стосунків листуванням; спільно з газетою «Радянська Волинь» започатковано олімпіади для випускників шкіл з української і російської літератури, історії та суспільствознавства (результати олімпіад обов'язково враховували при вступі до інституту).	Організація курсів з підготовки учнів 11-х класів до ЗНО в консультаційних пунктах ВНЗ; відвідування шкіл викладачами ВНЗ для проведення зустрічей з випускниками; проведення «днів відкритих дверей» ВНЗ; проведення співбесід з абітурієнтами з метою виявлення професійних нахилів щодо обраної професії.
3.	Рівненський державний гуманітарний університет (в минулому: Рівненський державний педагогічний інститут)	Науково-педагогічні працівники ВНЗ з метою популяризації професії вчителя-музиканта систематично виїжджали з концертами у райони і села Рівненської області.	Організація курсів з підготовки учнів 11-х класів до ЗНО в консультаційних пунктах ВНЗ; відвідування шкіл науково-педагогічними працівниками та проведення тематичних зустрічей з випускниками шкіл області; проведення «днів відкритих дверей» ВНЗ; проведення співбесід з абітурієнтами з метою виявлення професійних нахилів щодо обраної професії.
4.	Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка (в минулому: Сумський державний педагогічний інститут ім. А. Макаренка)	Проведення агітаційної кампанії через студентів заочної форми навчання (під час сесії надавалось завдання проводити агітроботу серед учнівської молоді); при кафедрах інституту було організовано гуртки «юний фізик», «юний хімік», «юний математик» для учнів старших класів ЗНЗ.	Організація консультацій з підготовки учнів 11-х класів до ЗНО на факультеті довузівської підготовки; відвідування шкіл науково-педагогічними працівниками ВНЗ та проведення зустрічей з випускниками шкіл; проведення «днів відкритих дверей» ВНЗ; проведення співбесід з абітурієнтами щодо обраної професії.

1	2	3	4
5.	Харківський Національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди	Відвідування шкіл для проведення профорієнтаційних зустрічей з учнями старших класів; створення при ХНПУ осередків неперервної освіти (коледжі, ліцеї); проведення предметних олімпіад; організація підготовчих курсів при ХНПУ.	Відвідування шкіл для проведення зустрічей з випускниками; діяльність коледжів, ліцеїв з профорієнтації; проведення предметних Олімпіад; організація підготовчих курсів з ЗНО при ХНПУ; проведення співбесід з абітурієнтами щодо обраної професії.

Як видно з таблиці 1.3, при порівнянні заходів з популяризації вчительської професії виявлено, що в більшості ВНЗ переважають традиційні форми популяризації, недостатньо уваги приділяють запровадженню у цей процес засобів ІКТ. Проте, суттєвим стимулом стало те, що за новими правилами вступу до ВНЗ, в тому числі, на педагогічні спеціальності, переможцям предметних (профільних) олімпіад додається 20 балів до набраних абітурієнтом при вступі [133; 269; 276; 293; 302].

На підтвердження актуальності запровадження нових форм і видів профорієнтаційної діяльності з учнівською молоддю відмітимо, що у Законі України «Про освіту», постанові Уряду «Про затвердження цільової програми про роботу з обдарованою молоддю», Національній Концепції розвитку освіти на 2012–2021 роки підкреслюється важливість проведення нових заходів з популяризації професій, пошуку нових форм профорієнтаційної діяльності з талановитою молоддю і, в першу чергу, з учнівською молоддю.

Одним з більш значущих показників результативності профорієнтаційної діяльності, що проводилась з випускниками ЗНЗ та студентами ВНЗ, є, на нашу думку, кількість випускників ВНЗ, які, отримавши диплом, прийшли працювати у навчальні заклади та освітні установи. За основу нашого дослідження взято вибірково 5 років із періодів 1960–2012 рр. Оброблені та узагальнені статистичні дані показали тенденцію збільшення тих, хто вступив до педагогічних ВНЗ, та, відповідно, дуже високий відсоток тих, хто не завершив навчання, вирішивши змінити професію.

У проведеному дослідженні нами також проаналізовано динаміку руху випускників педагогічних ВНЗ щодо відтворення педагогічних кадрів для освітньої галузі у вищевизначених періодах. При цьому ми виходили з того, що існує певна динаміка відтворення кадрів у кожній галузі. Зокрема, в галузі освіти щорічне коливання кількості тих, хто не закінчив навчання у педагогічних ВНЗ за різних причин, складає в середньому 11 %. Виключенням, як з'ясовано, став період з 1980 року по 1990 рік, коли на рівні держави у процес профорієнтації було введено суттєві новації. Середній показник випускників педагогічних ВНЗ, які прийшли у педагогічну діяльність, склав 82,15 % від кількості необхідних у системі освіти. Стає очевидним, що за умови розроблення та реалізації належної системи педагогічної орієнтації учнів

старших класів ЗНЗ, можна певним чином стабілізувати кількість випускників педагогічних ВНЗ, необхідних для практичної діяльності в освітній галузі.

Разом з тим, сучасна освітня практика підтверджує необхідність організації профільного осередку в ЗНЗ з профорієнтаційною діяльністю, що буде відповідати сучасним потребам високотехнічного інформаційного суспільства. Головним у розв'язанні цього питання має стати процес педагогічної орієнтації старшокласників, організований за законами управління із застосуванням сучасних ІКТ.

Зазначимо, що сьогодні на рівні держави здійснюється загальна інформатизація освітнього простору, поетапний перехід до нового рівня освіти на основі виконання Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес ЗНЗ інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» [216]. Програма передбачає:

- розроблення нормативно-правового та науково-методичного забезпечення впровадження у навчально-виховний процес ЗНЗ сучасних ІКТ;
- оновлення змісту, форм і методів викладання навчального предмета «Інформатика»;
- забезпечення ЗНЗ сучасними навчальними комп'ютерними комплексами та системними і прикладними програмними продуктами;
- надання ЗНЗ швидкісного доступу до Інтернету з використанням сучасних технологій під'єднання для високоефективного доступу до освітніх ресурсів;
- удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у сфері впровадження ІКТ;
- створення системи веб-сайтів усіх ЗНЗ для опублікування кращих освітянських надбань, підтримки колективної та індивідуальної комунікації, формування мережних професійних об'єднань;
- формування єдиного освітнього середовища, забезпечення інформаційної інтеграції освітніх ресурсів, інформаційної безпеки та централізованого фільтрування несумісного з навчальним процесом контенту.

Як приклад, зазначимо, що міською цільовою програмою «Освіта Києва. 2011–2015 роки» передбачено забезпечення закладів освіти швидкісним доступом до мережі Інтернет та створення телекомунікаційної інфраструктури навчальних закладів столиці. [278]. Проте, практика підтверджує, що не всі навчальні заклади однаково забезпечені сучасними технічними засобами, недостатнім є рівень готовності управлінської ланки до нововведень у системі профорієнтаційної діяльності ЗНЗ, перевага надається традиційним формам і методам управління процесом профорієнтації учнів старших класів, частина педагогів не усвідомлюють важливість використання в навчально-виховному процесі ІКТ, а у більшості учнів 7–11-х класів відсутні навички прямої комунікації на різних етапах обробки та передачі інформації. Це у значно ускладнює створення системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ та налагодження дієвої взаємодії між суб'єктом та об'єктом управління зазначеним процесом.

Для вивчення сучасного стану управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ у 2008–2009 рр. було проведено констатувальний експеримент, як один з етапів педагогічного експерименту.

У межах констатувального експерименту поставлено такі завдання:

- виявити доступ учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників до сучасних інформаційних джерел;

- дослідити на основі визначених критеріїв педагогічні якості, необхідні для професії вчителя;

- виявити готовність членів управлінської ланки ЗНЗ до впровадження нових форм та структури процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

З цією метою нами обрано такі методи експериментального дослідження:

- метод прямого педагогічного спостереження з метою підготовки тестів і подальшого проведення експерименту;

- метод психолого-педагогічного опитування учасників процесу педагогічної орієнтації для виявлення: а) педагогічних якостей старшокласників щодо їх готовності до майбутньої педагогічної професії; б) готовності членів управлінської ланки ЗНЗ до впровадження нових форм та змісту управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ;

- метод математичного обчислення одержаних даних констатувального експерименту за кожним із запропонованих опитувальників.

На констатувальному етапі експерименту обрано контрольні та експериментальні групи учнів. Для одержання об'єктивних даних проведено: 1) анкетування, як метод отримання інформації шляхом письмових відповідей на стандартизовані питання анкет; 2) бесіди, як спосіб отримання інформації шляхом двостороннього та багатостороннього обговорення обраних питань анкет.

Усього проведено два опитування респондентів (Додатки А, Б). Перше – для виявлення рівнів інтересу старшокласників до професії вчителя; друге – для виявлення рівнів готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Опитування за визначеними анкетами проводилось на початку експерименту і після його завершення. Перший опитувальник містив двадцять питань, оцінювання відповідей здійснювалось за 4-бальною системою: 4 бали – обґрунтована відповідь; 3 бали – коротка, але вірна відповідь; 2 бали – близька до вірної, не забарвлена емоційно відповідь; 1 бал – часткова відповідь;

0 балів – немає відповіді. Отримані результати відповідей визначались за наступними рівнями: 82 бали і вище – високий рівень; 61–81 бал – середній рівень; 50–60 балів – достатній рівень; менше 50 балів – низький рівень.

Другий опитувальник містив дванадцять питань, оцінювання відповідей проводилось за 4-бальною системою, зазначеною вище. Отримані результати визначались також за чотирма рівнями. Паралельно в обох групах респондентів проводились бесіди, результати яких також оцінювались, що в сумі відповідало визначеним рівням оцінок.

В експерименті було задіяно 8 ЗНЗ І–ІІІ-го ступенів, зокрема: Згурівська гімназія І–ІІІ-го ступеня, Аркадіївський НВК І–ІІІ-го ступеня, Новоолександрівський НВК І–ІІІ-го ступеня Згурівського району Київської області; Хотівський НВК І–ІІІ-го ступеня Києво-Святошинського району Київської області; спеціалізована школа № 193, гімназія «Синьоозерна» № 257, ЗНЗ № 226 міста Києва; ЗНЗ І–ІІІ-го ступеня № 53 міста Херсону, ІВО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Для проведення експериментального дослідження серед старшокласників ЗНЗ ми обрали такі основні критерії педагогічних якостей для вчителя: 1) творчість (креативність, розвиток творчих нахилів для професійної діяльності); 2) комунікабельність (вміння спілкуватись, чітко висловлювати думку, володіти аудиторією); 3) працездатність (здатність до ефективної професійної діяльності, готовність до навчання протягом життя, самоорганізація); 4) інтерес до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне ставлення до них, чуйність). Критерії було визначено на основі опису об'єктивних характеристик педагогічної професії та сукупності професійно важливих особистісних якостей учителя [221]. За вищезазначеними основними критеріями складено опитувальник для старшокласників, який було проведено в експериментальних і контрольних групах. Методом математичних обчислень визначалась кількість респондентів, за результатами опитування (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

**Результати відповідей респондентів за опитувальником № 1
(старшокласники)**

№ з/п	Критерії	Результати опитування, початок експерименту	
		ЕГ	КГ
		Високий рівень, %	Високий рівень, %
1.	Творчість (креативність, розвиток творчих нахилів для професійної діяльності)	19,9	15,8
2.	Комунікабельність (вміння спілкуватись, чітко висловлювати думку, володіти аудиторією)	9,9	5,3
3.	Працездатність (здатність до ефективної професійної діяльності, готовність до навчання протягом життя, самоорганізація)	7,9	4,9
4.	Інтерес до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне ставлення до них, чуйність).	6,6	2,3
5.	Середній показник	11,1	7,0

Результати опитування виявили, що в завданні несподіваними виявились римування. Так, до терміну «вчитель» окрім логічної рими «просвітитель», додано риму «любитель». До терміну «вчуся» запропоновано «навчуся», «мамуся», «бабуся». Результати за критерієм «працездатність» виявили дещо залежність від віку респондентів. Так, чим старші віком були учні ЗНЗ, тим вищі результати за трудовими якостями вони показали. Серед цих якостей можна виділити прагнення постійно поповнювати знання, планування навчальної діяльності, старанність.

Як видно з таблиці 1.4, до організації самостійної комунікації виявилися готовими близько 10 % респондентів в експериментальних групах. У зв'язку з легким доступом до соціальних мереж у більшості учнів відсутні навички живого спілкування. Так, до завдань управління додається навчити старшокласників як активному спілкуванню, так

і продовжувати віртуальне спілкування з використанням сучасних ІКТ. Отже, професія вчителя побудована на спілкуванні, тому здатність до здійснення комунікацій є однією з важливих умов забезпечення результативності процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ.

Опитування поєднувалось з бесідою, яку проводили після оголошення результатів опитування. Під час бесіди виявлено, що важким для учнів виявилось опитування на виявлення зацікавленості у професії вчителя. У відповідях на питання спрацювали стереотипи, що за виявленням інформації про невідвідування навчальних занять може бути покарано учнів. Написання короткої характеристики вчителя також викликало труднощі у старшокласників, які не володіють інформацією про професійні вимоги до вчителя. За результатами опитувальника очевидно, що інтерес старшокласників до професії вчителя виявився нижче середнього. Так, високі бали отримали 6,6 % респондентів.

Таким чином, за результатами відповідей старшокласників за опитувальником № 1 середні показники високого рівня готовності в експериментальних групах становили 11,1 %, а в контрольних групах – 7,0 %.

Паралельно опитування на початку констатувального експерименту проводились також серед учасників управлінської ланки. В якості критеріїв для опитувальників визначено:

- 1) знання теорії управління соціально-педагогічними системами;
- 2) розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;
- 3) розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників;
- 4) забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ.

Управлінська ланка складається з представників різних професій, соціальних груп, тому, тестування проводилось за вищезазначеними критеріями окремо для директорів та їх заступників (табл. 1.5), вчителів-предметників (табл. 1.6); батьків (табл. 1.7); представників учнівського самоврядування (табл. 1.8) та представників педагогічних ВНЗ (табл. 1.9).

Очевидно, що найкращі результати відповідей показали директори, заступники та представники педагогічних ВНЗ, які є практиками з управління соціально-педагогічними системами. Учителі показали обізнаність в управлінських процесах, проте результати були нижчими ніж у директорів. Найважче було батькам і представникам учнівського самоврядування, проте, це не завадило їм практично стати членам управління процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Результати респондентів відображено в таблицях 1.5–1.9.

Таблиця 1.5

**Результати відповідей респондентів за опитувальником № 2
(директори ЗНЗ, заступники директорів з навчально-виховної роботи)**

№ з/п	Критерії	Результати опитування, початок експерименту			
		Кількість респондентів			
		ВР, %	СР, %	ДР, %	НР, %
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	62,5	31,3	6,2	-
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	75,0	18,8	6,2	-
3.	Роль управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників	90,0	10,0	-	-
4.	Забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ	75,0	25,0	-	-
5.	Середній показник	75,6	21,3	3,1	-

За результатами в таблиці 1.5 очевидно, що директори ЗНЗ та їх заступники є професійними управлінцями, які добре знають теоретичні засади управління, розуміють роль управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації, знають форми і методи управління та їх застосування у педагогічній орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ.

Таблиця 1.6

**Результати відповідей респондентів за опитувальником № 2
(вчителі-предметники, класні керівники)**

№ з/п	Критерії	Результати опитування, початок експерименту			
		Кількість респондентів			
		ВР, %	СР, %	ДР, %	НР, %
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	31,4	62,7	5,9	-
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	37,2	54,9	7,9	-
3.	Роль управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників	45,6	54,4	-	-
4.	Забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ	46,7	47,3	6,0	-
5.	Середній показник	40,2	54,8	4,9	-

За результатами відповідей вчителів-предметників та класних керівників очевидно, що є певне уявлення про роль управління у процесі педагогічної орієнтації

старшокласників, проте педагогічний колектив потребує додаткових тренінгів щодо підвищення компетентності в організації та управлінні педагогічною орієнтацією старшокласників.

Найважче було представникам батьківської громади та учнівського самоврядування. До складу батьківських комітетів входять представники різних професій, тому більшість батьків мало знайомі з теорією і практикою управління. Представники учнівського самоврядування практично здійснюють управління суспільною організацією, проте, ніколи не вивчали теорію управління (табл. 1.7, 1.8).

Таблиця 1.7

**Результати відповідей респондентів за опитувальником № 2
(представники батьківських комітетів)**

№ з/п	Критерії	Результати опитування, початок експерименту			
		Кількість респондентів			
		ВР, %	СР, %	ДР, %	НР, %
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	21,2	22,3	30,8	25,7
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	19,7	34,4	16,6	29,3
3.	Роль управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників	40,8	28,7	29,5	1,9
4.	Забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ	45,2	23,3	25,5	6,0
5.	Середній показник	31,7	27,2	25,6	15,7

Як бачимо з таблиці 1.7 важкими для батьків виявились відповіді на питання теоретичного обґрунтування педагогічної орієнтації старшокласників та розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ.

У таблиці 1.8 результатів відповідей представників учнівського самоврядування видно загальне розуміння проблем управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ. Кращих результатів представники учнівського самоврядування досягли у розділі питань організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Остання категорія членів управлінської ланки – представники педагогічних ВНЗ також виявили одні з найкращих результатів, оскільки за посадами обізнані в управлінні. Це були заступники директорів ВНЗ I–II рівнів акредитації та проректори з виховної роботи ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Результати опитування відображено в таблиці 1.9.

**Результати відповідей респондентів за опитувальником № 2
(учнівське самоврядування)**

№ з/п	Критерії	Результати опитування, початок експерименту			
		Кількість респондентів			
		ВР, %	СР, %	ДР, %	НР, %
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	15,6	28,6	46,3	9,5
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	14,3	19,0	43,8	22,9
3.	Роль управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників	37,5	28,1	31,3	3,1
4.	Забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ	40,6	34,4	25,0	-
5.	Середній показник	27,0	27,5	36,6	8,9

**Результати відповідей респондентів за опитувальником № 2
(заступники директорів ВНЗ I–II рівнів акредитації та проректори з виховної роботи ВНЗ III–IV рівнів акредитації)**

№ з/п	Критерії	Результати опитування, початок експерименту			
		Кількість респондентів			
		ВР, %	СР, %	ДР, %	НР, %
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	71,9	28,1	-	-
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	78,1	21,9	-	-
3.	Роль управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників	90,6	9,4	-	-
4.	Забезпечення розвитку інтересу учнівської молоді до педагогічної професії засобами ІКТ	87,5	12,5	-	-
5.	Середній показник	82,0	17,9	-	-

З таблиць 1.5–1.9 видно, що у визначеному періоді часу розуміння членами управлінської ланки форм, методів і механізмів управлінського процесу є слабким місцем як у групи батьків, так і групи вчителів, не дивлячись на те, що результати групи

вчителів майже у два рази вищі. Учніське самоврядування показало не найгірші результати, проте, очевидно, що його члени потребують додаткових знань та навичок з організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників. На відміну від них директори ЗНЗ та заступники директорів з навчально-виховної роботи сьогодні відіграють основну роль у формуванні та розвитку системи профорієнтаційної діяльності, забезпечують цілі та зміст управлінської діяльності з питань профорієнтації старшокласників, готові працювати в нових умовах інформаційного суспільства. Рівнозначні результати також у представників педагогічних ВНЗ. За вищезазначеними даними прийнято рішення про розробку методичних рекомендацій і спецкурсу з управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ для членів управлінської ланки процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

З окресленого стає очевидним, що організація процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ має містити сучасні критерії передачі інформації : стислість, чіткість, швидкість. Першочерговим завданням нашого дослідження стало визначення найзручніших інформаційних джерел для всіх учасників процесу педагогічної орієнтації. Респондентами в опитуванні стали організатори і учасники процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Респондентам було запропоновано обирати не один, а декілька варіантів відповідей з метою вибрати декілька зручних каналів комунікацій. Результати опитування респондентів із урахуванням їх відповідей на поставлені питання подаємо у таблиці 1.10.

Таблиця 1.10

Кількісні показники опитування респондентів щодо використання джерел інформації

№ з/п	Питання для респондентів	Результати опитування (%)				
		Директори, заст. директорів	Вчителі	Батьки	Старшо-класники	Учніське самоврядування
1	2	3	4	5	6	7
1.	<i>Джерела отримання додаткової інформації, необхідної для навчання, роботи:</i> а) книга б) періодичні видання в) ЗМІ г) Інтернет					
		28,7	16,6	14,3	9,5	11
		23,8	18,7	23,8	18,4	18,9
		25,2	31,4	33,2	22,3	20,4
		22,3	33,3	28,7	49,8	49,7
2.	<i>Зручні канали спілкування:</i> а) пряме спілкування б) мобільний зв'язок в) електронна пошта г) соціальні мережі					
		40,5	37,5	42,9	8,7	10,4
		28,6	31,4	28,7	33,3	37,2
		15,8	13,9	19,9	19,9	14,3
		15,1	17,2	8,5	38,1	38,1

Продовження табл. 1.10

1	2	3	4	5	6	7
3.	Канали отримання нової інформації: а) збори б) соціальні мережі в) SMS-розсилка г) сайт ЗНЗ	34,3 14,3 36,2 15,2	28,7 27,1 25,4 18,8	13,9 23,8 47,1 15,2	14,3 41,5 33,8 10,4	15,3 39,7 26,8 18,2
4.	Якби вам довелося представляти інформацію перед аудиторією, які б саме допоміжні технічні засоби ви вибрали? а) інтерактивна дошка (за її наявності) б) наочний супровід доповіді (плакати, макети, зразки тощо) в) мультимедіа г) не вибрав(ла) би нічого, достатньо мого виступу	17,6 33,8 40,6 8,0	15,8 34,3 42,1 7,8	7,4 43,7 41,4 7,5	10,9 17,6 61,7 9,8	11,4 21,3 58,5 8,8

За результатами таблиці 1.10 очевидно, що учасникам процесу педагогічної орієнтації старшокласників необхідно обирати сучасні джерела отримання інформації, а саме: Інтернет, мобільний зв'язок, соціальні мережі, СМС-розсилка, мультимедіа тощо. Проте, як свідчать дані, традиційні канали передачі інформації також залишаються необхідним елементом комунікаційних зв'язків між учасниками навчально-виховного процесу. Так, скликання загальних зборів, пряме спілкування, передача інформації шляхом оголошення усних повідомлень аудиторії також мають існувати, при цьому важливим фактором залишається сама форма інформації, яка, як і в електронних джерелах, має бути короткою, точною, цікавою.

Окремо для членів управлінської ланки було проведено опитування про використання сучасних ІКТ у практичній діяльності (табл. 1.11).

Таблиця 1.11

Використання сучасних ІКТ у практичній діяльності

№ з/п	ІКТ	Категорії респондентів (457)				
		Директори, заст. директорів з навч.-вих. роботи (16)	Вчителі-предметники, класні керівники (169)	Члени батьківських Комітетів (208)	Учніське самоврядування (32)	Представники педагогічних ВНЗ (32)
1	2	3	4	5	6	7
1.	Інтернет-комунікації	25,0	31,3	28,7	53,1	34,4
2.	Комунікації в соц. мережах	12,5	28,4	30,3	46,9	28,1
3.	СМС-маркетинг	43,7	44,3	40,4	37,5	46,9
4.	Івент-маркетинг	18,7	24,3	26,4	12,5	31,3
5.	Міжособистісні інтегровані комунікації	68,7	65,1	80,8	56,3	65,6

1	2	3	4	5	6	7
6.	Зв'язки з громадськістю	81,3	84,0	57,7	56,3	87,5
7.	Інтерактивні комунікації	87,5	68,0	52,9	53,1	68,7
8.	Нейролінгвістичне програмування	31,3	33,1	15,4	9,4	43,7
9.	Нейроменеджмент	25,0	20,7	14,9	28,1	31,3
	Середній показник	43,7	44,4	38,6	39,2	48,6

Отже, як показали результати експериментального дослідження, все більша кількість користувачів сучасних інформаційних технологій з'являється в освітньому середовищі, включаючи керівників, учителів, учнів та їх батьків. Це підтверджує необхідність широкого застосування сучасних ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників, надання прямого доступу учасників навчально-виховного процесу до різних джерел інформації та створення систем робочої інформації [4, с. 685].

Таким чином, на констатувальному етапі експерименту виявлено, що інтерес старшокласників до педагогічної діяльності переважно є невеликим, проте, враховуючи сучасні мобільні канали передачі інформації, якими користуються сьогодні учні, створюючи привабливі форми та види інформації, що зацікавлять учнівську аудиторію, впроваджуючи нові технології у процес педагогічної орієнтації старшокласників, керівники ЗНЗ можуть досягти поставленої мети – розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності засобами ІКТ.

Висновки до першого розділу

Проведене дослідження теоретичних засад управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ дало змогу зробити такі висновки.

1. Аналіз педагогічної і психологічної літератури довів актуальність та доцільність обраної проблеми, необхідність системного підходу до питань організації та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ на основі формування оптимальної організаційної структури, вивчення сучасних вимог до професії вчителя, ефективного використання в профорієнтаційній діяльності новітніх ІКТ.

2. Вивчення нормативно-законодавчої бази засвідчило, що державна політика спрямована на виконання наступних задач: розробку і реалізацію загальнодержавної стратегії розвитку освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства; здійснення ряду науково-методичних, організаційно-управлінських і практичних заходів, спрямованих на відтворення педагогічних кадрів для системи освіти. Встановлено, що за останнє десятиліття на державному рівні розроблено законодавчу базу для професійної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням у навчально-виховному процесі сучасних ІКТ. До важливих законодавчих актів віднесено: Закон України «Про освіту»; Державну національну програму «Освіта: Україна XXI ст.»; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про професійну орієнтацію

молоді, яка навчається»; Постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 роки»; Нормативний документ Кабінету Міністрів України «Концепція державної системи професійної орієнтації населення»; Указ Президента «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки»; Постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес ЗНЗ інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року».

3. У процесі дослідження означеної проблеми проведено порівняльний аналіз базових понять у теорії та практиці управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Це дозволило уточнити та науково обґрунтувати сутність понять, зокрема, таких як: *«педагогічна орієнтація»* – науково обґрунтована та практично реалізована система підготовки особистості до свідомого обрання педагогічної діяльності; *«процес педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ»* – серія навчально-виховних заходів з повідомлення молоді про професію вчителя, виховання інтересу до педагогічної діяльності з урахуванням комунікаційної компетентності особистості, здатності працювати з людьми, передавати знання та виявляти специфічні особисті нахили й обдарування; *«управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ»* – система цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління та особистісно зорієнтовані навчально-виховні заходи з педагогічної орієнтації шляхом застосування інструментів, способів, технологій прискореної передачі інформації в освітньому середовищі та обміну інформацією з метою розвитку у старшокласників стійкого інтересу до педагогічної діяльності і виховання громадсько активного, високопрофесійного кадрового потенціалу освітянської галузі.

4. У розділі обґрунтовано та розкрито основні проблеми управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ на основі аналізу управлінських функцій, принципів, методів, взаємозв'язку керуючої та керованої систем, взаємодія яких забезпечує ефективність педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Доведено, що педагогічна спрямованість є основою особистості майбутнього вчителя, а управління процесом підготовки учнів старших класів до самореалізації у педагогічній діяльності є необхідним компонентом, що забезпечує розвиток стійкого інтересу до вчительської діяльності і стає справою всього життя. Разом з тим, результативність процесу педагогічної орієнтації старшокласників залежить від професійної підготовки педагогічних і керівних кадрів ЗНЗ, організаційно-методичного забезпечення їхньої діяльності, забезпечення практичної реалізації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ.

5. У зазначеному контексті виникає необхідність організації педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, як сучасного процесу соціальних комунікацій в умовах мультикультурного суспільства, що потребує формування управлінського механізму передачі педагогічної профорієнтаційної інформації з використанням ІКТ. У дослідженні розкрито сутність, елементи, роль та місце ІКТ у процесі управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ як *інструментів, способів, технологій прискореного просування інформації в освітнє середовище та обміну інформацією в умовах мультикультурного інформаційного суспільства.*

Серед сучасних ІКТ, які впроваджуються у навчально-виховний та управлінський процес з педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, нами надано перевагу багатоцільовим, гнучким та продуктивним технологіям передачі інформації, а саме: *Інтернет-комунікаціям, комунікаціям в соціальних мережах, СМС-маркетингу, івент-маркетингу, міжособистісним інтегрованим комунікаціям, зв'язкам з громадськістю, інтерактивним комунікаціям, нейролінгвістичному рограмуванню, нейроменеджменту.*

6. Порівняльний аналіз теоретичної бази та практичної діяльності ЗНЗ показав, що формування професійної спрямованості старшокласників почало здійснюватися у другій половині ХХ століття. Натомість, криза 90-х років ХХ ст., формування молодшої держави Україна та сучасна криза спонукали до необхідності проведення державних заходів із формування професійно-педагогічної спрямованості старшокласників ЗНЗ. Виявлено, що позитивним у цьому питанні є підвищення престижу і поваги до професії сучасного вчителя за допомогою використання інформаційного простору в організації та управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Аналіз практичної діяльності ЗНЗ показав, що сучасні джерела інформації про вчительську діяльність переходять у нову якість. Для формування стійкого інтересу до педагогічної діяльності необхідно використовувати більшу інформативну систему ХХІ століття – Інтернет, що містить, як періодичні видання, джерела про видатних педагогів, так і відео та аудіо матеріали, і є одним із інноваційних форм управління потоком інформації про педагогічну діяльність. Загальною тенденцією є те, що вищезазначені професії пов'язані з сучасною комунікацією, потребують розширених соціологічних знань та вміння налаштувати віртуальну комунікацію. Сучасні технології професійної орієнтації старшокласників також перейшли у віртуальний простір, в якому створено багато сайтів професійної орієнтації («Робота та навчання», «Профориєнтир», «Профосвіта» та ін.).

7. З метою вивчення сучасного стану управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ проведено аналітичне дослідження державної освітньої політики щодо нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення професійної орієнтації учнівської молоді, розвитку системи освіти з питань професійної орієнтації учнів загальноосвітніх шкіл, розкриття ролі педагогічних ВНЗ у популяризації педагогічної професії та залучення випускників шкіл до навчання професії вчителя. В експериментальних ЗНЗ на основі розроблених критеріїв та їх показників проведено опитування старшокласників, педагогічних і керівних кадрів ЗНЗ, представників батьківської громадськості, учнівського самоврядування проведеного на етапі констатувального експерименту, яке виявило початковий рівень розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії та готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації. Відповідно, він складає в учнів 9,0%, у членів управлінської ланки – 51,3 %. Разом з тим, відмічено недостатнє використання у профорієнтаційній діяльності сучасних джерел отримання інформації та практичну відсутність застосування новітніх ІКТ. Отримані дані підтвердили необхідність реалізації наступного етапу дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та підготувати відповідні методичні рекомендації.

РОЗДІЛ 2

МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗНЗ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІКТ

У другому розділі визначено організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, як сукупності зовнішніх та внутрішніх обставин, що впливають на зазначений процес та його результат. Науково обґрунтовано, розроблено та розкрито структуру, зміст моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ з метою формування в учнів стійкого інтересу до професії вчителя та можливості досягти її свідомого вибору.

2.1 Організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ

Для виконання одного зі завдань нашого дослідження необхідно виявити та проаналізувати організаційно-педагогічні умови, як сукупність зовнішніх та внутрішніх взаємодіючих обставин, що впливають на результативність управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та сприяють розробленню й реалізації моделі. Для цього, у першу чергу, необхідно детальніше розкрити сутність поняття «умови».

У тлумачному словнику С. Ожегова «умови» визначено, як обставини, за яких будь-що відбувається або від яких будь-що залежить [184]. У словнику української мови умови розглядаються як необхідні обставини, що роблять можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чому; правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, що забезпечують нормальну діяльність будь-чого [257, с. 441]. Короткий тлумачний словник української мови трактує умову, як: «1) необхідну, обов'язкову обставину, передумову, що визначає, зумовлює існування, здійснення чого-небудь; 2) обставину, за якої будь-що проходить; 3) обставини, за яких будь-що здійснюється» [122, с. 566].

На цій основі у науковій літературі виділяють два типи умов – зовнішні та внутрішні, які взаємодіють, забезпечуючи цілісний підхід до організації процесів, що відбуваються в системі освіти. Так, до зовнішніх умов відносять ті, що впливають на розвиток і перебудову системи освіти України в цілому: розвиток сучасної ринкової економіки, перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, глобалізацію сучасного світу, розбудову демократичного громадянського суспільства, правове регулювання суспільно-політичних процесів, гуманізацію соціальних відносин, інтеграцію європейського та світового освітнього простору, розвиток системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, застосування комунікаційних технологій на всіх рівнях суспільства й освіти тощо. Ці умови впливають на діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, їх функціонування і розвиток, як соціально-педагогічних систем, включаючи процеси, що відбуваються в рамках цих систем, у тому числі, – навчальний, виховний, організаційний, управлінський процеси [227, с. 434].

У зв'язку з цим, нами виокремлено зовнішні та внутрішні організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із

застосуванням ІКТ. У контексті дослідження вони розглядаються, як *спеціальні обставини, що утворюють зовнішнє та внутрішнє середовище процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, регулюють правила діяльності педагогічного колективу з питань профорієнтації учнів, активізують та скеровують взаємодію учасників навчально-виховного процесу з профорієнтаційної діяльності, обумовлюють вимоги, виконання яких має забезпечити цілеспрямовану організацію та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.*

Серед зовнішніх організаційно-педагогічних умов управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ нами виділено, у першу чергу, правові. До них віднесено закони, підзаконні акти, державні програми, положення Кабінету Міністрів України і Міністерства освіти і науки України, що формують державну політику в галузі освіти, визначають пріоритети організації навчально-виховного процесу, а також основні завдання, зміст та напрями профорієнтаційної діяльності зі старшокласниками. Так, закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», Державна Програма «Вчитель», Державна Програма розвитку освіти на 2006–2010 роки», Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю на 2007–2010 роки – формують нормативно-правову основу діяльності закладів та установ освіти, розкривають просвітницьку роль учителя в суспільстві та необхідність відтворення педагогічних кадрів, передбачають створення осередків профорієнтаційної діяльності у навчальних закладах, ураховують особливості управлінської діяльності керівництва ЗНЗ з питань педагогічної орієнтації старшокласників, підтверджують доцільність та важливість застосування ІКТ в діяльності педагогічних колективів ЗНЗ з питань профорієнтації учнів тощо [192; 205].

Окрім того, Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки, Державна цільова програма впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року, Положення про електронні освітні ресурси [216] – визначають зміст, форми і місце ІКТ у навчально-виховному процесі ЗНЗ відповідно до мети, завдань та особливостей профорієнтаційної діяльності. Тому логічно вести мову про іншу важливу зовнішню організаційно-педагогічну умову управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ – врахування професіограми вчителя, що містить знання предмету, володіння мистецтвом комунікацій, використання сучасних форм і видів профорієнтаційної діяльності, здатність застосовувати ІКТ у навчально-виховному процесі.

До внутрішніх організаційно-педагогічних умов управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ нами віднесено: організаційну структуру ЗНЗ; систему менеджменту; стратегічне планування за принципом демократизації; вибір форми педагогічної орієнтації старшокласників із урахуванням впливу сучасного інформаційного суспільства на педагогічну діяльність; готовність адміністрації і педагогічного колективу до організації цілеспрямованого процесу педагогічної орієнтації старшокласників; матеріально-технічну базу ЗНЗ (комп'ютерні класи, мультимедійне обладнання, інтерактивні дошки тощо); постійно діючий

інформаційний простір засобами ІКТ; соціально-педагогічну комунікацію, як складову процесу педагогічної орієнтації старшокласників; систему навчально-виховних заходів ЗНЗ із розвитку комунікативних, організаційних та творчих навичок старшокласників; зв'язок навчання з батьками учнів; співпрацю з учнівським самоврядуванням.

При цьому нами враховано думку І. Підласого, який до внутрішніх умов діяльності навчальних закладів відносить також професійний кваліфікаційний рівень учителів, які працюють у ЗНЗ та орієнтацію керівництва на впровадження інноваційних технологій [211, с. 22].

Внутрішні умови організації та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ містять також розподіл прав, обов'язків, повноважень та відповідальності членів управлінської ланки. При цьому ми погоджуємось з позицією Л. Карамушки, що не можливо педагогічну ініціативу вчителя розвивати наказами, адміністративними заходами. Необхідно перейти до інструктування, інших спеціальних організаційних впливів [194]. З цим процесом у нашому дослідженні пов'язано використання технології нейромеджменту, суть якої викладено у підрозділі 1.2. За такого підходу діяльність управлінської ланки ЗНЗ щодо організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників буде більш ефективною, тому що зміна жорсткої вертикальної ієрархічної структури управління ЗНЗ на пласку дозволяє забезпечити рівність усіх членів управлінської ланки. За таких організаційних умов змінюється роль керівника ЗНЗ, який окреслює сферу діяльності кожного члена управлінської ланки, формує конкретні завдання, надаючи необхідну інформацію, створюючи ефективні комунікації. Це надає змогу кожному члену управлінської ланки самостійно встановлювати та вирішувати організаційні й індивідуальні цілі. Адже, встановивши індивідуальні цілі, члени управлінської ланки будуть їх досягати як найкраще, тому що вони отримують змогу адекватно оцінювати результати власної діяльності та відчуватися відповідальними за виконання поставлених цілей [57, с. 70–76]. Згідно такого підходу зменшується формалізація управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, а зв'язки між членами управлінської ланки та їх конструктивна взаємодія постають, як сукупність ефективних способів впливу на цей процес, та вибір оптимальних технологій його організації.

Окрім того, важливою умовою успіху процесу педагогічної орієнтації старшокласників стає зміна сприйняття учасниками навчально-виховного процесу будь-якої педагогічної ситуації. Як приклад зазначимо, що американськими вченими було проведено експеримент зі зміни сприйняття вчителями конкретної навчально-виховної ситуації. Після проведеного IQ-тесту вони вказали на декількох учнів, зазначивши, що ті – «нерозкриті бутони», які дадуть високі результати наступного року. Вчителі поводитися з цими учнями по-іншому, акцентуючи увагу на позитивних характеристиках дій, вчинків і їхніх навчальних досягненнях. Упровадження цього підходу дало високі результати навчальної діяльності учнів. Отже формуєчи наші підходи, відмітимо, що, з одного боку, важливо керівнику налаштувати управлінську команду на позитивні дії, враховуючи вплив сукупності організаційних та педагогічних факторів процесу педагогічної орієнтації старшокласників. З іншого боку, при плануванні та організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників необхідно врахувати моменти, що є важливими для досягнення учасниками навчально-виховного

процесу цілей профорієнтації й акцентувати на них увагу вчителів, учнів та керівників. В управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників акцент має бути зроблено на розвиток позитивного сприйняття старшокласниками професії вчителя через оцінювання професійних, ділових та особистісних якостей й стилю поведінки представників управлінської ланки та педагогічного колективу ЗНЗ.

Однією з головних внутрішніх умов ефективного управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ є стратегічне планування за принципом демократизації, в рамках якого в якості суб'єктів управління мають бути залучені не тільки керівник ЗНЗ та його заступники, а й інші члени управлінської ланки (рис. 2.1).

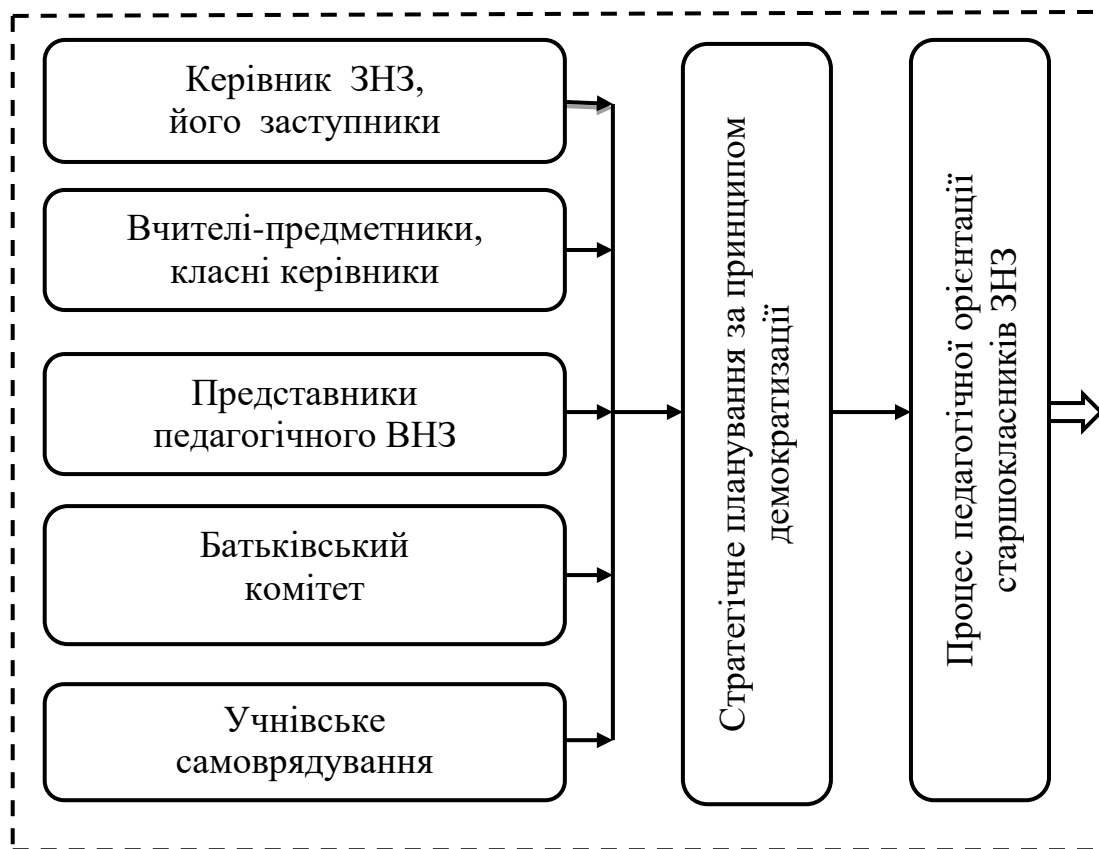

Рис. 2.1 Стратегічне планування процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ за принципом демократизації

Розглянемо більш конкретно зміст кожного етапу цього процесу.

I-й етап. На початку організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників головною функцією є стратегічне планування, за якого керівник ЗНЗ делегує окремі функції планування членам управлінської ланки (заступникам, фахівцям-вчителям, представникам ВНЗ, членам батьківського комітету та учнівського самоврядування), які надають пропозиції, на основі чого складається загальний стратегічний план, встановлюються довготермінові, середньотермінові та короткотермінові цілі й завдання, обираються засоби для їх здійснення. При цьому інші функції суб'єкта управління також зберігаються та відповідно реалізуються на кожному рівні управління, враховуючи обрану стратегію процесу педагогічної орієнтації старшокласників та механізм її реалізації у певному навчальному закладі.

II-й етап. У подальшому, у процесі реалізації стратегічного плану, головну роль мають відігравати такі суб'єкти управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, як: педагогічний колектив, батьківська громада та громадські організації, а також самоврядування та наявні молодіжні позашкільні організації, що будуть задіяні в різних заходах з педагогічної орієнтації старшокласників. Адже, від їхньої самоорганізації, злагодженої взаємодії та активності залежить успіх реалізації стратегічного плану.

III-й етап. На цьому етапі керівництво ЗНЗ з періодичністю один раз на місяць має здійснювати моніторинг навчально-виховного процесу педагогічної орієнтації старшокласників, а також коригувати у визначених межах діяльність суб'єктів управлінського процесу. Разом з тим, громада батьків й члени учнівського самоврядування раз на квартал мають звертати увагу та оцінювати виконання управлінських функцій з боку керівництва ЗНЗ.

IV-й етап. На цьому етапі особливо важливою умовою успішної реалізації стратегічного плану з педагогічної орієнтації старшокласників є забезпечення мотивування педагогічного колективу та задіяних в управлінському процесі шляхом надання: вчителям – професійних консультацій з науково-теоретичних знань щодо підготовки дієвих навчально-виховних заходів з визначеної тематики, практичної допомоги в організації та проведенні масових профорієнтаційних заходів, інформаційного супроводу й належних технічних умов для здійснення навчально-виховного процесу з педагогічної орієнтації старшокласників (забезпечення необхідними приміщеннями, наочними матеріалами, технічними засобами тощо); членам учнівського самоврядування – більш широким повноважень щодо керівництва учнівськими групами в соціальних мережах, де відбуваються Інтернет-комунікації з функціями швидкого зворотнього зв'язку, що забезпечують безпосередній процес спілкування та обміну інформацією, а також їх участі в рекламних заходах з питань педагогічної орієнтації старшокласників; членам батьківського комітету – залучення їх до процесу обміну інформацією з метою розв'язання різних питань профорієнтаційної діяльності; представникам ВНЗ – надання вільного, відкритого та доступного інформаційного простору для ознайомлення та пропаганди вищої педагогічної освіти, конкретного ВНЗ педагогічного спрямування. При цьому передбачається оцінювання кількості та якості затраченої учасниками управлінської ланки діяльності, а також здійснення на її основі матеріального заохочення та матеріальних санкцій у межах бюджету ЗНЗ та спонсорських внесків.

V-й етап. На цьому етапі стратегічного планування та організації педагогічної орієнтації старшокласників важливу роль відіграє функція зовнішніх комунікацій, що має здійснюватись невід'ємно від попередніх функцій управління, оскільки з боку керівництва ЗНЗ мають бути налагоджені зв'язки з організаціями, що мають відношення до педагогічної або профорієнтаційної діяльності навчального закладу і можуть сприяти наданню додаткових інформаційних джерел та ознайомленню з досвідом здійснення педагогічної діяльності на різних рівнях навчального і виховного процесів, що надасть можливість звернути увагу учнів на педагогічну діяльність, як перспективну вибору майбутньої професії вчителя та професійного кар'єрного зростання.

VI-й етап. Функція фінансування профорієнтаційної діяльності навчального закладу має здійснюватись на цьому етапі через залучення спонсорських коштів (ВНЗ, що зацікавлені в отриманні креативного, підготовленого абітурієнта; політичних структур, активність яких зростає в передвиборчий період, коли вони можуть надати не тільки джерела фінансування, але й нові місця для здійснення практики громадського спілкування; батьків та громадських організацій, які є також важливим елементом педагогічної орієнтації і прагнуть підтримати молодих людей у намірі стати висококваліфікованими фахівцями педагогічної справи).

VII-й етап. Пріоритетним на цьому етапі є реалізація функцій маркетингу та оцінювання результатів виконання стратегічного плану з педагогічної орієнтації старшокласників. Адже, без аналізу ринку педагогічної діяльності, прогнозування кадрового потенціалу у нестійких умовах функціонування системи освіти, нестабільної демографічної ситуації, суттєвих змін у професіограмі вчителя в умовах євроінтеграції неможливо здійснювати організацію процесу педагогічної орієнтації старшокласників на високому рівні, який би відповідав вимогам часу, держави та суспільства.

Таким чином, на підставі дослідження взаємозв'язку умов, етапів та конкретних функцій управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ формується ефективна система менеджменту педагогічної орієнтації старшокласників, упорядковуються елементи навчально-виховного процесу, здійснюється мотивування керівних і педагогічних кадрів, удосконалюється управлінський процес і, як наслідок, виникає необхідність використання в управлінні сучасних ІКТ.

Відповідно до особливостей управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ нами досліджено таку умову як вибір форми педагогічної орієнтації старшокласників із урахуванням впливу сучасного інформаційного суспільства на педагогічну діяльність. У процесі дослідження виявлено, що форми профорієнтації, що вважалися інноваційними наприкінці ХХ століття, умовно можна поділити на 5 груп:

1. Факультети майбутніх учителів. Школа юного педагога. Школа майбутнього вчителя.
2. Школи юних математиків, фізиків, хіміків, біологів, істориків тощо. Літні та заочні фізико-математичні школи. Малі академії наук України.
3. Психолого-педагогічні факультативи. Університет педагогічних знань для старшокласників. Педагогічні клуби (клуб «Юний педагог»).
4. Педагогічні класи.
5. Педагогічні олімпіади.

Необхідно також зазначити, що, у свій час, ці форми професійно-педагогічної орієнтації старшокласників сприяли налагодженню системи їх підготовки до свідомого вибору професії вчителя. Проте, на початку ХХІ століття в умовах глобалізації та інтернаціоналізації суспільних процесів, формування мультикультурного інформаційного простору та розвитку ринкових відносин основна увага зосереджується на комунікаційних процесах та різних видах комунікацій у системі освіти.

Наслідком запровадження сучасних комунікаційних форм професійно-педагогічної орієнтації старшокласників стає створення постійно діючого

інформаційного простору, що визначається в залежності від інтересів та нахилів учнівської молоді.

Основну роль у цьому процесі відіграє інформація про педагогічну діяльність та учительську професію, яка містить елементи організаційно-управлінського, комунікативного, психологічного, інтелектуального впливу, що забезпечує формування цілісного, об'ємного образу сучасного вчителя. При цьому нами враховано, що один і той же зміст інформації може сприйматися по-різному і з різним ступенем впливати на її засвоєння, в залежності від того, яким способом інформація дісталась до учня.

Розглянемо джерела інформації та засоби і технології передачі цієї інформації цільовій аудиторії – старшокласникам ЗНЗ. До таких джерел інформації про учительську діяльність можна віднести:

- 1) періодичні видання;
- 2) навчальну інформацію, що виходить від учителя;
- 3) заходи професійно-педагогічної спрямованості;
- 4) художньо-публіцистичну літературу;
- 5) документальні, науково-популярні та художні фільми;
- 6) персонально-групові контакти.

Проаналізуємо більш конкретно кожне із джерел інформації про професію вчителя у сучасному інформаційному просторі.

1) *Періодичні видання.* Ми виходимо з принципової позиції, що сучасні старшокласники рідко користуються інформацією з друкованих періодичних видань, рівнем їх інтересів є Інтернет простір. Отже, щоб не допустити втрату значної кількості інформаційного потоку, є необхідність визначити перелік періодичних видань в електронному вигляді (видання, які мають електронний дублікат, що розміщується окремо на сайті, видання чи в електронних бібліотеках. Це дозволяє інтенсивно опрацьовувати педагогічну термінологію, формувати в учнів світ педагогічної реальності.

Важливою умовою використання періодичної преси, як джерела відомостей про професію вчителя, та прискорення руху цієї інформації є активна участь самих учнів у її створенні та повідомленні іншим учасникам навчально-виховного процесу. Це може бути пов'язано з підготовкою та проведенням диспутів, конференцій, оглядів знань, усних педагогічних журналів, педагогічних вечорів, вікторин тощо і дозволить кожному виступити у бажаній ролі: лектора, опонента, оглядача, психолога, вчителя, реалізуючи особистісні резерви. Таким чином, періодичні електронні видання, як джерело інформації про учительську діяльність, мають практичну значущість у сприянні досягненням культури педагогічної діяльності, формуванню уявлень про педагогічний простір, орієнтації на створення духовної культури, яку несе вчитель. Яскраві, насичені педагогічними фактами матеріали періодичної преси сприяють розвитку самосвідомості та активності учнів, вихованню їх професійно-педагогічних мотивів, допомагають у свідомому виборі професії.

Важливо відмітити, що робота з періодичною пресою педагогічного змісту передбачає не просто кількісне зростання інформації, а й розвиток в учнів умінь аналізувати її, співвідносити з учительською діяльністю, самим собою, що в цілому, сприяє розвитку педагогічного мислення. Додамо, що керівництво процесу педагогічної

орієнтації старшокласників ЗНЗ для організації постійного інформаційного забезпечення процесу педагогічної орієнтації має визначити відповідальних за вчасне інформування старшокласників про новинки періодичних електронних видань та розсилку посилань на адресу вищезазначених джерелу соціальної мережі або СМС-розсилку.

2) *Навчальна інформація.* У дослідженні нами враховано, що у навчально-виховному процесі інформація про учительську діяльність реалізується через знання, що передає вчитель у відповідності з навчальним матеріалом. У зазначеному контексті, провідну роль відіграє змістовий аспект навчальної інформації (розуміння, значущість), оскільки функціонування основного відношення до навчання залежить від нього. Учитель, як носій інформації про власну діяльність, надає її за допомогою словесного розкриття та демонстрації прикладами. При цьому він komponує змістовий складник навчальної інформації про педагогічну професію як нові знання, що переплітаються із життєвими уявленнями. Важливої значущості у формуванні образу вчителя має курс «Введення в педагогічну професію», який визначено стандартами програми навчання у педагогічних класах. Забезпечуючи викладання цього курсу у педагогічних класах, учитель несе інформацію про соціальні цінності діяльності вчителя, професійну етику, компетентність, педагогічну майстерність, способи емоційної саморегуляції, культурологічної спрямованості діяльності педагогів минулого й сьогодення.

Відмітимо також, що у зв'язку з появою сучасних засобів комунікації переведення навчально-педагогічної інформації в ціннісно-суб'єктивну позицію починається зі взаємодії учнів, як цільової аудиторії, яка сприймає цю інформацію за допомогою методів пізнавальної діяльності та відповідно реагує на неї. З іншого боку, для активної участі у вищезазначеній комунікації старшокласники мають бути підготовленими. За такої умови вчитель має забезпечити таке планування практичних занять, щоб вони містили роботу з термінологічним словником, цитуванням, реферуванням матеріалу про педагогічну діяльність, аналізом та узагальненням якостей ідеального вчителя, відображенням змісту категорій, що вивчаються, роботу з періодичною пресою, першоджерелами тощо. Учні охоче розкривають рубрику «про ідеального вчителя» або «чого не повинно бути у шкільній практиці» – описуючи випадки з особистого досвіду. Від учителя залежить як уміло старшокласники зможуть писати твори з педагогічної тематики. Наприклад, їм пропонується теми: «Випадок у ЗНЗ», «Коли я буду вчителем», «Мій улюблений вчитель» тощо. Результат написання тематичного реферату чи доповіді залежатиме від інформації, яку учні отримують від учителя про педагогічну діяльність.

Окрім того, навчально-педагогічна інформація повинна співвідноситись з освітніми стандартами. Тому навчально-педагогічну інформацію, що надходить від вчителя, необхідно переформатувати у відповідності до сучасних вимог, тобто, забезпечити медіа-засобами демонстрації інформації. Серед них: медіа-презентації, навчальні фільми, аудіо супровід, інтерактивні дошки тощо. Завданням управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників стає знаходження спонсорів для забезпечення обміну педагогічною інформацією, у тому числі, організувати курси підвищення кваліфікації для вчителів ЗНЗ із застосування мультимедійних технологій у зазначеному процесі.

3) *Заходи орієнтаційно-педагогічного змісту.* На основі проведеного аналізу наукових джерел можна вважати, що класична модель, в основі якої міститься концепція засвоєння знань, умінь та набуття навичок, вичерпала себе у педагогічній практиці. Йде процес становлення нових освітніх парадигм, основу яких містить не пристосування особистості до виконання окремих соціальних функцій, а цілісний розвиток особистості, готової до універсальної діяльності; не збагачення поглядів непотрібною інформацією, а духовно-моральний розвиток. Це потребує постійного розширення орієнтаційного поля навчально-пізнавальної діяльності. У такому контексті джерелами інформації про вчительську діяльність у педагогічних класах можуть бути бесіди, лекції, вечори, фестивалі, конкурси творчих робіт, брейн-ринги, квести, екскурсії у педагогічні ВНЗ тощо.

Разом з тим, посилення уваги до професії вчителя відбувається за рахунок розширення знань про педагогічну діяльність, надання можливості старшокласникам висловити судження про вчителя; ефективну дію мають проведення педагогічних вечорів, присвячених професії вчителя. До їх проведення залучаються вчителі, ветерани вчительської діяльності, науково-педагогічні працівники ВНЗ, які можуть викликати професійну зацікавленість при обговоренні.

Диспути за різною педагогічною тематикою, перенесені в Інтернет простір, а саме в соціальні мережі, також дозволяють учням викласти власні погляди на педагогічну діяльність, більш відверто висловити ставлення до значущості професії «вчитель». Тематика таких диспутів є довільною: «Педагогічне покликання! Чи у всіх воно є?», «Чи є ім'я тобі, вчитель?» тощо. Такі форми діяльності, окрім профорієнтаційної мети, виконують функцію «інформаторів» про професію вчителя, достатньо інформують учнів про професію вчителя, наприклад: «Що ми знаємо про професію вчителя?», «Романтика і труднощі педагогічної професії», «Культура мови майбутнього вчителя» тощо.

4) *Художньо-публіцистична література.* Одним із важливих джерел розвитку в учнів старших класів професійного інтересу та професійної освіченості є художньо-публіцистична література. Обговорення окремих творів або групи творів того чи іншого автора про вчителів, навчальний заклад, автобіографічних книг про видатних вчителів, педагогічних есе – допомагає набуті учням старших класів додаткові знання про вчительську діяльність.

Література про вчителя написана багатьма авторами: Ф. Гोनоблін «Книга про вчителя», С. Єгерський «Покликання» (про педагогічну майстерність), Л. Кабо «Жив на світі учитель», В. Сластьонін «Особистість і моя професійна компетентність учителя», В. Сухомлинський «Моя педагогічна віра», «Розмова з молодим директором школи». А твори А. Макаренка «Педагогічна поема», «Прапори на баштах», В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», А. Горбачова «Сільська вчителька», В. Тендрякова «Весняні оборотні», А. Белкіна «Ситуація успіху» – мають палітру порад щодо педагогічної діяльності, розкривають гуманістичну концепцію педагогічної діяльності вчителя, описують високоморальні якості особистості вчителя, несуть морально-пізнавальну оцінку діяльності вчителя.

Отже, цінність педагогічної інформації у художньо-публіцистичній літературі, як джерелах інформації про вчительську діяльність, полягає в тому, що містять

пізнавальну та виховну значущість, дозволяють орієнтуватися на ідеал, еталон учительської професії.

5) *Документальні, науково-популярні та художні фільми.* Не менш значущим джерелом інформації про професію вчителя є також документальні, науково-популярні та художні фільми про діяльність видатних педагогів, вчителів, життя під час навчання, проблеми дитячого середовища тощо. Це такі фільми та серіали, як: «Щоденник директора школи», «Доживемо до понеділка», «Канікули», «Пацани», «Учитель співів», «Закрита школа», «Ранетки», «Кадети», «Вчителі» тощо, які психологічно впливають на учнів, викликають у них різні емоції та почуття, допомагають розпізнати позитивні та негативні наслідки дій педагогів в різних ситуаціях. Отже, фільми є багатим матеріалом для ознайомлення з педагогічною професією в емоційно пережитій формі, допомагають усвідомити правильність обраної професії.

Для забезпечення інтересу до такої інформації управлінська команда має допомогти в організації створення власних фільмів про вчительську діяльність відповідно до виховних заходів ЗНЗ та проведенні конкурсів короткометражних фільмів про учителів, їх життєвий та професійний шлях або тематичні конкурси художніх короткометражних фільмів за участю старшокласників у ролі вчителів.

5) *Персонально-групові контакти.* У виборі джерел інформації про учительську діяльність значну роль відіграють персонально-групові контакти, що містять: заняття-зустрічі, комунікативні години, круглі столи, диспути, конференції тощо. У процесі їх здійснення проходить передача досвіду як носія інформації, так і учня, що призводить до утворення життєвих уявлень та бажання пізнати ще більше. Спілкування з носіями інформації про педагогічну діяльність (комунікаторами організаційно-персонально-групових контактів) виступає одним із шляхів підвищення педагогічної культури, розвитку інтересу до вчительської діяльності. Досвід показує, що спілкування з носіями педагогічної культури, вчителями-новаторами, вчителями-методистами має значущість і педагогічний потенціал: виховний, освітній, розвивальний, а також надає інформацію про діяльність вчителя, інноваційні ідеї, сучасні психолого-педагогічні проблеми, значно підвищують їх інтерес до педагогічної діяльності.

Важливо відмітити, що персонально-групові контакти можуть здійснюватися через носіїв інформації, які необхідно поділити на п'ять груп.

До першої групи відносимо носіїв інформації, що не мають відношення до педагогіки, але сприяють її розвитку і мають здібності створити педагогічну картинку реальності. Педагогічна значущість таких контактів полягає в тому, що вони дають можливість учням зробити запит інформації, узгодити її. При цьому необхідно врахувати, що вчитель зобов'язаний надати інформаційно-консультативну допомогу у відборі і презентації матеріалу.

До другої групи можуть бути віднесені носії педагогічної інформації, що мають зацікавленість до професії вчителя, вихователя. Спілкування з такими носіями педагогічної інформації збагачує знання учнів не первинною, а трансформованою та інтерпретованою інформацією, відповідно до розуміння такого носія.

До третьої групи ми відносимо персонально-групові контакти, де носії є високого рівня знань, люблять професію, здібні в яскравих та емоційних образах подати наукову картинку освітнього процесу. Контакти з такими вчителями, творцями своєї справи

значно підвищують інтерес до професії вчителя та мотивують до педагогічного пізнання.

До четвертої групи віднесемо старшокласників, які здатні в образній формі подати майбутню професію посередництвом вражень про власну педагогічну практику, доведення до відомої аудиторії результату курсового чи дипломного дослідження.

До п'ятої групи включаємо вчителів – носіїв норм, еталонів, взірців спілкування, взаємодії, мислення і рефлексії. До цієї групи ми відносимо носіїв з різними позиціями в освіті: вчителів, психологів, управлінців та ін. Реальність Візьмемо до уваги те, що педагогічні можливості організації персонально-групових контактів передбачають реалізацію освітніх, розвивальних і стимулюючих функцій: розширення педагогічного світогляду; емоційно-почуттєве сприйняття ціннісних орієнтацій професії вчителя; розвиток позитивного емоційно змалюваного відношення до вчительської діяльності; відчуття соціальної значущості педагогічної професії; розширення уявлень про педагогічну реальність; аналіз досвіду учнів з педагогічної практики; стимулювання потреби в оволодінні педагогічними знаннями; орієнтація на інтерес до професії вчителя.

Таким чином, встановлення персонально-групових контактів при залученні їх до процесу педагогічної орієнтації створюють атмосферу, де проявляється: прагнення організувати сумісний пошук, бажання ознайомитися з існуючим педагогічним досвідом, необхідність створення і використання педагогічних інновацій, бажання поділитися власним досвідом. Для виникнення таких комунікацій має бути створено певні організаційно-педагогічні умови, сприятливі для розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності та розкриття їхнього педагогічного потенціалу, про що зазначалось вище.

7) *Додаткові джерела інформації про вчительську діяльність.* Такими джерелами є електронні засоби інформації, живопис, художнє слово, тобто, самостійно обрані старшокласниками джерела про вчительську діяльність, що містять педагогічно цінну інформацію. Електронні засоби інформації (ТВ, радіо, Інтернет) мають значну роль у педагогічній орієнтації тому, що поряд із висвітленням політичних подій, створюють сферу педагогічного простору у телевізійних передачах, таких як: «Точка зору», «Король професії», «Лінія долі», «База знань» – куди запрошують видатних учителів, психологів, громадських діячів, політиків, здобутки і творчість яких заслуговують на увагу. Зйомки у різних «Ток-шоу», спрямованих на комунікацію з молодіжною аудиторією забезпечують пізнавальний інтерес вищезазначеної аудиторії до професії вчителя, що підтримується керівництвом ЗНЗ.

До неформальних форм пошуку інформації про вчителя необхідно віднести: самостійний пошук віршів, цитат, творів, що демонструють прояв інтересу до педагогічної діяльності. Крім того, вони можуть складати сценарії коротких фільмів, презентації, створювати літературні розповіді про вчителя, що є запорукою успіху процесу педагогічної орієнтації в цілому.

Далі зупинимося на аналізі процесів професійно-педагогічної комунікації та соціально-педагогічної комунікації.

Як зазначалося вище у дослідженні, поняття комунікації розглядається як: процес, під час якого люди обмінюються інформацією, висловлюють свої думки та почуття;

шляхи передачі інформації, до яких належать радіо, телебачення, комп'ютери, телефони тощо; обмін інформацією та її змістом між двома і більше особами.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що загальне поняття комунікації майже повторюється у різних авторів. На відміну від цього, визначення поняття професійно-педагогічної орієнтації вирізняється.

Ураховуючи значущість піднятого питання, порівняємо визначення понять «педагогічне спілкування» і «професійно-педагогічна комунікація» у науковій літературі та наведемо їх у таблиці 2.1.

На цій основі ми визначаємо **соціально-педагогічну комунікацію** як складову процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, в ході якої відбувається передача інформації про професію вчителя різними засобами та різними учасниками комунікації. Їх можна поділити на дві групи: професійна або педагогічна (директор ЗНЗ, заступник директора з виховної роботи, класні керівники, вчителі-предметники) та соціальна (батьківський комітет, учнівське самоврядування, старшокласники).

Таблиця 2.1

**Порівняння визначень понять «педагогічне спілкування»,
«професійно-педагогічна комунікація»**

№ з/п	Визначення поняття	Автор
1.	<i>Професійно-педагогічна комунікація</i> – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою взаємообміну інформацією.	Н. Волкова [34]
2.	<i>Професійно-педагогічне спілкування</i> – система взаємодії педагога та тих, кого він виховує, вмістом якої є обмін інформацією, пізнання особистості, застосування виховного впливу.	В. Кан-Калик, Н. Нікандров [99]
3.	<i>Педагогічне спілкування</i> – особливий вид спілкування, що є професійною категорією, і відбувається через особистість педагога. ПС завжди навчає, розвиває і виховує; орієнтовано на розвиток особистостей сторін, що спілкуються, їх взаємовідносини.	А. Роботова, Т. Леонтьєва, І. Шапошникова [205]
4.	<i>Професійно-педагогічна комунікація</i> – система безпосередніх чи опосередкованих взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою взаємообміну інформацією, регулювання педагогічних відносин.	О. Булейко, Т. Іванова [34, с. 32]
5.	<i>Спілкування педагогічне</i> – система органічної соціально-психологічної дії вчителя-вихователя і вихованця у всіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості.	А. Кузьминський [203]
6.	<i>Педагогічне спілкування</i> – професійне спілкування викладача з учнями в цілісному педагогічному процесі, що розвивається в двох напрямках: організації відношень з учнями й управління спілкуванням в дитячому колективі	А. Коджаспиров, Г. Коджаспирова [110]
7.	<i>Педагогічне спілкування</i> – багатоплановий процес встановлення та розвитку комунікації, взаєморозуміння та взаємодії між педагогами та учнями, що породжуються цілями та змістом їх спільної діяльності.	В. Сластьонін [202, с. 459]

Отже, враховуючи, що комунікація супроводжує процеси, що відбуваються у навчальному закладі, нами виокремлено дві лінії: педагогічна і соціальна і, як результат, соціально-педагогічна комунікація розглядається нами, як складник процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Актуалізуючи зазначене, наведемо порівняльні приклади форм і видів соціально-педагогічної комунікації, як невідмінного складника процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Сутність соціально-педагогічної комунікації як складової процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ

№ з/п	Педагогічна лінія комунікації	Соціальна лінія комунікації
1.	Проведення відкритих занять через: вербальну і візуальну передачу предметної інформації.	Проведення Дня науки через: обмін предметною інформацією в художній формі.
2.	Залучення старшокласників в якості доповідачів на заняттях через: взаємообмін предметною інформацією, вербальними і візуальними засобами; використання різних технічних засобів передачі інформації.	Залучення старшокласників до організації і проведення професійного свята Дня освітянина («Дня вчителя») через: обмін інформацією емоційного характеру, побудову соціального портрету вчителя.
3.	Залучення старшокласників в якості асистентів до проведення опитування, рольових ігор, тестів з делегуванням права оцінювати роботу однокласників через: обмін досвідом виокремлення необхідної інформації, об'єктивності оцінювання та інформування про переваги і недоліки в роботі асистентів.	Залучення представників учнівського самоврядування, старшокласників, батьківського комітету (як соціальних груп комунікації) до організації, проведення і оцінювання конкурсу «Вчитель року» через: вибудову соціальної комунікації: розвиток художнього стилю спілкування, емоцію, створення соціального портрету вчителя.
6.	Залучення старшокласників до участі в конференціях з педагогічної тематики. Обмін інформацією на науковому рівні.	Організація брейн-рингів на педагогічну тематику: обмін науковою інформацією за допомогою художніх засобів, практика роботи в команді, розвиток реакції тощо.
7.	Опитування старшокласників в якості респондентів на професійно-педагогічну тематику. Взаємообмін інформацією про професійні якості, навички, творчі здібності вчителя, їх нахили до педагогічної діяльності.	Організація в навчальному закладі вечорів-зустрічей випускників: передача інформації емоційно-соціального плану; розкриття сутності професії вчителя через обмін інформацією між старшокласниками та випускниками.
8.	Організація факультативів для старшокласників: передача інформації про основи педагогічної діяльності, обмін педагогічною інформацією, формування педагогічного світогляду.	Організація майстер-класів і творчих конкурсів за тематикою «Соціальні комунікації»: в невимушеній обстановці йде обмін інформацією та тренінг учасників соціальних комунікацій.
9.	Залучення старшокласників до проведення практичних занять за запропонованою вчителем тематикою (після прослуховування спецкурсу з педагогічних комунікацій).	Організація заходів, присвячених річниці з Дня відкриття ЗНЗ або іншим подіям з подачею інформації про історію професії «вчитель», історію навчального закладу, нагородженням кращих педагогів тощо.

Зазначимо, як відбувається реалізація соціально-педагогічної комунікації між суб'єктами процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Спочатку проводимо опитування і визначаємо ступінь готовності сторін до комунікації з педагогічної орієнтації. Після цього організуємо перший виховний захід з метою підвищення іміджу професії «вчитель». Цей захід – «День знань», під час якого відбувається опосередкована комунікація шляхом художнього відображення основ наук, що вивчаються у ЗНЗ та безпосереднього учасника, який допомагає учням їх засвоїти, – вчителя. Підкреслимо, що в організації цього виховного заходу мають брати участь всі учасники процесу педагогічної орієнтації старшокласників, враховуючи його значущість у системі профорієнтаційної діяльності ЗНЗ.

У наведеному прикладі організації виховного заходу «День знань» у ЗНЗ розкриємо рольові функції та їх виконавців (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Організація виховного заходу «День знань» у ЗНЗ

№ з/п	Рольові функції	Виконавці
1.	Організатор виховного заходу	Заступник директора з виховної роботи
2.	Запрошення представників педагогічних ВНЗ, надання приміщення для заходу, забезпечення матеріально-технічної бази заходу	Директор ЗНЗ
3.	Написання сценарію заходу та участь в його підготовці та проведенні	Учителі, учнівське самоврядування
4.	Розповсюдження інформації про захід	Учителі, учнівське самоврядування, батьки
5.	Запрошення спонсорів та організація нагородження кращих представників учнівської молоді і вчителів	Батьківський комітет
6.	Творча участь у виховному заході	Учителі, учнівське самоврядування, учні
7.	Реципієнт (цільова аудиторія)	Старшокласники

Як бачимо з таблиці 2.3, за умови чіткого виконання кожним із учасників рольової функції виховний захід може стати однією з головних форм соціально-педагогічної комунікації в контексті підвищення авторитету вчительської професії. Головним завданням запропонованих навчально-виховних заходів в умовах здійснення соціально-педагогічної комунікації має бути злагоджена діяльність як окремих учасників процесу, так і управлінської ланки в цілому. Отже, імплементація механізмів управління педагогічною орієнтацією старшокласників має відбуватися за чіткою схемою. На цій основі рекомендована система навчально-виховних заходів із розвитку комунікативних, організаційних і творчих навичок старшокласників сприятиме, на нашу думку, серед інших умов та заходів, цілковитому відродженню іміджу та авторитету професії «вчитель».

Важливою педагогічною умовою процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ є врахування і дотримання вимог сучасної професіограми до педагогічної професії.

У нашому дослідженні професіограма розглядається як ідеальна модель майбутнього вчителя, зміст якої містить одиниці виміру, за якими здійснюється

професійний відбір у педагогічні ВНЗ. Професіограма дає повне уявлення, якими початковими та кінцевими якостями має володіти випускник педагогічного закладу. Вона дозволяє конкретизувати завдання, що стоять перед майбутнім учителем, а також розробляти питання діагностики професійної придатності і методики професійного відбору учнівської молоді до навчання у педагогічних ВНЗ. У нашому випадку, знання професіограми має стати ключовим аспектом у процесі педагогічної орієнтації, який дозволяє сформулювати певні якості та уміння у старшокласників, що відповідають сучасним вимогам до вчительської професії [221].

Якщо порівняти вимоги до вчителя кінця ХХ століття з сучасними, маємо деякі відмінності. Порівняльний аналіз наведемо в таблиці 2.4 [178; 221].

Так, за даними таблиці 2.5, прослідковується гуманістичне спрямування діяльності вчителя, який у різні часи відіграє одну з важливих ролей у розвитку суспільства, його пріоритетних цінностей та виборі шляхів просвіти населення.

Таблиця 2.4

Порівняльний аналіз вимог до учителя (кінець ХХ – початок ХХІ століття)

№ з/п	Характеристика вчителя за державною цільовою програмою «Учитель радянської школи»	Характеристика учителя за державною програмою «Учитель»
1.	Головний орієнтир його діяльності – високий професійний обов'язок. Він здатний критично оцінювати власну діяльність і діяльність оточуючих, не піде проти своєї совісті.	Головний орієнтир для сучасного вчителя – через діяльність педагога реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження і примноження культурної спадщини.
2.	Любов до дітей, потреба і здібність віддати їм своє серце. Учитель, який любить і розуміє дітей, здатний до педагогічного співробітництва з ними, батьками, колегами, бачить у формуванні особистості головний зміст життя.	Впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання, максимальної індивідуалізації навчального процесу, створення умов для саморозвитку і самонавчання дітей, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цінностей.
3.	Високий професіоналізм, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень. Пошук нестандартних підходів до постійно розвиваючої особистості, до вибору індивідуального стилю роботи.	Оптимальне співвідношення між професійно-педагогічною, фундаментальною та соціально-гуманітарною підготовкою вчителя, новаторство у навчанні, вихованні та громадській діяльності.
4.	Потреба у самоосвіті і готовності до неї. Учитель не може і не має права зупинитися на досягнутому в науковому, духовному і фізичному зростанні.	Необхідність у самоосвіті, підвищенні кваліфікації, професійному вдосконаленні й саморозвитку.

Приходимо до висновку, що управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ необхідно підпорядковувати сучасним вимогам до професії вчителя. Першим критерієм успішності педагогічної орієнтації, на нашу думку, має стати більш раннє виявлення схильності учнів до педагогічної діяльності.

Підставою для цього є проведений аналіз теорії і практики другої половини ХХ століття – початку ХХІ століття. Він показує, що профорієнтаційна діяльність, спрямована на виявлення та формування у старшокласників інтересу до педагогічної діяльності, що традиційно проводилась у 9–11-х класах, сьогодні має починатися раніше, у 7–8-х класах, що дозволяє поглибити процес більш ранньої профілізації учнів, підвести їх до свідомого визначення майбутньої професії, зокрема, обрати навчання у педагогічному ВНЗ та присвятити себе педагогічній діяльності.

Такий підхід пояснюється тим, що у підлітковому віці під впливом накопиченого життєвого досвіду і розвитку інтелектуальних здібностей формується оцінювальний інтерес власного пізнання, формується загальна спрямованість особистості. Перша особливість цього віку – значний відхід від першочергових професійних намірів. Аргументація змін у свідомості свідчить про розвиток самооцінювання учнів. Тенденція до зміни продовжується й далі. У зазначеному контексті для нас важливою є наукова думка Л. Виготського, який вказував на психологічну основу цього явища. Зокрема, він відмічав наявність кризових явищ до 13 років, після чого суттєвими стають індивідуальні, а не вікові особливості, і приходиться пошук нової конкретної форми діяльності [36].

Перехід професійних намірів на якісно нову ступінь розвитку – до професійної спрямованості – можна спостерігати на прикладі переходу пізнавальних інтересів особистості у професійні. Поява нових професійних інтересів припадає на 13–14-річний вік. При цьому ми приєднуємось до позиції М. Котилєнкова, який на основі результатів масового опитування і спостережень за учнями довів, що стійкий вибір професії спостерігається саме у цьому віці [117, с 6–11].

Наступний період (14–17 років) характеризується свідомим накопиченням інтересів та формуванням основних інтересів особистістю, задоволення якими може забезпечити головну лінію життя. Формування професійної спрямованості – головна особливість цього періоду, її умовно можна поділити на дві стадії: перша – 14–15 років; друга – 16–17 років. «Межею поділу» є професійне самовизначення (вступ до педагогічного класу, педагогічного училища, технікуму тощо) [225].

Наразі зазначимо, що головні завдання управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників мають розв'язуватися керівництвом ЗНЗ поетапно і варіюватися в залежності від вікової категорії учнів, урахувавши ранню профілізацію учнів у 13–14-річному віці.

На першому етапі, коли іде формування самооцінки і оцінки оточуючого середовища майбутньої діяльності, в учнів має закріпитися стійка уява про професію вчителя як про таку, що потребує не тільки певних знань, але й творчого підходу до формування себе як особистості.

На другому етапі, поєднавши пізнавальний інтерес до професії учителя з можливістю показати певні здібності на практиці, слід запропонувати учням рольові ігри, що підтвердять або спростують попередні висновки і наміри оволодіння професією вчителя.

На третьому етапі, який є завершальним, відбувається формування стійкого інтересу до професії вчителя, тому запровадження певних критеріїв відбору та

порівняння здібностей учнів із сформованими критеріями має відігравати важливу роль у педагогічній орієнтації старшокласників щодо свідомого вибору професії вчителя.

Таким чином, для успішного розв'язання завдання управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ми маємо визначити певні критерії, розробити науково обґрунтовану і практично підтверджену професіограму вчителя, що відповідає вимогам сучасного суспільства, створити сприятливі організаційно-педагогічні умови для розвитку у старшокласників стійкого інтересу до вчительської професії.

На основі проведеного аналізу означеної проблеми можна констатувати наступне.

1. Важливим фактором оновлення педагогічних кадрів для загальноосвітніх шкіл є організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, які розглядаються в дослідженні як обставини, що створюють відповідне зовнішнє та внутрішнє середовище, встановлюють правила педагогічної діяльності, забезпечують ефективну організацію педагогічної орієнтації старшокласників. У процесі наукового пошуку виокремлено загальні та специфічні умови, здійснено їх аналіз, доведено доцільність та необхідність їх урахування та дотримання в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ на основі використання ІКТ.

2. Визначено організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ передбачають: по-перше, ознайомлення з професією вчителя, застосовуючи основні якості згідно професіограми та організовуючи навчально-виховні заходи, що їх висвітлюють; по-друге, виявлення у різних педагогічних ситуаціях комунікативних, організаційних і творчих навичок старшокласників, враховуючи те, що вчитель – це соціальна, комунікативна професія, та залучаючи їх до шкільних заходів різних спрямувань; по-третє, розроблення навчальних програм та організацію факультативів для спеціальної підготовки старшокласників до вступу у педагогічні ВНЗ.

3. Одним із важливих складників процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ є соціально-педагогічна комунікація, в ході якої здійснюється передача інформації про професію вчителя різними засобами та учасниками комунікації. У нашому дослідженні виділено дві лінії: педагогічну і соціальну, що містять різні види соціальних зв'язків і форми навчально-виховної діяльності з розвитку комунікативних, організаційних та творчих навичок старшокласників у процесі формування стійкого інтересу до педагогічної професії.

Докладний аналіз організаційно-педагогічних умов та особливостей їх забезпечення у процесі педагогічної орієнтації старшокласників дозволяє перейти до обґрунтування та розкриття змісту й структури моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій.

2.2 Обґрунтування моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

З огляду теми нашого дослідження управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників розглядатимемо в системі соціальних, педагогічних та управлінських процесів, що відбуваються в діяльності ЗНЗ. У зв'язку з цим виникла необхідність

розширення наукового пошуку щодо управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, як певною соціально-педагогічною системою та використання моделювання як методу дослідження вищезначеного процесу [165; 166].

Ураховуючи визначення управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ як системи суб'єктно-об'єктної взаємодії учасників навчально-виховного процесу, певний інтерес для нас становили наукові дослідження, в яких розглядається система, як сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, що має на меті досягнення певних цілей та ґрунтується на принципах системності, цільності, синергії і розвитку [122, с. 410].

Н. Кузьміною визначено поняття «педагогічна система», як множина взаємопов'язаних структурних і функціональних компонентів, підпорядкованих цілям виховання, освіти і навчання підростаючого покоління [125, с. 10].

В. Беспалько охарактеризував педагогічну систему як сукупність взаємопов'язаних засобів, методів і процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого і свідомого педагогічного впливу на формування особистості [10, с. 6].

Група учених (І. Ісаєв, О. Міщенко, В. Сластьонін, Є. Шиянов) розглядають педагогічну систему, як самостійну, розвивальну, керовану цілісність, що складається з ряду компонентів, спрямовану на досягнення цілей, обумовлених потребами суспільства. Цілі визначають зміст педагогічної системи, що передбачає багатоманітність форм і методів її реалізації [202, с. 432].

Цінними для нас є наукові позиції О. Булейко, Н. Волкової, Т. Іванової, В. Кан-Калика, А. Кузьминського, Н. Нікандрова, які визначають професійно-педагогічну комунікацію як систему безпосередніх чи опосередкованих взаємодій учителя та учнів у сферах діяльності і спрямована на обмін інформацією, пізнання особистості, застосування виховного впливу [34; 99; 206].

Зауважимо недостатність наукових доробок з управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, як соціально-педагогічною системою з визначеними структурними елементами, системоутворюючими факторами, їх взаємозв'язком, спільною метою, умовами функціонування, рівнем досягнутих результатів та підкреслимо важливість та необхідність такого дослідження. З цією метою ґрунтуючись на сучасних наукових ідеях теорії систем, визначимо поняття «модель» та «моделювання». Моделювання (англ. modelling, нім. Modellieren n,) – це метод дослідження явищ і процесів, що ґрунтується на заміні конкретного об'єкту дослідження (оригіналу) іншим, подібним до нього (моделлю) [166]. Моделювання в широкому сенсі – це особливий пізнавальний процес, метод теоретичного та практичного опосередкованого пізнання, коли суб'єкт замість безпосереднього об'єкта пізнання вибирає чи створює схожий з ним допоміжний об'єкт-замісник (модель), досліджує його, а здобуту інформацію переносить на реальний предмет вивчення [165]. Додамо, що педагогічне моделювання – це дослідження педагогічних об'єктів (явищ) за допомогою моделювання понятійних, процесуальних, структурно-змістових та концептуальних характеристик й окремих сторін навчально-виховного процесу в межах визначеного соціокультурного простору на загальноосвітньому, професійно орієнтованому або іншому рівнях [165, с. 339–344].

Зазначене дозволяє стверджувати, що управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ є соціально-педагогічною системою, з вертикальними та горизонтальними зв'язками, ієрархічно підпорядкованими елементами, що взаємодіють між собою, і в сукупності утворюють цілісний об'єкт, що має досліджуватися нами за допомогою моделі. У цьому розумінні моделювання необхідне для виявлення та впорядкування зв'язків всередині системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та для усвідомлення необхідності її пристосування до виділених організаційно-педагогічних умов та зовнішніх факторів впливу. За такого підходу педагогічне моделювання використано нами для розроблення моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, дослідження її складників, механізму функціонування, виявлення зв'язків між елементами та особливостей взаємодії із зовнішнім середовищем, у якому вона функціонує.

У цьому зв'язку розглянемо поняття «модель». У довідковій літературі модель (лат. – *modulus*, англ. – *model*, франц. – *modele*) розглядається як: міра, взірць, зразок, норма, пристрій, еталон, макет; схема, зображення або опис будь-якого явища або процесу в природі, суспільстві; аналог певного фрагмента природної або соціальної реальності; зображення реальної ситуації [252, с. 212; 4, с. 750]. Для з'ясування сутності розробленої нами моделі обрано визначення, що обґрунтував В. Штофф: модель – «уявна або матеріально реалізована система, що відображаючи й відтворюючи об'єкт здатна заміщати його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт» [309, с. 52]. Ми вважаємо, що таке трактування дозволяє більш повно розкрити основні характеристики вищезазначеної моделі, її структуру, зміст, властивості, зв'язки та з більшою точністю відобразити або відтворити об'єкт дослідження.

Отже в узагальненому сприйнятті моделювання – це процес створення та дослідження моделі, а модель – засіб, форма наукового пізнання. На цій основі у нашій праці моделювання розглядається як метод дослідження управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, а модель – як метод пізнання досліджуваного об'єкта, систематизації та узагальнення його структурних елементів у процесі педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

Проведений теоретичний аналіз дає можливість перейти до розроблення та обґрунтування моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, як цілісної, відкритої, динамічної соціально-педагогічної системи.

У процесі розроблення моделі значну увагу було зосереджено на дослідженнях учених, які присвятили свої праці управлінню в системі освіти та розкрили її сутність, зміст, складники, особливості, а саме: В. Бондар, В.Луговий (теорія і технологія управління процесом навчання у ЗНЗ) [18]; В. Олійник (теоретико-методологічні засади управління навчальними закладами) [188]; В. Маслов (принципи, функції, методи управління ЗНЗ) [142]; Л. Ващенко (управління інноваційними процесами в освіті) [27], Л. Даниленко (інноваційний освітній менеджмент) [51]; Г. Єльнікова (основи адаптивного управління в освіті) [78]; Г. Дмитренко, О. Мармаза (стратегічний менеджмент у системі освіти) [68; 139]; В. Яковець (Модернізація управління навчальним процесом у ВНЗ) [312]; О. Боднар (технології управління освітою регіону)

[17]; Г. Федоров (системний підхід до управлінської діяльності керівників ЗНЗ) [288]; З. Рябова (маркетингове управління ЗНЗ) [233]; Н. Клокар, В. Мельник, В. Саюк, Л. Сергеева, Т. Сорочан, Є. Чернишова, (компетентнісний підхід до управління, підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів освіти, вдосконалення змісту їхньої підготовки в системі ППО) [106; 144; 239; 243; 262; 299].

Аспекти процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ досліджували: А. Остапенко, Є. Павлютенков, Х. Процко, (професійна орієнтація, профвідбір, професійна адаптація учнівської молоді) [197; 200; 224], М. Захаров, С. Чистякова (організація та управління профорієнтацією школярів) [83;303]; В. Романенко, М. Тименко, С. Тезікова (зміст і форми орієнтації учнів на педагогічні професії) [280]; М. Піддячий (професіографія, профільне навчання) [208]; А. Нісімчук (професійна спрямованість) [180, с. 201]; Г. Балл (професійно спрямовані характеристики здібностей учнів) [7]; С. Крягдже (психологія формування професійних інтересів особистості) [124]; В. Семиченко (психологія особистості) [242]; Н. Волкова (професійно-педагогічна комунікація) [34]; Н. Отроценко (діяльність соціального педагога з профорієнтації учнів ЗНЗ) [198]. Зазначені дослідження підкреслюють важливість та особливості процесу педагогічної орієнтації учнів у навчально-виховного процесі у ЗНЗ.

Для розроблення та практичної реалізації моделі важливу значущість мали також дослідження В. Бикова (моделі організаційних систем) [13]; Є. Лодатка (моделювання педагогічних систем і процесів) [132]; В. Маслова (моделювання в управлінні навчальними закладами) [142]; Л. Мішиної (зв'язки з громадськістю) [163]; Л. Калініної (система інформаційного забезпечення управління ЗНЗ) [97]; Н. Морзе (основи ІКТ) [167]; К. Гораш, А. Гуралюка, І. Захарової, І. Ставицької, В. Трайнева, (використання ІКТ в освітньому процесі) [45; 50; 84; 283]; А. Вєліховської (мережна система в підвищенні кваліфікації) [27]; Ф. Заболотного (застосування мультимедіа, пов'язаних з процесом профорієнтації старшокласників ЗНЗ на педагогічну професію) [80].

Дослідження вітчизняних та зарубіжних учених підкреслюють важливість та особливості процесу управління педагогічною орієнтацією старшокласників у навчально-виховному процесі ЗНЗ з урахуванням сучасних технологій. Їх вивчення та цілеспрямоване використання у професійній діяльності дозволили створити теоретично обґрунтовану, структурно цілісну, інформаційно насичену, професійно спрямовану та практично реалізовану модель управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ (рис. 2.2).

Метою нашої моделі є формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності на основі забезпечення управління процесом педагогічної орієнтації засобами ІКТ із урахуванням зовнішніх та внутрішніх умов, що впливають на рівень інтересу старшокласників до професії учителя і на готовність керівництва та педагогічного колективу до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників.

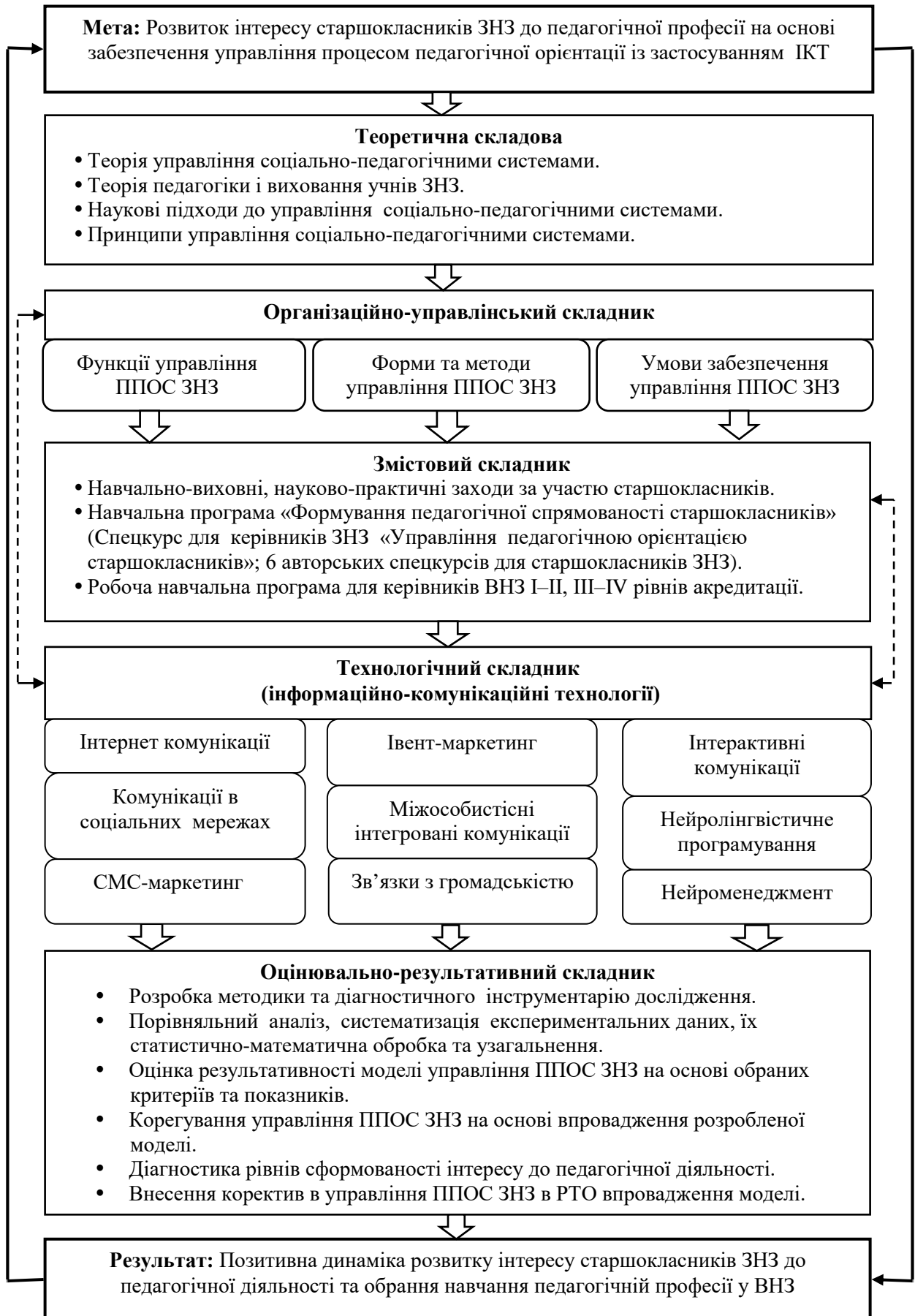

Рис. 2.2 Модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

Об'єктом моделі є організація процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, як соціально-педагогічна система, що виконує задачі завдяки новим підходам до управління такими системами через реалізацію управлінських функцій, застосування сучасних форм і методів управління та забезпечення умов, що сприяють досягненню кінцевого результату практичного застосування вищезазначеної моделі – формування інтересу старшокласників до педагогічної професії.

Розроблена модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ містить п'ять складників: *теоретичний, організаційно-управлінський, змістовий, технологічний, оцінювально-результативний*.

На основі проведеного аналізу літературних джерел та спеціальної літератури охарактеризуємо структуру представленої моделі, що визначається сукупністю взаємозалежних та взаємообумовлених наукових, методичних підходів, складових, їх елементів, а також процедур реалізації в практичній діяльності ЗНЗ.

I. *Теоретичний складник*. Розкриваючи теоретичний аспект моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, зазначитмо, що він містить теоретичні надбання з соціального управління, управління соціально-педагогічними системами та педагогічними процесами, що відбуваються в діяльності ЗНЗ. У зв'язку з ними знаходяться теоретичні питання з педагогіки і виховання, дослідження яких забезпечило розуміння сутності, умов та специфіки процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

При розробці моделі було використано наступні наукові підходи:

– *системно-цілісний*, що забезпечує єдність компонентів структури управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, підвищуючи ефективність системи в цілому та її вплив на формування у старшокласників інтересу до педагогічної діяльності;

– *синергетичний*, коли принципи, функції, методи і технології в системі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників підвищують ефективність формування педагогічної спрямованості старшокласників;

– *ситуаційний*, що дозволяє в будь-який момент виправити недоліки системи для забезпечення її безперервного ефективного функціонування шляхом аналізу, порівняння, групування змін та виправлення або заміни будь-якого з компонентів, що впливає на діяльність системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ;

– *компетентісний*, що передбачає виявлення ступеню готовності представників адміністрації і педагогічного колективу до участі в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ, необхідність підвищення професійності компетентності суб'єктів цього процесу, забезпечення їх спеціальною літературою, науково-методичними матеріалами, методичними рекомендаціями, програмами спецкурсів з професійної орієнтації учнів старших класів;

– *інформаційно-діяльнісний*, що забезпечує широке впровадження новітніх комунікаційних технологій для підвищення ефективності подачі, передачі та обміну інформацією з питань профорієнтації старшокласників, налагодження взаємозв'язків між компонентами системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, урахування індивідуальних особливостей і потреб учасників процесу

педагогічної орієнтації як користувачів ІКТ, застосування у навчально-виховному процесі різних форм і видів інформаційно-комунікаційної діяльності для забезпечення кінцевої мети – формування інтересу старшокласників до педагогічної діяльності.

Застосування означених наукових підходів дозволило врахувати особливості управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та виявити інтереси й потреби різних груп учасників цього процесу.

Ураховуючи зазначене, нами виокремлено такі наукові принципи: *цілеспрямованості, системності, науковості, демократизації, зворотнього зв'язку, динамічної рівноваги, компетентності, гуманізації, прямого доступу до інформації.*

Вищезазначені принципи визначають співвідношення керуючої та керованої систем ЗНЗ, відображають особливості процесу управління педагогічною орієнтацією старшокласників із застосуванням ІКТ, обумовлюють функції його учасників. Так, принцип цілеспрямованості передбачає досягнення конкретної мети діяльності ЗНЗ, що полягає у формуванні педагогічної спрямованості старшокласників на основі застосування сучасних ІКТ. Принцип системності дозволив розглянути управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ як відкриту соціально-педагогічну систему, що складається з упорядкованої множинності елементів, певної організаційної структури управління, різноманітних типів зв'язків, чітких взаємопов'язаних дій. Принцип науковості акцентує увагу на використанні в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ незаперечних норм, правил, процедур і технологій ієрархії управління, інтеграційних зв'язків та методів керівництва. Принцип демократизації забезпечує участь педагогічних працівників та представників батьківської громадськості та учнівського самоврядування в управлінських процесах, автономію практичної діяльності, налагодження ділової взаємодії і міжособистісних контактів у процесі педагогічної орієнтації старшокласників. Принцип зворотнього зв'язку передбачає делегуючу форму управління, взаємопов'язаний комунікаційний процес, послідовність та завершеність певних етапів управлінської діяльності, суб'єкт-об'єктні зв'язки в системі управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ. Принцип динамічної рівноваги покликано забезпечити безперервний розвиток процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та утримання загальної рівноваги на кожному етапі цього розвитку. Принцип компетентності визначає комплекс наукових знань, практичних навичок, широких компетенцій, загальної та особистої культури, здатності до самонавчання та саморозвитку учасників навчально-виховного процесу з професійної орієнтації. Принцип гуманізації містить високий рівень децентралізації повноважень, коректні прийоми управлінської діяльності, самостійність виконавців рішень та завдань, довіру до керівника та підлеглих, заохочення ініціативи, відкритість та прозорість інформації, доброзичливість, творчу атмосферу, турботу про людей. Принцип прямого доступу до інформації дозволяє активно залучити до процесу педагогічної орієнтації всіх учасників, ураховуючи рівень їх підготовки та здатність працювати з різними операційними системами та джерелами інформації, використовувати Інтернет, мобільний зв'язок, інтерактивні технічні засоби, комп'ютерні та навчальні програми.

Таким чином, модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ базується на конкретних наукових підходах та принципах, які, з урахуванням предмета та задач дослідження, у представленій моделі набули подальшого розвитку.

II. *Організаційно-управлінський складник*. Багатокомпонентний організаційно-управлінський складник відображає специфічні функції, методи та умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Ефективність управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ забезпечується послідовним виконанням наступних функцій: *планування, організації, координації; інформації, комунікації, мотивації, матеріально-технічного забезпечення*.

Зазначимо, що функція планування відіграє важливу роль в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Для її реалізації нами використано стратегічне і поточне планування, як конкретні види діяльності ЗНЗ на різних етапах управління зазначеним процесом. Поетапний аналіз стратегічного планування процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ представлено у п. 2.1. До здійснення стратегічного планування за принципом демократизації нами залучено всіх членів управлінської ланки, діяльність яких охоплює напрями педагогічного, методичного, організаційного, управлінського забезпечення процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. На цій основі поточне планування процесу орієнтації старшокласників на педагогічну діяльність відіграє корегуючу роль при встановленні конкретних завдань, аналізі соціально-педагогічних умов забезпечення процесу педагогічної орієнтації старшокласників, використанні взаємодоповнювальних та взаємоузгоджених методів управління, створення нормальних умов його реалізації. Поточне планування виконується в декілька етапів, першим з яких є інформаційне забезпечення управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, значну роль в якому відіграють ІКТ. Визначаючи умови, зміст, особливості процесу педагогічної орієнтації старшокласників, дотримуючись його основної мети та враховуючи можливості бюджетування, управлінська ланка здатна забезпечити ефективність процесу педагогічної орієнтації старшокласників в цілому. У такому контексті організаційна та координаційна функції визначаються як загальні і містять упорядкування системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, визначають повноваження посадових осіб, їх завдання та обов'язки, враховують організаційну структуру, управлінські зв'язки між учасниками навчально-виховного процесу, параметри та зміст їхньої діяльності. Важливим аспектом управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ є його регулювання та координація на всіх етапах діяльності ЗНЗ з урахуванням ресурсів та наявних можливостей.

Ураховуючи вищезазначене, наведемо організаційно-управлінську структуру процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ та розкриємо її особливості. При цьому відмітимо, що під організаційно-управлінською структурою ми розуміємо форму поділу та кооперації управлінської діяльності, у рамках якої здійснюється взаємодія, координація, поділ повноважень та відповідальності між членами управлінської ланки, до якої нами віднесено: директора ЗНЗ, заступника директора з виховної роботи,

вчителів, представника педагогічного ВНЗ, членів батьківського комітету та учнівського самоврядування (рис. 2.3.).

Як показано на рис. 2.3, традиційно процесами у ЗНЗ керує директор. За умови демократичної структури управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, директор делегує частину своїх обов'язків заступнику директора з виховної роботи. За такої умови директор у цьому процесі виступає у ролі організатора зовнішніх зв'язків із державними структурами, меценатами, спонсорами та батьками, розподілювача фінансових і матеріально-технічних ресурсів.

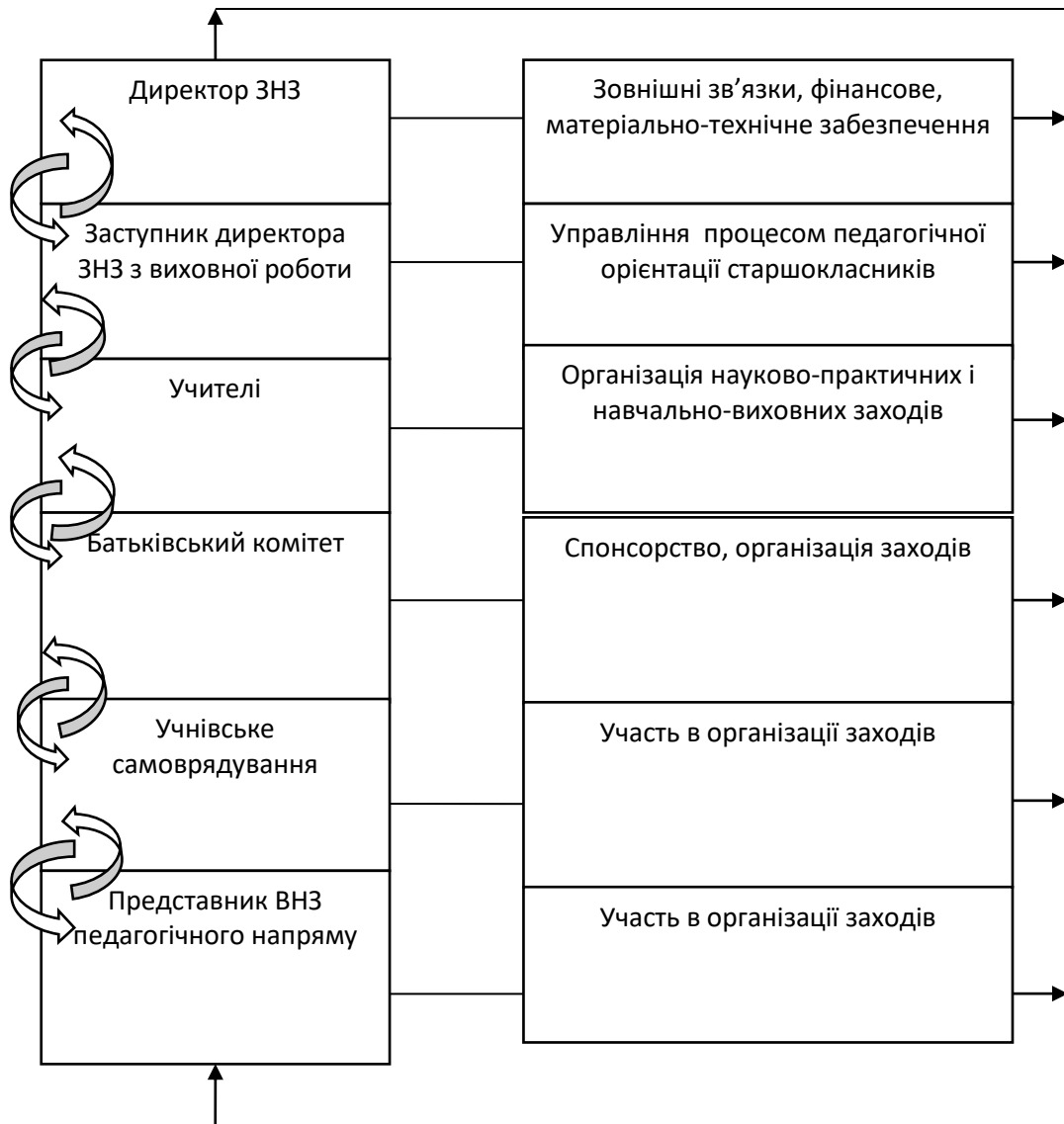

Рис. 2.3 Організаційно-управлінська структура процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ

Учителі також мають право на прийняття частини керівних обов'язків з організації науково-практичних та навчально-виховних заходів у процесі педагогічної орієнтації старшокласників. Окрім того, вони виступають в якості організаторів цих заходів, забезпечуючи творчу взаємодію вчителів та учнів у відповідності з поставленою метою. Батьки як представники громадськості та члени учнівського самоврядування, беручи активну участь в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників,

піднімають планку педагогічної діяльності навчального закладу, рівень та результати реалізації програми формування педагогічної спрямованості старшокласників.

Представник педагогічного ВНЗ забезпечує зв'язок між навчальним закладом і ВНЗ з питань організації профорієнтаційної діяльності, методичного супроводу процесу педагогічної орієнтації старшокласників, бере участь в організації та проведенні масових заходів.

Підкреслимо, що представлена організаційно-управлінська структура діє за принципами демократизації та гнучкості, реалізується за допомогою організаційної схеми, штатного розпису, посадових інструкцій та інших розпорядчих документів щодо учасників управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

На цій основі учасники управлінської ланки мають рівні права у прийнятті рішень з питань профорієнтаційної діяльності. Одобрюється спільне виражене прийняття рішень, оскільки об'єктом управління є старшокласники. Кожен з учасників управлінської ланки має певні обов'язки, що перекликаються з обов'язками колег. Проте, деякі учасники мають особливі обов'язки, які за офіційною керівною посадою можуть виконувати тільки вони. Зв'язок між членами управлінської ланки здійснюється за допомогою ІКТ. Координацією заходів, опікуються члени управлінської ланки, яким делеговано таке право.

Отже, важливу роль у діяльності управлінської ланки відіграє інформаційно-комунікаційна функція, що передбачає постійне перебування членів управлінської ланки в інформаційному полі. Інформація, яка надходить до кожного учасника управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, ділиться на зовнішню та внутрішню. Зовнішньою інформацією, що є особливо важливою для управлінської ланки, є закони, постанови Уряду, Міністерства освіти і науки, що стосуються безпосередньо вчительської професії. Внутрішня інформація – це повідомлення про зміни чи підтвердження стратегічного планування, корегування оперативних планів та виконання організаційної функції з налагодження комунікацій з цільовою аудиторією – старшокласниками. Для нас важливим є те, що, завдяки використанню сучасних ІКТ, інформаційно-комунікаційна функція управлінської ланки стає неперервною і відіграє важливу роль у взаємозв'язку учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників, координуванні дій та в обміні інформацією про вчительську діяльність.

Функція матеріально-технічного забезпечення полягає у наданні необхідного обладнання, джерел інформації, фінансового забезпечення комунікаційної сфери процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Мотиваційна функція містить матеріальне та моральне заохочення, що сприяє подальшому розвитку взаємозв'язку між учасниками процесу педагогічної орієнтації старшокласників та забезпечує зацікавленість управлінської ланки у виконанні своїх обов'язків на високому рівні. Про це більш конкретно йдеться у підрозділі 2.1.

Більш конкретно вимоги, завдання та функції учасників управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із використанням ІКТ подаємо в таблиці (див. Додаток В).

Виділені та впорядковані вимоги, завдання та функції є, на наш погляд, обов'язковими та життєво важливими в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, тому, що більш повно виражають його сутність, зміст, специфічний характер діяльності управлінської ланки та інших учасників цього процесу. Правильне їх виділення дозволяє більш чітко організовувати та координувати діяльність структурних підрозділів ЗНЗ та учасників навчально-виховного процесу з метою досягнення поставленої мети – формування стійкого інтересу старшокласників до педагогічної діяльності та обрання навчання професії вчителя у педагогічному ВНЗ.

Вищезазначені функції передумовили використання в моделі взаємопов'язаних форм управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, а саме: колективної, демократичної, делегуючої. У цьому контексті управлінські рішення приймаються колективно на зборах і нарадах управлінської ланки або під час конференц-зв'язку, мають відкритий характер, не викликають сумнівів про правильність прийнятих рішень, оскільки приймаються прозоро шляхом брейн-штурмів, дискусій, обміну інформацією. Окрім того, як зазначалось вище, управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ ґрунтується на принципі демократії, що забезпечує впровадження демократичної та делегуючої форм управління. На практиці це обумовлює участь у складі управлінської ланки представників громадськості – членів батьківського комітету та учнівського самоврядування, що дозволяє уникати формалізації процесу управління. Делегуючи управлінські права іншим членам управлінської ланки, керівник ЗНЗ довіряє їм виконувати широкий спектр взаємопов'язаних управлінських функцій щодо налагодження у ЗНЗ системи профорієнтаційної діяльності з учнями. Після проведених заходів відбуваються наради, на яких обговорюються не помилки, а труднощі, що виникли під час організації певного заходу, ведеться інтенсивний пошук шляхів їх подолання та прийняття відповідних рішень. Позитивні заходи детально обговорюються також на загальних зборах управлінської ланки та з іншими учасниками процесу професійної орієнтації старшокласників з метою використання елементів здобутого досвіду у подальшій практиці управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ.

Методи, що застосовуються у представленій моделі, розглядаються нами як способи і прийоми впливу керуючої системи на керовану на різних рівнях і ланках управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ. Вони функціонують як цілісна система, враховують інтереси учасників навчально-виховного процесу, впорядковують їх обов'язки і права, регламентують зміст діяльності, забезпечують умови для формування системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, створюють механізми зацікавлення у виконанні завдань для досягнення поставленої мети, сприяють професійному розвитку та вдосконаленню професійної майстерності вчителів.

При колективній діяльності управлінської ланки враховуємо соціально-психологічні та організаційно-адміністративні методи. Так, соціально-психологічні методи постають у нашому дослідженні, як сукупність специфічних способів впливу на міжособистісні стосунки і зв'язки, що виникають між учасниками процесу педагогічної

орієнтації старшокласників ЗНЗ. Грунтуючись на моральних стимулах та суспільно значущих морально-етичних цінностях педагогічної діяльності, вони забезпечують формування у навчальному закладі здорового соціально-психологічного клімату, активізацію пізнавального інтересу старшокласників до професії вчителя, розвиток у них комунікативних навичок та соціальних контактів, їх намір обрати педагогічну професію за покликанням і високим громадянським обов'язком.

У цьому контексті виокремлюємо два аспекти реалізації соціально-психологічних методів. Перший аспект містить відповідальність та етику в управлінській ланці через дотримання законів, соціальну відповідальність, етичну поведінку, реакцію членів управлінської ланки на соціальні потреби старшокласників щодо вибору майбутньої професії. Зазначене набуває особливої ваги при забезпеченні соціальних умов функціонування системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників та досягнення позитивної динаміки розвитку інтересу старшокласників до професії вчителя. Управлінська ланка у цьому процесі є менеджером, що організовує діяльність старшокласників з педагогічного напрямку і є взірцем педагогічної етики та кращими представниками вчительської професії, завдяки чому старшокласники покращують уявлення про педагогічну діяльність. Другим аспектом є організаційно-виховний, що передбачає динамічне покращення організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників за різними напрямами: введення до процесу нових форм заходів, залучення представників державних та громадських організацій з питань педагогічної освіти, покращення технологічного складника, створення механізму заохочення педагогічних працівників та учнів, досягнення більшої гнучкості адміністративних заходів, розвиток демократизації управлінського процесу, створення соціально-педагогічних умов для подальшого покращення процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Отже, зазначене переконує нас у необхідності використання в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ сучасних форм і методів діяльності, що забезпечують дієвий та результативний вплив на учасників цього процесу з метою отримання цільового рівня реалізації розробленої моделі.

III. *Змістовий складник.* Змістовий складник моделі містить: навчально-виховні, науково-практичні заходи з професійної орієнтації за участю старшокласників; Програму та методичні рекомендації «Формування педагогічної спрямованості старшокласників» для керівників та педагогічних колективів ЗНЗ; спецкурс «Управління педагогічною орієнтацією старшокласників» для керівників ЗНЗ; Робочу навчальну програму для керівників ВНЗ I–II, III–IV рівнів акредитації (модулі: «Професійна орієнтація як система», «Організація професійної орієнтації у загальноосвітніх навчальних закладах»); програму та методичні рекомендації проректорів з навчальної та виховної роботи, заступників директорів ВНЗ III–IV рівнів акредитації, керівників ЗНЗ «Професійна орієнтація як система»; шість авторських спецкурсів для учнів 9–11-х класів ЗНЗ («Основи риторики», «Специфіка виховної діяльності в молодших класах», «Теоретичні основи педагогічного вчення», «Суспільна риторика», «Навчання організації та проведення виховних заходів», «Основи педагогіки і психології»).

Ураховуючи те, що сучасний етап розвитку педагогічної освіти в Україні орієнтовано на європейські освітні стандарти, міжкультурні зв'язки та невирішеність питання відтворення педагогічних кадрів в Україні, головною метою запропонованих програм і методичних рекомендацій є розкриття сутності та особливостей управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, підготовка учасників цього процесу до організації навчально-виховних та науково-практичних заходів з формування позитивного іміджу сучасного вчителя, здійснення ранньої педагогічної спрямованості учнів 7–11-х класів шляхом поступового теоретичного наповнення факультативних спецкурсів та організації апробації досягнутих старшокласниками результатів на практиці, використання дієвих прийомів і способів впливу суб'єкта управління на об'єкт управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ на основі вибору оптимальних сучасних ІКТ.

Програмні навчальні матеріали, що розкривають зміст управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, представлено у додатках (Додатки Г, Д).

IV. *Технологічний складник.* Ураховуючи нові підходи до використання в управлінні ЗНЗ різних видів комунікацій, у нашій моделі представлено дев'ять сучасних ІКТ: *Інтернет-комунікації, комунікації в соціальних мережах, СМС-маркетинг, івент-маркетинг, міжособистісні інтегровані комунікації, інтерактивні комунікації, нейролінгвістичне програмування, зв'язки з громадськістю, нейроменеджмент.* Їх загальну характеристику представлено у підрозділі 1.2, тому конкретизуємо кожен елемент технологічного складника відповідно до їх ролі та місця в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

Інтернет-комунікації – спілкування в мережі Інтернет, є популярною ІКТ у молоді. Обмін інформацією в Інтернет-мережі набагато простіше. Цей обмін інформацією не потребує багато зусиль, оскільки відсутній прямий контакт між людьми. При живому спілкуванні за ситуацією маємо визначати стиль яким спілкуватись. Інтернет-комунікація стилістично неоднорода, тому полегшує задачу молоді, яка бажає спілкування в Інтернеті, проте, бажаючи висловити свою думку на вищому рівні, учнівська молодь вибирає влучні цитати, вислови, афоризми тощо. Так, спілкування в Інтернет-мережі спонукає старшокласників до пошуку, обробки та використанню інформації, що є цінними досягненням. В управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Так, використовуємо зацікавленість молоді у пошуковій справі, визначаємо наступне завдання для учнівського самоврядування – організувати Інтернет-прес-центр на сайтах ЗНЗ, висвітлювати інформацію про заходи з педагогічної орієнтації старшокласників у вигляді прес- і пост-релізів, розміщення привітань вчителям на сайті ЗНЗ із професійними та календарними святами та ювілейними датами. Додатково, стимулюємо старшокласників до пошуку інформації про учительську професію в Інтернеті. Так, готуючи учнів до виступів на конференціях або виховних заходах поступово привчаємо їх здійснювати апробацію презентацій або коротких фільмів, навіть, віршів на знаменитому порталі Youtube.

Інший вид комунікацій, діалогове спілкування на сайті ЗНЗ не дуже зручне, тому, додатково створюємо соціальну групу в мережі «ВКонтакте». З розвитком таких соціальних мереж, як: LinkedIn, ВКонтакте, Facebook більшість учнівської молоді засвоює діалог в он-лайн-просторі. Соціальні мережі не обмежують спілкування

стилістично, інформація, якою обмінюються старшокласники, може нести будь-який зміст, тому соціальні мережі так приваблюють учнівську молодь. Проте, необхідно вибудовувати комунікацію так, щоб підвищувати рівень спілкування молоді. Так, пропонуємо створення дошки пошани у соціальній мережі, де використовуємо компліментарність тим учням, які добре навчаються, поважають дорослих, виконують корисні речі, мають активну життєву позицію тощо. Також використовуємо соціальні мережі як дошку оголошень для прискорення передачі інформації. На засіданні управлінської команди визначаємось з представником, який буде постійно здійснювати моніторинг соціальних мереж та інформувати старшокласників про заходи, що відбуваються в ЗНЗ.

Проте, для учасників управлінської ланки, визначаємо застосування СМС-маркетингу, як технологію швидкої передачі інформації, яку забезпечити можемо завдяки розсилки необхідної інформації. Мобільні телефони багато років стали невід'ємним аксесуаром у нашому житті. Так, СМС- маркетинг або СМС-розсилку використовуємо у процесу управління педагогічною орієнтацією старшокласників, як засіб швидкої передачі інформації учасникам управлінської ланки. СМС-розсилки не потребують значних фінансових витрат, а виникає можливість повідомляти інформацію, що потребує швидкого зворотнього зв'язку: повідомлення про організацію флеш-мобів, про зміни у розписі, про збори управлінської ланки та інших учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників, про навчально-виховні та науково-практичні заходи тощо.

За ринкових умов функціонування системи освіти Івент-маркетинг останнім часом стало популярною технологією просування товарів, послуг, брендів за рахунок проведення спеціальних заходів. Головною відмінністю таких заходів від звичайних є створення емоційного зв'язку з цільовою аудиторією та підпорядкування тематики заходу для досягнення поставленої мети – популяризації серед учнівської молоді професії вчителя. Їх відмінність від звичайних заходів, що проводяться в ЗНЗ, полягає в тому, що ці заходи, присвячено педагогічній діяльності та вчителям, мають бути гарно представлені у засобах масової інформації (місцевій пресі, соціальних та телефонних мережах, місцевому радію, телебаченні). Інформаційно насичений супровід спеціального заходу і є змістом івент-маркетингу. Створюємо особливу інформацію у вигляді прес-релізу, СМС-повідомлення, оголошення і, використовуючи попередні ІКТ розповсюджуємо її напередодні проведення заходу, що приверне увагу широкої аудиторії. Після проведення заходу розміщуємо пост-реліз на сайті ЗНЗ та в соціальних мережах оптимістичного характеру із зазначенням позитивних моментів заходу, ілюструючи його фотографіями та відео. Так за допомогою івент-маркетинга акцентується увага на заходи з педагогічної орієнтації старшокласників.

Ще одним елементом технологічного складника визначено міжособистісні інтегровані комунікації, які застосовуються як усна реклама, що надходить від людей, задоволених відвідуванням або участю у спеціальних заходах, подіях, присвячених педагогічній професії. Часто подібні висловлювання можна знайти на форумах, в соціальних мережах. Підкреслимо, що міжособистісні інтегровані комунікації є вигідними у застосуванні, тому що безкоштовно привертають увагу широкої аудиторії як в реальному, так і віртуальному просторі та відрізняються неупередженими

висловлюваннями про будь-які події або проблеми. Так можна привабити учнівську аудиторію до обговорення будь-якої теми з педагогічної орієнтації, а поєднуючи Інтернет-комунікації та міжособистісні інтегровані комунікації, можна донести профорієнтаційну інформацію значій кількості молоді та їх батьків. Адже, за спостереженням, багато підлітків довіряють спілкуванню на форумах, у соціальних мережах, тому спостерігається виникнення і підтримка комунікацій між учасниками мережі, як реакція на цікаве, емоційне повідомлення. Нами експериментально передавались короткі оголошення, розповідь про сусіда, який є гарним учителем, повідомлення про високо кваліфікований педагогічний колектив ЗНЗ, цікавий виховний захід, що викликав жваве обговорення. Таким чином, за допомогою міжособистісних інтегрованих комунікацій нами розповсюджувалась корисна інформація про вчительську професію.

За науковим визначенням, вище зазначене спілкування можна охарактеризувати як інтерактивні комунікації, тобто, комунікації зі швидким зворотнім зв'язком. Проте, інтерактивні комунікації пріоритетно відбуваються у класі під час навчально-виховного процесу, науково-практичних конференцій, круглих столів тощо. Нами запропоновано тематику круглих столів, а саме: «Хто є вчитель?», «Учитель: місія просвітництва», «Цікаві наукові винаходи» тощо. Проведення вище зазначених заходів сприяло покращенню іміджу педагогічної професії, сприяло предметній зацікавленості старшокласників, покращило відносини до навчання. Інтерактивні комунікації були представлені в якості презентацій, ділової гри, тренінгу для учнів 10–11-х класів, квестів, присвяченим педагогічним професіям.

У проведенні науково-практичних заходів використовувалась технологія НЛП (нейролінгвістичного програмування), що ставили за мету підбір спеціальної «сильної» лексики, вміння будувати речові структури, які зможуть бути інструментом переконання та просування професії учителя на сучасному ринку професій. НЛП містить передовий досвід з використання кращих висловлювань, понять, термінів, шаблонів, що підсилюють ефект повідомлення. Так, в тематиці круглих столів було закладено вислови за технологією НЛП, що сприяло емоційному наповненню науково-практичних заходів та покращувало комунікацію. Про це свідчать відгуки про круглі столи у стінних газетах, інформаційні повідомлення на форумах, в яких не було жодного негативного вислову.

Зв'язки з громадськістю в моделі – це технології створення та просування педагогічної професії з метою закріплення уяви про неї, як цінної та необхідної. Зв'язки з громадськістю визначено також як поняття соціального піару педагогічної діяльності, спрямованого на формування, підтримку і розвиток необхідних соціальних відношень, формування позитивних моделей поведінки. Крім того, зв'язки з громадськістю використано у моделі для створення позитивної історії про професію вчителя та просування образу вчителя, як високопрофесійної та високоморальної особистості, кращого представника нації, просвітника передових суспільних ідей. Таку історію створювали колективом, у двох експериментальних ЗНЗ зроблено короткі фільми до Дня учителя – «Дякуємо!», в яких висловлювали подяку вчителям за їх нелегку професійну діяльність. Ці фільми було представлено під час заходів До дня вчителя вдруге – на вечорі-зустрічі з випускниками. Також, разом із учнями одного з

експериментальних ЗНЗ створено «Легенду про вчителя-просвітника» і розміщено у стінній газеті в якості старовинної легенди, що викликало інтерес учнівської молоді до обговорення та пошуку підтвердження фактів вище зазначеного повідомлення в мережі Інтернет.

Нейроменеджмент – це технологія управління, що враховує природні, нейробіологічні принципи. За допомогою нейроменеджменту виконується функція визначення завдань і планування не одноосібно за ієрархічним складом управлінської команди, а шляхом прийняття спільних рішень та живого спілкування [57]. Крім того, принцип зворотнього зв'язку, зазначений в розкритті поняття «нейроменеджмент», передбачає делегуючу форму управління, за якої не керівник, а учасники управлінської ланки можуть визначати завдання та забезпечувати його розв'язання у процесі педагогічної орієнтації старшокласників. Використання різних форм диспутів, брейн-штурмів, спільного планування, інформаційних повідомлень замість наказів сприяло налагодженню етичного спілкування між учасниками процесу педагогічної орієнтації, підвищило ініціативність та відповідальність як окремих учасників управлінської ланки, так і всіх учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників у цілому.

V. Оцінювально-результативний складник. Оцінювально-результативний складник містить порівняльний аналіз, систематизацію та узагальнення експериментальних даних, отриманих у процесі перевірки розробленої моделі. Для оцінювання рівнів готовності членів управлінської ланки до організації та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників та виявлення рівнів сформованості інтересу учнів до педагогічної професії було обрано методи для вимірювання цих рівнів, розроблено відповідний інструментарій та проведено статистико-математичні розрахунки отриманих даних в експериментальних та контрольних групах. При здійсненні кількісного та якісного аналізу емпіричних даних констатувального та формувального етапів експерименту проведено порівняння середніх арифметичних даних, парний кореляційний аналіз, графічне зображення результатів, що дозволило на підсумковому етапі експерименту досягти позитивної динаміки розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності та обрання навчання професії учителя у педагогічному ВНЗ. Відбулися також інші значні зміни у плані організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників, удосконалення форм і методів управлінської діяльності, залучення до цієї діяльності представників громадськості та педагогічних ВНЗ, оптимізації структури управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників та поділу обов'язків між членами управлінської ланки, впровадження у практику діяльності ЗНЗ сучасних ІКТ.

Основа вимірювання змін, що відбулися в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ і розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності після впровадження моделі, складають критерії, які розуміються нами як мірило, підстави для оцінювання будь-чого [221]. У цьому зв'язку нами розроблено дві групи критеріїв, що дають змогу визначити рівень готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та відобразити ступінь розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності, як очікуваного результату. До першої

групи критеріїв віднесено: 1) знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами; 2) розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ; 3) розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників; 4) забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ. Другу групу критеріїв складають: 1) творчість (креативність, розвиток творчих нахилів для професійної діяльності); 2) комунікабельність (уміння спілкуватись, чітко висловлювати думку, володіти аудиторією); 3) працездатність (здатність до ефективної професійної діяльності, готовність до навчання протягом життя, самоорганізація); 4) інтерес до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне відношення до них, чуйність). Відмітимо, що проведене вимірювання визначених критеріїв під час формувального експерименту дало змогу з педагогічного погляду покращити навчально-виховний процес та урізноманітнити заходи з профорієнтації старшокласників, базуючись на використанні сучасних ІКТ.

Таким чином, кожний складник моделі є невід'ємною її частиною і характеризується сукупністю відповідних елементів, що містять наукові засади, принципи, функції, методи, форми та засоби управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, що дозволило на достатньому рівні обґрунтувати та розробити структуру, зміст представленої моделі.

Висновки до другого розділу

Проведене обґрунтування наукових засад та змісту організаційно-педагогічних умов управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ дало підстави для формулювання таких висновків.

1. У дослідженні *організаційно-педагогічні умови* представлено, як спеціальні обставини, що утворюють зовнішнє та внутрішнє середовище процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, регулюють правила діяльності педагогічного колективу з питань профорієнтації учнів ЗНЗ, активізують та скеровують взаємодію учасників навчально-виховного процесу з профорієнтаційної діяльності, обумовлюють вимоги, виконання яких має забезпечити цілеспрямовану організацію та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

2. Відповідно до зовнішніх умов віднесено: закони, підзаконні акти, державні програми, положення Кабінету Міністрів України і Міністерства освіти і науки України з питань профорієнтаційної діяльності ЗНЗ, професіограму вчителя; до внутрішніх умов – організаційну структуру ЗНЗ, систему менеджменту, стратегічне планування за принципом демократизації, готовність адміністрації та педагогічного колективу до організації цілеспрямованого процесу педагогічної орієнтації старшокласників, технічну базу ЗНЗ, налагодження соціально-педагогічної комунікації, вибір форм педагогічної орієнтації старшокласників із урахуванням впливу сучасного інформаційного суспільства на педагогічну діяльність, організацію навчально-виховних заходів з розвитку комунікативних, організаційних та творчих навичок старшокласників, створення постійно діючого інформаційного простору та відповідних джерел інформації й технологій її передачі старшокласникам ЗНЗ, діагностику професійної придатності та методики професійного відбору учнівської молоді до навчання у

педагогічних ВНЗ, встановлення зв'язку з батьками учнів та учнівським самоврядуванням.

3. Опрацювання літературних джерел, дисертаційних досліджень, нормативно-правових документів та навчально-методичних матеріалів дали змогу науково обґрунтувати та розробити модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Модель містить наступні складники: *теоретичний* (визначає наукові підходи та принципи управління соціально-педагогічними системами), *організаційно-управлінський* (характеризує організаційну структуру, функції, форми, методи та умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників), *змістовий* (містить навчально-виховний аспект управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ та його програмне забезпечення), *технологічний* (розкриває сутність та технології застосування ІКТ в управлінському та організаційному процесі), *оцінювально-результативний* (містить критеріально-оцінювальний апарат дослідження для здійснення кількісного та якісного аналізу експериментальних даних). Модель ґрунтується на системно-цілісному, синергетичному, ситуаційному, компетентнісному, особистісно-діяльнісному підходах. Їх використання здійснюється через реалізацію принципів системності, науковості, демократизації, зворотнього зв'язку, динамічної рівноваги, компетентності, гуманізації, що відображають особливості управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ та обумовлюють функції його учасників.

4. На основі нових підходів до використання в управлінні ЗНЗ різних видів комунікацій у моделі застосовано сучасні ІКТ: Інтернет-комунікації (форма активного спілкування та обміну інформацією учнівської молоді в Інтернет-мережі); комунікації у соціальних мережах (форма діалогового спілкування учнів у спеціально створених в Інтернет-просторі соціальних групах); СМС-маркетинг (технологія швидкої передачі інформації шляхом її розсилки учасниками профорієнтаційного процесу через мережі телефонних операторів); івент-маркетинг (організація та проведення спеціальних заходів із профорієнтації та їх висвітлення у засобах масової інформації); міжособистісні інтегровані комунікації (форма безкоштовної передачі та розповсюдження інформації через соціальні мережі та особисті контакти учасників профорієнтаційного процесу, що спрацьовує як усна реклама); інтерактивні комунікації (комунікації зі швидким зворотнім зв'язком, що використовуються під час навчально-виховного процесу та профорієнтаційних заходів); нейро-лінгвістичне програмування (інструмент створення позитивної атмосфери щодо переконання та просування професії вчителя засобами спеціальної лексики та підібраних речових структур); зв'язки з громадськістю (технології створення та просування об'єкту профорієнтаційної діяльності – педагогічної професії з метою її позитивного сприйняття старшокласниками та покращення іміджу на ринку професій), нейроменеджмент (технологія управлінської ланки, за допомогою якої визначаються завдання та приймаються спільні рішення з питань організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників, що діє, як управлінська команда).

5. Представлена модель характеризується логічною сукупністю наукових підходів, принципів, функцій, форм, методів, що сприяють успішній реалізації поставленої мети – формування інтересу старшокласників до педагогічної діяльності засобами ІКТ.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗНЗ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІКТ

У третьому розділі висвітлено основні етапи організації дослідно-експериментальної діяльності та проаналізовано результати експериментальної перевірки моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, доведено її результативність та можливість практичного застосування в управлінській діяльності ЗНЗ з питань педагогічної орієнтації старшокласників. За результатами проведеного дослідження підготовлено методичні рекомендації щодо впровадження розробленої моделі.

3.1 Організація дослідно-експериментальної роботи та аналіз результатів

Для експериментальної перевірки розробленої моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ нами було використано педагогічний експеримент, як метод наукового пізнання досліджуваного соціально-педагогічного процесу, що дозволило в межах висунутих умов, заданих критеріїв і показників, визначених рівнів, відстеження динаміки розвитку обраних об'єктів досягти поставлених цілей та завдань як природний експеримент, що проводиться у реальних умовах навчального закладу (Н. Волкова [34], С. Гончаренко [44, с. 112–113], Г. Єльнікова [78, с. 36]).

На цій основі нами обрано природний експеримент, який здійснювався в реальних умовах управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

Застосовуючи праці вищезгаданих науковців, відмітимо, що загальним в усіх визначеннях є те, що у процесі педагогічного експерименту за допомогою діючих чинників (умов) мають відбутися певні якісні зміни у поведінці об'єкта, що вивчається. У нашому випадку передбачається, що у спроектованих і контрольованих умовах реалізації моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ частина старшокласників ЗНЗ має бути орієнтованою на обрання педагогічної професії.

Метою педагогічного експерименту є визначити практичну реалізацію розробленої моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та на цій основі проаналізувати зміни у розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії та готовності членів управлінської ланки до управління зазначеним процесом. Відповідно до мети сформульовано завдання дослідно-експериментальної діяльності:

- проаналізувати сучасний стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній науці та освітній практиці;
- розробити критерії оцінювання розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії та готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ;

- розробити та науково обґрунтувати структуру та зміст моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та визначити умови її реалізації;
- експериментально перевірити модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ;
- розробити методичні рекомендації щодо впровадження моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ у системі освіти.

Експериментальна перевірка здійснювалася у чотирьох етапах: *підготовчий, констатувальний, формувальний, узагальнюючий*.

Такий підхід, за умови повної поінформованості респондентів про те, що вони є учасниками експериментально-дослідної діяльності, дав змогу більш чітко витримати визначені напрями дослідження, використати доцільні методи вивчення об'єкта, покращити контроль за реакцією респондентів у процесі проведення запланованих експериментальних заходів, здійснити точний кількісний та якісний аналіз проміжних та кінцевих результатів. Окрім того, за логічною схемою проведення експериментального дослідження нами обрано послідовний експеримент, побудований за принципом «до» і «після» шляхом порівняння отриманих результатів на етапі констатувального та формувального експериментів. Проведений експеримент є паралельним, у ньому одночасно брали участь дві групи учнів: контрольні та експериментальні. При цьому, протягом експерименту вплив здійснювався лише на експериментальні групи. Висновки про причини та величини змін, що відбулись в кінці експерименту, зроблено на основі порівняння отриманих даних у контрольних та експериментальних групах.

В експерименті брали участь 1869 осіб, серед яких: 1412 учнів 7–11-х класів ЗНЗ, 16 директорів ЗНЗ та їхніх заступників з начально-виховної роботи, 169 учителів-предметників та класних керівників, 208 членів батьківських комітетів, 32 представники учнівського самоврядування, 32 представники ВНЗ. Експериментальною базою було обрано навчальні заклади м. Києва, Згурівського району Київської області, Києво-Святошинського району Київської області, м. Херсона.

Експериментальною базою було обрано навчальні заклади: спеціалізований ЗНЗ № 193, гімназія «Синьоозерна» № 257, ЗНЗ I–III-го ступеня № 226 (м. Київ); Згурівська гімназія I–III-го ступеня, Аркадійський НВК I–III-го ступеня, Новоолександрівський НВК I–III-го ступеня (Згурівський район Київської області); Хотівський НВК I–III-го ступеня (Києво-Святошинський район Київської області); ЗНЗ I–III-го ступеня № 53 (м. Херсон), Інститут відкритої освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, ВНЗ «Інститут реклами».

Експериментальна діяльність здійснювалася поетапно продовж чотирьох років: з 2008 по 2012 рр. На кожному етапі, визначених нами з урахуванням позицій науковців і практиків, та в залежності від цілей та поставлених завдань, використовувались різні методи дослідження та виконувалася відповідна діяльність щодо підготовки, проведення та загального аналізу результатів експерименту. Розглянемо етапи дослідно-експериментальної діяльності та методiku їх проведення більш детально.

1. *Підготовчий етап* дослідно-експериментальної діяльності містить:

- вивчення актуальних проблем управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ у педагогічній теорії і практиці;
- аналіз нормативно-законодавчої бази з питань організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;
- висвітлення вітчизняного та зарубіжного передового досвіду з управління процесом педагогічної орієнтації учнів старших класів;
- детальний огляд сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та педагогічних можливостей їх використання в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ;
- визначення проблеми, мети, об'єкта та предмета дослідження, формулювання теми дослідження, підготовку експериментальних матеріалів, визначення порядку, методів та форм констатувального та формувального експериментів.

Основними методами на цьому етапі були: вивчення та аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел, спеціальної літератури, нормативно-правових документів, розкриття сутності ІКТ та визначення їх ролі в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, організація дослідно-експериментальної діяльності.

2. *Констатувальний етап* дослідно-експериментальної діяльності передбачає:

- наукове обґрунтування та розробку критеріїв, показників інтересу старшокласників до педагогічної професії та готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ;
- вивчення реального стану управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ у сфері освіти;
- вибір та адаптацію методики визначення початкового та кінцевого стану (рівнів) сформованості у старшокласників інтересу до педагогічної професії та готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ;
- визначення місця і тривалості експерименту та необхідної кількості експериментальних об'єктів (відбір учасників експерименту до експериментальних та контрольних груп).

У ході констатувального експерименту нами було обрано такі методи: метод прямого педагогічного спостереження, відбір учасників експерименту в експериментальні групи та контрольні групи старшокласників ЗНЗ за принципом однорідності, проведення анкетування учнів 7–11-х класів у поєднанні з бесідами, тестування членів управлінської ланки ЗНЗ та слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників ВНЗ I–II, III–IV рівнів акредитації, постійний аналіз та систематизація експериментальних даних, первинна статистична обробка результатів дослідження.

3. *Формувальний етап* дослідно-експериментальної діяльності містить:

- визначення, подальшу конкретизацію й систематизацію організаційно-педагогічних умов управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ;
- створення та обґрунтування моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ;
- розробку інструментарію щодо практичної реалізації моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, який містить:

- ✓ програму та методичні рекомендації «Формування педагогічної спрямованості старшокласників ЗНЗ» для керівників та педагогічних колективів ЗНЗ;
 - ✓ факультативи педагогічної спрямованості для учнів 9–11-х класів ЗНЗ із проведенням педагогічної практики;
 - ✓ робочу навчальну програму для керівників ВНЗ I–II, III–IV рівнів акредитації у системі післядипломної педагогічної освіти;
 - ✓ програму та методичні рекомендації «Профорієнтація як система» для проректорів з навчальної та виховної роботи, заступників директорів інститутів ВНЗ III – IV рівнів акредитації, керівників ЗНЗ;
- діагностику рівнів розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії та готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ на початку та в кінці експерименту за визначеними критеріями;
 - доповнення та уточнення змісту експериментальної діяльності;
 - порівняльний аналіз, систематизацію експериментальних даних, їх статистично-математичну обробку та узагальнення.

На цьому етапі експерименту використано такі методи: моделювання управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, порівняння та аналіз результатів діагностичного зрізу в експериментальних та контрольних групах педагогічного експерименту, математичної обробки експериментальних даних.

4. *Узагальнюючий етап* дослідно-експериментальної діяльності містить:

- теоретичне осмислення та подальшу інтерпретацію експериментальних даних;
- перевірку отриманих результатів розробленої моделі;
- оформлення висновків дослідно-експериментальної діяльності;
- розробку методичних рекомендацій щодо реалізації моделі в системі освіти.

На останньому етапі експериментальної діяльності використовувались такі методи: теоретичне узагальнення, аналіз, систематизація отриманих результатів з подальшою математичною обробкою даних.

Одним з важливих завдань формувального етапу дослідно-експериментальної діяльності було визначення критеріїв оцінювання, які б дозволили виявити розвиток інтересу старшокласників до педагогічної професії та готовність членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. У науковій літературі критерій визначається як підстава для оцінювання, визначення або класифікації будь-чого; мірило [116]. Ученими критерій обґрунтовується як загальна характеристика педагогічного явища, що можливо мати декілька показників[116].

При опитуванні старшокласників нами розроблено чотири критерії визначення розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії: творчість (креативність, розвиток творчих нахилів для професійної діяльності); комунікабельність (уміння спілкуватись, чітко висловлювати думку, володіти аудиторією); працездатність (здатність до ефективної професійної діяльності, готовність до навчання протягом життя, самоорганізація); інтерес до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне відношення до них, чуйність). Критерії визначено на основі опису об'єктивних

характеристик педагогічної професії та сукупності професійно важливих особистісних якостей учителя (професіограма вчителя, Національний класифікатор України: класифікатор професій – ДК 003:2010). Оцінювання здійснювалося за 100-бальною шкалою відповідно до європейської системи оцінювання, впровадженої у навчальний процес ВНЗ (див. Додаток А) [169]. Кожний критерій має чотири рівні: високий, середній, достатній та низький. Розкриємо рівні за кожним з критеріїв у таблицях 3.1–3.4.

Таблиця 3.1

**Показники оцінювання творчості старшокласників
за першим критерієм (креативність, розвиток творчих нахилів для професійної
діяльності)**

	Показники
	Старшокласник
високий	<ul style="list-style-type: none"> - генерує значну кількість ідей протягом короткого проміжку часу; - виявляє оригінальність у творчому процесі; - має декілька варіантів розв'язання поставленої задачі або проблеми; - готовий швидко переключитися з однієї задачі на іншу; - має асоціативне, символічне мислення; - готовий до використання власної креативності в рамках певної професійної діяльності.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - генерує достатню кількість ідей протягом короткого проміжку часу; - виявляє ознаки оригінальності у творчому процесі; - має 2-3 варіанти розв'язання поставленої задачі або проблеми; - готовий переключитися з однієї задачі на іншу через достатньо короткий проміжок часу; - має асоціативне мислення, іноді користується символікою у поданні інформації за різною тематикою; - виявляє готовність використовувати власні креативні нахили в рамках певної професійної діяльності.
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - здатен до створення 2-3-х ідей протягом короткого проміжку часу; - виявляє деякі ознаки оригінальності у творчому процесі; - має 1-2 варіанти розв'язання поставленої задачі або проблеми; - готовий переключитися з однієї задачі на іншу через деякий проміжок часу; - має достатнє асоціативне мислення; - при допомозі наставників може виявити готовність використовувати власні креативні нахили в рамках певної професійної діяльності.
низький	<ul style="list-style-type: none"> - здатен створити одну ідею протягом короткого проміжку часу; - виявляє слабкі ознаки оригінальності у творчому процесі; - має один варіант розв'язання поставленої задачі або проблеми; - не готовий переключитися з однієї задачі на іншу через достатньо короткий проміжок часу; - не виявляє готовності використовувати власні креативні нахили в рамках певної професійної діяльності.

За таблицею, першим критерієм обрано креативність, необхідна у процесі діяльності майбутнього вчителя, здатного перетворити навчально-виховний процес на цікавий, неординарний, що стимулює учнів до навчання (табл. 3.1).

Наступним критерієм було обрано комунікабельність, що є важливим складником професіограми педагогічної професії (табл. 3.2).

Таблиця 3. 2

**Показники оцінювання комунікабельності старшокласників
за другим критерієм (вміння спілкуватись, чітко висловлювати думку,
володіти аудиторією)**

	Показники
	Старшокласник
високий	<ul style="list-style-type: none"> - вміє чітко висловити власну думку, використовує стилістичні прийоми забарвлення мови; - вдало використовує вербальні та невербальні засоби спілкування; - охоче спілкується з незнайомими людьми; - готовий до публічних виступів; - досягає взаєморозуміння у спілкуванні; - вміє вислухати та порозумітися з співбесідником, легко долає проблеми міжособистісного спілкування.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - уміє достатньо чітко висловити власну думку, використовує деякі стилістичні прийоми забарвлення мови; - обізнаний у вербальних та невербальних засобах спілкування; - готовий до спілкування з незнайомими людьми; - вміє публічно виступати за умови ретельної підготовки; - у більшості випадків досягає взаєморозуміння у спілкуванні; - уміє вислухати співбесідника, часто успішно долає проблеми міжособистісного спілкування.
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - уміє висловити власну думку на запозичених з медіа джерел прикладах; - використовує природні вербальні та невербальні засоби спілкування; - не завжди охоче спілкується з незнайомими людьми; - потребує допомоги у випадку необхідності публічного виступу; - не завжди досягає взаєморозуміння у спілкуванні; - у деяких випадках долає проблеми міжособистісного спілкування.
низький	<ul style="list-style-type: none"> - не уміє чітко висловити думку, рідко використовує мовні забарвлення; - достатньо рідко використовує вербальні та невербальні засоби спілкування; - не охоче спілкується з незнайомими людьми; - не готовий до публічних виступів; - рідко досягає взаєморозуміння у спілкуванні; - важко долає проблеми міжособистісного спілкування.

Критерій оцінювання працездатності (здатність до ефективної професійної діяльності, готовність до навчання протягом життя, самоорганізація) визначається за рівнями готовності до набуття знань та навичок протягом життя, використання здібностей на підвищення кваліфікації та якості професійної діяльності (табл. 3.3).

**Показники оцінювання працездатності старшокласників
за третім критерієм (здатність до ефективної професійної діяльності,
готовність до навчання протягом життя, самоорганізація)**

	Показники
	Старшокласник
високий	<ul style="list-style-type: none"> - здатний до ефективної діяльності, охоче навчається; - ретельно готується до занять, використовуючи додаткові джерела знань; - вчасно приходить на заняття, завжди підготовлений, із задоволенням відповідає біля дошки; - раціонально використовує розпи діяльності та відпочинку; - досягає відмінних результатів у навчанні та корисній діяльності завдяки самоорганізації.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - готовий до ефективної діяльності, добре навчається; - готується до занять, часто використовуючи додаткові джерела знань; - вчасно приходить на заняття, завжди підготовлений, відповідає як з місця, так і біля дошки; - раціонально використовує розпис діяльності та відпочинку; - досягає позитивних результатів у навчанні та корисній діяльності, достатньо самоорганізований.
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - достатньо ефективний у деяких видах діяльності, розуміє важливість навчання; - готується до занять, іноді використовуючи додаткові джерела знань; - вчасно приходить на заняття, майже завжди підготовлений, у більшості випадків бажає виступати з місця; - іноді раціонально використовує розпис діяльності та відпочинку; - досягає достатніх результатів у навчанні та корисній діяльності.
низький	<ul style="list-style-type: none"> - здатний до ефективної навчальної діяльності за умов високої мотивації, не охоче навчається; - готується до занять, використовуючи тільки основні джерела знань; - не завжди вчасно приходить на заняття, іноді не підготовлений, неохоче відповідає на заняттях; - не раціонально використовує розпис діяльності та відпочинку; - досягає низьких результатів у навчанні і корисній діяльності, потребує допомоги в організації робочого дня.

Четвертим критерієм визначено інтерес до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне ставлення до них, чуйність), який розкриває рівні готовності старшокласників до обрання педагогічної професії (табл. 3.4).

З метою отримання об'єктивних результатів на констатувальному та формуальному етапах експерименту було проведено опитування: старшокласників щодо розвитку у них інтересу до педагогічної професії (Додаток А).

В експериментальному дослідженні щодо розвитку у старшокласників інтересу до педагогічної професії та формування педагогічної спрямованості застосовували дослідження М. Волкової, Г. Чупахіної, А. Копилової, які звертають увагу на виникнення інтересу, накопичення знань про професійну діяльність, набуття вмінь та навичок, розвиток педагогічних здібностей, успішність у педагогічній діяльності, емоційну привабливість справ, розвиток здібностей до педагогічної діяльності, самовиховання відповідних якостей особистості, що потребує ця професія [36, 305, с.

85–86]. Вище зазначене дає підстави стверджувати, що розвиток інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії розуміється нами як *специфічна форма педагогічної спрямованості особистості до зміцнення позитивного ставлення до майбутньої професії вчителя, розвитку здібностей до обраної професії у навчально-виховному процесі, прагнення усвідомлення цілей та суспільної значущості професії вчителя, її творчого характеру, вимог, що ставиться перед людиною*. Такий підхід враховано при визначенні цього критерію у процесі дослідно-експериментальної діяльності.

Таблиця 3.4

**Показники оцінювання за четвертим критерієм
(інтерес старшокласників до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне ставлення до них, чуйність))**

	Показники
	Старшокласник
високий	<ul style="list-style-type: none"> - готовий до соціально-орієнтованої діяльності, роботи з дітьми; - комунікабельний, вміє спілкуватися з різними аудиторіями та соціальними групами; - має гуманне відношення до дітей, чуйний до їх проблем, радіє їх успіхам; - вимогливий до себе та інших, цілеспрямований, справедливий, тактовний; - послідовний у діях, оптимістичний, креативний.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - достатньо готовий до соціально-орієнтованої діяльності, роботи з дітьми; - достатньо комунікабельний, готовий спілкуватися з різними аудиторіями і соціальними групами; - має гуманне відношення до дітей, опікується їх проблемами, підтримує їх успіх; - достатньо вимогливий до себе та інших, цілеспрямований, справедливий, тактовний; - досить послідовний у діях, оптимістичний, достатньо креативний.
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - майже готовий до роботи з дітьми; - не завжди комунікабельний, вміє спілкуватися з певними соціальними групами; - має достатньо гуманне відношення до дітей, співчуває їх проблемам, схожим до власних; - вимогливий до себе та інших у певних випадках, мотивований, достатньо справедливий, має уяву про етикет і тактовність; - не завжди послідовний у діях, достатньо оптимістичний, повільно креативний.
низький	<ul style="list-style-type: none"> - не готовий до соціально-орієнтованої діяльності; - повільно комунікабельний, вміє спілкуватися тільки з близьким оточенням; - має достатньо терпиме відношення до дітей, їх проблем; - не вимогливий до себе та інших, не цілеспрямований, має схильність до справедливого розв'язання нагальних проблем, має уяву про тактовність; - не послідовний у діях, реаліст, не креативний.

Обґрунтовуючи мотиваційний аспект означеної проблеми, відмітимо, що при визначенні ролі та місця ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, нами враховано позиції О. Боднар, В. Гуменюк, А.Гуралюка Л. Забродської, Л. Калініної, З. Рябової, Т. Сорочан [17, 49, 50, 81, 98, 232, 262].

У ході констатувального етапу експерименту нами було розроблено 6 спецкурсів, які ми запропонували старшокласникам в експериментальних групах. У них особлива увага приділялась реалізації комунікативних, творчих та лідерських якостей

старшокласників. Використовуючи метод порівняння, ми мали змогу спостерігати за ЕГ, в яких активно впроваджували такі форми експериментального дослідження: організація спеціальних заходів, реалізація програми. По закінченню вивчення спецкурсів в експериментальних групах на формувальному етапі провели дослідження за тими ж опитувальниками. (Див. додатки З).

У середньому, інтерес старшокласників до педагогічної діяльності збільшився в ЕГ на 12,5 %, а в КГ завдяки опосередкованій участі у навчально-виховних та науково-практичних заходах також відбулися зміни на високому рівні інтересу до професії вчителя на 1,1 %. Результати наведено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Порівняння результатів відповідей старшокласників
за опитувальником № 1 під час констатувального
і формувального етапів педагогічного експерименту**

№ з/п	Критерії	Початок експерименту		Кінець експерименту		Показник динаміки	
		Високий рівень ЕГ	Високий рівень КГ	Високий рівень ЕГ	Високий рівень КГ	Високий рівень ЕГ	Високий рівень КГ
		%	%	%	%	%	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Творчість (креативність, розвиток творчих нахилів для професійної діяльності)	19,9	15,8	31,2	16,3	11,3	0,5
2.	Комунікабельність (уміння спілкуватись, чітко висловлювати думку, володіти аудиторією)	9,9	5,3	27,5	6,5	17,6	1,2
3.	Працездатність (здатність до ефективної професійної діяльності, готовність до навчання протягом життя, самоорганізація)	7,9	4,9	18,4	5,6	10,5	0,7

Продовження табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7	8
4.	Інтерес до педагогічної професії (любов до дітей, гуманне відношення до них, чуйність)	6,6	2,3	17,2	4,3	10,6	2
	Середній показник	11,1	7,1	23,6	7,5	12,5	1,1

Результати відображено графічно на рис. 3.1.

Аналіз результатів діяльності старшокласників дав змогу переконатися, що за чіткої організації заходів з виявлення педагогічних нахилів, не відокремлюючи учнів від загального осередку, педагогічний колектив може виховати зміну майбутніх вчителів, які з готовністю засвоюватимуть професію вчителя у ВНЗ і з бажанням прийдуть працювати у ЗНЗ, не потребуючи додаткової адаптації до педагогічної діяльності.

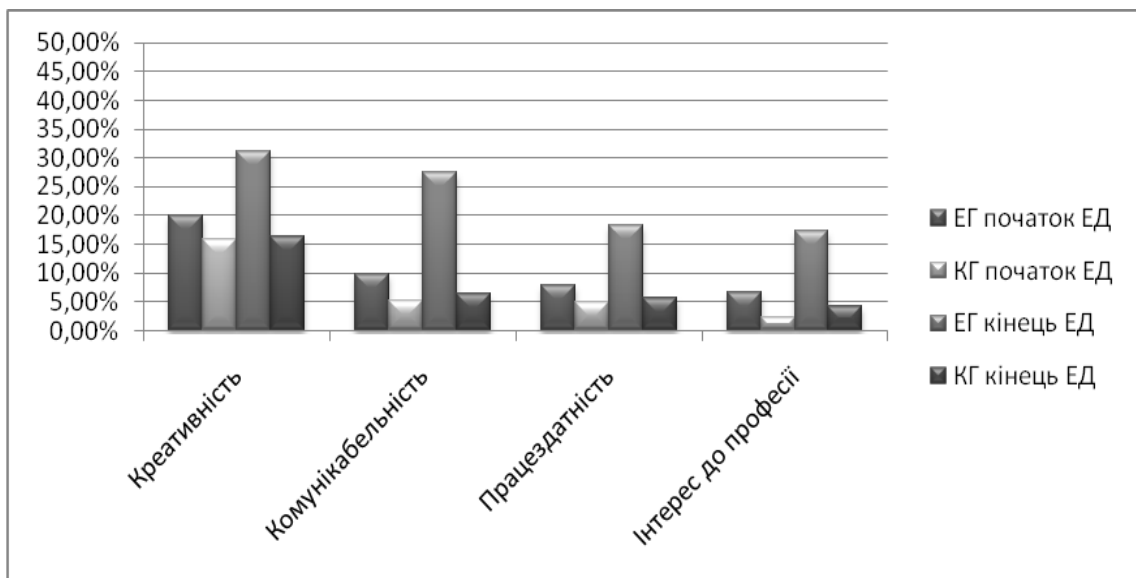

Рис. 3.1. Порівняння показників рівнів на початку і в кінці експерименту у старшокласників

За час проведення експерименту ми організовували виховні заходи з метою оптимізації старшокласників профорієнтації на професію вчителя. Нами Так проведено «День знань», який перетворився на базу з виявлення креативних, комунікативних здібностей старшокласників. Пропонувалось учням написати невеликі твори (записки в щоденнику) з теми: «Як я змінив (ла) себе». За результатами виявилось, що зміни, які трапились з учнями в ЕГ з кількісного характеру перейшли в якісний: покращились результати у навчанні, підвищилась відповідальність за результати навчання, старшокласники активніше стали брати участь у виховній роботі та виявились здатними брати активну участь у процесі педагогічної орієнтації інших учнів на професію вчителя.

Вище було представлено порівняння результатів відповідей респондентів за опитувальником № 1 під час констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту.

Дослідження рівнів розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії під час констатувального і формувального етапів експериментального дослідження дозволили зробити наступні висновки: організація соціально-педагогічної комунікації у формі різних заходів, що позитивно впливають на емоційний стан старшокласників підвищують розвиток інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії; певні результати розвитку інтересу старшокласників є у КГ за результатами опосередкованого впливу спеціальних навчально-виховних заходів, пасивними учасниками яких вони стали.

Потенційно, старшокласники, які виявили високий рівень розвитку інтересу до педагогічної професії мають намір вступити до педагогічних ВНЗ і присвятити себе педагогічній діяльності. Проте, старшокласники зі середнім рівнем розвитку інтересу до педагогічної професії є перспективною групою, яка у майбутньому може виявити більше інтересу до педагогічної професії, враховуючи те, що серед опитуваних є учні 7–10 класів, а не тільки – 11-х – випускних.

Для реалізації планів з розвитку у старшокласників інтересу до педагогічної професії важливим фактором є організація та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників, де ключову роль відіграє управлінська ланка, яка керує вище зазначеним процесом на основі управлінської теорії та практично застосовує її, реалізуючи через стратегічне планування, прийняття управлінських рішень, організацію спеціальних заходів тощо.

Для виявлення рівнів готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників нами розроблено чотири критерії, що відповідають вищезазначеним задачам управлінської ланки:

- 1) знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами;
- 2) розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;
- 3) розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників;
- 4) забезпечення розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ.

Критерій оцінювання знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами на констатувальному етапі експериментального дослідження дозволив визначити рівень науково-методичного забезпечення процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ на основі впровадження сучасних ІКТ; удосконалення системи підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів з питань організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ (табл. 3.6).

**Показники оцінювання за першим критерієм
(знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами)**

	Показники
	Член управлінської ланки
високий	<ul style="list-style-type: none"> - має глибокі знання у сфері управління соціально-педагогічними системами; - вільно орієнтується у законодавстві України у сфері професійної орієнтації; - вільно володіє нормативними документами щодо організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ ; - досконало володіє інформацією про форми і методи організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - має глибокі знання у сфері управління соціально-педагогічними системами; - достатньо вільно орієнтується у законодавстві України у сфері професійної орієнтації; - добре володіє нормативними документами щодо організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ ; - добре володіє інформацією про форми і методи організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - має достатні знання у сфері управління соціально-педагогічними системами; - добре орієнтується у законодавстві України у сфері професійної орієнтації; - має необхідні знання нормативних документів щодо організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ ; - має уявлення про форми і методи організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
низький	<ul style="list-style-type: none"> - має слабкі знання у сфері управління соціально-педагогічними системами; - повільно орієнтується у законодавстві України у сфері професійної орієнтації; - має базові знання нормативних документів щодо організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ ; - не має уявлення про форми і методи організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.

Критерій розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ дозволяє визначити готовність управлінської ланки очолити процес педагогічної орієнтації старшокласників у природних умовах діяльності ЗНЗ, правильно вибудувати структуру управлінської ланки, використовуючи сучасні форми і методи управлінської діяльності, що забезпечать її функціонування в умовах сучасного інформаційного суспільства (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Показники оцінювання за другим критерієм
(розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ)**

	Показники
	Член управлінської ланки
високий	<ul style="list-style-type: none"> - має глибокі знання про зміст, форми і методи управління ЗНЗ; - вільно орієнтується у проблемах організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ; - має глибокі системні знання про моделювання управлінської діяльності керівників ЗНЗ; - досконало володіє вимогами до організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;

середній	<ul style="list-style-type: none"> - має глибокі знання про зміст, форми і методи управління ЗНЗ; - досить вільно орієнтується у проблемах організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ; - має поглиблені знання про моделювання управлінської діяльності керівників ЗНЗ; - володіє вимогами до організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - має достатні знання про зміст, форми і методи управління ЗНЗ; - орієнтується в проблемах організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ; - має знання про моделювання управлінської діяльності керівників ЗНЗ; - володіє основними знаннями про вимоги до організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;
низький	<ul style="list-style-type: none"> - має базові знання щодо змісту, форм і методів управління ЗНЗ; - недостатньо орієнтується у проблемах організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ; - має поверхні знання про моделювання управлінської діяльності керівників ЗНЗ; - фрагментарно володіє вимогами до організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;

Критерій рівня розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників містить теоретичні знання, практичні навички та рівні готовності до організації окремих профорієнтаційних заходів і процесу педагогічної орієнтації старшокласників у цілому (табл. 3.8.)

Таблиця 3.8

Показники оцінювання за третім критерієм (розуміння ролі управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників)

	Показники
	Член управлінської ланки
високий	<ul style="list-style-type: none"> - має системні глибокі знання про методологічні основи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - чітко визначає мету та стратегії формування навчально-виховних заходів процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - здійснює на високому рівні планування навчально-виховних заходів як варіантів політики профорієнтаційної діяльності ЗНЗ на педагогічну професію; - досконало володіє вмінням оцінювання ефективності навчально-виховних заходів, як складників процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - має глибокі знання про методологічні основи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - уміло визначає мету та стратегії формування навчально-виховних заходів процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - здійснює на достатньо високому рівні планування навчально-виховних заходів як варіантів політики профорієнтаційної діяльності ЗНЗ на педагогічну професію; - володіє вмінням оцінювання ефективності навчально-виховних заходів, як складників процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.
достатній	<ul style="list-style-type: none"> - має достатні знання про методологічні основи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - має необхідні уміння у визначенні мети та стратегії формування навчально-виховних заходів процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - уміє здійснювати планування навчально-виховних заходів як варіантів політики профорієнтаційної діяльності ЗНЗ на педагогічну професію; - володіє достатнім вмінням оцінювання ефективності навчально-виховних заходів, як складників процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

НИЗЬКИЙ	<ul style="list-style-type: none"> - має поверхні знання про методологічні основи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - не чітко визначає мету та стратегії формування навчально-виховних заходів процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - вміє здійснювати на базовому рівні планування навчально-виховних заходів як варіантів політики профорієнтаційної діяльності ЗНЗ на педагогічну професію; - не володіє вмінням оцінювання ефективності навчально-виховних заходів, як складників процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.
----------------	--

Критерій забезпечення розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії засобами ІКТ має практичну значущість в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників та відповідає реалізації мети цього процесу – розвитку інтересу у старшокласників до педагогічної професії. До того ж визначає ІКТ для створення постійно діючого інформаційного простору в умовах сучасного інформаційного суспільства (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

**Показники оцінювання за четвертим критерієм
(забезпечення розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ
до педагогічної професії засобами ІКТ)**

	Показники
	Член управлінської ланки
високий	<ul style="list-style-type: none"> - має системні глибокі знання про сучасні ІКТ та їх роль в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - досконало володіє знаннями про можливості підвищення ефективності керівництва процесом педагогічної орієнтації старшокласників на основі використання ІКТ; - на високому рівні володіє технологіями аналізу ІКТ та методиками оцінювання результативності їх впровадження у профорієнтаційну діяльність ЗНЗ; - досконало володіє вмінням створювати постійно діючий інформаційний простір на основі використанні сучасних ІКТ для підвищення рівня організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.
середній	<ul style="list-style-type: none"> - має глибокі знання про сучасні ІКТ та їх роль в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - володіє глибокими знаннями про можливості підвищення ефективності керівництва процесом педагогічної орієнтації старшокласників на основі використання ІКТ; - володіє технологіями аналізу ІКТ та методиками оцінювання результативності їх впровадження у профорієнтаційну діяльність ЗНЗ; - вміє створювати постійно діючий інформаційний простір на основі використанні сучасних ІКТ для підвищення рівня організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

достатній	<ul style="list-style-type: none"> - має основні уявлення про сучасні ІКТ та їх роль в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - володіє базовими знаннями про можливості підвищення ефективності керівництва процесом педагогічної орієнтації старшокласників на основі використання ІКТ; - опановує технології аналізу ІКТ та методиками оцінювання результативності їх впровадження у профорієнтаційну діяльність ЗНЗ; - намагається створювати постійно діючий інформаційний простір на основі використанні сучасних ІКТ для підвищення рівня організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.
низький	<ul style="list-style-type: none"> - має уявлення про сучасні ІКТ та їх роль в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; - не володіє знаннями про можливості підвищення ефективності керівництва процесом педагогічної орієнтації старшокласників на основі використання ІКТ; - не володіє технологіями аналізу ІКТ та методиками оцінювання результативності їх впровадження у профорієнтаційну діяльність ЗНЗ; - фрагментарно володіє вмінням створювати постійно діючий інформаційний простір на основі використанні сучасних ІКТ для підвищення рівня організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

На основі вище зазначених критеріїв здійснювався порівняльний аналіз розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії та визначався рівень готовності управлінської ланки до організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

Основними результатами проведеного експериментального дослідження стали: експериментальна перевірка моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ; поглиблення знань членів управлінської ланки з організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ на базі розробленого спецкурсу «Формування педагогічної спрямованості старшокласників ЗНЗ», який на етапі формувального експерименту було запропоновано організаторам процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ: керівникам, учителям ЗНЗ та, за бажанням, батькам. Використовуючи метод порівняння, мали змогу спостерігати за діяльністю адміністративної команди, вчительського колективу та батьківського комітету на початку експерименту та після того, після прослуховування спецкурсу. Під час дослідження активно впроваджувались такі форми експериментального дослідження, як: організація спеціальних заходів педагогічного спрямування, реалізація програми, взаємодія менеджменту ЗНЗ з педагогічним колективом, учнями, батьками та контрольними групами.

По закінченню вивчення спецкурсу «Управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ» у групах організаторів процесу педагогічної орієнтації старшокласників було проведено повторне дослідження за тими ж опитувальниками. Результати опитування відображено у порівняльних таблицях 3.10, 3.11, 3.12, 3.13.

Директори ЗНЗ, заступники директорів з навчально-виховної роботи є ключовими фігурами в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників. Виконуючи ряд управлінських функцій за моделлю (стор. 74) вони здійснюють керівництво ЗНЗ, який стає осередком в реалізації задач з педагогічної орієнтації старшокласників. Тому важливим є формування високого рівня готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації із застосуванням ІКТ.

**Рівні готовності до управління ППОС
(директори ЗНЗ, заступники директорів з навчально-виховної роботи)**

№ з/п	Критерії	Високий рівень		Показник динаміки
		Початок (%)	Кінець (%)	
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	62,5	75,2	12,7
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	75	81,7	6,7
3.	Розуміння ролі управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації старшокласників	90	97,3	7,3
4.	Забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ	75	83,4	8,4
	Середній показник	75,6	84,4	8,7

Порівнюємо показники високого рівня готовності на початку та в кінці.

За результатами показників високого рівня директорів і заступники директорів на початку експерименту та в кінці будемо графік (рис 3.2).

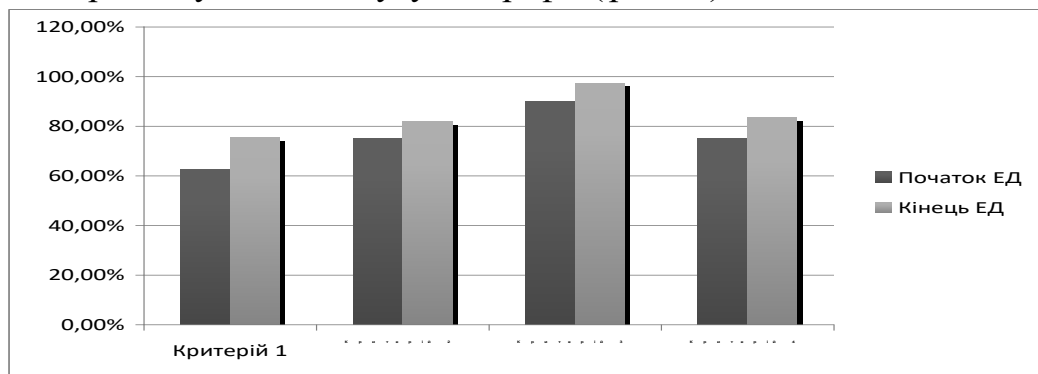

Рис. 3.2. Позитивна динаміка вивчення учасниками навчально-виховного процесу з педагогічної орієнтації питань теорії управління соціально-педагогічними системами

За графіком очевидним є позитивна динаміка учасників навчально-виховного процесу з педагогічної орієнтації щодо вивчення питань теорії управління соціально-педагогічними системами. Показовим також є розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників. Результати опитування директорів і заступників директорів виявили високий рівень їх управлінської компетенції та знання управлінських процесів.

Іншими учасниками управлінської ланки визначено вчителів-предметників та класних керівників. Критерії обрано такі ж, що і для керівників ЗНЗ. Зрозуміло, що керівництво на рівні управлінської ланки для них є новим досвідом, тому важливою є динаміка їх готовності до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників. У таблиці 3.6 показано результати проведеного опитування серед учителів-

предметників та класних керівників до та після того, як вони прослухали курси за розробленою Програмою.

Таблиця 3.11

**Рівні готовності до управління ППОС
(вчителі-предметники, класні керівники)**

№ з/п	Критерії	Високий рівень		Показник динаміки
		Початок (%)	Кінець (%)	%
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	31,4	42,6	11,2
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	37,2	42,8	5,6
3.	Розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників	45,6	50,9	5,3
4.	Забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ	46,7	56,2	9,5
	Середній показник	40,2	48,1	7,9

Найвищим показником динаміки готовності до управління ППОС учителів-предметників та класних керівників виявилось розуміння забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ, що підтвердило правильність формулювання їхніх задач і функцій в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Так, учителі-предметниками та класні керівники є головними організаторами спеціальних навчально-виховних заходів (конференцій, круглих столів, тематичних виховних заходів тощо), що забезпечують розвиток інтересу у старшокласників до педагогічної професії. За показниками після проведення курсів для управлінської ланки підвищились показники високого рівня готовності вчителів-предметників та класних керівників, що за результатами підвищило якість навчально-виховних заходів з педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ. Динаміку результатів відображено графічно (рис. 3.3).

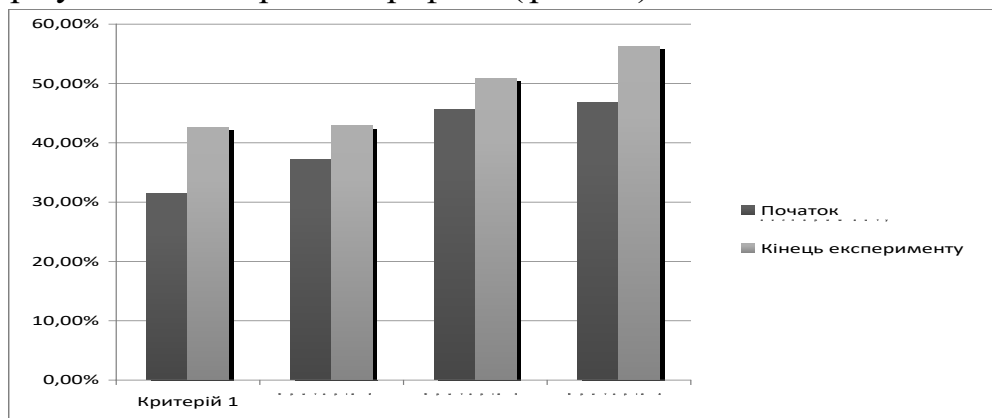

Рис. 3.3 Рівні готовності вчителів до управління ППОС

Найважче було представникам батьківської громади та учнівського самоврядування. За прямим спостереженням виявлено, що до складу батьківських комітетів входять 40 % жінок, які працюють не повний робочий день; 25 % жінок, які знаходяться у декретній відпустці або є домогосподарками; 18 % жінок, які працюють повний робочий день на виконавчих посадах; 2 % жінок, які обіймають керівні посади середнього рівня. Решта – 5 % – чоловіки.

Враховуючи вищезазначене, метою опитування серед членів батьківських комітетів було виявлення динаміки їх готовності до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників. Проведення спецкурсів для управлінської ланки процесу педагогічної орієнтації стало позитивом для представників батьківських комітетів з питань організації та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Результати опитування під час формувального етапу експериментального дослідження показали високу динаміку показників у представників батьківських комітетів, що підкреслило їх зацікавленість до організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ і безпосередньої участі в управлінні вищезазначеним процесом. Результати опитування членів батьківських комітетів відображено у табл. 3.12.

Таблиця 3.12

Рівні готовності членів батьківських комітетів до управління ПШОС

№ з/п	Критерії	Високий рівень		Показник динаміки
		Початок (%)	Кінець (%)	%
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	21,2	32,2	11,0
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	19,7	33,6	13,9
3.	Розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників	40,8	50,9	10,1
4.	Забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ	45,2	52,9	7,7
	Середній показник	31,7	42,4	10,7

За даними таблиці 3.5 будемо графік динаміки показників батьків 3.4.

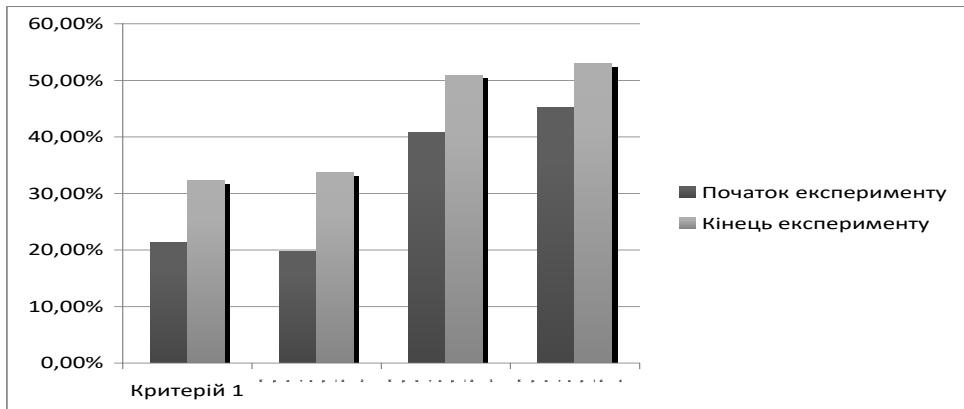

Рис. 3.4. Рівні готовності батьків до управління ППОС

Учнівське самоврядування показало вищі результати ніж у батьків, підтверджуючи факт постійного перебування у навчальному середовищі в якості керівників суспільного учнівського руху та співпрацюючи з керівниками ЗНЗ, які є їх наставниками в управлінській діяльності. В управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням ІКТ учнівське самоврядування виконує функції співорганізатора більшості виховних заходів педагогічного спрямування. Позитивним є те, що серед чотирьох критеріїв вищі показники в учнівського самоврядування є із забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ, що підтверджує їх максимальну адаптивність до сучасних комунікацій в умовах інформатизації суспільства. Дані наведено у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

Рівні готовності до управління ППОС (учнівське самоврядування)

№ з/п	Критерії	Високий рівень		Показник динаміки
		Початок (%)	Кінець (%)	
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	15,6	28,1	12,5
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	14,3	19,8	5,5
3.	Розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників	37,5	43,7	6,2
4.	Забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ	40,6	48,0	7,4
	Середній показник	27	34,9	7,9

Рівні готовності учнівського самоврядування до управління ППОС відображено у графіку 3.5.

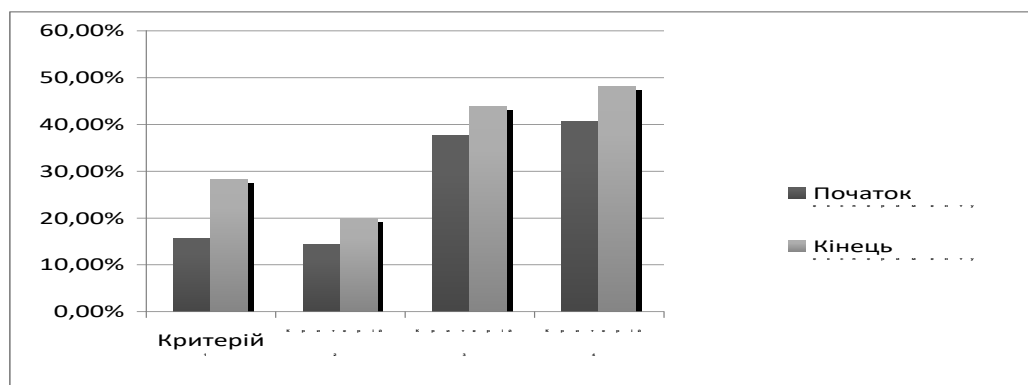

Рис. 3.5. Динаміка готовності учнівського самоврядування до управління ППОС

Крім вище зазначених, до складу управлінської ланки входить представник педагогічного ВНЗ, який відповідає за організацію факультативів педагогічного спрямування для учнів 9–11 класів та бере активну участь в реалізації навчально-виховних заходів, присвячених педагогічній професії.

Для керівників ВНЗ I–II, III–IV рівнів акредитації було організовано курси за робочою програмою модулів «Профорієнтація як система» та «Організація профорієнтації в ЗНЗ» у системі післядипломної педагогічної освіти ІВО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Для керівників ВНЗ I–II, III–IV рівнів акредитації було запропоновано тестові завдання, що містять 12 питань (Додаток Ж).

Кожному з розроблених нами критеріїв, за якими визначались результати опитування членів управлінської ланки, відповідають по три питання. Результати опитування на початку експерименту і тестування в кінці експерименту відображено у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Рівні готовності представників педагогічних ВНЗ до управління ППОС

№ з/п	Критерії	Високий рівень		Показник динаміки %
		Початок (%)	Кінець (%)	
1.	Знання основ теорії управління соціально-педагогічними системами	71,9	81,3	9,4
2.	Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ;	78,1	84,4	6,3
3.	Розуміння ролі управлінської ланки у процесі педагогічної орієнтації старшокласників	90,6	96,8	6,2
4.	Забезпечення формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної діяльності засобами ІКТ	87,5	93,7	6,2
	Середній показник	82,0	89,0	7,0

За даними таблиці 3.14 рівнів готовності представників педагогічних ВНЗ до управління ППОС будуємо графік (рис. 3.6).

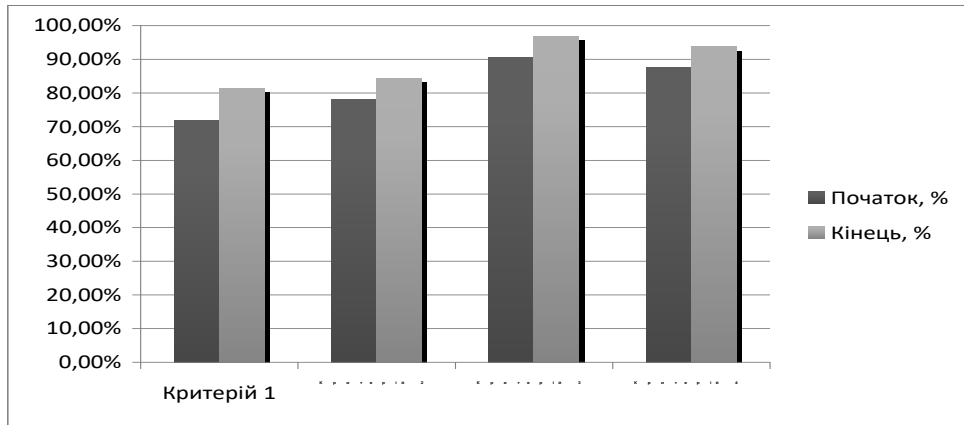

Рис. 3.6. Рівні готовності представників педагогічних ВНЗ до управління ППОС

Показники рівнів готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників було проаналізовано окремо. Для порівняння рівнів готовності членів управлінської ланки зводимо їх у таблиці узагальнених показників. При цьому, нами взято високий рівень відповідей респондентів, як показник найвищої їх готовності до управління ППОС.

Таким чином, покращенню практичних результатів з 8,6 %, що вступили до педагогічних ВНЗ на початку експерименту (ЕГ) до 16,5 % в кінці експерименту (ЕГ) сприяла готовність адміністративної, вчительської батьківської та учнівської ланок управління до нововведень. Крім того нами розроблено методичні рекомендації, що дозволили учасникам процесу педагогічної орієнтації старшокласників ознайомитись з механізмами, формами управління процесом та на практиці стати учасниками цього процесу. Результати відображено у таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

Узагальнені показники динаміки готовності членів управлінської ланки ЗНЗ до управління ППОС

№ з/п	Категорії респондентів	Показники високого рівня відповідей респондентів за розробленими критеріями (%)								Динаміка Середнє значення (%)
		Знання основ теорії управління соц.-пед. системами		Розуміння змісту, форм і методів управлінської діяльності ЗНЗ		Розуміння ролі управлінської ланки в процесі педагогічної орієнтації		Забезпечув. інтересу старшокл. ЗНЗ до пед. діяльн. засобами ІКТ		
		Критерій 1		Критерій 2		Критерій 3		Критерій 4		
		Поч.	Кін.	Поч.	Кін.	Поч.	Кін.	Поч.	Кін.	
1.	Директори, заст. директ. з навч.-вих. роботи	62,5	75,2	75,0	81,7	90,0	97,3	75,0	83,4	8,8
2.	Учителі-предметники класні керівники	31,4	42,6	37,2	42,8	45,6	50,9	46,7	56,2	7,9
3.	Члени батьківських комітетів	21,2	32,2	19,7	33,6	40,8	50,9	45,2	52,9	10,7
4.	Учнівське самоврядування	15,6	28,1	14,3	19,8	37,5	43,7	40,6	48,0	7,9

5.	Представники педагогічних ВНЗ	71,9	81,3	78,1	84,4	90,6	96,8	87,5	93,7	7,0
----	-------------------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----

Очевидно, що позитивна динаміка готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ забезпечила зростання показників цільової групи вищезазначеного процесу – старшокласників ЗНЗ.

Аналіз результатів експериментального дослідження надав можливість порівняти дані, отримані в ЕГ, з даними, отриманими у КГ на початку і в кінці експерименту та вивести середні показники динаміки розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії у процесі педагогічної орієнтації, що відображено графічно (рис. 3.7).

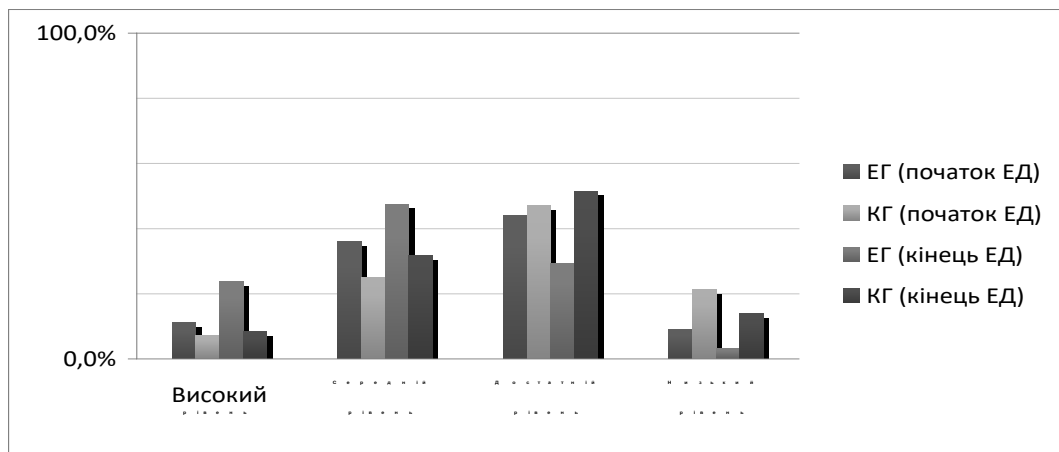

Рис. 3.7. Середні показники динаміки розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії

За результатами видно, що в ЕГ зафіксовано зростання показників високого та середнього рівнів розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії у процесі педагогічної орієнтації – відповідно 12,5% та 11,5 %. У КГ суттєвих змін з розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії не встановлено. У цих групах відбулися переважно зміни на достатньому та низькому рівнях – відповідно 4,6% та 15,9%. Відмічено також позитивну динаміку зростання кількості випускників ЗНЗ, передусім, з ЕГ, які обрали навчання педагогічній професії у ВНЗ. За час експерименту середній показник цієї групи випускників складав 12,2%, у КГ – 6,0%, що є свідченням опосередкованого впливу на учнів КГ профорієнтаційних заходів та сучасних ІКТ, задіяних у процесі педагогічної орієнтації.

Відсоткове порівняння середніх значень розроблених критеріїв на початку і в кінці експериментальної перевірки моделі дало змогу виявити позитивну динаміку готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ (рис. 3. 8).

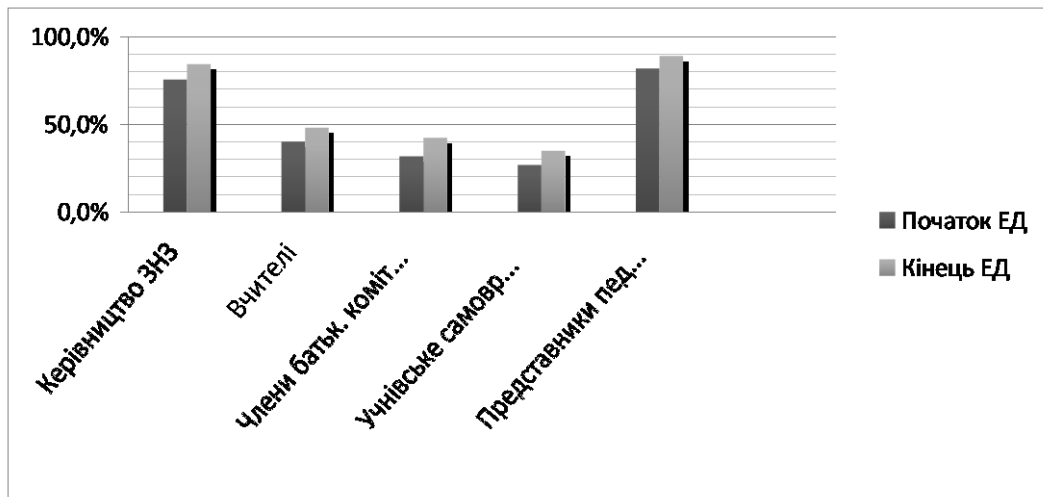

Рис. 3.8. Динаміка готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

Як видно, динаміка готовності членів управлінської ланки складає: серед директорів ЗНЗ та їх заступників з навчально-виховної роботи – 8,8%; учителів-предметників та класних керівників – 7,9%; членів батьківських комітетів – 10,7%; учнівського самоврядування – 7,9%; представників педагогічних ВНЗ – 7,0%.

Результати опитування учасників експерименту щодо використання різних джерел інформації та сучасних ІКТ у процесі педагогічної орієнтації виявили таку динаміку: традиційні канали передачі інформації використовують 8,7% учнів, 32,8 % членів управлінської ланки; сучасні джерела інформації – 30,4% учнів, 22,4% членів управлінської ланки. Введення новітніх ІКТ в організацію та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників на формульованому етапі експерименту підтвердили 29,8 % членів управлінської ланки, які набули знань та практичних навичок з їх використання під час експерименту. По закінченню експерименту нами проведено якісний аналіз щодо випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ.

Першим етапом обробки статистичних даних стало обчислення відсоткової кількості вступивши випускників до педагогічних ВНЗ. Це є відносна величина, що є результатом порівняння та характеризує якість кількісного співвідношення показників. Аналіз кількості випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ здійснювався за формулою:

$$ВКВ = \frac{КВР}{КВП} \times 100\% ,$$

де ВКВ – відсоткова кількість випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ;

КВР – кількість випускників за рік у кожному ЗНЗ;

КВП – кількість випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ.

Результати обчислення відображено у таблиці 3.16.

Кількість випускників (ВКВ), які вступили до педагогічних ВНЗ (%)

№ п/п	Загальноосвітні навчальні заклади (учасники експерименту)	Кількість випускників, що вступили до педагогічних ВНЗ (%)									
		2008		2009		2010		2011		2012	
		КГ*	ЕГ	КГ*	ЕГ	КГ*	ЕГ	КГ*	ЕГ	КГ*	ЕГ
1.	Згурівська гімназія**		11,1		12,5		25		33,3		37,5
2.	Новоолександрівський НВК**	11,1	14,3	9	14,3	9	28,5	9	30	0	33,3
3.	Аркадіївський НВК**		12,5		14,3		28,5		28,5		33,3
4.	Херсонська ЗОШ І–ІІІ ступенів	4,3	5,7	0	7,4	4,0	8,3	0	8,8	4,3	13,0
5.	Спеціалізований ЗНЗ № 193 м. Києва	0	4,7	0	6,4	0	6,7	0	7,2	0	8,2
6.	ЗНЗ № 226 м. Києва	3,8	11,1	6,7	12,8	6,9	15,6	3,7	16,1	3,4	17,2
7.	Гімназія «Синьоозерна» № 257 м. Київ	3,8	9,0	4,2	10,7	3,6	11,1	0	11,6	0	17,8
8.	Хотівський НВК І–ІІІ ступенів Київської обл.	0	7,6	4,8	9,0	4,5	14,3	0	15,0	0	16,0
		6,1	10,3	5,7	10,3	8,2	12,5	5,6	13,1	4,4	16,5

Примітки: * – збірна КГ з трьох ЗНЗ І–ІІІ ступенів Згурівського району; ** – ЗНЗ І–ІІІ ступенів Згурівського району.

Наступним етапом показників стало обчислення середньої ВКВ за період експерименту по кожному ЗНЗ, який брав участь у проведенні наукового дослідження та по кожній групі за середнім арифметичним:

$$ВКВ_{\text{ср}} = (ВКВ_{08} + ВКВ_{09} + ВКВ_{10} + ВКВ_{11} + ВКВ_{12}) / 5.$$

Результати відображено у таблиці 3.17.

Середня кількість випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ (%)

№ з/п	Загальноосвітні навчальні заклади (учасники експерименту)	Середня кількість випускників КГ (%)	Середня кількість випускників ЕГ (%)
1	2	3	4
1.	Відділ освіти Згурівської РДА Київської обл.	7,62	23,76
2.	Херсонська ЗОШ І–ІІІ ступенів	2,52	12,46
3.	Спеціалізований ЗНЗ № 193 м. Києва	0	8,68
4.	ЗНЗ № 226 м. Києва	4,9	16,76
5.	Гімназія «Синьоозерна» № 257 м. Київ	2,32	14,38
6.	Хотівський НВК І–ІІІ ступенів Київської обл.	1,86	13,66

Наступним етапом прораховано динаміку зростання кількості випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ, як середню відсоткову кількість випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ за кожний рік експерименту у КГ та ЕГ. Результати обчислюються як проста середня арифметична.

$$\text{Середня ВКВ за рік} = \frac{\text{сума ВКВ за рік}}{\text{кількість груп за рік}} .$$

Результати зростання кількості випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ за результатами організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ відображено у таблиці 3.18.

Таблиця 3.18

**Зростання кількості випускників,
які вступили до педагогічних ВНЗ (%)**

Рік проведення експерименту	Динаміка зростання (%)	
	КГ	ЕГ
2008 р.	6,1	10,3
2009 р.	5,7	10,3
2010 р.	8,2	12,5
2011 р.	5,6	13,1
2012 р.	4,4	16,5
середній статистичний результат	6,0	12,2
динаміка кількісних показників	-1,7	+ 6,2

Таким чином, як відображено у таблиці 3.18, експеримент показав позитивні зрушення за відповідно створених організаційно-педагогічних умов процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Протягом п'яти років у ЗНЗ, які брали участь в експерименті і виконували педагогічні заходи за наміченим планом, спрямовані на орієнтацію учнів старших класів на професію вчителя.

На початку експерименту кількість випускників в ЕГ, які вступали до педагогічних ВНЗ склало 8,6 %, у кінці експериментального дослідження кількість випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ зросла до 16,5%. Динаміка зростання кількості випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ відбувалась в ЕГ, що відображено у таблиці 3.18 та на графіку (рис. 3.9).

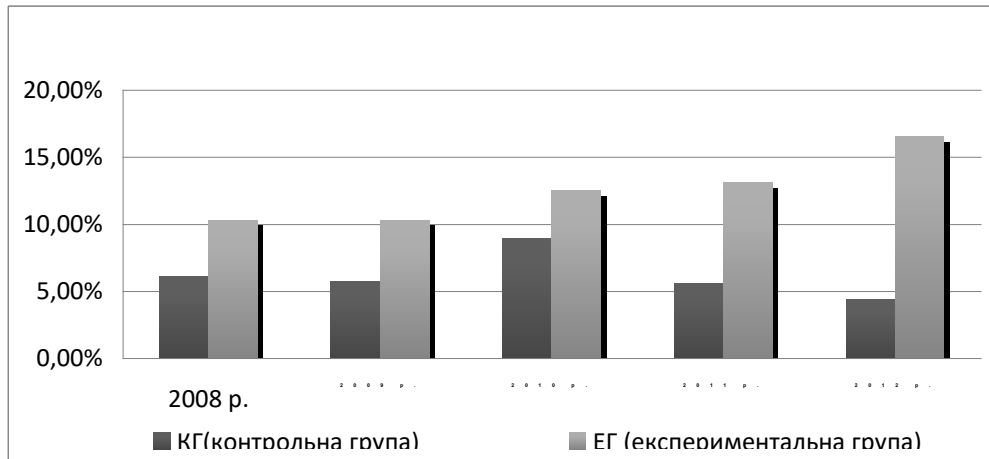

Рис. 3.9. Динаміка зростання кількості випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ

У КГ, де проводилося тільки первинне опитування, і протягом експериментального дослідження вони були пасивними учасниками навчально-виховних заходів процесу педагогічної орієнтації старшокласників немає стабільного зростання інтересу до педагогічної професії, середні показники вдвічі нижчі ніж в ЕГ. За результатами у таблиці 3.11 будуємо графік 3.6. на якому видно поступове зростання кількості випускників, які вступали до ВНЗ педагогічного спрямування. Округлення та обчислювання абсолютної похибки кількості випускників проводиться за теорією абсолютної похибки [196, с. 24].

Наступним етапом знаходимо середню похибку ВКВ за період експерименту по кожному ЗНЗ, який брав участь у проведенні наукового дослідження та по кожній групі є середнім арифметичним згідно теорії кінцевої абсолютної похибки [196, с.52]. Обчислюємо похибку динаміки зростання кількості випускників, які вступили до педагогічних ВНЗ за кожний рік експерименту у КГ та ЕГ. Обчислюється як середня арифметична згідно теорії кінцевої абсолютної похибки. Очевидно, що похибка у цьому випадку є мінімальною, оскільки експеримент здійснювався за природних умов навчальних закладів при прямому спостереженні за динамікою розвитку у старшокласників інтересу до педагогічної професії.

Одним з елементів успіху експериментального дослідження стала позитивна динаміка розуміння аспектів управління педагогічною орієнтацією старшокласників членами управлінської ланки, до складу яких входили представники адміністрацій ЗНЗ, батьки та вчителі-предметники, представники учнівського самоврядування, які були задіяні в експерименті і проявили кращі педагогічні та управлінські якості.

Результати опитувань директорів ЗНЗ, учителів та батьків показали, що представники педагогічної сфери діяльності добре знають свою професію. На відміну від них, батьки працюють в різних сферах, тому результати їхнього опитування були нижчі, але це не завадило їм стати надійними партнерами в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Складність організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників у сучасних умовах інформаційного суспільства є в налагодженні постійного інформаційного поля для популяризації педагогічної діяльності, як невід'ємного складника суспільного

прогресу в умовах ЗНЗ з існуючою інфраструктурою та педагогічним колективом. Окрім того, подача інформації про педагогічну діяльність для старшокласників має відбуватися в формі, зручній для сприйняття учнівською аудиторією. Посилення ефективності сприйняття інформації про вчительську професію можливо завдяки використанню у процесі педагогічної орієнтації старшокласників сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Для підготовки керівників ЗНЗ, заступників директорів інститутів з виховної та методичної роботи, які є управлінською ланкою було створено програму з підвищення кваліфікації, проведено курси та визначено результати. Загальною є позитивна динаміка кількості випускників ЗНЗ, які вступили до педагогічних ВНЗ протягом 2008–2012 років.

3.2 Методичні рекомендації щодо впровадження моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

У методичних рекомендаціях пропонуємо пов'язати управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ з практикою організації педагогічної орієнтації у конкретних умовах навчально-виховного процесу ЗНЗ. Ураховуючи пізнавальні та виховні можливості участі учнів у профорієнтаційних заходах, вважаємо, що використання тільки однієї з форм профорієнтаційної діяльності є недостатнім для забезпечення розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії. Тому керівники ЗНЗ мають усвідомити серйозність підготовки учнів до вибору майбутньої педагогічної професії. Важливою є організація практичного застосування теоретичних знань, яку доречно починати з 7-го класу, коли в учнів накопичуються первинні теоретичні знання з навчальних предметів та складаються уявлення про професію вчителя.

Разом з тим, після проведення соціологічного дослідження у формі анкетування та бесід з виявлення схильності учнів до педагогічної професії рекомендовано не виділяти цих учнів в окремий клас, а розпочинати педагогічну орієнтацію учнів там, де вони навчаються, враховуючи існуючі умови організації навчально-виховного процесу у ЗНЗ. Необхідно також надавати учням змогу виступати перед однокласниками з доповідями за темами курсу того чи іншого навчального предмету. Наступним стає залучення однокласників до оцінювання предметних знань та пізнавальних, комунікативних, організаційних нахилів доповідачів у формі рольових ігор. Одночасно доповідачу надається право оцінювати відповіді однокласників на поставлені ним питання за темою виступу. Наприклад, у рамках української літератури можна провести конкурс «Караван історій». До створення тематики конкурсу необхідно долучити учнів, які за результатами анкетування виявили нахили та інтерес до педагогічної діяльності. У подальшому вони зможуть більш об'єктивно оцінити творчі здібності учасників конкурсу та сприяти розвитку інтересу до літератури, як одного з напрямів педагогічної діяльності.

Двічі на рік, до Дня вчителя у жовтні і до Дня науки у травні, необхідно планувати та організовувати зустрічі зі вчителями-новаторами, які не тільки можуть поділитися досвідом, а й провести майстер-класи за педагогічною тематикою, що буде позитивно сприйматися учнівською аудиторією і виконуватиме функцію популяризації педагогічної професії.

Наступного року (8-й клас) є необхідність організації повторного соціологічного опитування за спеціальними питаннями, де перевага надається психолого-педагогічній тематиці. При цьому обговорення результатів опитування має здійснюватися на педагогічній раді за участю представників батьківського комітету та учнівського самоврядування.

Після узагальнення результатів анкетування та підведення підсумків доречно знову використати неформальний підхід до організації профорієнтаційної діяльності, поступово долучаючи виявлених учнів до організації виховної діяльності у ЗНЗ. Це дасть їм можливість виявити ступінь власної креативності та організаторських здібностей, що є запорукою успіху в подальшій педагогічній діяльності. Прийнятними можуть бути театралізовані заходи, де в якості джерел буде використано матеріали навчальних програм, художні твори видатних учителів, а також документальні та художні твори, присвячені шкільній тематиці. Крім того, можна переформатувати ці заходи в організацію Днів, присвячених циклам наук, що вивчаються у ЗНЗ, наприклад: День природничих наук із висвітленням винаходів у цій галузі та організації конкурсу на кращу презентацію винаходів. Кульмінацією таких подій у житті ЗНЗ може стати театралізований захід, що сприятиме виявленню здатності учнів до емоційно забарвленої риторики й артистизму та підвищення інтересу до педагогічної професії.

Наступний рік (9-й клас) має стати роком педагогічного дискурсу, що виявить здатність старшокласників під час проведення науково-практичних конференцій, круглих столів, тематичних диспутів, брейн-рингів, аргументовано представляти інформацію та доводити власну точку зору до аудиторії. Також є необхідною організація факультативних занять для учнів за тематикою спецкурсів «Основи риторики» та «Специфіка виховної діяльності в молодших класах», які будуть здійснюватись із залученням цих учнів до проведення виховних заходів у початковій ланці, наприклад: свято Абетки для учнів молодших класів.

Наступні два роки (10-й та 11-й класи) мають стати для старшокласників ґрунтовною підготовчою базою для вступу до педагогічних ВНЗ. З цією метою необхідно об'єднати учнів, які у попередні роки виявили здатність до педагогічної професії та бажання її здобути, у факультативні групи для вивчення основ психології та педагогіки. При цьому 10-й клас має стати основним у підготовці до практичної педагогічної діяльності. З цією метою для старшокласників необхідно впровадити спецкурси «Теоретичні основи педагогічного вчення» та «Суспільна риторика», в яких передбачаються різні види навчальної діяльності: лекції, семінарські і практичні заняття з педагогіки; тренувальні вправи, майстер-класи з риторики, вербальні та невербальні засоби спілкування з аудиторією, володіння увагою аудиторії, вміння логічного висловлювання та організації виступу. За результатами такої діяльності учні отримують навички застосовувати на практиці набуті теоретичні знання, брати участь у виступах у будь-яких навчально-виховних заходах, долучатися до них в якості співорганізаторів та ведучих, а також виявляти самостійність та відповідальність в оцінюванні навчальних досягнень.

11-й клас має стати завершальним щодо формування в учнів інтересу до педагогічної професії і потреби у навчанні в педагогічному ВНЗ. З цією метою рекомендуємо провести спецкурси «Основи педагогіки і психології» і «Навчання

організації і проведення виховних заходів». У психолого-педагогічному плані у процесі пізнавальної діяльності старшокласники мають можливість систематизувати знання з основ педагогіки, виявити вікові особливості педагогічного та психологічного розвитку дитини, більш глибоко зрозуміти роль учителя у виховній діяльності ЗНЗ та усвідомити власну здатність до педагогічної діяльності. Крім того, учні набувають навички складання тематичного планування та організації виховних заходів, здійснення аналізу проведених виховних заходів та підготовки висновків, застосування різних видів сучасних комунікацій у виховному процесі.

Належної уваги з боку керівництва ЗНЗ потребує організація педагогічної практики старшокласників, які виявили здатність та інтерес до професії вчителя. При цьому зазначимо, що педагогічна практика старшокласників має здійснюватися у звичайних класах, що є осередком формування учнівського середовища. Це формує у майбутніх учителів готовність, після отримання вищої педагогічної освіти, працювати з будь-якою учнівською аудиторією, поєднуючи індивідуальні та колективні види діяльності.

Окреме місце у системі педагогічної орієнтації займає літня педагогічна практика старшокласників у літніх таборах, де майбутні вчителі працюють в якості помічників-вихователів. Практика має бути організована таким чином, щоб старшокласники максимально заглибилися в умови педагогічного процесу, а саме:

1) 10-й клас – два тижні протягом навчального року ознайомлювально-спостережувальної практики із залученням старшокласників до діловодства. Потім – один тиждень виховної практики із залученням старшокласників до організації одного-двох виховних заходів, наприклад: тематичний вихід у природу, організація дискусії про збереження природи з практичною реалізацією підсумків дискусії (очищення ділянки лісу від сміття), організація конкурсу на кращий вірш про природу із оцінюванням творів та заздалегідь заготовленими призами. Доцільно в кінці практики старшокласникам скласти звіт в описовій формі.

2) 11-й клас – три тижні протягом навчального року активної педагогічної практики із залученням старшокласників до навчально-виховної діяльності та складанням планів занять, круглих столів, написанням сценаріїв виховних заходів. Результатом практики мають стати звіти з аналізом та оцінюванням заходів та складанням декількох характеристик на членів учнівських груп, які знаходилися під опікою старшокласників-практикантів.

Сукупність навчально-виховних, організаційних та практичних заходів ЗНЗ з педагогічної орієнтації учнів 7 – 11-х класів можливо представити схематично (рис. 3.8). Представлена схема є комплексною науково обґрунтованою та практично реалізованою системою заходів з педагогічної орієнтації учнів, яка завдяки чіткій, послідовній організації та проведенню навчально-виховних заходів, дозволяє попередньо виявити схильність учнів до педагогічної діяльності, закріпити інтерес старшокласників до педагогічної професії, сформувати готовність випускників ЗНЗ до обрання педагогічної професії та вступу до педагогічного ВНЗ.

З цією метою виникає необхідність включити у навчально-виховний процес старшокласників ЗНЗ різні спецкурси у формі факультативів, педагогічну практику, що допоможуть оволодінню основами наукових знань з педагогіки та психології,

розкриттю особливостей педагогічної професії, виявленню творчих здібностей, розвитку комунікаційних навичок, необхідних для діяльності з дітьми, що дозволить здійснити свідомий вибір педагогічної професії та навчання у педагогічному ВНЗ. Організація факультативів, науково-практичних, виховних заходів та педагогічної практики мають на меті завершення процесу педагогічної орієнтації старшокласників, здійснення ними остаточного вибору педагогічної професії та виявлення готовності до вступу до педагогічного ВНЗ.

Зазначимо також, що у процесі педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ особливою є роль управлінської ланки. У зв'язку з цим, виникає необхідність у чіткій організації управлінської діяльності, що містить всебічне вивчення та аналіз навчально-виховного процесу з питань профорієнтаційної діяльності, контроль за організацією та проведенням запланованих тематичних навчально-виховних заходів, факультативних занять та педагогічної практики старшокласників, об'єктивне оцінювання досягнутих результатів у питаннях педагогічної орієнтації старшокласників, координацію зусиль управлінської ланки та інших учасників процесу педагогічної орієнтації відповідно до визначених завдань. Це дає змогу зробити висновок про те, що на етапі формування глобального інформаційного середовища виникла необхідність у налагодженні постійного обміну інформацією між учасниками профорієнтаційного процесу, включаючи управлінську ланку та старшокласників на основі застосування сучасних ІКТ.

На основі проведеного теоретичного аналізу та практичного застосування обраних ІКТ рекомендовано:

1) в організації діяльності управлінської ланки для забезпечення демократизації управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників та прискорення комунікаційного процесу між членами управлінської ланки запровадити технології нейромаркетингу, СМС-маркетингу, інтерактивних комунікацій;

2) налагодити комунікації управлінської ланки зі зовнішнім середовищем, представленого батьками старшокласників, громадськістю, представниками педагогічних ВНЗ, працівниками органів державного управління освітою щодо популяризації педагогічної професії шляхом використання технологій івент-маркетингу, міжособистісних інтегрованих комунікацій, зв'язків з громадськістю;

3) забезпечити функціонування постійно діючого інформаційного простору між управлінською ланкою та старшокласниками ЗНЗ за допомогою технологій Інтернет-комунікацій, комунікацій у соціальних мережах, нейролінгвістичного програмування (див. рис. 3.8.).

Рис. 3.8. Структура організаційних заходів ЗНЗ з педагогічної орієнтації старшокласників

Таким чином, на початку ХХІ століття більшої популярності набирає професія вчителя, тому управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників має теоретичну значущість та необхідність практичної реалізації в системі середньої освіти.

Висновки до третього розділу

Опис етапів педагогічного експерименту, що передбачав організацію дослідно-експериментальної діяльності щодо перевірки моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та аналіз отриманих результатів дозволили дійти таких висновків.

1. Експериментальне дослідження здійснювалося в умовах реального навчально-виховного процесу на базі декількох навчальних закладів: спеціалізованої ЗНЗ № 193, гімназії «Синьоозерна» № 257, ЗНЗ I–III-го ступеня № 226 (м. Київ); Згурівської гімназії I–III-го ступеня, Аркадіївського НВК I–III-го ступеня, Новоолександрівського НВК I–III-го ступеня (Згурівський район Київської області); Хотівського НВК I–III-го ступеня (Києво-Святошинський район Київської області); ЗНЗ I–III-го ступеня № 53 (м. Херсон), Інституту відкритої освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Дослідженням було охоплено 1869 осіб, серед яких: учні 7–11-х класів ЗНЗ, директори ЗНЗ та їх заступники з начальничо-виховної роботи, вчителі-предметники та класні керівники, члени батьківських комітетів та учнівського самоврядування, представники педагогічних ВНЗ (слухачі курсів підвищення кваліфікації керівників

ВНЗ I–II, III – IV рівнів акредитації в Інституті відкритої освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України).

2. У ході експерименту обрано та адаптовано методику визначення початкового та кінцевого стану (рівнів) сформованості у старшокласників інтересу до педагогічної професії та готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. З цією метою здійснено відбір учасників експерименту до ЕГ та КГ, розроблено методику експерименту, обрано інструментарій практичної реалізації моделі, що містить: навчальні програми для різних категорій учасників експерименту; діагностику рівнів сформованості інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії та готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ на початку та в кінці експерименту за визначеними критеріями; порівняльний аналіз та систематизацію експериментальних даних, їх статистично-математичну обробку та узагальнення.

3. Порівняння показників в ЕГ та КГ на основі статистично-математичної обробки та узагальнення експериментальних даних дозволили підтвердити вірогідність отриманих результатів дослідження. Всього проведено два опитування та одне тестування, якими було охоплено старшокласники ЗНЗ та члени управлінської ланки процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Виявлено, що, в середньому, інтерес старшокласників до педагогічної професії збільшився в ЕГ на 14,3%, а КГ, завдяки опосередкованій участі у навчально-виховних та науково-практичних заходах із професійної орієнтації – на 1,0%; середня кількість випускників в ЕГ, які вступили до педагогічних ВНЗ, склала 12,2%, у КГ – 6, 0%; готовність адміністративної, вчительської, батьківської та учнівської ланок управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ у середньому зросла на 29,8 %.

Аналіз даних свідчить, що експериментальна діяльність позитивно вплинула на формування інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії та готовність управлінської ланки до управління зазначеним процесом, що пояснюється ефективністю розробленої авторської моделі.

4. Результати експериментального дослідження дозволили підготувати методичні рекомендації щодо впровадження розробленої моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. Основну увагу зосереджено на особливостях упровадження у навчально-виховний процес ЗНЗ програми та методичних рекомендацій «Формування педагогічної спрямованості старшокласників ЗНЗ» для керівників та педагогічних колективів ЗНЗ; факультативів педагогічної спрямованості для учнів 9–11-х класів ЗНЗ із проведенням педагогічної практики; робочої навчальної програми для керівників педагогічних ВНЗ у системі післядипломної педагогічної освіти.

Узагальнення отриманих результатів дозволило стверджувати, що мета наукового дослідження досягнута, а виконані завдання дають підстави сформулювати загальні висновки.

ВИСНОВКИ

У монографії *наведено* теоретичне узагальнення та *нове вирішення* наукової проблеми управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ відповідно до сучасних вимог проведення профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ, що дає змогу на науковому та практичному рівнях забезпечити новий рівень організації та управління зазначеним процесом, створити дієвий інформаційний простір на основі застосування новітніх ІКТ, здійснити свідомий вибір учнівською молоддю майбутньої педагогічної професії.

На основі теоретичного аналізу матеріалів дослідження встановлено, що у різні періоди розвитку педагогічної науки проблему профорієнтаційної діяльності з учнями вивчало багато вчених, проте незначною була участь учених і практиків у дослідженні процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ; а популярною системою залучення старшокласників до навчання педагогічній професії у ВНЗ була довузівська підготовка. Разом з тим, практика довела, що на початку ХХІ століття з появою нової форми суспільного життя в Україні виникла необхідність у популяризації педагогічної професії у навчально-виховній діяльності ЗНЗ, впровадженні сучасних методів та форм організації процесу педагогічної орієнтації, що сприятиме обранню старшокласниками педагогічної професії.

З позиції системно-структурного аналізу розроблено організаційну структуру процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, розкрито її особливості через формування суб'єкт-об'єктних відношень, визначено роль управлінської ланки, досліджено форми взаємозв'язку між учасниками цього процесу із застосуванням сучасних ІКТ.

На основі вивчення положень теорії і практики управління соціально-педагогічними системами уточнено поняття: *«педагогічна орієнтація»* – науково обґрунтована та практично реалізована система підготовки особистості до свідомого обрання педагогічної діяльності; *«процес педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ»* – серія навчально-виховних заходів з повідомлення молоді про педагогічну професію, виховання інтересу до педагогічної діяльності з урахуванням комунікаційної компетентності особистості, здатності працювати з людьми, передавати знання та виявляти специфічні особисті нахили та обдарування; *«управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ»* – система цілеспрямованого впливу суб'єкта управління на об'єкт управління та особистісно зорієнтовані навчально-виховні заходи з педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ шляхом створення постійно діючого інформаційного простору та застосування сучасних технік і технологій обміну інформацією в освітньому середовищі.

На основі аналізу різних видів комунікацій з'ясовано сутність, роль та місце ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, до яких віднесено: Інтернет-комунікації; комунікації у соціальних мережах; СМС-маркетинг; івент-маркетинг; міжособистісні інтегровані комунікації; інтерактивні комунікації; нейролінгвістичне програмування; зв'язки з громадськістю, нейроменеджмент. Доведено, що застосування обраних ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ значно прискорює передачу та обмін необхідною інформацією,

налагоджує ефективну взаємодію та міжособистісне спілкування учасників навчально-виховного процесу з педагогічної орієнтації на суб'єкт-суб'єктній основі.

Вивчено досвід вітчизняної системи освіти на різних етапах її історичного розвитку, розглянуто важливі державні заходи щодо нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення системи професійної орієнтації учнівської молоді, здійснено порівняльний аналіз заходів педагогічних ВНЗ з популяризації професії вчителя, проаналізовано сучасний стан організації та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ в різних регіонах України.

У ході констатувального експерименту визначено та характеризовано критерії та показники розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії, а також критерії та показники готовності членів управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, що відображають сучасні вимоги до професії вчителя та особливості управлінської діяльності у системі профорієнтаційної діяльності; проведено опитування учасників експерименту: старшокласників, педагогічних та керівних кадрів ЗНЗ, представників батьківської громадськості та учнівського самоврядування. На основі узагальнення його результатів виявлено необхідність розроблення, теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки моделі управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ та підготовки відповідних методичних рекомендацій.

Визначено організаційно-педагогічні умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, що створюють зовнішнє та внутрішнє середовище процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, регулюють правила діяльності педагогічного колективу з питань профорієнтації учнів ЗНЗ, активізують та скеровують взаємодію учасників навчально-виховного процесу з профорієнтаційної діяльності, обумовлюють вимоги, виконання яких має забезпечити цілеспрямовану організацію та управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ. До них віднесено *зовнішні умови* (закони, підзаконні акти, державні програми, положення Кабінету Міністрів України і Міністерства освіти і науки України з питань профорієнтаційної діяльності ЗНЗ, професіограма вчителя) та *внутрішні умови* (організаційна структура ЗНЗ, система менеджменту, стратегічне планування за принципом демократизації, готовність адміністрації та педагогічного колективу до організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників, технічна база ЗНЗ, соціально-педагогічна комунікація, вибір форм педагогічної орієнтації старшокласників із урахуванням впливу сучасного інформаційного суспільства на педагогічну діяльність, організація навчально-виховних заходів ЗНЗ з розвитку комунікативних, організаційних та творчих навичок старшокласників, створення постійно діючого інформаційного простору та вибір відповідних джерел інформації і технологій її передачі старшокласникам ЗНЗ, діагностика професійної придатності учнівської молоді до навчання у педагогічних ВНЗ, встановлення зв'язку з батьками учнів та учнівським самоврядуванням).

Розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ як цілісну, відкриту, динамічну соціально-педагогічну систему. Модель містить такі

взаємопов'язані структурні складники: *теоретичний* (визначає наукові підходи та принципи управління соціально-педагогічними системами), *організаційно-управлінський* (характеризує організаційну структуру, функції, форми, методи та умови управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників), *змістовий* (містить навчально-виховний аспект управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ та його програмне забезпечення), *технологічний* (розкриває сутність та способи застосування ІКТ в управлінському процесі), *оцінювально-результативний* (містить критеріально-оцінювальний апарат дослідження для здійснення кількісного та якісного аналізу експериментальних даних). Модель характеризується сукупністю наукових підходів, принципів, функцій, форм, методів та умов, що сприяють успішній реалізації поставленої мети – розвитку інтересу старшокласників ЗНЗ до педагогічної професії у процесі педагогічної орієнтації засобами ІКТ із урахуванням зовнішніх та внутрішніх умов, що впливають на рівень інтересу старшокласників до професії учителя. Розроблено та впроваджено програму та методичні рекомендації «Формування педагогічної спрямованості старшокласників» для керівників та педагогічних колективів ЗНЗ; програму та методичні рекомендації «Професійна орієнтація як система» для проректорів з навчальної та виховної роботи (заступників директорів інститутів) ВНЗ III–IV рівнів акредитації, керівників ЗНЗ, що сприяли підвищенню рівня готовності керівництва та педагогічного колективу до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників та організації відповідних навчально-виховних заходів, що забезпечили позитивний результат процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ.

Експериментальна перевірка моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ засвідчила позитивну динаміку змін у рівнях розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії засобами ІКТ та рівнів готовності членів управлінської ланки до здійснення управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, а також збільшення використання сучасних джерел інформації та новітніх ІКТ. Розроблені методичні рекомендації сприяли впровадженню моделі управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ з позиції теоретичного обґрунтування її вихідних положень, вироблення наукових підходів, забезпечення організаційно-педагогічних умов функціонування та розвитку системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, розроблення оптимальних критеріїв оцінювання рівнів розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії засобами ІКТ та рівнів готовності членів управлінської ланки до здійснення управління зазначеним процесом.

Проведене дослідження не вичерпує комплекс проблем, що розглядаються, вимагають подальших наукових доробок управлінські процеси у системі профорієнтаційної діяльності ЗНЗ, створення належних організаційно-педагогічних умов реалізації завдань та змісту педагогічної орієнтації старшокласників, залучення органів державного управління та громадськості до участі у профорієнтаційних заходах, налагодження безперервного зв'язку педагогічних ВНЗ та ЗНЗ у питаннях виявлення педагогічно спрямованих учнів старших класів, удосконалення та поширення застосування сучасних ІКТ у процесі педагогічної орієнтації старшокласників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангеловски К. Учителя и инновации / К. Ангеловски. – М. : Просвещение, 1991. – 156 с.
2. Анисимов В. В. Комплектование педагогических вузов: итоги и перспектива / В. В. Анисимов // Советская педагогика, 1981. – № 10. – С. 64–70.
3. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі / Н.О. Аніскіна. – Харків : Видав. гр. «Основа», 2003. – 176 с. – (Сер. «Бібліотека журналу «Управління школою» ; вип. 8–9).
4. Армстронг М. Менеджмент: методы и приемы / М. Армстронг, Д.^оЛанкастер, Д. Уотерс [и др.]. – Пер. с 3-го англ. изд. – К. : Знання-Прес, 2006. – 876 с.
5. Афанасьєв Д. Роль інтернет-мережєвих спільнот у становленні інформаційного суспільства в Україні : [Електронний ресурс] / Дмитро Афанасьєв // Віче. – 2010. – № 2, 2010. – Режим доступу : <http://www.viche.info/>
6. Бабець Є. К. Основи менеджменту: навч. посіб. / Є. К. Бабець, А.^оТ.^оМаксимчук, В. П. Стасюк, А. П. Чернов. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 496 с.
7. Балл Г. О. Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх урахування у навчально-виховній роботі / Балл Г. О. // Психологія : респ. наук.-метод. зб. / рідкол.: О. В. Киричук [та ін.]. – К. : Освіта, 1992. – Вип. 39. – 120 с.
8. Балл Г. О. У світі задач / Г. О. Балл. – К. : Знання, 1986. – 44 с.
9. Белозерцев Е. П. Подготовка учителя в условиях перестройки / Е.^оП.^оБелозерцев. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.
10. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения : учебник / В. П. Беспалько. – М. : Институт професіон. образования Министерства образования России, 1995. – 204 с.
11. Бех В. П. Соціальна робота у сучасному суспільстві : монографія / В.^оП.^оБех, М. П. Лукашевич, М. В. Туленков Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – 599 с.
12. Белова О. Автоматизація управління загальноосвітнього навчального закладу / Ольга Белова // Директор школи, ліцею, гімназії, 2007. – № 1–2. – С. 51–53.
13. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.^оЮ. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
14. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс]. – 2010–2013. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ua/>
15. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексєенко, В.^оМ.^оАніщенко, Т. О. Балл та ін. ; голов. Ред. В. Г. Кремень ; заст. голов. ред.: В.^оІ.^оЛуговий, В. М. Мадзігон, О. Я. Савченко ; редкол. : М. І. Бурда та ін. ; за заг. ред. В. Г. Кременя ; НАПН України. – К. : Інформаційні Системи, 2010. – 340 с.
16. Блонский П. П. Выбор профессии: избранные педагогические сочинения / П.^оП. Блонский. – М. : Изд. АПН РСФСР, 1961. – С. 696.
17. Боднар О. С. Організаційно-педагогічні засади експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.06 / Боднар О. С. – К., 2008. – 22 с.
18. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / В.^оІ.^оБондар. – К. : Школа, 2000. – 216 с.

19. Большой толковый словарь русского языка. / сост. и гл. ред. С.°А.°Кузнецов. – СПб.: Норинт, 2000. – 1536с.
20. Бургин М. С. Инновации и новизна в педагогике / М. С. Бургин // Советская педагогика, 1989. – № 12. – С. 36–40.
21. Буева Л. П. Человек, деятельность, общение / Л. П. Буева. – М.: Мысль, 1978. – 216 с.
22. Бухарина Т. Л. Формы и методы развития профессионального интереса уч-ся при выборе профессии / Т. Л. Бухарина. – М., 1978. – С. 15.
23. Бученко І. В. Комп'ютеризація навчання – свідчення професійної майстерності педагога [Електронний ресурс] / І. В. Бученко. – Режим доступу : <http://ipro.org.ua>
24. Василенко Н. В. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до інноваційної діяльності : дис. канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 / Н.°В.°Василенко. – К., 2007. – 214 с.
25. Васильев Ю. К. О профессиональной ориентации школьников / Ю.°К.°Васильев. – М. : Знание, 1972. – 32 с.
26. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : [монографія] / Л. М. Ващенко. – К. : ВПЦ «Тираж», 2005. – 380 с.
27. Веліховська А. Мережна система методичного сервісу як інноваційна форма підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичного циклу / Алла Веліховська // Наукові записки. – Випуск 109. – серія: педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2012. – С. 43–50.
28. Виговська О. Сучасні інформаційні технології. Програма Intel «Навчання для майбутнього» / Ольга Виговська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 5. – С. 79–80.
29. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках [Електронний ресурс] / уклад. Г. В. Качинська. – 2012. – Режим доступу : labtv.at.ua/load/0-0-0-77-20.
30. Витиный В. Ф. Реформа школы и профессиональная ориентация школьников / В. Ф. Витиный. – М. : Педагогика, 1988. – 120 с.
31. ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedpresa.com.ua/>
32. Воробьева Т. А. Опыт создания методики профессионального отбора / Т.°А.°Воробьева // Советская педагогика. – 1971. – № 8. – С. 69–71.
33. Вовк Л. П. Сборник педагогических заданий и задач по курсу педагогики школы. Учебное пособие. / Л. П. Вовк, В. Л. Омеляненко. – К. : КГПИ, 1981. – С. 12–17.
34. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н.°П.°Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
35. Волянюк Н. Ю. Психологічні засади професійного становлення тренера-викладача : дис... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – 411с.
36. Выготский Л. С. Собр. соч. : в 6 т. / Л. С. Выготский. – М., 1984. – Т.4 – С. 111–119.
37. Вульфов Б. З. Школа и социальная среда: взаимодействие / Б.°З.°Вульфов, В.°Д.°Семенов. – М. : Знание, 1989. – 96 с.

38. Галус О. М. Принципи педагогічного управління освітніми процесами у ступеневому вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / О. М. Галус // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – Режим доступу : 10gomvnz.pdf

39. Гершунский Б. С. Философия образования / Б. С. Гершунский. – М.: Московский психолого-социальный институт ; Флинта, 1998. – 605 с.

40. Головне управління освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.guon.kiev.ua/>

41. Голомшток А. Е. О воспитательном подходе в профориентации // Вопросы теории и практики профориентации / А. Е. Голомшток // под ред. И. Д. Зверева. – М. : Педагогика, 1972. – С. 41–46.

42. Гольдина С. А. Психолого-педагогические проблемы ориентации старшеклассников на профессию учителя : дис. ... канд. пед. наук :13.00.01 / С.°А. Гольдина. – Тюмень, 1972. – 190 с.

43. Гоноболин Ф. Н. Очерки психологии советского учителя / Ф.°Н.°Гоноболин. – М., 1961. – С. 41.

44. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 522 с.

45. Гораш К. В. Інформаційне забезпечення впровадження освітніх інновацій у систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / К. В. Гораш. – К., 2010. – 229 с.

46. Гордин Л. Ю. Воспитание и социализация / Л. Ю. Гордин // Советская педагогика, 1991. – № 2. – С. 38–43.

47. Гудирева О. М. Використання сучасних інформаційних технологій в освітній програмі «Intel® Навчання для майбутнього» / О. М. Гудирева // Комп'ютер в школі та сім'ї, 2006. – № 5. – С. 27–29. – С. 27.

48. Гудкова Е. В. Основы профориентации и профессионального консультирования : учеб. пособие / под ред. Е. Л. Солдатовой. – Челябинск : Издательство ЮурГУ, 2004. – 125 с.

49. Гуменюк В. В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / АПН України; ЦППО. – К., 2001. – 220 с.

50. Гуралюк А. Г. Інформаційна, комунікаційна та комунікативна компетентності у підвищенні кваліфікації керівника навчального закладу [Електронний ресурс] / Гуралюк А. Г. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/5/11gurdeo.pdf>

51. Давиденко А. А. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні і розвитку підростаючого покоління [Електронний ресурс] / Давиденко А. А. – Режим доступу : <http://ukped.com/skarbnichka/2517-rol-informatsijno-komunikatsijnih-tehnologij-u-navchanni-i-rozvitku-pidrostajuchoho-pokolinnja.html>

52. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті / Лідія Даниленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с. – (Б-ка «Шк. світу»).

53. Демчук В. С. Основи освітнього менеджменту / В. С. Демчук. – К. : Ленвіт, 2007. – 263 с.
54. Дерба Т. О. Огляд сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні середньою освітою [Електронний ресурс] / Дерба Т. О. – Режим доступу : <http://08dtoeso.htm>
55. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 [Електронний ресурс] // Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/896-93-%D0%BF>
56. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/MAP/map_new.html
57. Джейкобс С. Ч. Нейроменеджмент / Джейкобс С. Чарльз ; пер. с англ. – К. : Companion group, 2011. – 208 с.
58. Дзюбенко А. А. Новые информационные технологии в образовании / А.А. Дзюбенко. – М., 2000. – 104 с.
59. Дилтс Р. Фокусы языка. Изменение убеждений с помощью НЛП / Дилтс Роберт. Сер. : Эффективный тренинг. – СПб. : Питер, 2008. – 159 с.
60. Дилтс Р. НЛП-2: поколение Next / Р. Дилтс, Дж. Делозье; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2012. – 320 с.
61. Дисертаційні дослідження. Електронна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/api/search?query=%F>
62. Дишлева С. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі / Дишлева С. // За матеріалами: Освіта.ua. Дата публікації: 27.01.2010. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/technol/6804>
63. Дмитренко Г. Концепция антропосоциального управления обществом [Електронний ресурс] / Геннадий Дмитренко. – Режим доступу: http://www.vasilieva.narod.ru/ptpu/11_2_98.htm
64. Димитрова Л. М. Соціологія управління та організацій : навч. посіб. – 2-ге вид., виправл. і допов. / Л. М. Димитрова. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка» ; ТОВ «Ліра-К», 2005. – 156 с.
65. Дідковська Л. Г. Менеджмент : навч. посіб. / Л. Г. Дідковська, П. Л. Гордієнко. – К. : Алерта, КНТ, 2007. – 516 с.
66. Дідковська Л. Г. Історія вчень менеджменту : навч. посіб. / Л. Г. Дідковська, П. Л. Гордієнко. – К. : Алерта, 2008. – 477 с.
67. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
68. Дмитренко Г. А. Новый управленческий курс для Украины: условия формирования и технологии осуществления: научное издание / Г. А. Дмитренко. – К. : ДКС Центр, 2012. – 186 с.
69. Добровольська Л. П. Фаховий відбір абітурієнтів педагогічного вузу : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. П. Добровольська. – Запоріжжя, 2001. – 231 с.
70. Довідки і інформація (профорієнтація) // ЦДАУУ – Фонд 166/опис15/ том 4/ справа № 4713; справа № 6353.

71. Доротюк В. І. Місце профконсультації в системі професійної орієнтації старшокласників [Електронний ресурс] / В. І. Доротюк. – Режим доступу : http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=422&Itemid=224.
72. Дорошевич А. А. Альтернативные школы для подготовки учащихся к предпринимательской деятельности / А. А. Дорошевич, А. Л. Денисова // Педагогическое образование. – 1993. – № 7. – С. 94–97.
73. Друкер П. Эффективный руководитель / П. Друкер. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2012. – 240с.
74. Дудина О. М. «Творческая личность» и критерии ее выделения / О. М. Дудина // Проблемы развития целостности личности : межвуз. сб. науч. тр. – Л. : ЛГПИ им. Герцена, 1984. – 29 с.
75. Душкина М. Р. PR и продвижение в маркетинге: коммуникации и воздействие, технологии и психология : учеб. пособ. / М. Р. Душкина. – СПб. : Питер, 2010. – 560 с.
76. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/38/53392-0.html>
77. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
78. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління (тексти лекцій) / Галина Єльнікова. – Харків : Видав. гр. «Основа», 2004. – 128 с. – (Сер. «Бібліотека журналу «Управління школою»; вип. 3).
79. Жерносе́к І. П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі / І.П.Жерносе́к. – К. : ІЗМН, 1998. – С. 49–52.
80. Заболотний В. Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 / В.Ф.Заболотний. – К., 2010. – 38 с.
81. Забродська Л. М. Інформатизація управління навчально-виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.М.Забродська // Інститут педагогіки АПН України. – К., 2002. – 210 с.
82. Закони України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/document/tparto6/ix06186.htm>
83. Захаров Н. Н. Профорієнтація школьників / Захаров Н. Н. – М. : Просвещение, 1988. – 267 с.
84. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / И. Г. Захарова. – М. : Академия, 2003. – 192 с. – С. 22.
85. Захожай В. Б. Статистика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Б.Захожай, І. І. Попов. – К. : МАУП, 2006. – 536 с.
86. Звід Законів Української РСР. – К. : Політвидав. України, 1981. – Т. 3, 1986. – 809 с.
87. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учеб. пособие / Зеер Э. Ф. – М.: Академический проект, 2005. – С. 324.
88. Зильцов Н. А. Педагогическая профорієнтація учащихся / Н. А. Зильцов, Р.С. Соломатина. – М. : Педагогика, 1973. – 34 с.
89. Загвязинский В. И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука / В. И. Загвязинский. – Тюмень, 1990. – 98 с.

90. Зінченко В. П. Профорієнтація і методика профорієнтаційної роботи : програми вищ. пед. навч. закладів / В. П. Зінченко, В. К. Сидоренко, В.Б.°Харламенко. – К., 2001. – 18 с.
91. Зміст і форми орієнтації школярів на педагогічні професії : навч. посіб. / В.П.°Романенко, М. П. Тименко, С. В. Тезікова. – К., 1997. – 64 с.
92. Зязюн И. А. Основы педагогического мастерства / И. А. Зязюн. – М. : Просвещение, 1989. – 302 с.
93. Інноваційна діяльність ЗНЗ / упоряд. Л. Галіцина. – К. : Вид. дім «Шкіл. світ» ; Вид. Л. Галіцина, 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шкіл. світу»).
94. Інформаційно-комунікаційні технології. Бібліотечний інформаційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://konstlib.net/>
95. Інформаційна система «Конкурс» (Вступ до вищих навчальних закладів I – IV рівня акредитації) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vstup.info/>
96. Калашникова С.О. Тренінг міжкультурної комунікації як метод розвитку готовності вихователів ДНЗ до роботи в полікультурному просторі / С. О. Калашникова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2013. – № 2. – С. 67-71
97. Калініна Л. М. Генезис інформаційного менеджменту як галузі наукового знання / Л. М. Калініна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 4 (13). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/10.pdf
98. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / Л. М. Калініна. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.
99. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н.°Д.°Нікандров. – М., 1990. – С. 83.
100. Караковский В. А. Стать человеком. Общечеловеческие ценности – основа целосного учебно-воспитательного процесса / В. А. Караковский. – М., 1993. – 145 с.
101. Карамушка Л. М. Технологія формування управлінської команди освітньої організації : [навч.-метод. посіб.] / Л. М. Карамушка, Н. І. Клокар, О.°А. Філь / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Біла Церква : КОІПОПК, 2008. – 64 с.
102. Кар'єра вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.teachingexpertise.com/articles/careers-worth-cpd-4052
103. Каспаржак А. Г. Педагогическая гимназия : кн. для учителя / А. Г. Каспаржак. – М. : Просвещение, 1992. – 112 с.
104. Квятковский Е. В. Самоопределение личности как педагогическая проблема / Квятковский Е. В. // Педагогика. – 1993. – № 3. – С. 32–38.
105. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е.°А.°Климов – М. : Академия, 2004. – 304 с.
106. Клокар Н. І. Управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / Н. І. Клокар; ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти» НАПН України. – К., 2011. – 445 с.

107. Кнорр Н. В. Підготовка старшокласників до педагогічної професії вчителя фізики в багатопрофільному ліцеї : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. В. Кнорр. ; Херсонський держ. педагогічний ун-т. – Херсон, 1999. – 225 с.
108. Ковальова Н. В. Сучасна школа. Сучасний урок. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс] / Н. В. Ковальова – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30549
109. Коджаспирова Г. М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах / Г. М. Коджаспирова. – М., 2008. – С. 167.
110. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь [Електронний ресурс] / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Режим доступу : <http://doubleclick.net/pagead>
111. Козлакова Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : монографія / Г. О. Козлакова. – К. : ІЗМН ; ВПОЛ, 1997. – 180 с.
112. Колесніков Г. О. Менеджерський словник : навч.-довідкове вид. / уклад. Г. О. Колесніков. – К. : ВД «Професіонал», 2007. – 288 с.
113. Коляда М.Г. Дидактичні принципи організації навчального процесу підготовки майбутніх фахівців із захисту інформації та управління інформаційною безпекою / Педагогіка і психологія. – 2010. – № 1 – С. 49-54
114. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 255 с.
115. Концепція державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] / Нормативний документ Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
116. Короткий тлумачний словник української мови : близько 7000 слів / за ред. Л. Г. Гринчишина. – К. : Просвіта, 2004. – 608 с.
117. Котиленков М. К. Диагностика профессиональной направленности учащихся : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Котиленков М. К. – Минск, 1979. – С. 6–10.
118. Кривонос И. Ф. О формировании профессионально-педагогической направленности будущего учителя // Творческое использование идей А. С. Макаренка и В. А. Сухомлинского в формировании педагогического мастерства : тезисы / И. Ф. Кривонос. – Полтава, 1983. – С. 61–62.
119. Крупская Н. К. Выбор профессии: Педагогические сочинения в десяти томах / Н. К. Крупская. – Т. 4. – М. : Просвещение, 1969. – С. 577.
120. Колісник Т. П. Організаційно-педагогічні умови професійної орієнтації старшокласників на службу в органах внутрішніх справ України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Т. П. Колісник ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2005. – 20 с.
121. Копылова А. П. К вопросу о формировании педагогической направленности старшеклассников / А. П. Копылов., Т. И. Тепеницина // Психологические проблемы формирования педагогической направленности и педагогические способности / под ред. В. А. Крутецкого. – М., 1982. – С. 85–86.

122. Короткий тлумачний словник української мови : близько 7000 слів / за ред. Л. Г. Гринчишина. – К. : Просвіта, 2004. – 608 с.
123. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці [Електронний ресурс] / Я.В. Крушельницька. – Режим доступу : <http://studentbooks.com.ua/>
124. Крягжде С. П. Психология формирования профессиональных интересов : дис. ... канд. псих. наук : спец. 13.00.01 / С. П. Крягжде. – Вильнюс, 1982. – 343 с.
125. Кузьмина Н. В. Понятие «педагогическая система» и критерии её оценки: методы системного педагогического исследования / Н. В. Кузьмина. – Л.: ЛГУ, 1980. – 178 с.
126. Кузьмин О. Є. Основи менеджменту : підручник / О. Є. Кузьмин, Г.О.Мельник – Вид. 2-ге, випр., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 464 с.
127. Лаврентьєва Г. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту / Г. П. Лаврентьєва М. П. Шишкіна. – К. : ІТЗН, 2007. – 72 с.
128. Ларіна Н. Б. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження профільного навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13. 00. 04 / Н. Б. Ларіна. – К., 2009. – 250 с.
129. Луговий В. І. формація як чинник організації людини: теоретико-методологічний аспект / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. Вісн. НАПН України. – 2011. – № 2. – С. 14–21.
130. Леонтьев Л. П. Деятельность. Сознание. Личность / Л. П. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – С. 304.
131. Литвинова С. Г. Шляхи формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів предметників / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2008. – № 2. – С. 8.
132. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія / Євген Олександрович Лодатко. – Слов'янськ : СДПУ, 2010. – 148 с.
133. Луцька міська рада. Управління освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.lt.ukrtel.net/index1.html>
134. Ляшенко О. І. Особистісно орієнтоване знання як сучасна парадигма проектування змісту освіти / О. І. Ляшенко // 36. матеріалів Всеукр. конф. «Філософія освіти в сучасній Україні». – К.,1997. – С. 339–343.
135. Мадзигон В. Н. Продуктивная педагогика. Политехнические основы соединения обучения с производительным трудом: монографія / В.Н.Мадзигон. – К. : Вересень, 2004. – 324 с.
136. Мазоха Д. С. На шляху до педагогічної професії : навч. посіб. / Д. С. Мазоха. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с.
137. Макаренко А. С. Выбор профессии : сочинения : в 7-ми т. – Т. 4 / А.С.Макаренко. – М. : Изд. АПН РСФСР, 1957. – С. 3–312.
138. Мальковская Т. Н. Социальная активность старшеклассников / Т.Н.Мальковская. – М. : Педагогика, 1988. – 144 с.
139. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О. І. Мармаза – Харків : Видав. група «Основа», 2007. – 448 с. (Сер. «Адміністратору школи»).

140. Маркова А. К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников / А.К. Маркова, А. Б. Орлов, Л. М. Фридман. – М., 1984. – С. 21–23.
141. Маслов В. І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом : монографія / В. І. Маслов, О. С. Боднар, К.В.Горащ– Тернопіль : Крок, 2012. – 320 с.
142. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с.
143. Мельник В. К. Технологія підготовки керівника до оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу в системі післядипломної педагогічної освіти / В. К. Мельник // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) [та ін.]. – Херсон : РППО, 2011. – Вип. 12. ч. 1. – 313 с. – С. 234–239.
144. Мельник В. Стандарти управлінської кваліфікації керівника навчального закладу / В. Мельник // Директор школи, ліцею, гімназії, 2002. – № 4. – С. 77–82.
145. Меркулова С. І. Історичне підґрунтя розвитку педагогічної спрямованості старшокласників / С. І. Меркулова // Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 9 / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2006. – С. 186–192.
146. Меркулова С. І. Педагогічна спрямованість старшокласників на подальший вибір професії / Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 15 / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 105–111.
147. Меркулова С. І. Розвиток інтересу до професії вчителя / С.І.Меркулова // Імідж сучасного педагога : наук.-практ., освітньо-попул. журн. – Полтава: АСМІ, 2008. – № 3–4 (82–83). – С. 93–99.
148. Меркулова С. І. Організація цілеспрямованої і систематичної профорієнтаційної роботи – основа забезпечення країни професійними педагогічними кадрами / С. І. Меркулова. // Нова Педагогічна думка : наук.-метод. журн., 2008. – № 2. – С. 84–89.
149. Меркулова С. І. Педагогічна спрямованість старшокласників на подальший вибір професії / С. І. Меркулова // Електронне наукове фахове видання «Теорія та методика управління освітою», 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/1/08msipvp.pdf>
150. Меркулова С. І. Управління педагогічною спрямованістю старшокласників – вирішення кадрової проблеми в освітянській галузі / Імідж сучасного педагога : наук.-практ., освітньо-попул. журн. – Полтава : АСМІ, 2010. – № 2. – С. 58–61.
151. Меркулова С. І. Інновації в управлінні педагогічною орієнтацією старшокласників / С. І. Меркулова // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. – Вип. 7 / І. С. Волощук (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – С. 273–283.
152. Меркулова С. И. Педагогическая ориентация старшеклассников общеобразовательных учебных заведений / С. И. Меркулова // Образование личности : науч.-метод. журн. – М. : АНО «ЦНПРО», 2013. – № 2. – С. 106–115.

153. Меркулова С. І. Складові організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій Меркулова С. І. // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. – Вип. 10 / І. С. Волощук (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – С.153–163.

154. Меркулова С. І. Роль соціально-педагогічної комунікації в організації та управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників / С. І. Меркулова // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1 (22). – С. 69–72.

155. Меркулова С. І. Модель управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій / С.І.Меркулова // Освіта та розвиток обдарованої особистості : щомісяч. наук.-метод. журн., 2013. – № 12 (19). – С. 38–43.

156. Меркулова С. І. Формування педагогічної спрямованості старшокласників : прогр. та метод. рек. для керівників та пед. колективів загальноосвітніх навч. закладів / С. І. Меркулова . – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2012. – 86 с.

157. Меркулова С. І. Професійна орієнтація як система: прогр. та метод. рек. для проректорів з навчальної та виховної роботи (заступників директорів інститутів) ВНЗ III – IV рівнів акредитації, керівників ЗНЗ / С. І. Меркулова , В. К. Мельник, Н.Ф.Федорова. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2013. – 40 с.

158. Меркулова С. І. Робоча навчальна програма підвищення кваліфікації категорії слухачів «Проректори з навчальної та виховної роботи ВНЗ III–IV рівнів акредитації, заступники директорів з навчально-виховної роботи ВНЗ I–II рівнів акредитації, керівники ЗНЗ» з проблеми організації профорієнтаційної роботи у ЗНЗ / С.І.Меркулова, В. К.Мельник. – К. : ЦППО ДВНЗ «УМО», 2013. – 47 с.

159. Мексон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мексон, М. Альберт, Ф.Хедоури; пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 704 с.

160. Методические рекомендации по организации обучения учащихся 9–10 классов общеобразовательной школы с ориентацией на педагогические профессии / сост.: П. Н. Виноградов, Е. М. Либін, С. Ф. Ехов. – Л., 1987. – 43 с.

161. Митина Л. М. Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы) / Л. М. Митина. – М. : Дело, 1994. – 216 с.

162. Михащенко А. Л. Допрофесіональна підготовка старшекласників к работе с пионерами как средство педагогической профориентации (на материале пионерских отделений межшкольных УПК): Дис. канд. пед. наук: спец: 13.00.01 / А.Л.Михащенко. – Курган: КГПИ, 1986. – 206 с.

163. Мишина Л. А. Связи с общественностью. Шпаргалка [Електронний ресурс] / Л. А. Мишина– Режим доступу : <http://www.lib.rus.ec>

164. Міжшкільний навчально-виробничий комбінат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mnvk.school-site.kiev.ua/index.php>

165. Модування. Модування як метод наукового дослідження. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://vseslova.com.ua/word/B5-66391u>

166. Моделювання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://voluntary.ru/dictionary/898/word/pedagog> ; Моляко В. А. Психология решения школьниками творческих задач / В. А. Моляко – К. : Рад. Школа, 1983. – 95 с.
167. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н.В.Морзе – К. : Видавнича група ВНУ, 2006. – 298 с.
168. Наказ «Про затвердження Положення про організацію професійної орієнтації населення»: 27/169/79 від 31.05.95 [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України // Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_8n/pg_gfnnox.htm.
169. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи»: № 943 від 16.10.2009 р. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>
170. Наказ 19.09.2011 № 356. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 грудня 2011 р. за № 1419/20157. Про затвердження Положення про надання соціальних послуг з професійної орієнтації у державній службі зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1419-11>
171. Народне господарство УРСР. Статистичний щорічник // Центр Статистичного Управління при Раді Міністрів в УРСР ; Державне статистичне видавництво. – К. : Статистика, 1960. – 732 с. ; – К., 1966. – 716 с., 1971. – 565 с.
172. Народное хозяйство УССР. Статистический ежегодник / отв. за вып. Б.А.Сивко. – К. : Техника, 1981. – 384 с. ; К, 1986. – 398 с.
173. Народне господарство УРСР. Статистичний щорічник / відп. за вип. В.В.Самченко – К.: Техніка, 1990. – 463 с. ; – К., 1991. – 496 с. ; – К., 1996. – 576 с.
174. Народне господарство УРСР. Статистичний щорічник / за ред. О.Г.Осауленка / відп. за вип. В. А. Головка. – К. : Техніка, 2001. – 600 с. – К., 2002. – 646 с.
175. Народне господарство УРСР. Статистичний щорічник / за ред. О.Г.Осауленка. – К. : Консультант, 2003. – 664 с. – К., 2004. – 632 с. – К., 2005. – 592 с. – К., 2006. – 576 с.
176. Наукові публікації. Педагогіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_1_2004/summary.doc
177. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/6866-redaktsijna-komisiya-iii-vseukrajinskogo-zjizdu-pratsivnikiv-osviti-zavershila-robotu> – Назва з екрану.
178. Національний класифікатор України : класифікатор професій – дк 003:2010 (на зміну дк 003:2005) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dk003.com/>
179. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України : монографія / С. М. Ніколаєнко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 419 с.
180. Нісімчук А. С. Педагогіка : підручник / А. С. Нісімчук. – К. : Атіка, 2007. – 344 с. – С. 205.
181. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Мн. : Изд. В. М. Скакун, 1998. – 896 с.

182. Новини в освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua/news/370.html
183. Новиков С. П. Применение новых информационных технологий в образовательном процессе / С. П. Новиков // Педагогика. – 2003. – № 9. – С. 32–38.
184. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю Шведова. – М., 1993. – 960 с.
185. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : [монографія] / В. В. Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
186. Олійник В. В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Віктор Васильович Олійник ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К., 2004. – 46 с.
186. Олійник В. В. Деякі концептуальні ідеї методології управління освітою [Електронне наукове фахове видання] / В. В. Олійник // Теорія та методика управління освітою, 2010. – № 4. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/10jlimen.pdf>
188. Олійник В.В. Практикум з педагогічної майстерності/ В. В. Олійник, Л. М. Сергєєва [за ред. В.В. Олійника]. – К.: ТОВ «ЕТІС – Плюс», 2008. – 184 с.
189. Оліфіра Л. М. Розвиток професійної управлінської компетентності керівників вищих педагогічних навчальних закладів I–II рівнів акредитації засобами навчальних тренінгів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лариса Миколаївна Оліфіра. – К., 2012. – 397 с.
190. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: парадигмы, проекции, практики / А. Б. Орлов. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
191. Орфографічний словник української мови [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/35/53392-0.html>
192. Освіта в Україні. Нормативна база / уклад. Є. К. Пашутинський. – 3-є вид., змін. та доп.). – К. : КНТ, 2007. – 520 с.
193. Освіта, навчання, інформація, компетентність: канонізація понять (теоретико-методологічний дискурс) // Модернізація вищої освіти в Україні і світі: десять років наукового пошуку : колект. моногр. : десятій річниці Ін-ту вищої освіти АПН України присвячується / Ін-т вищої освіти АПН України ; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В.І. Лугового, М. Ф. Степка. – Харків, 2009. – 210 с.
194. Освітній менеджмент : [навч. посіб.] / [авт. кол. за ред.: Л. Даниленко, Л. Карамушки]. – К. : Шкільний світ, 2003. – 400 с.
195. Основи педагогічного творчства / під. ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1987. – 205 с.
196. Основи обчислюваної математики / Б. П. Демадович, І. А. Марон. – М., 1963. – С. 24.
197. Остапенко А. А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологии / А. А. Остапенко. – М. : Народное образование, 2005. – 384 с.
198. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога з профорієнтації учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 / Н. Л. Отрощенко. – Луганськ, 2009. – 250 с.

199. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е. М. Павлютенков. – Владивосток : Дальне-восточный ун-т, 1990. – 156 с.
200. Павлютенков Є. М. Моделювання педагогічних процесів / Є.М.Павлютенков // Управління школою : наук.-метод. журн. – К. : Основа, 2007. – № 10. – С. 2-19.
201. Пазюченко Т. М. Індивідуалізація профорієнтаційної роботи зі старшокласниками : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 19.00.07 / Т. М. Пазюченко. – К., 2001. – 18 с.
202. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – 3-е изд. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
203. Педагогіка у запитаннях і відповідях [Електронний ресурс] / уклад. Кузьмінський А. І. Сер. :Бібліотека українських підручників. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/slovník_pedagogichnih_terminiv.htm
204. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы / [пер. с англ.]. – М., 2001. – С. 6.
205. Педагогические технологии: учеб. пособие для студентов пед.специальностей / [под общ. ред. В. С. Кукушина]. – М. : ИКЦ «МарТ» ; Ростов н/Д : Издат. центр «МарТ», 2004. – 336 с. – (Сер. «Педагогическое образование»).
206. Педагогічний експеримент : [навч. посіб. для студентів пед. вузів] / [В.І.Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, Т. О. Олійник]. – Х. : ОВС, 2001. – 148 с.
207. Педагогічний словник / [ред. М. Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с. ;
208. Піддячий М. І. Професіографічна діяльність школярів / М. І. Піддячий // Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 13 / редкол.: І. А. Зязюн (гол.) [та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 112–117.
209. Піддячий М. І. Трудове виховання старшокласників в умовах профільного навчання / Піддячий М. І. // Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 9 / редкол.: І. А. Зязюн (гол.) [та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 196–201.
210. Підласий І. П. Закономірності навчання і підвищення якості знань учнів / І. П. Підласий. – К. : Знання, 1981. – 46 с.
211. Платонов К. К. Структура и развитие личности / [отв. ред. А. Д. Плоточкин]. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
212. Положення про електронні освітні ресурси / Наказ Міністерства науки і освіти, молоді та спорту України про затвердження № 1060 від 01.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1695-12>
213. Постанови та розпорядження Ради Міністрів // Центральний державний Архів Управління України – Фонд 166 ; опис 15 / том 2 , справа 1433 – 66 с.; справа 1587 – 81 с. / том 3, справа 3021 – 101 с. / том 4 , справа 4885 – 67 с. / том 5, справа 7731 – 17 с.
214. Постанова Кабінету Міністрів від 8 серпня 2007 р. № 1016 «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007–

2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1016-2007-%D0%BF>. – (Закони, постанови)

215. Постанова від 27 серпня 2010 р. № 785 Київ «Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/785-2010-%D0%BF>

216. Постанова «Про затвердження Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/494-2011-%D0%BF/card2#Card>

217. Постанова Про затвердження Положення про освітній навчальний заклад (від 27 серпня 2010 р. № 778) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/778-2010-%D0%BF/card2#Card>

218. Про затвердження Положення про професійну орієнтацію молоді, як навчається : Наказ Міністерства освіти України від 02.06.1995 р. № 159/30/1526/ Україна. Міністерство освіти і науки [Електронний ресурс] // Освіта в Україні. – 2011. – № 1. – С. 70. – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/index.htm>

219. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення на період до 2011 року: Розпорядження від 27 січня 2010 р. № 150-р / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр, 2010. – 10 лютого (№ 25) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/150-2010>

220. Проблеми освіти. Звіти у Британському Парламенті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.hmie.gov.uk/documents/publication/psps02.html

221. Професіограма сучасного вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.in.ua/index.php>

222. Професійна орієнтація та методика професійної орієнтації : [програма курсу] / [упоряд. Х. В. Процько]. – Чернігів : ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, 2009. – 28 с.

223. Професійна орієнтація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.medlinks.ru/sections.php?op=listarticles&secid=98>

224. Процько Х. В. Підготовка майбутніх учителів технологій до професійної роботи у загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.02 / Х. В. Процько. – Чернігів, 2009. – 250 с.

225. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – М. : Изд-во «Институт практической психологии» ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1990. – 494 с.

226. Психология. Словарь / под. общ. ред. О. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М., 1990. – С. 193.

227. Психологическая энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://enc-dic.com/enc_psy/Proforientacija-20759.html

228. Розпорядження «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року (від 22 липня 2009 р. № 851-р) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-2009-%D1%80/card2#Card>

229. Ру Д. Управління / Ру Домінік, Сульє Даніель ; пер. з фр. – К. : Основи, 1995. – 442 с.
230. Рудінська О. В. Менеджмент. Теорія менеджменту. Організаційна поведінка. Корпоративний менеджмент : навч. посіб. / О. В. Рудінська, С.А.Яромич, І. О. Молоткова. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 335 с.
231. Рульєв В. А. Менеджмент: навч. посіб. / В. А. Рульєв, С. О. Гуткевич. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.
232. Рябова З. В. Інформаційне забезпечення освітньої політики / З.В.Рябова // Технології впровадження освітньої політики : навч.-метод. матеріали для підготовки керівників освіти районного (міського) рівня; пакет 2: навч. посіб. 2 / за наук. ред.: Л. М. Ващенко, В. В. Олійника. – К., 2010. – 96 с.
233. Рябова З. В. Маркетинг як механізм інформаційного забезпечення якості діяльності навчального закладу / З. В. Рябова // Особистість в єдиному освітньому просторі : зб. наук. тез / наук. ред.: В. В. Пашков, В. В. Савін, А. І. Павленко. – Запоріжжя : ТОВ «Фінвей», 2012. – С. 333–336.
234. Савченко О. Я. Від управління школою до управління навчанням і розвитком кожного учня / О. Я. Савченко // Педагогічна газета, 2000. – № 9. – С. 2.
235. Сайт профорієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.profosvita.org.ua/uk/career/articles/12.html>
236. Сайт профорієнтації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvata.org.ua>
237. Сарафанний маркетинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sostav.ru/blogs/search/?IDTAG=1573>
238. Сахаров В. Ф. Професійна орієнтація і відбір молоді на професію учителя / В. Ф. Сахаров // Пути совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя в свете основных направлений реформы общеобразовательной школы : тезиси докладов и выступлений. – Полтава, 1985. – С. 121.
239. Саюк В. Проблеми відбору змісту підвищення кваліфікації керівників закладів освіти в обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти (за матеріалами відео-інтернет-конференції) / В. Саюк // Післядипломна освіта в Україні : міжгалузевий наук.-освітній журн., 2003. – № 3. – С. 100–102.
240. Селевко Г. К. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / Г.К.Селевко – М. : Народна освіта, 1998. – 256 с.
241. Семиченко В. А. Психология личности : Модул. курс (лекции, практ. занятия, задания для самостоят. работы для преподавателей и студ.) / В.А.Семиченко. – К. : Ешке О. М., 2001. – 426, [1] с.
242. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. / В.А.Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335 с.
243. Сергєєва Л. М. Система формування управлінських навичок керівників освітніх закладів : конспект лекції з курсу підвищення кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освіти / Л. М. Сергєєва. – К. : Міленіум, 2005. – 30 с.

244. Серновиц Э. Сарафанний маркетинг. Как умне компании заставляють о себе говорить / Энди Серновиц ; пер. с англ. Таиры Мамедовой. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2012. – 240 с.
245. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення / В.°Кремень // Рідна шк., 2010. – № 6. – С. 3–6.
246. Синяева И. М. Сфера PR в маркетинге [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.psyera.Ru>
247. Система освіти в Україні: сучасні тенденції і перспективи / В. Кремень // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь : наук. пр. та матеріали конф., К., 2001. – Вип. 1. – С. 5–17.
248. Скібіцька Л. І. Менеджмент : навч. посіб. / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
249. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом : зб. тренінг. занять / М. Скрипник. – К. : Вид. дім «Шкіл. Світ» ; Вид. Галіцина, 2006. – 112 с.
250. Сластенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В.°А.Сластенин, Л. С. Подимова– М. : ИЧП Изд. Магістр, 1997. – 224 с.
251. Сластенин В. А. Комплексная целевая программа «Учитель советской школы»: общая концепция исследования / В. А. Сластенин. – М.: МГПИ, 1987. – 40 с.
252. Словарь-справочник по педагогике / авт.-сост. В. А.Мижериков ; под общ. ред. П. И. Пидкасистого. – М. : ТЦ Сфера, 2004. – 448 с. ; Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1985. – 968 с.
253. Словник психолого-педагогічних термінів і понять (на допомогу працівнику сільської школи) / [уклад.: Ю. В. Буган, В. І. Уруський]. – Тернопіль : ТОКІППО, 2001. – 179 с.
254. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inmo.org.ua/sum.html>
255. Словник термінів, уживаних у чинному Законодавстві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopectia.org.ua/48/53392-0.html>
256. Словник української мови : в 11 т. – Т. 8. – К., 1977. – С. 334.
257. Словарь терминов по общей и социальной педагогике [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://voluntary.ru/dictionary/898/word/pedagog>
258. Словник законодавчих термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.16281.0>. – (Нормативні акти України).
259. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/> ; Современная энциклопедия. – 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc1p/36198>
260. Снісаренко О. С. Развитие ценностей педагогов у контексті євроінтеграції: наук.-метод. посіб. / Л. П. Пуховська, Л. П. Сніцар, О. С. Снісаренко. – К.: ДВНЗ, 2010. 289 с.
261. Современный толковый словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.w3.org/1999/xhtml>
262. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : [монографія] / Т. М. Сорочан ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Знання, 2005. – 384 с.

263. Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навч. словник-довідник / [В.М.Піча, Ю. В. Піча, Н. М. Хома та ін.]. – Львів : Новий Світ – 2000, 2004. – 480 с.
264. Соціальна мережа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php>
265. СМС маркетинг (розсилка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.my-sms.ru/>
266. Статистика : навч. посіб. / С. О. Матковський, Л. І. Гальків, О.С.Гринькевич, О. З. Сорочак. – Львів : Новий Світ – 2000, 2009. – 430 с.
267. Старшина С. В. Формирование ориентации старшеклассников на профессию учителя: дис.. канд.. пед.. наук: спец.: / С. В. Старшина – Л., 1986. – 237 с.
268. Сумарокова Є. В. Інвестиції в людський капітал: проблеми та рішення / Є. В. Сумарокова. – М. : Радянський спорт, 2001. – С. 52.
269. Сумська міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meria.sumy.ua/ua/archive>
270. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1988. – 272 с.
271. Сучасний урок-спільна творчість учителя та учня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : colegium.mk.ua/publ/navchalna...suchasnij_urok.
272. Тализіна Н. Ф. Педагогічна психологія : навч. посіб. для студ. середовищ. пед. навч. закладів / Н. Ф. Тализіна. – М. : Видавничий центр «Академія», 2008. – 288 с.
273. Тандура Г. Підвищення ефективності управлінської діяльності шляхом її автоматизації / Г. Тандура // Управління школою. – 2007. – № 29. – С. 25–31.
274. Термінологічний словник. МЕНЕДЖМЕНТ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://slovoedia.org.ua/38/53404/381621>.
275. Термінологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://posibnyky.vntu.edu.ua/psihologiya/zmist.htm>
276. Тернопільська обласна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rating.te.ua/?from=388>
277. Тейлор Ф. У. Менеджмент / Ф. У. Тейлор ; [пер. с англ.]. – М. : Журнал «Контролінг», 1992. – 137 с.
278. Телекомунікації. Укртелеком [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrtelecom.ua/presscenter/news/telecommunication/>
279. Тименко Л. В. Професійна орієнтація старшокласників у процесі вивчення предметів соціального циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Л. В. Тименко. – К., 1997. – 24 с.
280. Тименко Л. Професійна орієнтація – творчість вчителя / Л. Тименко // Рідна школа, 1995. – № 12. – С. 77–78.
281. Титма М. Х. Социально-профессиональная ориентация молодежи. – Таллиан, 1982. – С. 151.
282. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eslovnik.com/E-slovnik>.
283. Трайнев В. А. Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации): учеб. пособ. / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М. : Дашков и Ко, 2008. – 280 с.

284. Уарте Хуан. Исследование способностей к наукам / Уарте Хуан. – М., 1960. – С. 16.
285. Укрстатистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/MAP/map_new.html
286. Учебный план и программы трудового обучения учащихся 9–10 кл. средней общеобразовательной школы с ориентацией на педагогические профессии (Проект) / сост. В. Н. Тарасова. – М.:Просвещение, 1984. – 109 с.
287. Учитель которого ждут. Из опыта работы Полтавского пединститута имени В.Г.Короленка / под. ред. І. А. Зязюна – М. : Изд. «Педагогика», 1988. – С. 73–80.
288. Федоров Г. В. Системний підхід до управлінської діяльності керівника навчальних закладів у ринкових умовах : монографія / Г. В. Федоров. – К. : Дорадо-Друк, 2012. – 240 с.
289. Фестиваль «День знань» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://festival.1september.ru/articles/412720>
290. Философская энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/2960
291. Фоллет М. П. Практика управления / М. П. Фоллет – М. : Дело, 1992. – 121 с.
292. Фоміних Н. Ю. Сутність поняття «інформаційно-комунікаційні технології та їх значення на сучасному етапі модернізації освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Ped905_77.pdf
293. Харківська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kharkivoda.gov.ua/index.php>
294. Хміль Ф. І. Основи менеджменту : [підручник] / Ф. І. Хміль. – К. : Академвидав, 2003. – 608 с.
295. Холод О. М. Комунікаційні технології / О. М. Холод. – Л. : ЦУЛ, 2013. – 212 с.
296. Хомерики О. Г. Развитие школы как инновационный процесс : метод. пособие для руководителей образовательных учреждений / О. Г. Хомерики, М.М.Поташник, А. В. Лоренсов ; под. ред. М. М. Поташника. – М. : Новая школа, 1994. – 64 с.
297. Цехмістер Я. В. Допрофесійна підготовка учнів у ліцеї медичного профілю: теорія і практика / Я. В. Цехмістер. – К. : Наукова думка, 2002. – 620 с.
298. Черненко В. О. Сучасний стан використання мережевих інформаційно-комунікаційних технологій у світовій педагогічній практиці [Електронний ресурс] / В.О. Черненко, Ю. В. Роменець. – Режим доступу : <http://www.journal.iitta.gov.ua>
299. Чернишова Є. Управління процесом підготовки та професійного зростання науково-педагогічних кадрів в умовах євроінтеграції / Є. Чернишова, Г. Штомпель, В.Саюк // Шлях освіти : наук.-метод. журн, 2010. – № 1. – С. 8–12.
300. Чернишова Є. Інформатизація суспільства як чинник змін підвищення кваліфікації працівників регіональних органів управління освітою / Є.Чернишова // Післядипломна освіта в Україні, 2007. – № 2. – С. 56–59.
301. Чернишова Є. Інформаційне забезпечення системи управління якістю освіти в регіоні / Є. Чернишова // Управління освітою, 2003. – №10. – С. 4-5.

302. Чернігівська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cg.gov.ua/default_page.php
303. Чистякова С. Н. Профессиональная ориентация школьников: организация и управление / С. Н. Чистякова, Н. В. Захаров. – М. : Педагогика, 1987. – 157 с.
304. Чміль А. І. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / Г. В. Єльнікова, О.І.Зайченко, В. І. Маслов та ін.; за ред. Г. В. Єльнікової. – К. ; Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – 460 с. – С. 318–374
305. Чупахина Г. Н. Ориентация старшекласников на выбор педагогической профессии : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Г. Н. Чупахина. – М., 1984. – 20 с.
306. Шацкий С. Т. Острые вопросы педагогического образования : избр. пед. соч. в 2-х т. / С. Т. Шацкий. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 2. – С. 312–324.
307. Шліхта Г. О. Підготовка майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи із старшокласниками в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Г. О. Шліхта. – Житомир, 2009. – 250 с.
308. Щастна Т. В. Шкільний розклад – за допомогою комп'ютера / Т.В.Щастна // Комп'ютер у школі та сім'ї, 2007. – № 6. – С. 41–42.
309. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М. ; Л., 1986. – 302с.
310. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования позвательных интересов учащихся / Щукина Г. И. – М., 1988. – 208с.
311. ЮНЕСКО. Проблеми освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesco.org/education/educprig/50y/brochure/mile.htm>
312. Яковець В. П. Інноваційні підходи в організації підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти в Університеті менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України // Післядипломна освіта в Україні, 2012. – № 2. – С. 57 – 61.
313. Янчарська Л. В. Диференційований підхід до організації самостійної роботи майбутніх економістів у процесі психолого-педагогічної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Янчарська Лариса Володимирівна. – К. : 2013, – 220 с.
314. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Смысл, 2001. – 366 с.
315. Big Data for Development: From Information – to Knowledge Societies / Martin Hilbert. – Rochester, NY : Social Science Research Network, 2013. – Режим доступу : <http://papers.ssrn.com/abstract=2205145>
316. Classroom Management For Teachers & Ways Of Managing Classroom Behaviour – Watt Works. – Режим доступу : <http://www.watt-works.com/>
317. Dictionary of Contemporary English. – New ed. – Longman, 2009. – 2081 с.
318. Fayol H. Administration industrielle et generale / H. Fayol. – P. : Galimard, 1973. – 273 p.
319. Flor A. G. Broadcast_Based Distance Learning Systems» [Електронний ресурс] / Flor A. G. – Режим доступу : <http://up-ou.academia.edu/AlexanderFlor/Books/688733/>

333. Global Learning Portal [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.glp.net/home>

334. Teachers' Professional Lives – A View from Nine Industrialized Countries. by Carol F. Stoel and Tin-Swe Thant [Электронный ресурс]. – Washington, D. C., March 18, 2002. – Режим доступа : [teacherslife.pdf](#)

ОПИТУВАЛЬНИК № 1**З виявлення у старшокласників інтересу до педагогічної діяльності**

1. Доберіть риму до термінів: учитель, учень, навчаюся, цікаво.
2. Чи знаєте Ви літературні твори про середні навчальні заклади, вчителя? Наведіть приклади.
3. В якому творчому змаганні Ви б бажали взяти участь?
4. Яку нагороду Ви б розробили для конкурсу «Вчитель року»? Коротко опишіть.
5. Ви любите проводити вільний час з друзями чи біля комп'ютеру?
6. Що для Вас краще: віртуальне спілкування чи реальне? Обґрунтуйте.
7. В яких навчальних закладах заходах Ви брали участь? Варіанти відповідей: в якості одного з виконавців, організатором, коли було важче виконувати доручення? Наведіть приклади.
8. Чи виступали Ви публічно? Як часто? Чи є це для Вас необхідністю? Обґрунтуйте та наведіть приклади.
9. Чи запам'ятовуєте Ви історичні дати? Вибірково ті, що зацікавили? Не вважаєте за потрібне? Обґрунтуйте.
10. З чим Ви бажаете працювати більше на заняттях фізико-хімічного циклу: вивчати нові гіпотези, формули чи проводити експерименти?
11. Який вид діяльності Вам більше до вподоби: вирощування врожаю на городі чи складання розповідей?
12. З яких причин Ви частіше не виконуєте домашні завдання? Варіанти: встигаєте виконати на перерві; настільки завантажені, що іноді не буває часу; захопились одним предметом і не виконали інші (якщо відповідь позитивна – яким предметом?) Лїнь? Обґрунтуйте.
13. Чи є у Вас розпис робочого дня? Чи планування – не ваш коник?
14. Чи замислювались Ви над походженням слова «учитель»?
15. В які ігри Ви грали у 5-6 років? Чи були серед них «Дитсадок», «Навчальний заклад», «Дочки-матері»?
16. Чи уявляли Ви себе на місці кого-небудь з ваших учителів? Кого саме і чому?
17. Який навчальний предмет Ви не відвідували без поважних причин? Чому?
18. Який навчальний предмет Ви б ні за що не покинули? Чому?
19. Як би Вам випало бути суддею змагання між вашими однокласниками, чи впевнені Ви, що оцінювали б кожного об'єктивно? Чому?
20. Яким Ви бачите вчителя майбутнього?

Оцінювання відповідей здійснювалось за 4-бальною системою: 4 бали – обґрунтована відповідь; 3 бали – коротка, але вірна відповідь; 2 бали – близька до вірної, не забарвлена емоційно відповідь; 1 бал – часткова відповідь; 0 балів – немає відповіді. Додатково проводилось оцінювання співбесід з учасниками експериментального дослідження, в результаті якого до загальної суми балів додавалось від 1 до 20 балів.

Отримані результати відповідей визначались за наступними рівнями:

- 82 бали і вище – високий рівень;
- 61–81 бал – середній рівень;
- 50 - 60 балів – достатній рівень;
- менше 50 балів – низький рівень.

ОПИТУВАЛЬНИК № 2**На виявлення готовності управлінської ланки до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників**

1. Що визначає рівень готовності керівників до управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників?
2. Які методи та форми використовуються в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ?
3. Яка роль та місце управлінської ланки в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників?
4. Які принципи є основою організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників?
5. Які сучасні управлінські технології, на Ваш погляд, є найбільш ефективними в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ?
6. Розподіл функцій управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників між членами управлінської ланки.
7. Які види управлінської діяльності, на Ваш погляд, є найбільш дієвими у процесі педагогічної орієнтації старшокласників?
8. Які організаційно-педагогічні умови забезпечують, на Ваш погляд, результативність управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників?
9. Яку роль відіграють ІКТ у взаємодії між суб'єктом та об'єктом управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників?
10. Які навчальні, виховні та організаційні заходи повинні стати ключовими у процесі педагогічної орієнтації старшокласників?
11. Які структурні компоненти включає система управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників?
12. Які критерії оцінки слід обрати для оцінки та визначення результативності системи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників?

Оцінювання відповідей здійснювалось за 4-бальною системою: 4 бали – обґрунтована відповідь; 3 бали – коротка, але вірна відповідь; 2 бали – відповідь, близька до вірної, із низкою зауважень; 1 бал – часткова відповідь; 0 балів – немає відповіді. Додатково проводилось оцінювання співбесід з учасниками експериментального дослідження, в результаті якого до загальної суми балів додавалось від 1 до 20 балів.

Отримані результати відповідей визначались за наступними рівнями:

- 82 бали і вище – високий рівень;
- 61–81 бал – середній рівень;
- 50 – 60 балів – достатній рівень;
- менше 50 балів – низький рівень.

Таблиця В.1

Вимоги, завдання та функції управлінської ланки процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ

№ з /п	Члени упр. ланки ППОС	Вимоги до керівників ППОС	Завдання керівників ППОС	Управлінські функції
1	2	3	4	5
1.	Директор ЗНЗ	Відмінне знання ринку педагогічних професій. Знання в галузі управління освітою. Володіння знаннями про засоби мотивації навчально-виховного процесу, розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії. Знання суті управління процесом ППОС	Ініціатива в поновленні професійних дескрипторів професії «Вчитель». Забезпечення процесу педагогічної орієнтації старшокласників технічними засобами подачі інформації.	Здійснення зовнішніх зв'язків з офіційними структурами, громадськими організаціями, педагогічними ВНЗ на рівні ректора, проректора. Визначення фінансових питань організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників.
2.	Заступник директора з навчально-виховної роботи, заступник директора з виховної і профорієнтаційної роботи	Володіння знаннями сучасної комунікації. Організаторські здібності. Знання організаційної структури управління педагогічною орієнтацією старшокласників Володіння знаннями про засоби мотивації навчально-виховного процесу, розвитку інтересу старшокласників до педагогічної професії.	Співпраця з соціальними педагогами, класними керівниками, батьками, шкільним самоврядуванням з організації виховних заходів, пов'язаних с процесом педагогічної орієнтації старшокласників Організація процесу створення позитивного іміджу Активна участь в поновленні дескрипторів професії «учитель». Співпраця з педагогічними ВНЗ з підготовки та проведення спільних профорієнтаційних заходів.	Управління процесом педагогічної орієнтації. Організація факультативу для старшокласників «Покликані навчати». Планування. Контроль за виконанням плану заходів з педагогічної орієнтації старшокласників Забезпечення комунікацій між членами управлінської ланки, учнівським самоврядуванням та старшокласниками.

1	2	3	4	5
3.	Учителі, класні керівники, керівники гуртків, факультативів	Володіння знаннями сучасної комунікації. Організаторські здібності. Досконале володіння знаннями сучасної методики викладання.	Створення позитивної історії професії «Вчитель». Написання сценаріїв заходів, пов'язаних з процесом педагогічної орієнтації старшокласників. Співпраця з вчителями – предметниками щодо організації заходів з педагогічної орієнтації старшокласників. Співпраця та активне залучення шкільного самоврядування до процесу педагогічної орієнтації старшокласників.	Організація навчально-виховного процесу відповідно до завдань та змісту профорієнтації старшокласників. Організація позакласної роботи з метою педагогічної орієнтації старшокласників. Контроль за якістю педагогічної підготовки учнів 9 – 11-х класів.
4.	Батьківсь-кий комітет	Володіння знаннями сучасної комунікації. Організаторські здібності.	Налагодження комунікації з усіма учасниками процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Пошук спонсорів конкурсів та заходів, присвячених педагогічним професіям. Організація промотування професії «вчитель». Безпосередня участь у заходах ЗНЗ, присвячених професії «вчитель» в якості членів журі, спонсорів.	Контроль за реалізацією процесу педагогічної орієнтації старшокласників з боку керівництва ЗНЗ. Організація підсумкової інформації про роботу батьківського комітету з питань профорієнтації старшокласників.
5.	Учніське самоврядування	Володіння знаннями сучасної комунікації. Організаторські здібності. Вміння аналізувати.	Налагодження комунікації з учнівським колективом та керівництвом ЗНЗ. Безпосередня участь у написанні сценаріїв заходів та їх відтворенні. Створення ініціативної групи старшокласників з організації інформаційного забезпечення заходів процесу педагогічної орієнтації старшокласників (випуск настінної та друкованої газети, листівок, флаєрів – повідомлень про події та заходи тощо).	Організація роботи учнівського самоврядування в масових заходах школи з профорієнтації.

Продовження табл. В.1

1	2	3	4	5
6.	Представ-ник педагогічно-го ВНЗ	Знання суті і форм процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Знання в області педагогіки та психології.	Налагодження комунікації з усіма учасниками процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Безпосередня участь у заходах ЗНЗ, присвячених професії вчителя в якості члена журі, лектора, ритора, учасника виховного заходу, промоутера педагогічної професії. Налагодження соціально-педагогічної комунікації між старшокласниками, студентами й викладачами педагогічного ВНЗ.	Організація заходів від педагогічного ВНЗ зі спеціальними пропозиціями щодо переваг при вступі до ВНЗ: в конкурсній рейтингу атестатів абітурієнтів (зарах. додаткових балів після закінчення факультативу в ЗНЗ).

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Програма та методичні рекомендації для керівників та педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний етап розвитку педагогічної освіти в Україні орієнтований на Європейські освітнянські стандарти та міжкультурні аспекти, а також на економіко-освітні послуги. За Болонською Конвенцією до 2013 року в Україні мають статися зміни в освітнянській галузі з метою уніфікації дипломів ВНЗ, надання можливості випускникам України вільного пересування Європою та перспективи працювати на посадах, що відповідають їх професійній освіті. Невирішеним залишається питання відтворення педагогічних кадрів в Україні, тому *головною метою* програми і методичних рекомендацій «Формування педагогічної спрямованості старшокласників» є розкриття сутності процесу управління педагогічною спрямованістю старшокласників ЗНЗ, підготовка учасників процесу до організації навчально-виховних заходів зі сприяння позитивному іміджу сучасного вчителя, ранньої педагогічної спрямованості з поступовим теоретичним наповненням факультативного курсу та апробацією досягнутих результатів на практиці.

На державному рівні проблеми профорієнтації, роль і задачі управління в освітнянській галузі, підвищення ролі вчительської професії відображені в Законі України «Про Освіту» (1991 р.); Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.); Законі України «Про загальну середню освіту» (1999 р.); Законі України «Про позашкільну освіту» (2000 р.), Законі України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (2001 р.); Національній доктрині розвитку освіти (2001 р.); Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження комплексного плану заходів щодо розвитку загальної середньої освіти в 1999–2012 роках» (1999 р.); Державній Програмі «Вчитель» (2002 р.); Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» (2005 р.), Державній Програмі розвитку освіти на 2006–2010 роки» (2006 р.).

Методологічним надбанням є Програми з спрямованість учнів на педагогічну професію, що розроблялися вітчизняними вченими І. П. Жерносеком [19], Н. П. Волковою [10] та спецкурси В. Н. Тарасової: «Твоя майбутня професія», «Педагогіка навколо нас» [2] включають педагогічну орієнтацію учнів та були включені для вивчення у педагогічних класах, як факультативи і практикуми, що допомагали поглибленню знань про майбутню професію вчителя.

Програма, розроблена П. М. Виноградовим, Е. М. Либіним, С. Ф. Єжовим має у змісті такі навчальні курси: 1) Основи психологічних знань; 2) Введення в педагогічну професію; 3) Методика суспільно-педагогічної діяльності старшокласників розрахована на підготовку старшокласників до педагогічної діяльності в профільних класах [40].

Модульний курс В. Семиченко «Направленность» є цінним з точки зору соціально – психологічного розвитку та самореалізації особистості [45].

Вивчення сучасного стану спрямованості старшокласників на педагогічну діяльність, існуючих програм, заходів з профорієнтації дозволило створити власний підхід до процесу педагогічної спрямованості старшокласників ЗНЗ:

1. Процес педагогічної спрямованості старшокласників є соціально-педагогічною комунікацією. Керівником стає заступник директора з виховної роботи. До організації процесу залучаються соціальні учасники: батьківський комітет та учнівське самоврядування.

2. Залучення учнів шкіл до процесу педагогічної спрямованості починається з участі у виховних заходах, що мають творчий підхід, створюють позитивні емоції і, відповідно до поставленої задачі, полегшують створення позитивного іміджу професії Вчитель.

3. Практичне застосування набутих знань (публічні виступи, участь в організації культурно-виховних заходів тощо) відбувається в звичному для старшокласників середовищі (окремо читаються тільки спецкурси).

Програма і методичні вказівки складаються з двох розділів:

Перший розділ, лекційно-практичний курс, пропонується керівникам процесу педагогічної спрямованості старшокласників як методологічна основа проведення профорієнтаційної діяльності на професію вчителя за розробленою авторською структурною схемою. Перший розділ розраховано на 28 г. З них: 16 лекційних і 12 практичних г. (семінарських та тренінгів)

Другий розділ – це сукупність спецкурсів, розрахованих на учнів 9–11 класів, які в процесі організації виховних заходів педагогічної спрямованості в 7–8 класах виявили інтерес і здібності до педагогічної діяльності. Спецкурси складаються з лекційних, семінарських та практичних занять.

Лекційні заняття будуються на теоретичних наукових дослідженнях автора із застосуванням активних та інноваційних технологій навчання. Проведення семінарських занять заплановано у вигляді інтерактивної діяльності слухачів в основу яких покладено рольові ігри, дискусії, індивідуально та в міні групах.

Оцінювання знань слухачів здійснюється за модульно-рейтинговою системою, що передбачає поточний, підсумковий контроль та самоконтроль.

В другому розділі передбачено методичні рекомендації для вчителів і керівників загальноосвітніх навчальних закладів щодо організації спецкурсів для старшокласників з метою їх вступу до ВНЗ педагогічного спрямування.

ПЕРШИЙ РОЗДІЛ

Об'єктом процесу педагогічної спрямованості є особистість (старшокласник), яка має свою позицію по відношенню до того, що відбувається навколо. Спрямування, за В. Семиченко [46], є найважливішим компонентом внутрішньої структури особистості, який визначає всі її дії. А професійне спрямування – це система мотивів що спонукає до певного виду діяльності. Людина захоплюється професією, при наявності схильностей до професії – досягає високих результатів.

А. Маркова [31], Н. Кузьміна [27], Л. Мітіна [37] та інші визначали відмінність понять професійної і педагогічної орієнтації. Педагогічна діяльність передумовлює високу розвиненість особистості, яка розглядає цю діяльність не як професію, а як

спосіб життя. Від вчителя залежить розвиток інших особистостей – учнів, тому, гуманістична направленість педагогічної діяльності виявляє емоційно-ціннісне відношення до майбутньої професії вчителя. Так, Педагогічне спрямування – любов до дитини і потреба в педагогічній діяльності, наявність цілого комплексу таких якостей як загальногромадянські, морально-педагогічні, соціально-перцептивні, індивідуально-психологічні. [53]

Процес педагогічної спрямованості старшокласників ЗНЗ є керованим, він вимагає орієнтування на ринок праці, сучасні умови праці, демократичного стилю управління для успішного завершення процесу результатом якого стане постійне відтворювання педагогічних кадрів.

Розглянемо поняття «управління»: (Manage – управляти) це – система наукових знань, мистецтва та досвіду, втілених у діяльності професійних управлінців для досягнення цілей організації, шляхом використання праці, інтелекту та мотивів поведінки інших людей. [23]

Керуючись визначеними поняттями видатних учених та враховуючи специфіку об'єкту управління, яким у нашому випадку є педагогічна орієнтація старшокласників ми дійшли наступних висновків:

1. Об'єкт управління, педагогічна орієнтація, є гнучкою системою, що постійно змінюється в часі (завдяки інноваціям) і просторі (на вимогу потреб суспільства може бути більш або менш масштабною – в рамках країни в цілому або однієї з її адміністративних одиниць (область, місто).

2. Основною метою управління педагогічною діяльністю старшокласників є виявлення їх талантів і здібностей до майбутньої професії вчителя для здійснення якої як об'єкт, так і суб'єкт задіяні в креативній діяльності. З одного боку, керівник, який здатен не тільки дотримуватися існуючих правових і суспільних норм у досягненні цілей. З іншого боку, об'єкт, який постійно змінюється під впливом загального людського прогресу та суспільства, в якому перебуває.

3. Головною умовою успішності здійснення зазначеної мети є кореляція креативності суб'єкту і об'єкту процесу педагогічної орієнтації відповідно до умов сучасного суспільства і потреб цієї діяльності. Якщо об'єкт або суб'єкт випереджає готовність іншого до взаємодії в специфічних умовах, мету не може бути досягнуто.

Таким чином, узгодження загальних понять «управління», «менеджмент» з предметом нашого дослідження *дало нам можливість створити дефініцію «управління педагогічною спрямованістю» як цілеспрямований вплив суб'єктів державно-громадського управління на особистісно зорієнтовану освіту з метою успішного функціонування системи розвитку інтересу до педагогічної діяльності у старшокласників і виховання громадсько-активного, креативного кадрового потенціалу освітянської галузі в умовах ринкових відносин та постійного інформаційно-технічного прогресу.*

Нашим першочерговим завданням є повернути репутацію вчительській професії. Другим: основою розвитку інтересу до педагогічної діяльності повинні стати різноманітні заходи, запропоновані старшокласникам. Останнім завданням має стати свідомий вибір професії старшокласниками, враховуючи їхні здібності, творчість і таланти.

Виходячи із вищезазначеного вибудовуємо структуру управління педагогічною спрямованістю старшокласників.

Традиційно, процесами у ЗНЗ керує директор. *Ми пропонуємо директору делегувати свої обов'язки з організації структури управлінсько-організаційної команди заступнику директора з виховної роботи. Директор виступить в цьому процесі організатором зовнішніх зв'язків з державними структурами, меценатами, спонсорами та батьками.*

Вчителям – включитися у процес педагогічної спрямованості старшокласників в якості організаторів певних заходів, що будуть створювати позитивний імідж професії «вчитель».

Батьки, як представники громадськості мають взяти участь у процесі педагогічної спрямованості старшокласників.

За сутністю процес педагогічної спрямованості старшокласників є комунікаційним.

Поняття комунікації – (від лат. Communico – спілкуватись) [23] у широке застосування прийшло від англійського «Communication» – процес, під час якого люди обмінюються інформацією, висловлюють свої думки та почуття. Крім того, за другим означенням комунікації – це шляхи передачі інформації такі як радіо, телебачення, комп'ютери, телефони тощо [55].

Н. Волкова дає визначення поняття професійно-педагогічної комунікації, як «системи безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою взаємообміну інформацією...» [10, с. 8].

Ми визначаємо процес педагогічної спрямованості старшокласників як соціально-педагогічну комунікацію, в ході якої відбувається передача інформації про професію вчителя різними засобами та різними учасниками комунікації. Їх можна поділити на дві групи: професійна або педагогічна (директор ЗНЗ, заступник директора з виховної роботи, класні керівники, вчителі) та соціальна (батьківський комітет, учнівське самоврядування, старшокласники). Зміст комунікації також має два напрямки: педагогічний і соціальний.

Реалізацію процесу комунікації між суб'єктом і об'єктом педагогічної спрямованості (у нашому випадку – старшокласниками) маємо здійснювати в декілька етапів. Спочатку проводимо опитування і визначаємо ступінь готовності сторін до комунікації з педагогічної спрямованості, потім реалізуємо навчально-виховні заходи ЗНЗ з розвитку комунікативних, організаційних та творчих навичок старшокласників.

Головним завданням цих заходів в умовах сучасних комунікацій є злагоджена діяльність як окремих учасників процесу, так і команди в цілому. Управління педагогічною спрямованістю старшокласників буде більш результативним після проходження керівниками процесу спецкурсу та практичною реалізацією теоретичних знань.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН СПЕЦКУРСУ

№ з/п	Теми спецкурсу	Заг. к-сть годин	Лекції	Семінари	Тренінг
1.	Методологічні основи процесу педагогічної орієнтації старшокласників	2	2	–	–
2.	Розвиток інтересу старшокласників до педагогічної діяльності в умовах Болонської Конвенції	4	2	–	2
3.	Професіограма вчителя в міжкультурному просторі	4	2	2	–
4.	Роль сучасних комунікацій в процесі орієнтації старшокласників на професію вчителя	6	2	2	2
5.	Досвід зарубіжних країн з педагогічної орієнтації старшокласників в ХХІ столітті	2	2	–	–
6.	Організаційно-педагогічні умови здійснення профорієнтаційної діяльності на вчительську професію	4	2	2	–
7.	Зміст, форми та методи управління процесом педагогічної спрямованості старшокласників	6	4	–	2
Всього:		28	16	6	6

ЗМІСТ СПЕЦКУРСУ

Тема № 1. *Методологічні основи процесу педагогічної спрямованості старшокласників* (лекція 2 г.).

Методологічна основа професійної придатності та принципи професійного відбору.

Історичний розвиток професійної спрямованості учнів на професію вчителя. Соціально-економічні умови розвитку вітчизняного та зарубіжного освітянського простору.

Сучасні вимоги до соціально-психологічного, освітнього та професійно – педагогічного відбору старшокласників.

Визначення понять щодо педагогічного спрямування старшокласників на професію вчителя.

Рекомендована література:

1. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі / Н. О. Аніскіна. – Х. : Видав. гр. «Основа», 2003. – 176 с. – (Сер. «Бібліотека журналу «Управління школою»; вип. 8–9).
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова – К: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.

3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Червінська І. Навчально-методичний посібник з педагогічної практики за спеціальністю «Початкова школа» / І. Червінська // Тверда копія, електронний підручник. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. – 120 с.
5. Laužackas R. Methodology of vocational training / R. Laužackas. – Kaunas, 2005ю – P. 331–332.

Тема № 2. Розвиток зацікавленості старшокласників в педагогічній діяльності в умовах Болонської Конвенції (лекція – 2 г, тренінг – 2 г).

Болонська Конвенція – надання рівних можливостей для навчання і праці.

Розкриття ролі вчителя у міжкультурному просторі. Перелік заходів, що сприяють інтересу старшокласників до педагогічної діяльності за Європейськими стандартами. Знайомство з видами тренінгів з організації бесід і майстер-класів з висвітленням переваг ролі вчителя у сучасному суспільстві.

Тренінг (рольова гра, 2 г.)

«Прес-конференція : Я – вчитель XXI століття». Слухачі розбиваються на дві групи: перша матиме рольові картки – інструкції вчителів – представників різних країн Європи та України; друга група отримує картки – інструкції представників учнівської молоді».

Представники другої групи мають задавати як легкі, так і складні питання зі сфери діяльності вчителя. Представники першої групи мають підтримати бесіду в позитивному ракурсі та створити цілісний портрет вчителя в міжкультурному просторі. Потім групи обмінюються ролями.

Метою рольової гри є моделювання ситуації сучасної комунікації, в якій вчителю віддається головна роль – менеджера комунікації, який має створити позитивну та демократичну атмосферу комунікації за умов якої підвищить зацікавленість другої сторони (в даному випадку – учнів) у своїй діяльності.

Учасники рольової гри мають усвідомити важливість вербальних і невербальних засобів комунікації в створенні позитивної атмосфери бесіди, що в подальшому, сприятиме успішності їх діяльності в реальних ситуаціях.

Рекомендована література

1. Болонський процес у фактах і документах / упоряд.: Степко М. Ф., Боллобаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І. – К. ; Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
2. Кремень В. Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація / Кремень В. Г. // Дзеркало тижня. – 13–19 грудня 2003. – № 48 (473).
3. Державна програма «Вчитель»// Директор школи. – 2002. – № 23–24 (червень). – С. 3–23.
4. Портрет професіонала / Вчитель. – Режим доступу : www.profosvita.org.ua
5. «What Makes a Great Teacher?» By Lisa Rosenthal, GreatSchools.net Staff // GreatSchools.net: Elementary, middle and high school information for public, private and charter schools nationwide.
6. The teaching profession in Europe: profile, trends and concerns «Initial training and transition to working life of teachers in general lower secondary education». – Режим доступу : // <http://www.eurydice.org>

Тема № 3. Професіограма вчителя в міжкультурному просторі (лекція – 2 г, семінарське заняття – 2 г).

Статус учительської професії у XXI столітті. Розкриття поняття професіограми. Складові професіограми. Розробка та проведення анкетування на виявлення відповідних якостей старшокласників за професіограмою вчителя.

Семінарське заняття

Сучасність та складові професії вчителя. Усвідомлення важливості статусу вчителя в XXI столітті. Порівняння статусу вчителя в Україні і в Європі. Виявлення схильності до педагогічної діяльності у старшокласників.

Питання для опитування:

1. Професія вчителя в умовах Європейської інтеграції.
2. Учитель і сучасне суспільство.
3. XXI століття: ера комунікаційних професій.
4. Зміни в педагогічній комунікації XXI століття.
5. Поняття про професіограму. Складові професіограми.
6. Професіограма вчителя XXI століття.
7. Дискриптор і професіограма: тотожне і відмінне.
8. Створення анкети: оптимальна кількість питань, якісний склад питань.
9. Базові якості виявлення схильності старшокласників до педагогічної діяльності.
10. Складові анкети з виявлення відповідних якостей старшокласників за професіограмою вчителя.

Рекомендована література

1. Державна програма «Вчитель»// Директор школи. – 2002. – № 23–24 (червень). – С. 3–23.
2. Основы педагогического мастерства: [Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов] / Авт. коллектив: И.А.Зязюн, М.Т.Безкишкіна, Т.И.Гавакова и др.; Под общ. ред. И.А.Зязюна. – К.: Вища шк., 1987. – 207 с.
3. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом : зб. тренінг. занять / М. Скрипник. – К. : Вид. Дім «Шкл. Світ»: Вид. Галіцина, 2006. – 112 с.
4. Портрет професіонала [Електронний ресурс] // Вчитель. – Режим доступу : www.profosvita.org.ua .
5. The teaching profession in Europe: profile, trends and concerns, Initial training and transition to working life of teachers in general lower secondary education [Електронний ресурс] // Вчитель. – Режим доступу : <http://www.eurydice.org>.

Тема № 4. Роль сучасних комунікацій в процесі орієнтації старшокласників на професію вчителя (лекції – 2 г, семінарські заняття – 2 г, тренінги – 2 г).

Поняття про сучасні комунікації. Тлумачення дефініцій сучасних комунікацій англomовного походження. «Зв'язки з громадськістю» (PR) як один з успішних соціально-комерційних видів сучасних комунікацій. Механізми «Зв'язків з громадськістю». НЛП (NLP) – нейролінгвістичне програмування як засіб вербально – інформативного впливу на аудиторію: створення історій, вживання метафор, особливих мовних структур НЛП, виокремлення мотиваційних напрямів об'єкта комунікацій, створення моделі позитивної комунікації тощо.

Семінарське заняття (2 г)

1. Виявлення розуміння сучасних комунікацій.
2. Види комунікацій.

Питання для опитування:

1. Відмінність соціальних та бізнес комунікацій ХХ і ХХІ століть.
2. Вживання базової термінології комунікацій в білінгвальному суспільстві.
3. Поняття про «Зв'язки з громадськістю». Спільне та різниця в англійській та перекладеній українською мовою дефініціях.
4. «Зв'язки з громадськістю» як один з сучасних видів соціальної комунікації.
5. Роль «Зв'язків з громадськістю» в процесі педагогічної орієнтації старшокласників.
6. Механізми «Зв'язків з громадськістю».
7. Старе – нове НЛП. Від психології до комунікації.
8. Поняття про НЛП.
9. Модель НЛП у процесі навчання.
10. Роль НЛП у педагогічній практиці.
11. Складові моделі позитивної соціальної комунікації.

Тренінг (2 г.)

Створення сучасної історії про професію вчителя для застосування її в процесі педагогічної орієнтації старшокласників. За законами «Зв'язків з громадськістю», групою визначається характеристика аудиторії, для якої призначена створювана історія. Визначаються цілі та бажаний кінцевий результат даної соціальної комунікації.

Після цього формується модель історії за НЛП. Шляхом обговорення (брейнсторму) визначаються перцепції сприйняття історії про професію вчителя. Напр. :

- 1) *Візуально* – має бути створено портрет вчителя середніх літ, активного, інтелектуального, який має гарний вигляд, одягнутий зі смаком, тощо.
- 2) *Емоційно* – історія про вчителя має сприйматися позитивно, викликати відчуття поваги та гідності.
- 3) *Аудійно* – мають вживатися позитивні епітети та метафори, що довершують загальну позитивну картину.

Після обговорення образ учителя вводиться в ситуативну картинку, яка також має вплинути на перцепції аудиторії. Визначається місце перебування вчителя під час історії, його визначні якості, тощо. Наступним етапом є визначення «впливових» слів. Такими можуть бути: «відмінник», «активний», «допитливий» – про дитинство. «наполегливий», «комунікативний» – про навчання в ВНЗ. «Сонячна посмішка», «провідник у сучасні знання» – про діяльність вчителя. Створену історію про вчителя обов'язково перечитують, обговорюють в групі на предмет відповідності цільовій аудиторії та досягнення мети створення історії. Історії, що отримали більшістю позитивну оцінку можуть бути використані в процесі педагогічної орієнтації старшокласників.

Рекомендована література

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
2. Мишина Л. А. Связи с общественностью. Шпаргалка [Електронний ресурс] / Л. А. Мишина. – Режим доступу : [http://www. Lib.rus.ec](http://www.Lib.rus.ec)

3. Dictionary of Contemporary English. – New ed. – Longman, 2009. – 2081 с.
4. Синяева И. М. PR и формирование общественного мнения [Электронный ресурс] / И. М. Синяева // Сфера PR в маркетинге– Режим доступа : <http://psyera.ru>
5. Best Marketing Tips on the Web: Public Relations Best Practices. Oct 24, 2011 // Public Relations Best Practices archives. Best Marketing Tips on the Web. – Режим доступа : TechnologiesMarketers.com
6. The ABC's of Public Relations: by the Booster Clubs of America // Published by the Booster Clubs of America and reprinted with permission. – Режим доступа : <http://www.fundraiser.com> (ISSN 1530-5813 – Library of Congress, Washington DC, USA).
7. NLP Master Seminar: Advanced NLP. Practitioner Seminar By Co-Creator NLP Richard Bandler– Режим доступа : www.nlplifetraining.com.
8. <http://blog.nlp-techniques.com>.

Тема № 5. Досвід зарубіжних країн з педагогічної орієнтації старшокласників в XXI столітті (лекції – 2 г).

Проблеми організації орієнтації старшокласників в країнах Євросоюзу, Америці, Канаді, Австралії. Державне регулювання орієнтації старшокласників на подальшу професійну діяльність. Педагогічна орієнтація старшокласників в сучасних умовах Євроінтеграції. Урахування талантів та бажань в практиці орієнтації старшокласників на педагогічні професії. Програми орієнтації старшокласників з урахуванням інноваційних процесів в педагогіці.

Рекомендована література

1. Ensuring that all pupils achieve their full potential («Pour la réussite de tous les élèves»). Overview, October 2004 // Débat national sur l'avenir de l'école. – Режим доступа : syntheseVA.pdf
2. Researching innovation in curriculum and Pedagogy from a critical perspective // Candia Morgan. Institute of Education, University of London, United Kingdom. – 2008. – Режим доступа : MORGAN.pdf
3. LEADING TEACHERS for Gifted and Talented provision (Primary & Secondary)//Primary and Secondary *National Strategies* – Draft – Leading Teachers for Gifted and Talented Provision. – November 2006. – Режим доступа : Leading_Teachers_For_Gifted_and_Talented.doc
4. Sjøberg S. Science and Technology Education: Current Challenges and Possible Solutions, Vol VIII Paris, UNESCO, 2002.
5. Case-study: «Industry in Telemark», course for teacher students, Practical Pedagogical Education // Marina Aase, Telemark University College. – Режим доступа : www.TUC_Marina_Aase.do с.
6. School-based research consortia North East report. – Режим доступа : <http://www.tta.gov.uk/itt/providers/research/school/index.htm>.
7. DREAM Project. Elisabeth DeCoster. – Brussels,2003. – Режим доступа : www.dream-it.be.

Тема № 6. Організаційно-педагогічні умови здійснення профорієнтаційної діяльності на вчительську професію (лекції – 2 г, семінарське заняття – 2 г).

Організація соціологічного опитування – запорука успіху виконання Програми з педагогічної орієнтації старшокласників. Організація факультативів в умовах багатопрофільного ЗНЗ. Керівництво виховними заходами із залученням старшокласників з педагогічними здібностями до участі в цих заходах. Керівництво науково-дослідною діяльністю старшокласників.

Семінарське заняття (2 г):

1. Визначення ролі соціологічного опитування.
2. Факультативи як засобу підготовки старшокласників до професії вчителя.

Питання для опитування:

1. Роль соціологічного опитування в системі освіти.
2. Програма з педагогічної орієнтації старшокласників: складові і цілі.
3. Поняття про факультативи. Складові факультативів.
4. Поняття про керівництво і менеджмент. Відмінність понять.
5. Особливості організації факультативів в умовах багатопрофільного ЗНЗ.
6. Виховна робота в педагогічній практиці.
7. Роль виховних заходів у виявленні педагогічних здібностей старшокласників.
8. Виховні заходи як розвиток комунікативних навичок у старшокласників.
9. Роль науково-дослідної діяльності учнів ЗНЗ у розвитку їх навчальної компетентності.
10. Засади наукового виступу. Порівняння наукового та публічного виступу.
11. Роль вчителів-предметників в науково-дослідній діяльності старшокласників.
12. Розробка тематики наукових досліджень старшокласників.

Рекомендована література

1. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» // Освіта в Україні. Нормативна база / Пашутинський Є. К. – 3-є вид., змін. та доп. – К. : КНТ, 2007. – 520 с.
2. Максим'юк С. П. Виховання особистості в колективі / С. П. Максим'юк. – Р.: Кондор, 2001. – 276 с.
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
5. Основы теории коммуникации / Под ред. М.А.Василика. – М.: Гардарики. – 2003. – 615 с.
6. Корольчук М. С. Теорія та практика професійного психологічного відбору : навч. посіб. / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 536 с.

Тема № 7. Зміст, форми та методи управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників (лекцій – 2 г, тренінг – 2 г).

Роль управлінської структури ЗНЗ у процесі управління педагогічною орієнтацією старшокласників. Планування діяльності вчителя під час проведення виховних заходів, науково-дослідної діяльності та факультативів з педагогічної орієнтації. Організація матеріально-технічної бази для підвищення інтересу та мотивації старшокласників на педагогічну професію. Налагодження зовнішніх зв'язків з медіа, ВНЗ, створення власного сайту ЗНЗ, обміну досвідом з іншими ЗНЗ. Прогнозування та підведення підсумків кожного етапу реалізації Програми.

Тренінг (2 г):

Визначення засад демократичного управління та моделювання процесу педагогічної орієнтації старшокласників за умови демократичного управління. За отриманою тематикою та програмою факультативів команда визначає спеціалістів, які будуть читати курси, керувати науково-дослідною діяльністю старшокласників та займатися організацією виховної роботи. Мають бути визначені терміни реалізації Програми, шляхом брейнсторму проведено прогнозування результатів у відсотковому значенні. Керівник Програми (заступник директора з виховної роботи) визначає кількість виховних заходів педагогічної тематики по відношенню до календарних та загальношкільних заходів та продумати використання їх для педагогічної орієнтації старшокласників. Директор ЗНЗ за поданими планами заходів визначає складові матеріально-технічної бази, до якої включаються різні види заохочень старшокласників до участі в конкурсах, науково-практичних конференціях тощо.

Визначаються види зв'язків та заходів з зовнішніми організаціями – ВНЗ педагогічного напрямку, інші ЗНЗ, місцева радіостанція, газета тощо. За моделлю Програми визначаються ролі кожного учасника процесу. (Додаток В)

Рекомендована література

1. Крижко В. В. Аксіологічний потенціал державного управління освітою : навч. посіб. / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К.: Освіта України, 2005. – 224 с.
2. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с.
3. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О. І. Мармаза. – Харків : Видав. Група «Основа», 2007. – 448 с. (Сер. «Адміністратору школи»).
4. Єльнікова Г. В. Управлінська компетентність / Г. В. Єльнікова. – К. : Ред. Загальнопед. Газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шк. Світу»).
5. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
6. Положення МОН України «Про організацію навчального процесу». – К. : Інф. зб. МОН України, 2004. – № 5.
7. Лаврентьєва Г. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту / Г. П. Лаврентьєва М. П. Шишкіна. – К. : ІТЗН, 2007. – 72 с.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Програма та методичні рекомендації для керівників та педагогічних колективів загальноосвітніх навчальних закладів

ДРУГИЙ РОЗДІЛ

Використання різних форм організації процесу педагогічної спрямованості старшокласників із залученням громадських організацій є вкрай важливим, і керівники ЗНЗ мають усвідомити серйозність місії юних педагогів. Важливою у такому разі є організація практичного застосування теоретичних знань. Доречно починати цей проект з 7-го класу, коли в учнів є певне теоретичне знання навчальних предметів.

Після проведення соціологічних досліджень у формі анкетування з виявлення схильності до професії вчителя немає необхідності одразу виділяти цих учнів в окремий клас. Краще починати організацію навчально-виховного процесу з педагогічної орієнтації в існуючих елементах шкільної організації, тобто в класах де вони навчаються. Необхідно надати їм змогу виступати перед однокласниками з доповідями за темами курсу того чи іншого навчального предмету. Наступним буде залучення учнів до оцінювання однокласників у формі рольових ігор. Наприклад, в рамках української літератури провести конкурс «Караван історій» або «Скринька таємниць». До створення тематики конкурсу необхідно долучити учнів, які за результатами анкетування є здібними до педагогічної діяльності.

Двічі на рік, до Дня вчителя у жовтні і до Дня науки у травні необхідно планувати та здійснювати зустрічі зі вчителями-новаторами, які не тільки можуть поділитися досвідом, а й провести майстер-клас за тематикою, що сприйматиметься аудиторією і виконуватиме функцію популяризації вчительської професії.

Наступного року (8-й клас) є необхідність організації повторного соціологічного опитування з більш специфічними питаннями. При цьому обговорення результатів опитування має відбуватись на педагогічній нараді.

Після узгодження підсумків знову доречно використати неформальний підхід до організації профорієнтаційної діяльності. Поступово долучати виявлених учнів до організації виховної діяльності у ЗНЗ. По-перше, це надасть можливість старшокласника виявити ступінь власної креативності і організаторських здібностей, що є запорукою успіху в подальшій педагогічній діяльності. Прийнятними можуть бути театралізовані заходи, де в якості матеріалу будуть використані художні твори видатних педагогів, а також художні твори, присвячені шкільній тематиці. Крім того, можна переформатувати ці заходи в організацію днів, присвячених циклам наук, що вивчаються у ЗНЗ. Наприклад, День природничих наук із зазначенням винаходів у цій галузі та організації конкурсу на кращу презентацію винаходів і кульмінацією цих заходів може стати театралізований захід, що виявить здатність старшокласників до емоційно забарвленої риторики та артистизму.

Наступний рік (9 клас) має стати роком педагогічного дискурсу, що виявить здатність відстоювати свою точку зору. Також є необхідним організація факультативів з

ораторської майстерності та виховної діяльності, що буде здійснюватись із залученням цих учнів до організації виховних заходів (свято Абетки для молодших класів).

10 клас має стати основним у підготовці до первинної практичної педагогічної діяльності. Для цих старшокласників мають проводитись майстер-класи з риторики, вербальних і невербальних засобів спілкування з аудиторією, володіння увагою аудиторії, вміння логічного висловлювання та організації виступу. Як результат – це можуть бути виступи на шкільних та міжшкільних конференціях. Учасі у зазначених шкільних заходах в якості співорганізаторів та ведучих. Також, виступи з доповідями під час занять з груповим обговоренням і оцінюванням. Організація теоретичних заходів та практичного застосування з вміння зацікавити та переконати аудиторію в правоті прийняття рішень і вибору матеріалу доповідей як сучасного, інноваційного та науково обґрунтованого.

11 клас має стати для учнів ґрунтовою базою для вступу до педагогічних ВНЗ. Необхідно виокремити їх у факультативні класи для вивчення основ психології та педагогіки. Практичні апробації вони мають проводити у звичайному класі, оскільки мають бути готові до зустрічі з різноманітною аудиторією. Якщо вони будуть практично реалізовувати проекти в педагогічних класах з підготовленою аудиторією, під час педагогічної практики може статися переломний момент у бік погіршення відношення до педагогічної діяльності, оскільки не мали проблем зі сприйняттям їхніх промов і доповідей. Тому, підготовлений захід, промова, доповідь мають проходити в реальних умовах загартовуючи характер майбутніх педагогів.

На цьому етапі педагогічної орієнтації є необхідність залучення об'єктів і суб'єктів навчально-виховного процесу для організації практичної діяльності старшокласників, зацікавлених у подальшій педагогічній діяльності, надаючи їм теоретичну та практичну допомогу у розробці і проведенні певного етапу навчального заняття з метою надання їм можливості реалізувати себе в якості вчителя.

Особливою на даному етапі є роль керівника педагогічної орієнтації старшокласників. Має бути чітко організовано формальний бік навчально-виховного процесу: контроль за організацією розкладу основних і факультативних занять, доступ до наукової літератури, інтернет-джерел тощо. Обов'язковим є контроль якості навчально-виховного процесу. Важливим елементом у системі педагогічної орієнтації старшокласників має бути літня педагогічна практика у пришкільних таборах, де майбутні вчителі працюють в якості помічників-вихователів. Практика має бути організована таким чином, щоб старшокласники максимально заглибилися в умови педагогічного процесу:

1) 10 клас – 2 тижні ознайомчо-спостережливої практики із залученням до документоводства. Потім – один тиждень виробничої практики із залученням старшокласників до організації одного-двох виховних заходів (тематичний вихід на природу, наприклад, організація дискусії про збереження природи з практичною реалізацією підсумків дискусії: очищення ділянки лісу від сміття, організація конкурсу на кращий вірш про природу із оцінюванням творів та заздалегідь заготовленими призами). Складання звіту практики в описовій формі.

2) 11 клас – 3 тижні активної практики із залученням старшокласників до виховної діяльності і документоводства. Результатом практики має стати звіт із зазначенням

важливих подій і складанням характеристик на кожного члена групи, який знаходився під опікою практиканта.

II семестр 11 класу має стати оцінюючим всі попередні заходи, в яких брав участь старшокласник-практикант, залучений до педагогічної діяльності. *Особливо важливим в якості підсумку підготовки старшокласників до професії вчителя має стати введення курсу «Основи педагогіки і психології в теорії і на практиці» до переліку предметів незалежного тестування, надання йому статусу пріоритетного і замінюючого навчальні предмети, окрім обов'язкових для вступу до педагогічних ВНЗ.*

З неформальних аспектів управління у пригоді можуть виявитися залучення громадських організацій до виховного процесу. Вирішальним в цих заходах має стати роль батьків, яких можна запрошувати в якості членів журі, глядачів. Їх емоційно забарвлена поведінка (радість в очах дитини за успіх, безпосередня участь у суддівстві тощо) сприятиме утвердженню старшокласників у правильності обраної діяльності.

Представлена нами схема «Структура організації заходів орієнтації старшокласників на педагогічну діяльність» завдяки первинності неформальної діяльності учнівського колективу дає можливість позитивно сприймати можливу майбутню професію спочатку на емоційному рівні, беручи участь у запропонованих заходах (табл. Г.1, Додаток Г), потім поступово виявляти усвідомлений інтерес до педагогічної професії (завдяки організованому першому позитивному її сприйняттю).

Серія спецкурсів є факультативами для учнів 9–11 класів, які виявили інтерес до педагогічної діяльності, приймаючи активну участь в виховних заходах ЗНЗ. Спецкурси є наступним етапом педагогічної орієнтації старшокласників, отримання ними основ професійних знань та розвитку педагогічних здібностей.

У психолого-педагогічній літературі часто зустрічаються такі типи педагогічних здібностей:

1. *Дидактичні* – це здібності, що складають основу вміння викладати навчальний матеріал доступно, цікаво, чітко, ясно.

2. *Організаторські* – що проявляються, по-перше, у вмінні організувати учнів, залучити їх до різних видів творчої діяльності, створити колектив за допомогою якого формувати особистість учня, також, правильно та ефективно організувати власну діяльність. Точність, акуратність, дисциплінованість, відповідальність, зібраність – це якості, що є наслідком організаторських здібностей.

3. *Комунікативні* – це здібності, що дозволяють встановлювати правильні взаємовідносини з учнями і, як наслідок, є проявом довіри, доброзичливості, готовності йти на допомогу.

4. *Перцептивні* – є в основі вміння проникнути у внутрішній світ дитини, Вони дають змогу вчителю володіти «другим баченням», відчувати психічні зміни стану дитини. Перцептивні здібності проявляються під час живого контакту з дитиною.

5. *Сугестивні* – це здібності для досягнення необхідного результату за допомогою вольового слова, це емоційно-вольовий вплив, що примушує учня згодитись з учителем.

6. *Науково-пошукові* (академічні) – це здібності для оволодіння інформацією, знаннями відповідних галузей науки, що допомагають учителю йти в ногу із сучасною

думкою, послідовно підходити до вирішення проблеми, що ставить навчально-виховна робота. [20, 21, 27, 37, 39, 47, 49].

Спецкурси «Основи риторики» і «Специфіка виховної діяльності в молодших класах» для 9-х класів сприятимуть розвитку комунікативних, перцептивних та організаторських здібностей.

«Теоретичні основи педагогічного вчення» та «Суспільна риторика» (яка є логічним продовженням «Основ риторики») для 10-х класів окрім вищезазначених здібностей розвиватимуть науково-пошукові або академічні, у практичній частині курсів учні мають виступити з доповідями, створити інтерв'ю з учителем тощо, таким чином самостійно працюють з науковими та літературними джерелами, використовуючи сучасні технічні засоби.

«Навчання організації та проведення виховних заходів» та «Основи педагогіки та психології» для 11-х класів на завершальному етапі підготовки старшокласників до вступу у педагогічні ВНЗ мають стати основою закріплення педагогічних здібностей старшокласників. Після закінчення курсів учні старших класів пишуть творчо-кваліфікаційну роботу за тематикою курсу.

При правильній організації навчально-виховних заходів процесу педагогічної спрямованості старшокласників до ВНЗ педагогічного напрямку придуть особистості емоційно, психологічно та практично готові присвятити себе педагогічній діяльності.

2.1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ «ОСНОВИ РИТОРИКИ» ДЛЯ 9-Х КЛАСІВ

А – для керівників ЗНЗ

Вивчення курсу «Основи риторики» має на меті формування навичок спілкування в учнів 9-х класів. Виходячи з мети **першою задачею** є створення належних умов для її практичної реалізації.

Керівники ЗНЗ визначають спеціаліста, який буде читати цей курс за критеріями: *сучасність викладеної інформації; відмінне володіння аудиторією; прогресивні методи викладання; креативність; майстерність риторики*. За необхідністю, керівництво запрошує спеціаліста з ВНЗ.

Другою задачею керівництва ЗНЗ є створення матеріально-технічної бази для організації предметних Олімпіад, науково-практичних конференцій, провести роботу з вчителями – предметниками з введення в плани уроків коротку наукову доповідь (10 % від загальної кількості годин на один предмет).

Б – для організаторів процесу

XXI століття вважається ерою комунікацій. Відповідаючи сучасним потребам суспільства старшокласники, які готуються у майбутньому оволодіти професією вчителя, мають бути готовими до публічних комунікацій. Вчитель є учасником соціальних та професійних комунікацій, тому **першим завданням** практичного курсу «Основи риторики» має стати оволодіння старшокласниками навичками:

- а) публічного виступу (у вигляді доповідей під час семінарських занять);
- б) інтерв'ювання (інтерв'ю з вчителем);
- в) організації диспуту або брейнсторму (в групі).

Організатори мають визначити тематику наукових доповідей учнів 9 класів, враховуючи схильність старшокласників до певних наук, що дасть позитивне відношення до наукового виступу. Визначити успішних і прогресивних вчителів для реалізації **другої практичної задачі** спецкурсу – проведення інтерв'ю з учителем. У рамках спецкурсу «Основи риторики» визначити питання для інтерв'ю з урахуванням актуальності, сучасності та етики і соціальних комунікацій.

В – для учнів

**ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ДЛЯ УЧНІВ 9-ГО КЛАСУ
«ОСНОВИ РИТОРИКИ»**

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семинари	Практичні заняття
1.	Слово у нашому житті. Спілкування. Значення спілкування.	4	2	2	-
2.	Історичне походження та розвиток публічного виступу.	4	2	2	-
3.	Секрети володіння аудиторією слухачів.	8	2	2	4
4.	Набуття досвіду написання виступу та його оприлюднення	7	1	2	4
5.	Інтерв'ю. По обидві сторони інтерв'ювання.	7	1	2	4
6.	Візуальний супровід публічного виступу	6	2	2	2
	Разом:	36	10	12	14

Рекомендована література

1. Арістотель. Поетика / пер. Б. Тена. – К., 1967. – 136 с.
2. Вчення античної риторики про фігури сенсу (schemata dianoias) [Текст] : збірник / В. М. Державин // Державин В.М. Література і літературознавство : Вибрані теоретичні та літературно-критичні праці / В. М. Державин. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 109-129.
3. Капська А. Й. Педагогіка живого слова / А. Й. Капська. – К. : ІЗМН МО України, 1997. – 140 с.
4. Куньч Зоряна. Риторичний словник / Зоряна Куньч. – К. : Рідна мова, 1997. – 344 с.
5. Сагач Г. М. Золотослів : навч. посіб. для середніх і вищих навчальних закладів / Г. М. Сагач. – К. : Райдуга, 1998. – 336 с.
6. Струганець Л. Теоретичні основи культури мови / Л. Струганець. – Тернопіль: Астон, 1999. – 197с.
7. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – К. : Вікар, 2003. – 208 с.

2.2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ 9-Х КЛАСІВ З КУРСУ

«СПЕЦИФІКА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ»

А – для керівників ЗНЗ

Курс «Специфіка виховної діяльності в молодших класах» передбачає проходження практики. Заступник директора з виховної роботи має призначити керівників практики, враховуючи специфіку організації виховної діяльності ЗНЗ.

Директор організовує матеріально-технічну базу проведення виховних заходів, делегує права на здійснення зовнішніх зв'язків заступнику з виховної роботи та батьківському комітету з метою висвітлення інформації про заходи на сайті ЗНЗ або в місцевій пресі. Поява інтерв'ю або інформації за авторством представників батьків матиме більший вплив на цільову аудиторію.

Б – для організаторів процесу

Враховуючи специфіку проведення виховних заходів для молодших учнів, батьківський комітет приймає участь у визначенні тематики виховних заходів, виступає посередником у комунікаціях з батьками учнів 1–4 класів та приймає безпосередню участь в журі заходів та обговоренні результатів їх проведення.

Організатори виховної роботи в 1–4 класах мають прийняти на себе наставницьку роботу з 9 класами. На початку поточного навчального року мають спланувати участь 9-класників – учасників Програми – в виховних заходах, здійснити допомогу у наданні сценаріїв заходів та допомоги у їх написанні. Окрім традиційної тематики виховних заходів запропонувати на вибір декілька креативних рішень з вищезазначеного питання (примірник надається в Програмі спецкурсу).

В – для учнів

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ДЛЯ 9-ГО КЛАСУ «СПЕЦИФІКА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МОЛОДШИХ КЛАСАХ»

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть год.	Лекції	Семінари	Практичні заняття
1.	Учень. Коло його інтересів	6	2	2	2
2	Як визначити творчі здібності молодших учнів	6	2	2	2
3.	Особливості поведінки учнів 1–4 класів	6	2	2	2
4.	Улюблені свята молодших учнів	6	1	1	4
5.	Система виховної діяльності в молодшій класах	6	2	2	2
Разом:		30	10	10	10

Рекомендована література

1. Качинська Л. Л. Виховний процес у сучасній школі / Л. Л. Качинська. – Рівне, 1997. – 156 с.
2. Пунский В. О. Азбука учебного труда / В. О. Пунский. – М. : Просвещение, 1988. – 144 с.

3. Рувинский Л. И. Самовоспитание личности / Л. И. Рувинский. – М. : Мысль. 1984. – 140 с.
4. Святовец В. Ф. Алгоритми виховання: педагогічні етюди та оповідання / В. Ф. Святовец. – К. : Радянська школа, 1989. – 206 с.
5. Сухомлинський В. О. Виховання і самовиховання / В. О. Сухомлинський // Збірник творів : у 5-ти т. – К., 1997. – Т. 5. – С. 229–239.
6. Трухін І. О. Основи шкільного виховання : навч. посіб. / І. О. Трухін, О. Т. Шпак. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 367 с.
7. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посіб. / І. М. Цимбалюк. – К. : ВД Професіонал, 2004. – 304 с.

2.3. Методичні рекомендації з курсу «Теоретичні основи педагогічного вчення» для 10-х класів

А – для керівників ЗНЗ

Специфікою курсу «Теоретичні основи педагогічного вчення» є те, що керівництво ЗНЗ має забезпечити його вивчення спеціалістами ВНЗ педагогічного спрямування. При відборі спеціаліста дирекція має керуватись принципом психологічної сумісності та вмінню спеціаліста використовувати сучасні засоби комунікації в своїй діяльності

Б – для організаторів процесу

Організатори процесу педагогічного спрямування старшокласників мають стати первинною аудиторією слухачів, для яких розраховано специфіку тематики рефератів і виступів курсу «Теоретичні основи педагогічного вчення»

В – для учнів

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ДЛЯ 10-ГО КЛАСУ «ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВЧЕННЯ»

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття
1.	Історичне підґрунтя походження та розвитку професії вчителя.	4	2	2	-
2.	Вітчизняні та зарубіжні педагоги та їх спадщина	6	3	3	-
3.	Сутнісні ознаки професії вчителя.	8	2	4	2
4.	Сучасні технології навчання, виховання та розвитку дитини.	8	2	3	4
5.	Використання сучасних інформаційно-комунактивних технологій у навчально-виховному процесі	8	2	3	4
Разом:		36	11	15	10

Рекомендована література

1. История педагогики / под ред. Н. Ф. Шабаровой. – М. : Просвещение, 1981. – 368 с.
2. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в.: Учебное пособие для педагогических учебных заведений / Под ред. академика РАО А.И. Пискунова. – 2-е изд., испр. и дополн. – М.: ТЦ«Сфера», 2001. – 512 с.
3. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: Лекції і практичні заняття : навч.-метод. посіб. для студ. вищих пед. навч. закладів. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. / Г. М. Мешко. – Тернопіль : ТДПУ, 2007. – 200 с.
4. Педагогика : учеб. пособие для студ. / под. ред.: С. П. Баранова, В. А. Сластенина. – 2-е изд. доп. – М. : Просвещение, 1986. – 368 с.
5. Синиця І. О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І. О. Синиця. – К. : Радянська школа, 1981. – 319 с.
6. Слово про вчителя / упоряд. і авт. вст. ст. О. Т. Губко. – К. : Радянська школа, 1985. – 160 с.
7. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю. Вибрані твори : у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976. – 651с.; 668с.; 649с.; 630с.; 637 с.

2.4. Методичні рекомендації з курсу «Суспільна риторика» для 10-х класів А – для керівників ЗНЗ

Курс «Суспільна риторика» є логічним продовженням «Основ риторики» з урахуванням використання інноваційних технологій для публічного виступу та поглибленої практики. Завдяки місії зовнішніх зв'язків керівництво ЗНЗ має організувати практичне застосування знань слухачів спецкурсу та надавати можливість виступів старшокласників на міських, міжшкільних, районних заходах різного спрямування і за різною тематикою. Для цього керівництвом ЗНЗ практика з курсу «Суспільна риторика» для 10 класів має бути внесена в плани заходів закладу. Заступник директора з виховної роботи призначає керівниками практики учнів 10-х класів з «Суспільної риторики» вчителів, які володіють мистецтвом риторики.

Б – для організаторів процесу

Учителі-керівники практики учнів 10-х класів із курсу «Суспільна риторика» відслідковують сучасну тематику для написання виступів для практикантів. Ураховуючи специфіку певних заходів, здійснюють керівництво написанням виступів та їх інформативним наповненням. Спільно зі спеціалістом, який читає курс «Суспільна риторика» відпрацьовують технології виступу та здійснюють керівництво створенням його презентації.

В – для учнів

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ДЛЯ УЧНІВ 10-ГО КЛАСУ «СУСПІЛЬНА РИТОРИКА»

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття
1.	Офіційний і неофіційний стилі виступів	5	2	1	2

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття
2.	Вербальні засоби виступу і невербальні засоби виступу	8	2	2	4
3.	Увага аудиторії: нелегка праця чи мистецтво	6	2	2	2
4.	Навчання різним публічних виступам	9	2	2	5
5.	СімS мистецтва презентації	4	1	1	2
	Разом:	32	9	8	15

Рекомендована література

1. Івин А. А. Риторика: искусство убеждать / А. А. Ивин. – М., 2003. – 300 с.
2. Капська А. Й. Педагогіка живого слова / А. Й. Капська – К. : ІЗМН МО України, 1997. – 140 с.
3. Капська А. Й. Виразне читання: практичні і лабораторні заняття : навч. посіб. / А. Й. Капська. – К. : Вища школа, 1990. – 175 с.
4. Кропивко І. В. Риторика : навч. посіб. / І. В. Кропивко. – Дніпропетровськ : Пороги, 2003. – 67 с.
5. Мацько Л. І. Риторика / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.
6. Ребрик С. Презентація: 10 уроков / С. Ребрик. – М. : Изд-во ЭКСМО, 2004. – 200 с.
7. Риторика / автор-сост. Кузнецов В. И. – Минск, 2000. – 464 с.
8. Риторика загальна та судова / Абрамович С. Д. [та ін.]. – К., 2002. – 416 с.
9. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації / Г. М. Сагач. – К., 2003. – 255 с.
10. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
11. Чепіга І. П. Риторика / І. П. Чепіга // Українська мова: Енциклопедія. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 492 с.

2.5. Методичні рекомендації з курсу «Навчання організації та проведення виховних заходів» для 11-х класів

А – для керівників ЗНЗ

Сутністю виховної діяльності ЗНЗ є виховання повноправних громадян сучасного мультикультурного суспільства, як стають носіями культурних норм та створюють певний імідж ЗНЗ, в якому навчаються. В процесі педагогічної орієнтації старшокласників виховна діяльність ЗНЗ є визначальною категорією розвитку інтересу старшокласників до професії вчителя, розкриваючи більш прийнятний для сприйняття учнівською молоддю комунікативний, креативний та творчий імідж вчителя.

Керівництво ЗНЗ має здійснювати планування та управління виховною діяльністю ЗНЗ за демократичним принципом, делегуючи права на управління виховним процесом всім організаторам по черзі в залежності від мети певних виховних заходів. Керівництво залишає за собою здійснення зовнішніх комунікацій та організацію матеріально-технічної бази виховної діяльності ЗНЗ.

Б – для організаторів процесу

Головною метою на етапі навчання учнів 11-го класу організації та проведення виховних заходів є усвідомлення сутності та системи виховної діяльності у ЗНЗ. За попередніми теоретичними надбаннями спецкурсу «Навчання організації та проведення виховних заходів» передбачає збільшення практичної частини. Організатори процесу управління педагогічною орієнтацією старшокласників здійснюють керівництво практичною діяльністю учнів 11-го класу за планом виховної діяльності ЗНЗ. Залучення старшокласників до участі плануванні, написанні сценаріїв заходів, їх режисурі відповідає принципу колегіальності, підвищує самооцінку і відповідальність слухачів курсу та є основою розвитку інтересу до професії вчителя.

В – для учнів

**ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ДЛЯ УЧНІВ 11-ГО КЛАСУ
«НАВЧАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ»**

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття
1.	Сутність та система виховної діяльності у ЗНЗ та за його межами.	4	2	2	-
2.	Роль сучасних комунікацій у виховному процесі	6	1	2	3
3.	Навчання складання тематичного планування виховних заходів	5	1	2	2
4.	Написання сценаріїв виховних заходів та режисура виховних заходів.	5	1	2	2
5.	Навчання вмінню аналізувати проведення виховного заходу та робити висновки	6	2	2	2
6.	Оформлення соціологічного опитування	6	2	2	2
Разом:		32	9	12	11

Рекомендована література

1. Арт-терапія в соціальній сфері : курс лекцій / Сорока О. В. – Тернопіль : ТДПУ, 2008. – 86 с.
2. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка / В. Д. Абрамян – Київ: Лібра, 1996. – 224 с.
3. Березовин Н. А. Учитель и детский коллектив / Н. А. Березовин, Я. М. Коломинский. – Минск, 1978. – 160 с.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 203 с.

5. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи : курс лекцій / Поліщук В. А., Янкович О. І. – Тернопіль: ТДПУ, 2009. – 256 с.
6. Менеджмент соціальної роботи : курс лекцій / Главацька О. Л. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 65 с.
7. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення : навч. посіб. / О. В. Наконечна. – Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О. : Астропринт, 2010. – 133 с.
8. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
9. Хоменко І. В. Еристика мистецтво полеміки / І. В. Хоменко. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 192 с.

2.6. Методичні рекомендації з курсу «Основи педагогіки та психології» для 11-х класів

А – для керівників ЗНЗ

Курс «Основи педагогіки і психології» по суті є введенням в «Спеціальність». Метою даного курсу є підготовка старшокласників до вступу в педагогічні ВНЗ. На завершальному етапі процесу педагогічної орієнтації учні 11-го класу вже мають визначені схильності до професії вчителя. Доповнивши знання педагогічної науки елементами психологічного аналізу учні 11-го класу визначають тематику першого наукового дослідження – творчої кваліфікаційної роботи за тематикою курсу.

Керівниками ЗНЗ спільно з науковими консультантами мають бути визначені терміни написання і захисту робіт, а також проходження психолого-педагогічної практики. Керівники ЗНЗ стають одночасно організаторами процесу педагогічної орієнтації старшокласників і об'єктом дослідження.

Б – для організаторів процесу

Організатори процесу педагогічної орієнтації створюють тимчасову психолого-педагогічну лабораторію для належної організації наукового дослідження та практичної його реалізації учнями 11-го класу. Керівником лабораторії має стати викладач спецкурсу «Основи педагогіки і психології». Якщо ви не є співробітником ЗНЗ – лабораторію очолює директор ЗНЗ або заступник директора з виховної роботи. Учні 11-го класу пропонуються активні дослідницькі методи, направлені на поглиблення знань з педагогіки та психології.

В – для учнів

ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ ДЛЯ УЧНІВ 11-ГО КЛАСУ «ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ»

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття
1.	Виникнення понять «педагогіка» та «психологія»	6	2	4	–

Продовження програми спецкурсу

№ з/п	Теми спецкурсу	Загальна к-сть годин	Лекції	Семінари	Практичні заняття
2.	Вікові особливості педагогічного і психологічного розвитку дитини	6	2	2	2
3.	Психотипи людини. Здатність до педагогічної діяльності за психотипами.	6	2	2	2
4.	Учитель–учень – партнери	6	2	2	2
5.	Готовність вчителя до праці в умовах сучасних комунікацій	6	2	2	2
6.	Роль вчителя у виховній діяльності ЗНЗ.	6	2	2	2
7.	Написання творчої кваліфікаційної роботи	10	-	6 (консультації)	4 (практика)
Разом:		46	12	20	14

Рекомендована література

1. Грехнев В. С. Культура педагогического общения : кн. для учителя / В. С. Грехнев. – М., 1990. – 144 с.
2. Драйден Г. Революція в навчанні / Драйден Г., Вос Д. ; перекл. з англ. М. Олійник. – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.
3. Краткий справочник по педагогической технологи / под. ред. Н. Е. Щурковой. – М. : Новая школа, 1997. – 64 с.
4. Мазоха Д. С. На шляху до педагогічної професії (вступ до спеціальності) : навч. посіб. / Д. С. Мазоха. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с.
5. Мільто Л. О. Методика розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. / Л. О. Мільто – Харків : Ранок-НТ, 2004. – 21 с.
6. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. / В. А. Семиченко. – К. : Вища школа, 2004. – 335 с.
7. Скрипник М. Мистецтво бути педагогом : зб. тренінг. занять / М. Скрипник. – К. : Вид. дім «Шкіл. Світ» ; Вид-во Галіцина, 2006. – 112 с.
8. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.

НАВЧАЛЬНІ МОДУЛІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

для проректорів з навчальної та виховної роботи
(заступників директорів інститутів) ВНЗ III – IV рівнів акредитації,
керівників ЗНЗ

Модуль 1. Професійна орієнтація учнів як система

№ з/п	Змістові модуля	Σ	Лекції	Практ. заняття	Самост. робота
1.	ЗМ 1.1. Основні чинники впливу на формування профорієнтації учнів як системи	6	2	2	2
2.	ЗМ 1.2. Управління та координація системою професійної орієнтації населення	6	2	2	2
3.	ЗМ 1.3. Складові професійної орієнтації, впровадження, оцінювання	6	2	2	2
	Всього	18	6	6	6

ЗМ 1.1. Основні чинники впливу на формування профорієнтації учнів як системи.

Метою навчальної теми «Основні чинники впливу на формування профорієнтації учнів як системи» є: підвищення теоретичного рівня економічної і соціальної культури керівників закладів освіти, вироблення вмінь застосування аналітичних навичок та соціально-економічних знань у відповідних управлінських рішеннях, які стосуються розвитку профорієнтаційної роботи з молоддю.

Завданнями навчальної теми є:

- розкриття сутності процесу профорієнтації учнів ЗНЗ та забезпечення процесу профорієнтації учнів;
- підвищення теоретичного рівня соціальної культури керівників закладів освіти;
- розвиток умінь використання соціально-економічних знань у професійній діяльності щодо організації профорієнтації учнів ЗНЗ на регіональному рівні;
- сутність базових понять з питань профорієнтації та методів здійснення комплексного аналізу.

Слухач повинен усвідомити:

- значення аналітичних і економічних знань керівників освіти у професійній діяльності;
- важливість нормативно-правового, навчально-методичного та наукового забезпечення функціонування процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;
- можливість підвищення якості управління завдяки застосуванню знань і вмінь, отриманих на курсах підвищення кваліфікації;

- роль сучасних механізмів і стратегій організації профорієнтації учнів ЗНЗ.

Слухач повинен знати:

- основні принципи визначення зовнішніх і внутрішніх умов запровадження управлінських заходів з профорієнтації учнів ЗНЗ тощо;
- аспекти комплексного аналізу соціально-економічних умов відтворення трудових ресурсів за рахунок організації процесу профорієнтації на регіональному (місцевому) рівні;
- методи пізнання та удосконалення організації управління процесом профорієнтації учнів ЗНЗ в Україні у порівнянні із розвиненими країнами;

Слухач повинен вміти:

- розкривати зміст основних зовнішніх і внутрішніх умов відтворення кадрового потенціалу на регіональному рівні;
- пояснювати механізм управлінської діяльності з організації ;
- давати пояснення щодо застосування відповідних механізмів, інтерпретацію суспільно-правових та природно-правових детермінантів управління, оцінку законності рішень на основі чинних правових норм, якими профорієнтації учнів ЗНЗ;
- володіти методами пізнання та удосконалення комплексного аналізу соціально-політичних, економічних, культурних особливостей регіону щодо організації процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;
- аналізувати соціально-економічні умови та потреби регіону у відтворенні необхідних професій як основу організації процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;
- володіти стратегіями планування профорієнтаційної роботи на місцевому та регіональному рівні.

Бюджет навчального часу для вивчення теми «Нормативно-правове забезпечення функціонування закладів освіти в умовах модернізації» складає 6 години (для очної та очно-дистанційної).

Основними формами вивчення навчальної теми «Основні чинники впливу на формування профорієнтації учнів як системи» є: лекція, практичні заняття, самостійна робота, виконання індивідуальних завдань, контрольні заходи – тестування, залік, випускна робота.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Проблема формування, відтворення та використання трудового потенціалу в умовах сучасного в умовах глобалізації та посилення конкуренції у світовому економічному просторі.
2. Кадрове перенасичення в деяких галузях економіки України як наслідок недостатнього аналізу економічного стану країн та створення переліку професій, необхідних для потреб ринку.
3. Створення переліку професій, необхідних для розвитку кожного окремого регіону за соціально-політичними, економічними та культурними показниками.
4. Практичний досвід розвинутих країн світу.
5. Роль науково обґрунтованих стратегій розвитку профорієнтації учнів.
6. Удосконалення механізму науково-методичного та навчального забезпечення з питань професійної орієнтації учнів.
7. Формування нормативно-правових, соціально-економічних,

інформаційно-методичних, матеріально-технічних і фінансових засад системи професійної орієнтації учнів на регіональному (місцевому) рівні.

Питання для самоконтролю:

1. Що впливає на формування, відтворення та використання трудового потенціалу в умовах сучасного в умовах глобалізації ?
2. Які кадрові проблеми існують в окремих галузях економіки в Україні?
3. Що є причинами кадрового перенасичення в деяких галузях економіки України?
4. Як упорядкувати питання відтворення кадрового потенціалу, необхідного для розвитку кожного окремого регіону?
5. Проаналізуйте практичний досвід країн світу.
6. Яку роль відіграють науково обґрунтовані стратегії розвитку профорієнтації учнів?
7. Яким чином удосконалити механізм науково-методичного та навчального забезпечення з питань професійної орієнтації учнів.
8. Які засади системи професійної орієнтації учнів є необхідними для організації процесу профорієнтації учнів на регіональному (місцевому) рівні?

Питання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати існуючі регіональні Програми з профорієнтації учнівської молоді.
2. Здійснити порівняльний аналіз міжнародного практичного досвіду з професійної орієнтації учнів з вітчизняними та розвитку міжнародного співробітництва у сфері професійної орієнтації учнів.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Повідомлення теми заняття, коротка актуалізація основних питань теми.
2. Обговорення сутності проблеми, визначення етапів, форми проведення аналізу регіональних особливостей розвитку економіки, освіти, профорієнтаційної роботи (колективна робота).
3. Поділ слухачів на малі групи для роботи над завданням № 1.
4. Виявлення й обґрунтування групою специфічних характеристик економічного розвитку окремих регіонів, їх впливу на визначення переліку професій, необхідних для відтворення, розвиток профорієнтаційної сфери.
5. Визначення переліку професій та форм профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю (з урахуванням специфіки обраного регіону).
6. Узагальнення відповіді групи за допомогою звітної форми.
7. Презентація узагальненої думки кожної з груп.
8. Обговорення результатів, підведення підсумків.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати економічну, соціальну, культурну специфіку регіону.
2. На основі проведеного аналізу виявити перелік професій, необхідних для розвитку економіки обраного регіону.
3. Визначити форми і методи профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю з урахуванням специфіки регіону.

Для виконання практичного завдання слухачі мають заздалегідь підготувати короткі відомості про економічний розвиток окремих регіонів та первинний перелік професій, необхідних для розвитку регіональної економіки, існуючі форми профорієнтаційної роботи.

– Завдання № 1 слухачі виконують колективно, методом мозкового штурму формують перелік основних професій, необхідних для розвитку регіону.

– Узагальнені результати заносять у звітну форму 1.

– Для виконання складових завдання № 1 слухачів рекомендується розділити на малі групи. Кожна група розподіляє підібрані заздалегідь документи за визначеними напрямками реалізації профорієнтаційної роботи.

– Формування узагальненого висновку щодо регіональної специфіки та особливостей планування освітньої політики в регіоні.

– Оформлення узагальненої відповіді у вигляді звітної форми 1.

Звітна форма 1

Аналіз сучасного стану та перспектив розвитку профорієнтаційної діяльності регіону

Перелік професій, необхідних для економічного розвитку регіону	Існуючі форми, осередки профорієнтаційної роботи	Програма розвитку профорієнтаційної роботи регіону

ЗМ 1.2. Управління та координація системою професійної орієнтації учнівської молоді.

Метою навчальної теми «Управління та координація системою професійної орієнтації учнівської молоді» є: підвищення теоретичного рівня правової культури керівників закладів освіти, вироблення вмінь застосування аналітичних навичок та соціально-економічних знань у відповідних управлінських рішеннях, які стосуються розвитку профорієнтаційної роботи з молоддю.

Завданнями навчальної теми є:

– розкриття сутності нормативно-правового забезпечення процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;

– підвищення теоретичного рівня правової та соціальної культури керівників закладів освіти;

– розвиток умінь використання юридичних, соціально-економічних знань у професійній діяльності щодо організації профорієнтації учнів ЗНЗ на регіональному рівні.

Слухач повинен усвідомити:

– значення правової культури керівників освіти у професійній діяльності;

– важливість нормативно-правового, навчально-методичного та наукового забезпечення функціонування процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;

– можливість підвищення якості управління завдяки застосуванню знань і вмінь, отриманих на курсах підвищення кваліфікації;

– необхідність створення системи організації профорієнтації учнів ЗНЗ.

Слухач повинен знати:

– основні принципи прогнозування правових та соціально-економічних наслідків запровадження нормативно-правових актів, управлінських заходів з профорієнтації учнів ЗНЗ тощо;

– зміст основних конституційних прав громадян, механізми забезпечення законності й гуманізму управлінської діяльності, різновиди правового впливу в процесі керівництва, управління, правового регулювання відтворенням трудових ресурсів за рахунок організації процесу профорієнтації на регіональному (місцевому) рівні;

– методи пізнання та удосконалення організації управління процесом профорієнтації учнів ЗНЗ в Україні у порівнянні із розвиненими країнами;

– норми правового впливу в процесі управління, керівництва, правового регулювання, правові заходи розв’язання проблем профорієнтації учнівської молоді на регіональному (місцевому) рівнях.

Слухач повинен вміти:

– розкривати зміст основних конституційних прав громадян щодо навчання професіям та працевлаштування;

– пояснювати механізм забезпечення законності й гуманізму управлінської діяльності;

– давати пояснення щодо застосування відповідних механізмів, інтерпретацію суспільно-правових та природно-правових детермінантів управління, оцінку законності рішень на основі чинних правових норм, якими регулюються правовідносини держави з суб’єктами господарювання, об’єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами;

– володіти методами пізнання та удосконалення комплексного аналізу правових, соціально-політичних, економічних, культурних особливостей регіону щодо організації процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;

– аналізувати соціально-економічні умови та потреби регіону у відтворенні необхідних професій як основу організації процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;

Бюджет навчального часу для вивчення теми «Управління та координація системою професійної орієнтації учнівської молоді» складає 6 години (для очної та очно-дистанційної).

Основними формами вивчення навчальної теми «Основні чинники впливу на формування профорієнтації учнів як системи» є: лекція, практичні заняття, самостійна робота, виконання індивідуальних завдань, контрольні заходи – тестування, залік, випускна робота.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Організаційна структура державної системи професійної орієнтації учнівської молоді.

2. Сучасні вимоги до управління системою професійної орієнтації населення на територіальному рівні.

3. Форми взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства щодо управління профорієнтаційною роботою учнів.

Питання для самостійної роботи:

1. Здійснити аналіз Концепції державної системи професійної орієнтації населення на предмет її відповідності до сучасних вимог формування, відтворення та використання трудового потенціалу.

2. Визначити роль роботодавців та громадськості в управлінні системою професійної орієнтації учнівської молоді.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ.

1. Повідомлення теми заняття, коротка актуалізація основних питань теми.
2. Обговорення сутності завдання (колективна робота).
3. Поділ слухачів на малі групи для роботи над завданням № 1.
4. Аналіз існуючої організаційної структури державної системи професійної роботи з молоддю (нормативно-правові документи щодо діяльності) та обґрунтування її удосконалення за вимогами сучасного інформаційного суспільства.
5. Презентація узагальненої думки кожної з груп.
6. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

САМОСТІЙНА РОБОТА СЛУХАЧІВ

Організація самостійної роботи слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять. Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, вмінь та навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, куратора-тьютора але без його безпосередньої участі.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над вивченням змістового навчального модуля «Управління та координація системою професійної орієнтації учнівської молоді» включає такі форми:

- самостійне вивчення законодавчої та нормативної бази;
- самостійна робота з літературними джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу після відвідування аудиторних занять;
- підготовка вибіркового дослідницького завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розробки пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою (за бажанням);
- систематизація вивченого матеріалу перед заліком.

Всі завдання самостійної роботи слухачів поділяються на обов'язкові та вибіркові, виконуються у встановлені терміни, з відповідною максимальною оцінкою та

передбачають певні форми звітності щодо їх виконання. Вибіркові завдання (додаткове, індивідуальне) є альтернативними.

Завдання для самостійної роботи слухачів

1. Розробити структурно-організаційну модель управління профорієнтаційною роботою на місцевому рівні з визначенням ролі роботодавців та інститутів громадянського суспільства та з урахуванням вимог до відтворення необхідних для економіки регіону професій в умовах сучасного мультикультурного інформаційного суспільства.

1. Для підготовки практичної частини слухачі мають опрацювати такі питання:

- Нормативно-правові документи, які регламентують діяльність районного (міського) відділу з профорієнтаційної роботи.
- Вивчити чинну структуру державної системи професійної орієнтації молоді на територіальному рівні.
- Проаналізувати функціонування та удосконалення системи профорієнтаційної роботи в умовах мультикультурного інформаційного суспільства, зв'язок органів виконавчої влади з роботодавцями та інститутами громадянського суспільства.

2. До завдання № 1. Слухачі працюють малими групами.

3. Кожен слухач для аналізу нормативно-правової бази до початку практичного заняття добирає перелік правових документів, що стосуються профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю.

4. Відповідь оформити за звітною формою, наведеною у таблиці:

Таблиця

Удосконалення управління системою профорієнтаційної діяльності на місцевому рівні

Існуюча організаційна структура державної системи профорієнтації учнівської молоді	Нормативно-закондавча база, що регулює діяльність органів управління профорієнтаційною роботою молоді на регіональному рівні	Нововведення в організаційну структуру державної системи профорієнтації учнівської молоді	Світовий досвід з організації професійної орієнтації

Рекомендовані для дослідження напрями профорієнтаційної діяльності:

■ Механізми взаємодії органів державного управління та громадських інститутів щодо управління профорієнтацією молоді в умовах сучасного мультикультурного інформаційного суспільства.

■ Планування нововведень в організацію профорієнтаційної роботи в умовах сучасного мультикультурного інформаційного суспільства.

■ Сучасні форми взаємодії органів виконавчої влади в рамках профорієнтації учнів з інститутами громадянського суспільства.

Завдання. В межах обраного кожним слухачем напряму організації профорієнтаційної роботи проаналізувати необхідність удосконалення профорієнтаційної роботи та застосування нових форм і методів формування і відтворення кадрового потенціалу в умовах сучасного мультикультурного інформаційного суспільства.

ЗМ 1.3. Складові професійної орієнтації, їх впровадження та забезпечення ефективного функціонування як цілісної системи профорієнтації учнівської молоді.

Метою навчальної теми «Складові професійної орієнтації, їх впровадження та забезпечення ефективного функціонування як цілісної системи профорієнтації учнівської молоді» є: сформувати у слухачів навички аналітичного підходу до визначення доцільності кожного із структурних компонентів, впровадження і забезпечення ефективного функціонування системи профорієнтації учнівської молоді в умовах сучасного мультикультурного суспільства.

Завданнями навчальної теми є:

- визначення основних компонентів системи профорієнтаційної роботи;
- впровадження в практичну діяльність відповідних правил функціонування компонентів профорієнтаційної роботи з учнями ЗНЗ;
- розвиток умінь аналізу сучасних тенденцій на ринку праці в умовах інформаційного суспільства.

Слухач повинен усвідомити:

- значення кожного з компонентів системи профорієнтаційної роботи;
- необхідність чіткого визначення кожного з компонентів профорієнтації учнів ЗНЗ;
- важливість забезпечення функціонування компонентів процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;

Слухач повинен знати:

- основні принципи визначення компонентів профорієнтації учнів ЗНЗ;
- аспекти комплексного аналізу соціально-економічних умов відтворення трудових ресурсів за рахунок організації процесу профорієнтації на регіональному (місцевому) рівні;
- методи пізнання та удосконалення організації управління процесом профорієнтації учнів ЗНЗ в Україні у порівнянні із розвиненими країнами;

Слухач повинен вміти:

- розкривати зміст основних зовнішніх і внутрішніх умов відтворення кадрового потенціалу на регіональному рівні;
- пояснювати механізм управлінської діяльності з організації діяльності кожного з компонентів профорієнтації;
- аналізувати складові профорієнтаційної діяльності;
- володіти стратегіями планування профорієнтаційної роботи на місцевому та регіональному рівні;
- проводити аналіз основних складових профорієнтаційної роботи, визначати їх недоліки та переваги.

Бюджет навчального часу для вивчення теми «Складові професійної орієнтації, їх впровадження та забезпечення ефективного функціонування як цілісної системи профорієнтації учнівської молоді» складає 6 години (для очної та очно-дистанційної).

Основними формами вивчення навчальної теми «Складові професійної орієнтації, їх впровадження та забезпечення ефективного функціонування як цілісної системи профорієнтації учнівської молоді» є: лекція, практичні заняття, самостійна робота, виконання індивідуальних завдань, контрольні заходи – тестування, залік, випускна робота.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Професійна інформація як документовані відомості про трудову діяльність та її роль в професійному самовизначенні особи.

2. Професійна консультація – організована взаємодія фахівця з професійної орієнтації та особи, яка отримує послугу, що спрямована на оптимізацію її професійного самовизначення.

3. Професійний відбір учнівської молоді як науково обґрунтована система заходів.

4. Професійна адаптація – науково обґрунтована система заходів, що забезпечує входження, оволодіння та досягнення особою професійної майстерності у конкретному виді професійної діяльності на конкретному робочому місці.

5. Функціонування профорієнтаційної роботи учнів як цілісної системи в сучасних умовах мультикультурного інформаційного суспільства.

Питання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати систему професійної орієнтації населення щодо забезпечення належної ефективності формування, відтворення та збереження трудового потенціалу в сучасних умовах мультикультурного інформаційного суспільства.

2. Проаналізувати формування нормативно-правових, соціально-економічних, інформаційно-методичних, матеріально-технічних і фінансових засад системи професійної орієнтації учнів.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ:

1. Повідомлення теми заняття, коротка актуалізація основних питань теми.

2. Поділ слухачів на малі групи для роботи над завданням № 1 – Дослідити основні принципи впровадження складових професійної орієнтації та забезпечення їх ефективного функціонування як системи в сучасних умовах.

3. Оформлення узагальненої думки груп у вигляді звітної таблиці 1.

4. Презентація узагальненої думки кожної з груп.

5. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

Питання для самостійної роботи:

1. Для підготовки практичної частини слухачі мають опрацювати такі питання:

- Професійна інформація як механізм розвитку інтересу молоді до певної професії.
- Роль професійної консультації як механізму оптимізації самовизначення молоді у майбутніх професіях в умовах мультикультурного інформаційного суспільства.

- Аналіз нормативно-правових, соціально-економічних, інформаційно-методичних, документів стосовно удосконалення діяльності системи профорієнтації в сучасних умовах мультикультурного інформаційного суспільства.

2. Кожна група визначає переваги і недоліки щодо функціонування кожного з 4-х компонентів системи профорієнтаційної роботи.

3. Оформити узагальнену відповідь групи у вигляді звітної таблиці 1.

Звітна форма до завдання № 1.

Аналіз переваг і недоліків складників системи профорієнтаційної діяльності

Складники системи профорієнтаційної діяльності	Переваги складника	Недоліки складника	Висновок
інформація			
консультація			
відбір			
адаптація			

4. Презентувати узагальнену думку кожної групи.

5. Обговорити результати та підвести підсумки.

ІНДИВІДУАЛЬНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Індивідуально-консультаційна робота є формою організації навчальної роботи викладача зі слухачами, яка проводиться з метою посилення мотивації слухачів до пізнавальної діяльності та розвитку їх індивідуальних здібностей.

Індивідуально-консультаційна робота проводиться у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль за графіком індивідуально-консультаційної роботи викладачів на дистанційному етапі навчання. Графік індивідуально-консультаційної роботи доводиться до відома слухачів на початку вивчення даної теми.

Рекомендовані для дослідження напрями профорієнтаційної роботи:

- Складові профорієнтаційної роботи.
- Функціонування системи профорієнтації молоді для забезпечення ефективності відтворення кадрового потенціалу України.
- Професійна інформація як архів відомостей про професії.
- Професійна консультація як механізм оптимізації вибору учнями професій, актуальних в сучасному мультикультурному суспільстві.
- Професійний відбір: забезпечення ринку праці професійними кадрами.
- Професійна адаптація – забезпечення рівного доступу до вибору професій за вподобанням.
- Реформування системи державного управління профорієнтаційною освітою у напрями її децентралізації.

Завдання 1. В межах обраного кожним слухачем напряму профорієнтаційної роботи запропонувати можливі способи та оцінити доцільність запровадження її сучасних форм в умовах мультикультурного інформаційного суспільства.

КОМПЛЕКС ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Розкрийте головні структурні елементи професійної орієнтації.
2. Визначте проблему на розв'язання якої направлена Концепція державної системи професійної орієнтації населення.
3. Визначте та обґрунтуйте умови сучасного суспільства, при яких загострюється проблема формування, відтворення та використання трудового потенціалу.
4. Дайте характеристику основних чинників, які мають безпосередній вплив на формування дієвої системи професійної орієнтації населення.
5. Розкрийте світові тенденції профорієнтації як системи.
6. Дайте визначення сучасних стратегій розвитку профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в Україні.
7. Проаналізуйте регіональні особливості профорієнтації молоді.
8. В чому полягає професійна компетентність керівників освіти до планування, впровадження й оцінювання профорієнтації молоді.
9. Проаналізувати регіональні Програми розвитку профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю.
10. Здійснити порівняльний аналіз міжнародного досвіду з розвитку профорієнтаційної роботи як системи з вітчизняними.
11. Визначте складові організаційної структури державної системи професійної орієнтації населення, їх організаційні структури та функції.
12. Схарактеризувати національний, регіональний, базовий рівні управління професійною орієнтацією населення.
13. Обґрунтувати сучасні вимоги до організаційно-функціональної структури професійної освіти індустріального регіону.
14. Обґрунтувати сучасні вимоги до організаційно-функціональної структури професійної освіти індустріального регіону.
15. Визначити роль державних органів виконавчої влади в організації і управлінні професійною орієнтацією молоді.
16. Проаналізувати Положення про реалізацію Концепції державної системи професійної орієнтації населення
17. Розкрити форми взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства в організації професійної орієнтації молоді як системи.
18. Розкрити сутність складових професійної орієнтації молоді: планування, впровадження, оцінювання
19. Розкрити умови, необхідні для ефективної реалізації завдань професійної орієнтації молоді.
20. Визначити методику оцінювання рівнів організації професійної орієнтації молоді.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління. – К. : Основи, 1996. – 128 с.
2. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі / Н.О. Аніскіна. – Харків: Видав. гр. «Основа», 2003. – 176 с. – (Сер. «Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 8–9).
3. Аудит адміністративної діяльності: теорія та практика / пер. з англ. В. Шульга. – К. : Основи, 2000. – 190 с.
4. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
5. Браун П. Посібник з аналізу державної політики / пер. з англ. – К. : Основи, 2000. – 243 с.
6. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Ващенко Л. М. – К. : Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.
7. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н.П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
8. Державне управління в Україні: централізація та децентралізація : монографія / відп. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.
9. Доротюк В. І. Місце профконсультації в системі професійної орієнтації старшокласників [Електронний ресурс] / В. І. Доротюк. – Режим доступу : http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=422&Itemid=224.
10. Загальна оцінка країни. Україна. – К. : Представництво ООН в Україні, 2004. – 136 с.
11. Зінченко В. П. Профорієнтація і методика профорієнтаційної роботи: Програми вищих педагогічних навчальних закладів / В. П. Зінченко, В. К. Сидоренко, В.Б. Харламенко. – К., 2001. – 18 с.
12. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов – М. : Академия, 2004. – 304 с.
13. Кузьмин О. Є. Основи менеджменту : підручник / О.Є. Кузьмин, О.Г. Мельник. – Вид. 2-ге, випр., доп. – К. : Академвидав., 2007. – 464 с.
14. Ларіна Н. Б. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження профільного навчання : дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13. 00. 04 / Н.Б. Ларіна. – К., 2009. – 250 с.
15. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн / В.В. Лісничий. – Харків : Торнадо, 2001. – 352 с.
16. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О. І. Мармаза. – Харків: Видав. Група «Основа», 2007. – 448 с. (Серія «Адміністратору школи»).
17. Меркулова С. І. Організація цілеспрямованої і систематичної профорієнтаційної роботи – основа забезпечення країни професійними педагогічними кадрами / С. І. Меркулова // Нова Педагогічна думка : наук.-метод. журн., 2008. – № 2. – С. 84 – 89.

18. Мудрик А. В. Современный старшекласник // Хрестоматия по возрастной психологии, учебное пособие для студентов / сост. Л. М. Семенюк ; под. ред. Д.И.°Фельдштейна. – М. : Международная педагогическая академия, 1994. – 256 с.
19. Освіта в Україні. Нормативна база. – 3-є вид., змін. та доп. / Є.°К.°Пашутинський– К. : КНТ, 2007. – 520 с.
20. Стратегія реформування освіти в країні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І. С., 2003. – 296 с.
21. Тертична В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертична. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750 с.
22. Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей : комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу освіти, м. Берген, 19–20 трав. 2005 р. // Освіта України. – 2005. – 5 лип., № 50.
23. Кремень В. Г. Освіта і наука України – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Кремень В. Г. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
24. Луговий В. І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, асп., докторантів спеціальності «Державне управління» / Луговий В. І. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.
25. Луговий В. І. Болонський процес і підготовка державно-управлінських кадрів / Луговий В. І. // Вісн. Держ. Служби України. – 2005. – № 1. – С.13-19.
26. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с.
27. Education at a Glance: OECD Indicators – 2005 Edicion. – Paris: OECD Publications, 2005. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>
28. Піддячий М. І. Професіографічна діяльність школярів. Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / Піддячий М. І. // Зб. наук. пр. – Вип. 13 / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 112–117.
29. Профорієнтація та методика профорієнтації : [програма курсу] / [упоряд. Х.°В.°Процко]. – Чернігів : ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2009. – 28 с.
30. Рябова З. В. Моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів 6–7 річного віку (управлінський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Зоя Вікторівна Рябова ; Центральний ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. – К., 2004. – 20 с.
31. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
32. Холод О. М. Комунікаційні технології / О. М. Холод. – Л. : ЦУЛ, 2013. – 212 с.
33. Шліхта Г. О. Підготовка майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи із старшокласниками в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 / Шліхта Г. О. – Житомир, 2009. – 250 с.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Хрінком, 1996.
2. Закон України про вищу освіту. – К., 2002.

3. Закон України про дошкільну освіту. – К., 2001.
4. Закон України про загальну середню освіту. – К., 1999.
5. Закон України про позашкільну освіту. – К., 2000.
6. Закон України про професійно-технічну освіту. – К., 1998.
7. Концепція державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс]/ Нормативний документ Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Про державну службу: Закон України // Закони України. – К., 1996. – Т. 6. – С. 213–245.
9. Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України // Голос України. – 1995. – 16 листоп. – С. 12–13.
10. Національна доктрина розвитку освіти. – К., 2002.
11. Постанова Кабінету Міністрів від 8 серпня 2007 р. N 1016 «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1016-2007-%D0%BF>. – (Закони, постанови)
12. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні: Указ Президента України від 4 лип. 2005 р. № 1013.
13. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Освіта України. – 2001. – № 6.
14. Положення «Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (Наказ МОН України від 20.01.2002 р. № 114).
15. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1993 р. № 660 // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – К. : ВІПОЛ, 1994. – С. 24–37.
16. Наказ 19.09.2011 N 356. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 грудня 2011 р. за N 1419/20157. – Про затвердження Положення про надання соціальних послуг з професійної орієнтації у державній службі зайнятості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1419-11>
17. Типове Положення про управління освіти обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрацій (Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.96 р. № 327) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, № 9, травень 1996. – С. 16–20.
18. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2006 р. № 396-р.
19. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N 1721-р.
20. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N1723-р.
21. Про затвердження комплексного плану заходів з розвитку освіти в Україні на період до 2011 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2008 р. № 1352-р.

22. Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1728-р.

23. Про підсумки розвитку загальної середньої та дошкільної освіти у 2009/2010 навчальному році та завдання на 2010/2011 навчальний рік: Інформаційні матеріали до підсумкової колегії. – К., 2010. – 70 с.

Додаткова література

1. Вища освіта і наука – найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку / С. М. Ніколаєнко // Вища школа : наук.-практ. вид. – 2005. – № 1. – С. 13–30.

2. Витиный В. Ф. Реформа школы и профессиональная ориентация школьников / В. Ф. Витиный. – М. : Педагогика, 1988. – 120 с.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий довід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 212 с.

4. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / за заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : К.І.С., 2004. – 160 с.

5. Decentralizing Education in Transition Societies: Case Studies from Central and Eastern Europe / Edited by Ariel Fiszbein; The World Bank. – Washington : D.C., USA, 2001. – Режим доступу : www.worldbank.org

6. World Development Report, 2004. Making Services Work for Poor People / The World Bank. – Washington: D.C., USA, 2004. – Режим доступу : www.worldbank.org

7. Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 09.00.03 / В. О. Гальперіна. – К., 2003. – 16 с.

8. Лендшел И. Я. Региональная политика та управления у краінах Європи : матеріали до навч. курсу / И. Я. Лендшел, В. Ю. Керецман. – Ужгород, 2001. – 123 с.

9. Луговий В. І. Державна політика і управління в освіті / В. І. Луговий // Десять років становлення (досвід досліджень, доробок і впроваджень у сфері державного управління). – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 356 с.

10. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія / Т. О. Лукіна. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 298 с.

11. Моніторинг стандартів освіти / за ред.: Альберта Тайджмана, Т. Невілла Послтвейта. – Л. : Літопис, 2003. – 328 с.

12. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога з профорієнтації учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 / Н. Л. Отрощенко. – Луганськ, 2009. – 250 с.

13. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е. М. Павлютенков. – Владивосток : Дальне-восточный ун-т, 1990. – 156. с.

14. Пазюченко Т. М. Індивідуалізація профорієнтаційної роботи зі старшокласниками : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. М. Пазюченко. – К., 2001. – 18 с.

15. Реймерз Ф. Компетентний діалог: використання досліджень для формування світової освітньої політики / Реймерз Ф., Мак-Гінн Н. ; пер. з англ. Г. Вець. – Л. : Літопис, 2004. – 212 с.

16. Сеймур Сарасон. Політичне провідництво і можливі невдачі в реформуванні освіти / Сеймур Сарасон ; пер. з англ. Г. Пехник. – Л. : Літопис, 2004. – 176 с.

17. Сумарокова Є. В. Інвестиції в людський капітал: проблеми та рішення / Є.В.Сумарокова. – М. : Радянський спорт, 2001. – С. 52.

18. Шотландський парламент. Звіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.scottish.parliament.uk/business/committees/education

19. Проблеми освіти. Звіти у Британському Парламенті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.hmie.gov.uk/documents/publication/psps-02.html

20. Peter Härtel . Professional orientation in schools in a European comparison. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Peter Härtel, 3_ Professional orientation in schools_format.pdf

Рекомендовані адреси сайтів:

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку – <http://www.worldbank.org>
2. Верховна рада України – <http://rada.com.ua>
3. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – <http://mon.gov.ua>
4. Організація Економічної Співпраці та Розвитку – <http://oecd.org>
5. <http://www.iea.nl>
6. Інститут статистики ЮНЕСКО – <http://unesco.org>
7. Інформаційна мережа Європейського Союзу з питань освіти – <http://eurydice.org>
8. Портал Європейського Союзу з підтримки електронного навчання та професійної підготовки – <http://elearningeuropa.info>

НАВЧАЛЬНІ МОДУЛІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ З ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ

для проректорів з навчальної та виховної роботи (заступників директорів інститутів) ВНЗ III – IV рівнів акредитації, керівників ЗНЗ

Модуль 2. Організація профорієнтаційної роботи у ЗНЗ

№ з/п	Змістові модуля	Σ	Лекції	Практ. заняття	Самост. робота
1.	ЗМ 2.1. Методологічні основи профорієнтаційної роботи у ЗНЗ	6	2	2	2
2.	ЗМ 2.2. Зміст, форми та методи управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ	6	2	2	2
3.	ЗМ 2.3. Застосування сучасних ІКТ в організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ	6	2	2	2
	Всього	18	6	6	6

ЗМ 2.1. Методологічні основи профорієнтаційної роботи у ЗНЗ.

Метою навчальної теми «Методологічні основи профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ» є сформулювати в слухачів навички аналітичного мислення та стратегічного планування заходів з профорієнтації у ЗНЗ.

Завдання теми полягає у:

- систематизації знань щодо методологічних основ профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;
- визначенні факторів, які впливають на функціонування профорієнтації як системи;
- опануванні принципів формування навчально-методичних заходів з профорієнтації учнів ЗНЗ;
- розвитку установок до лідерства.

Слухач повинен усвідомити:

- значення навчально-методичних заходів в організації процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;
- можливості підвищення ефективності керівництва процесом профорієнтації на основі використання методології;
- забезпечення інформаційного простору про різноманітні професії, що є актуальними на сучасному ринку праці.
- необхідність реалізації державних цільових програм з розвитку профорієнтації молоді та діяльності з обдарованими дітьми.

Слухач повинен знати:

- фактори, які впливають на організацію процесу профорієнтації учнів ЗНЗ;
- стратегії планування навчально-методичних заходів;
- варіанти навчально-виховних заходів з профорієнтації учнів у ЗНЗ.

Слухач повинен вміти:

- розробляти мету та стратегії формування навчально-виховних заходів;
- здійснювати планування навчально-виховних заходів як варіантів політики профорієнтаційної діяльності ЗНЗ;
- оцінювати ефективність навчально-виховних заходів, як складників процесу профорієнтації учнів;
- аналітично мислити.

Бюджет навчального часу на вивчення теми містить 6 годин.

Основними формами вивчення навчальної теми є лекція, практичне заняття і самостійна робота.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Методи і принципи профорієнтаційної роботи в Україні.
2. Державні цільові програми розвитку профорієнтаційної діяльності з учнями ЗНЗ та молоддю.
3. Якість організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
4. Дотримання нормативно-правових, соціально-економічних, інформаційно-методичних, матеріально-технічних і фінансових засад системи професійної орієнтації на рівні ЗНЗ.
5. Наукові дослідження з профорієнтації учнівської молоді.

6. Вплив на відтворення кадрів в різних галузях економіки через реалізацію сучасних стратегій профорієнтації учнівської молоді у ЗНЗ.

Питання для самостійного опрацювання

1. Здійснити аналіз законодавчої бази профорієнтації молоді на предмет її унормування зі сучасними вимогами до допрофесійної підготовки молоді та професійного відбору. (за вибором).

2. Проаналізувати виконання регіонами Державної Концепції системи професійної орієнтації населення.

3. Вивчити стан готовності керівників освіти до організації професійної орієнтації учнів в умовах ЗНЗ.

4. Проаналізувати переваги централізованого та децентралізованого управління.

План практичного заняття

1. Повідомлення теми заняття, коротка актуалізація основних питань теми.

2. Поділ слухачів на групи для роботи над завданням № 1 – Проаналізувати зміст, форми та методи профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ з різними віковими категоріями учнів з урахуванням їх специфіки.

3. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

4. Виконання завдання № 2 в індивідуальному режимі.

5. Презентація одним з слухачів своєї роботи, обговорення її, підведення підсумків.

6. Здійснити стратегічне планування заходів з профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ на 3 роки з урахуванням специфіки регіонів та актуальності професій в умовах мультикультурного інформаційного суспільства. .

Питання для самоконтролю і виконання практичних завдань:

- Вивчення нормативно-законодавчої бази з профорієнтаційної роботи України.
- Аналіз зовнішніх і внутрішніх умов, що впливають на функціонування системи профорієнтаційної діяльності в Україні.

- Засади стратегічного планування профорієнтаційних заходів у ЗНЗ.

- Змістове наповнення заходів з профорієнтації учнів у ЗНЗ.

- Основні складники процедури вироблення варіантів планування заходів з профорієнтації у ЗНЗ.

2. До завдання 1: Проаналізувати умови та нормативно-правову базу України щодо забезпечення планування і проведення заходів з профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.

3. Для виконання завдання № 1 рекомендується поділити слухачів на малі групи.

4. Оформлення узагальненої думки груп у вигляді звітної таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз зовнішніх та внутрішніх умов, правової бази щодо реалізації планування заходів з профорієнтації учнів у ЗНЗ

Реалізації планування заходів з профорієнтації учнів у ЗНЗ		Нормативно-правова база	Висновки
зовнішні умови	внутрішні умови		

5. Презентація узагальненої думки кожної з груп.
6. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.
7. До завдання № 2. Слухачі виконують завдання індивідуально.
8. З обраного напрямку профорієнтації учнів у ЗНЗ необхідно розробити план заходів з профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ на перше або друге півріччя (за вибором) з урахуванням вікових особливостей учнів та переліку професій, актуальних на ринку праці обраного регіону.
9. Оформлення узагальненої думки груп у вигляді звітної таблиці 2.

Таблиця 2

План заходів з профорієнтації на перше півріччі 2013–2014 н.р.

№ з/п	Назва заходу	Термін виконання	Відповідальні	Примітка

10. Презентація узагальненої думки.
11. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.
12. Презентація узагальненої думки однієї з груп за допомогою фліп-чарту.
13. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

Організація самостійної роботи слухачів

Самостійна робота слухачів – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять. Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих знань, вмінь та навичок у процесі аудиторної діяльності, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, куратора-тьютора але без його безпосередньої участі.

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота слухачів над вивченням змістового навчального модуля «Методологічні основи профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ» містить такі форми:

- самостійне вивчення законодавчої та нормативної бази;
- самостійна робота з літературними джерелами з метою кращого засвоєння програмного матеріалу після відвідування аудиторних занять;
- підготовка вибіркового дослідницького завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розробки пропозицій щодо розв'язання актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою (за бажанням);
- систематизація вивченого матеріалу перед заліком.

Всі завдання самостійної роботи слухачів поділяються на обов'язкові та вибіркові, виконуються у встановлені терміни, з відповідною максимальною оцінкою та передбачають певні форми звітності щодо їх виконання. Вибіркові завдання (додаткове, індивідуальне) є альтернативними.

Рекомендовані для дослідження напрями профорієнтаційної роботи у ЗНЗ:

- Реформування системи профорієнтаційної діяльності України відповідно до вимог сучасного ринку праці.
- Оновлення змісту, форм та методів профорієнтаційної діяльності з різними соціальними групами і віковими категоріями населення з урахуванням їх специфіки.
- Розроблення сучасних стандартів та норм профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
- Розвиток міжнародного співробітництва у сфері професійної орієнтації молоді.
- Забезпечення отримання та використання у профорієнтаційній діяльності соціально-економічної інформації про перспективи розвитку національної економіки з урахуванням регіональних особливостей окремих галузей економіки відповідно до їх потреби у робітниках певних професій і рівня кваліфікації.
- Реформування системи державного управління профорієнтаційною діяльністю у напрямі її децентралізації.

ЗМ 2.2. Зміст, форми та методи управління профорієнтаційною роботою у ЗНЗ.

Метою навчальної теми «Зміст, форми та методи управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ» є сформувати у слухачів навички розробки моделей управління освітніми та виховними процесами і впровадження у практику моделі та визначення можливого впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на її результативність.

Завдання теми полягає у:

- систематизації знань щодо змісту, форм та методів управління профорієнтаційною роботою у ЗНЗ;
- визначенні факторів, які впливають на управління процесом профорієнтації у ЗНЗ;
- у визначенні сутності організаційно-функціональної моделі управління профорієнтаційною діяльністю учнів у ЗНЗ та механізмів її впровадження;
- прийнятті та реалізації управлінських рішень.

Слухач повинен усвідомити:

- значення впровадження організаційно-функціональної моделі управління профорієнтаційною діяльністю учнів у ЗНЗ;
- важливість планування та організації злагодженої роботи управлінської структури процесом профорієнтації учнів ЗНЗ;
- необхідність здійснення попередньої аналітичної діяльності, спрямованої на врахування послідовності реалізації кожного кроку, визначення взаємозв'язку і цілісності дії з метою досягнення запланованого результату.
- необхідність реалізації державних цільових програм з розвитку профорієнтації молоді та діяльності з обдарованими дітьми.

Слухач повинен знати:

- фактори, що впливають на управління процесом профорієнтації учнів ЗНЗ;
- зміст, форми та методи управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ ;
- варіанти навчально-виховних заходів з профорієнтації учнів у ЗНЗ;

- сутність механізмів впровадження організаційно-функціональної моделі управління профорієнтаційною діяльністю учнів у ЗНЗ;
- прийняття та реалізації управлінських рішень.

Слухач повинен вміти:

- розробляти моделі управлінського напрямку, визначати можливий вплив зовнішніх та внутрішніх чинників;
- здійснювати планування навчально-виховних заходів за організаційно-функціональною моделлю управління процесом профорієнтації учнів ЗНЗ;
- оцінювати ефективність організаційно-функціональної моделі управління профорієнтаційною діяльністю учнів у ЗНЗ та механізмів її впровадження;
- аналітично мислити.

Бюджет навчального часу на вивчення теми становить 6 годин.

Основними формами вивчення навчальної теми є лекція, практичне заняття і самостійна робота.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Сутність, завдання і компоненти профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
2. Роль управлінської структури ЗНЗ в організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
3. Планування діяльності вчителів під час проведення виховних заходів, науково-дослідної діяльності та консультацій з професійної орієнтації учнів у ЗНЗ.
4. Організаційно-функціональна модель управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ.
5. Прогнозування та підведення підсумків.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Визначити завдання та компоненти профорієнтаційної діяльності у місцевих ЗНЗ з урахуванням зовнішніх та внутрішніх умов.
2. Здійснити річне планування діяльності управлінської структури та педагогічного колективу щодо проведення заходів з профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ із визначенням основних напрямків та переліком професій з урахуванням специфіки регіону.
3. Змодельовати управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ з урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов, структури та специфіки організації діяльності ЗНЗ.
4. Виявити джерела для прогнозування та аналізу результатів профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Повідомлення теми заняття, коротка актуалізація основних питань теми.
2. Поділ слухачів для роботи у малих групах.
3. Формулювання зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на певну проблему (пригадування результатів виконання практичного завдання № 1 заняття № 4).
4. Виконання завдання та оформлення узагальненої думки.
5. Презентація результатів виконання завдань кожною групою.
6. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

7. Розробка організаційно-функціональної моделі управління профорієнтаційною діяльністю учнів ЗНЗ з урахуванням сучасних умов та попиту професій на ринку праці.

Питання для самоконтролю і виконання практичних завдань:

1. Для підготовки практичної частини слухачі мають опрацювати такі питання:
 - Механізми впровадження організаційно-функціональної моделі.
 - Основні етапи розробки організаційно-функціональної моделі.
 - Зовнішні та внутрішні фактори впливу на реалізацію організаційно-функціональної моделі.
2. До завдання № 1. Розробити організаційно-функціональну модель управління профорієнтаційною діяльністю учнів у ЗНЗ.
3. Для виконання цього завдання рекомендується розділити слухачів на малі групи.
4. При виконанні цього завдання необхідно користуватись рекомендаціями щодо визначення основних етапів впровадження організаційно-функціональної моделі. Обов'язковим є врахування впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на реалізацію організаційно-функціональної моделі, ресурси (матеріальні, фінансові, кадрові тощо).
5. Оформлення узагальненої думки кожної групи за допомогою звітної таблиці.

Таблиця

Шаблон оформлення моделі впровадження освітньої політики

Назва моделі	
Мета та основні завдання	
Складники моделі	
Завдання і заходи (план упровадження моделі – у додатку)	
Очікувані результати, оцінювання ефективність моделі	
Обсяги і джерела фінансування	

6. Презентація узагальненої думки кожної з груп.
7. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

Це завдання є обов'язковим завданням модульного контролю № 1. Воно виконується письмово, оформляється на окремих аркушах та здається викладачу на перевірку.

ЗМ 2.3. Застосування сучасних ІКТ в організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ

Метою навчальної теми «Застосування сучасних ІКТ в організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ» є сформувати у слухачів навички планування та проведення аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, обґрунтування доцільності їх застосування, визначення оптимальних умов впровадження ІКТ у процес профорієнтації учнівської молоді у ЗНЗ.

Завдання теми полягає у:

- проведенні аналізу попереднього досвіду, визначенні напрямів профорієнтаційної діяльності, побудові професійно-педагогічна комунікація;
- застосуванні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як невід'ємної складової процесу профорієнтації учнівської молоді;
- визначенні інформаційно-комунікаційних технологій, створенні постійного інформаційного поля для підсилення впливу суб'єкта процесу профорієнтації на об'єкт.

Слухач повинен усвідомити:

- значущість сучасних ІКТ в організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ;
- можливості підвищення ефективності управління процесом профорієнтації на основі використання сучасних ІКТ;
- забезпечення інформаційного простору про різноманітні професії, що є актуальними на сучасному ринку праці.

Слухач повинен знати:

- сутність інформаційно-комунікаційних технологій, їх характеристик та відмінних ознак;
- технології аналізу сучасних ІКТ та методики оцінювання результативності їх впровадження в профорієнтаційну роботу із учнівською молоддю у ЗНЗ;
- сутність основних аналітичних моделей організації та управління процесом профорієнтації учнівської молоді зі застосуванням ІКТ.

Слухач повинен вміти:

- планувати дослідження з аналізу впровадження сучасних ІКТ у процес профорієнтації учнів ЗНЗ;
- проводити аналіз, інтерпретувати статистичні матеріали, виробляти та обґрунтовувати рекомендації щодо впровадження сучасних ІКТ у процес профорієнтаційної діяльності з учнівською молоддю у ЗНЗ та її реалізації;
- застосувати ІКТ в управлінні процесом профорієнтації учнівської молоді ЗНЗ.

Бюджет навчального часу на вивчення теми містить 6 годин.

Основними формами вивчення навчальної теми є лекція, практичне заняття і самостійна робота.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Експертиза сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
2. Роль сучасних ІКТ в організації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
3. Організація тренінгів із застосування сучасних ІКТ в профорієнтаційній діяльності для управлінських структур та педагогічних колективів ЗНЗ.
4. Визначення, прогнозування та аналіз застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в профорієнтаційній діяльності у ЗНЗ.

Питання для самостійного опрацювання слухачами:

1. Проаналізувати стан готовності загальноосвітніх навчальних закладів до застосування сучасних ІКТ з урахуванням специфіки регіону.
2. Визначити схему впровадження сучасних ІКТ в управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ (в окремому регіоні).

ПЛАН ПРАКТИЧНОГО ЗАНЯТТЯ

1. Повідомлення теми заняття, коротка актуалізація основних питань теми.

2. Визначення основних етапів плану аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (колективна робота).

3. Поділ слухачів на малі групи для виконання практичних завдань.

4. Виконання завдання № 1, визначення кожним слухачем плану дослідження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та їх застосування в управлінні профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ.

5. Узагальнення результатів роботи групи.

6. Презентація узагальнених результатів кожною групою.

7. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

8. Виконання завдання № 2.

9. Узагальнення результатів роботи групи.

10. Презентація узагальнених результатів кожною групою.

11. Обговорення презентованих результатів, підведення підсумків.

Питання для самоконтролю і виконання практичних завдань:

1. Скласти план проведення аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і доцільності їх застосування в процесі профорієнтації учнівської молоді.

2. Провести аналіз сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, обґрунтувати застосування їх у профорієнтаційній діяльності з учнівською молоддю у ЗНЗ.

3. Для підготовки практичної частини слухачі мають опрацювати такі питання:

- Сутність аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в системі профорієнтації учнів ЗНЗ. Мета, завдання, об'єкт вивчення та технології аналізу сучасних ІКТ.

- Методологічні засади аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Визначення оптимальних умов практичного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в процес профорієнтації учнів у ЗНЗ.

- Основні етапи розробки планів аналізу сучасних ІКТ та їх впровадження у процес профорієнтаційної діяльності з учнівською молоддю у ЗНЗ.

4. До завдання № 1. Складіть план проведення аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що застосовуються в освітній галузі, ІКТ, забезпечують взаємодію суб'єкта-об'єкта професійної орієнтації учнів у ЗНЗ, а також рівний доступ до джерел інформації про професії в Україні. З цією метою рекомендується спочатку колективно обговорити загальні засади підготовки аналізу сучасних ІКТ, назвати основні етапи алгоритму складання плану аналізу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в профорієнтаційній роботі ЗНЗ.

5. Після цього слухачі намагаються скласти план аналізу сучасних ІКТ в профорієнтаційній діяльності у ЗНЗ. Робота здійснюється в груповому режимі. Для складання плану аналізу ІКТ кожному слухачеві необхідно пригадати визначену ними раніше основну проблему з профорієнтації у ЗНЗ, зовнішні та внутрішні фактори впливу на неї, оцінити ступінь прояву цих факторів.

6. До завдання № 2. Проведіть аналіз сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, методології їх впровадження у процес професійної орієнтації учнів у ЗНЗ. Робота здійснюється в груповому режимі на основі складеного щойно плану аналізу ІКТ в профорієнтаційній діяльності ЗНЗ.

7. Слухачі мають заздалегідь підготувати статистичні та аналітичні матеріали щодо результатів впровадження ІКТ для забезпечення безперервного інформаційного доступу до джерел інформації про професії та заходи з профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.

Узагальнену відповідь групи оформіть відповідно до плану підготовки аналітичного документа, що розглядався на лекції.

Індивідуальні завдання:

Слухачі працюють у межах обраного напередодні напряму з профорієнтаційної діяльності, за яким виконується підсумкова індивідуальна творча роботи (вибіркове дослідницьке завдання).

Рекомендовані для дослідження напрями профорієнтаційної діяльності з молоддю:

- Реформування системи профорієнтаційної роботи України відповідно до вимог сучасного ринку праці.
- Оновлення змісту, форм та методів профорієнтаційної діяльності з різними соціальними групами і віковими категоріями населення з урахуванням їх специфіки.
- Розроблення сучасних стандартів та норм профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
- Розвиток міжнародного співробітництва у сфері професійної орієнтації молоді.
- Забезпечення одержання та використання в профорієнтаційній діяльності соціально-економічної інформації про перспективи розвитку національної економіки з урахуванням регіональних особливостей окремих галузей економіки відповідно до їх потреби у робітниках певних професій і рівня кваліфікації.
- Реформування системи державного управління профорієнтаційною діяльністю у напрямі її децентралізації.

Проаналізувати обраний з переліку вище напрям профорієнтаційної діяльності в Україні згідно з методичними рекомендаціями до даного практичного заняття та складеного слухачем плану аналізу обраного напряму професійної орієнтації.

КОМПЛЕКС ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Визначте сутність та зміст профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
2. На прикладі нормативно-законодавчої бази освіти розкрийте повноцінність правового забезпечення системи профорієнтаційної діяльності з учнями у ЗНЗ (за вибором слухача).
3. Проаналізуйте компоненти профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ: на предмет обґрунтованості у виборі напрямів, доцільності визначених заходів, прогнозованості очікуваних результатів.
4. Розкрийте сутність професійної інформації та обґрунтуйте джерела отримання інформації про професії.
5. Визначте сильні й слабкі сторони ресурсного забезпечення профорієнтаційної роботи в регіоні.

6. Розкрийте алгоритм організації досліджень з профорієнтаційної роботи у ЗНЗ.
7. Проаналізуйте переваги і недоліки централізованого та децентралізованого управління професійною орієнтацією учнів у ЗНЗ.
8. Визначте ІКТ, їх вплив на профорієнтаційну роботу з учнівською молоддю у ЗНЗ.
9. Обґрунтуйте питання управлінської компетентності керівників ЗНЗ та їх готовності до організації професійної орієнтації у ЗНЗ.
10. Визначте сутність соціально-педагогічної комунікації, як складника процесу професійної орієнтації учнів у ЗНЗ.
11. Проаналізуйте результати впливу ІКТ в процесі професійної орієнтації на вибір випускниками майбутніх професій.
12. Проаналізуйте роль позакласних і позашкільних заходів у профорієнтаційній діяльності у ЗНЗ.
13. Визначте сутність та роль професіограм у профорієнтаційній діяльності з учнівською молоддю.
14. Розкрийте проблеми державно-громадського управління у забезпеченні ефективної професійної орієнтації учнів ЗНЗ.
15. Проаналізуйте технології управління професійною орієнтацією в освітньому регіоні.
16. Розкрийте особливості організації експертизи освітніх новацій в регіоні.
17. Розкрийте умови для успішної реалізації профорієнтаційної діяльності у ЗНЗ.
18. Визначте сутність та зміст управління профорієнтаційною діяльністю у ЗНЗ.
19. Проаналізуйте критерії сформованості інтересу учнів ЗНЗ до певної професії.
20. Проаналізуйте організаційно-функціональну модель управління процесом профорієнтації учнів у ЗНЗ.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Англійсько-український словник термінів і понять з державного управління. – К. : Основи, 1996. – 128 с.
2. Аніскіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі / Н.О. Аніскіна. – Харків: Видав. гр. «Основа», 2003. – 176 с. – (Сер. «Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 8–9).
3. Аудит адміністративної діяльності: теорія та практика / пер. з англ. В. Шульга. – К. : Основи, 2000. – 190 с.
4. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В.Ю. Биков. – К. : Атіка, 2009. – 684 с.
5. Браун П. Посібник з аналізу державної політики / Браун П. ; пер. з англ. – К. : Основи, 2000. – 243 с.
6. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія / Л. М. Ващенко. – К. : Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.

7. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. / Н.П.°Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
8. Державне управління в Україні: централізація та децентралізація : монографія / відп. ред. проф. Н. Р. Нижник. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 448 с.
9. Доротюк В. І. Місце профконсультації в системі професійної орієнтації старшокласників [Електронний ресурс] / В. І. Доротюк. – Режим доступу : http://ippo.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=422&Itemid=224.
10. Загальна оцінка країни. Україна. – К. : Представництво ООН в Україні, 2004. – 136 с.
11. Зінченко В. П. Профорієнтація і методика профорієнтаційної роботи: Програми вищих педагогічних навчальних закладів / В. П. Зінченко, В. К. Сидоренко, В.°Б. Харламенко. – К., 2001. – 18 с.
12. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов – М. : Академия, 2004. – 304 с.
13. Кузьмин О. Є. Основи менеджменту : підручник / О. Є. Кузьмин, О.°Г.Мельник – Вид. 2-ге, випр., доп. – К. : Академвидав., 2007. – 464 с.
14. Ларіна Н. Б. Підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів до впровадження профільного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13/00/04 / Н. Б. Ларіна. – К., 2009. – 250 с.
15. Лісничий В. В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн / В.°В°Лісничий. – Харків: Торнадо, 2001. – 352 с.
16. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О. І. Мармаза. – Харків: Видав. Група «Основа», 2007. – 448 с. (Серія «Адміністратору школи»).
17. Меркулова С. І. Організація цілеспрямованої і систематичної профорієнтаційної роботи – основа забезпечення країни професійними педагогічними кадрами / С. І. Меркулова // Нова Педагогічна думка : наук.-метод. журн. – 2008. – № 2. – С. 84 – 89.
18. Мудрик А. В. Современный старшекласник // Хрестоматия по возрастной психологии, учебное пособие для студентов / сост. Л. М. Семенюк ; под. ред. Д.°И.°Фельдштейна. – М. : Международная педагогическая академия, 1994. – 256 с.
19. Освіта в Україні. Нормативна база. – 3-є вид., змін. та доп. / Пашутинський Є. К. – К. : КНТ, 2007. – 520 с.
20. Стратегія реформування освіти в країні: Рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І. С., 2003. – 296 с.
21. Тертична В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. Тертична. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 750 с.
22. Загальноєвропейський простір вищої освіти – досягнення цілей : комюніке Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу освіти, м. Берген, 19–20 трав. 2005 р. // Освіта України. – 2005. – 5 лип., № 50.
23. Кремень В. Г. Освіта і наука України – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
24. Луговий В. І. Управління освітою : навч.посіб. для слухачів, асп., докторантів спеціальності «Державне управління» / Луговий В. І. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – 302 с.

25. Луговий В. І. Болонський процес і підготовка державно-управлінських кадрів / В. І. Луговий // Вісн. Держ. Служби України. – 2005. – № 1. – С. 13-19.
26. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посіб. / В. І. Маслов. – Тернопіль : Астон, 2007. – 150 с.
27. Education at a Glance: OECD Indicators – 2005 Edicion. – Paris: OECD Publications, 2005. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>
28. Піддячий М. І. Професіографічна діяльність школярів. Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми / М. І. Піддячий // Зб. наук. пр. – Вип. 13 / редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. – С. 112–117.
29. Профорієнтація та методика профорієнтації : [програма курсу] / [упоряд. Х.В.Процко]. – Чернігів : ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, 2009. – 28 с.
30. Рябова З. В. Моніторинг розвитку навчальної діяльності учнів 6–7 річного віку (управлінський аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Зоя Вікторівна Рябова ; Центральний ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. – К., 2004. – 20 с.
31. Семиченко В. А. Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологии. Модуль «Направленность» (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В. А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.
32. Холод О. М. Комунікаційні технології / О. М. Холод. – Л. : ЦУЛ, 2013. – 212 с.
33. Шліхта Г. О. Підготовка майбутніх учителів інформатики до профорієнтаційної роботи із старшокласниками в сучасному інформаційному просторі : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 / Г. О. Шліхта. – Житомир, 2009. – 250 с.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Хрінком, 1996.
2. Закон України про вищу освіту. – К., 2002.
3. Закон України про дошкільну освіту. – К., 2001.
4. Закон України про загальну середню освіту. – К., 1999.
5. Закон України про позашкільну освіту. – К., 2000.
6. Закон України про професійно-технічну освіту. – К., 1998.
7. Концепція державної системи професійної орієнтації населення [Електронний ресурс] / Нормативний документ Кабінету Міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Про державну службу: Закон України // Закони України. – К., 1996. – Т. 6. – С. 213–245.
9. Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності: Закон України // Голос України. – 1995. – 16 листоп. – С. 12–13.
10. Національна доктрина розвитку освіти. – К., 2002.
11. Постанова Кабінету Міністрів від 8 серпня 2007 р. N 1016 «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/1016-2007-%D0%BF>. – (Закони, постанови)

12. Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні: Указ Президента України від 4 лип. 2005 р. № 1013.

13. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Освіта України. – 2001. – № 6.

14. Положення «Про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад» (Наказ МОН України від 20.01.2002 р. № 114).

15. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад: Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1993 р. № 660 // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – К. : ВППОЛ, 1994. – С. 24–37.

16. Наказ 19.09.2011 N 356. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 грудня 2011 р. за N 1419/20157. – Про затвердження Положення про надання соціальних послуг з професійної орієнтації у державній службі зайнятості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1419-11>

17. Типове Положення про управління освіти обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрацій (Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.96 р. № 327) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, № 9, травень 1996. – С. 16–20.

18. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.07.2006 р. № 396-р.

19. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N 1721-р.

20. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. N1723-р.

21. Про затвердження комплексного плану заходів з розвитку освіти в Україні на період до 2011 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2008 р. № 1352-р.

22. Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 1728-р.

23. Про підсумки розвитку загальної середньої та дошкільної освіти у 2009/2010 навчальному році та завдання на 2010/2011 навчальний рік: Інформаційні матеріали до підсумкової колегії. – К., 2010. – 70 с.

Додаткова література

1. Вища освіта і наука – найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку / С. М. Ніколаєнко // Вища школа : наук.-практ. вид. – 2005. – № 1. – С. 13–30.

2. Витинь В. Ф. Реформа школи и профессиональная ориентация школьников / В. Ф. Витинь. – М. : Педагогика, 1988. – 120 с.

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий довід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 212 с.

4. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / за заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : К.І.С., 2004. – 160 с.

5. Decentralizing Education in Transition Societies: Case Studies from Central and Eastern Europe / Edited by Ariel Fiszbein; The World Bank. – Washington : D.C., USA, 2001. – Режим доступу : www.worldbank.org
6. World Development Report, 2004. Making Services Work for Poor People / The World Bank. – Washington: D.C., USA, 2004. – Режим доступу : www.worldbank.org
7. Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 09.00.03 / Гальперіна В. О. – К., 2003. – 16 с.
8. Лендъел И. Я. Регіональна політика та управління у країнах Європи : матеріали до навч. курсу / Лендъел И. Я., Керецман В. Ю. – Ужгород, 2001. – 123 с.
9. Луговий В. І. Державна політика і управління в освіті / В. І. Луговий // Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління). – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 356 с.
10. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія / Т. О. Лукіна. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 298 с.
11. Моніторинг стандартів освіти / за ред.: Альберта Тайджмана, Т. Невілліа Послтвейта. – Л. : Літопис, 2003. – 328 с.
12. Отрощенко Н. Л. Діяльність соціального педагога з профорієнтації учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.02 / Н. Л. Отрощенко. – Луганськ, 2009. – 250 с.
13. Павлютенков Е. М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е. М. Павлютенков. – Владивосток : Дальне-восточный ун-т, 1990. – 156 с.
14. Пазюченко Т. М. Індивідуалізація профорієнтаційної роботи зі старшокласниками : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. М. Пазюченко. – К., 2001. – 18 с.
15. Реймерз Ф. Компетентний діалог: використання досліджень для формування світової освітньої політики / Реймерз Ф., Мак-Гінн Н. ; пер. з англ. Г. Вець. – Л. : Літопис, 2004. – 212 с.
16. Сеймур Сарасон. Політичне провідництво і можливі невдачі в реформуванні освіти / Сеймур Сарасон ; пер. з англ. Г. Пехник. – Л. : Літопис, 2004. – 176 с.
17. Сумарокова Є. В. Інвестиції в людський капітал: проблеми та рішення / Сумарокова Є. В. – М. : Радянський спорт, 2001. – С. 52.
18. Шотландський парламент. Звіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.scottish.parliament.uk/business/committees/education
19. Проблеми освіти. Звіти у Британському Парламенті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.hmie.gov.uk/documents/publication/psps-02.html
20. Peter Härtel . Professional orientation in schools in a European comparison. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Peter Härtel, 3_ Professional orientation in schools_format.pdf](http://www.hmie.gov.uk/documents/publication/psps-02.html)

Рекомендовані адреси сайтів

1. Міжнародний банк реконструкції та розвитку – <http://www.worldbank.org>
2. Верховна рада України – <http://rada.com.ua>
3. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – <http://mon.gov.ua>

4. Організація Економічної Співпраці та Розвитку – <http://oecd.org>
5. <http://www.iea.nl>
6. Інститут статистики ЮНЕСКО – <http://unesco.org>
7. Інформаційна мережа Європейського Союзу з питань освіти – <http://eurydice.org>
8. Портал Європейського Союзу з підтримки електронного навчання та професійної підготовки – <http://elearningeuropa.info>

Наукове видання

Світлана Меркулова

УПРАВЛІННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЄЮ НА ПЕДАГОГІЧНУ ПРОФЕСІЮ
В СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ

Монографія

Відповідальний за випуск Бідненко Роман

Авторська редакція

Підписано до друку 18.05.2016 р. Формат 60×84 1/16
Папір офс. 80 г/м². Друк цифровий. Умов. друк. арк. 11,86
Наклад 300 прим. Зам. № 0605

Віддруковано: Інститут обдарованої дитини НАПН України
04053, Україна, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д
тел./факс: (044) 481–27–27
E-mail: iod@iod.gov.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 3366 від 13.01.2009 р.